FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

STEPANÇİKOVO KÖYÜ

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: NİHAL YALAZA TALUY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları



Genel Yayın: 1823

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ
STEPANÇİKOVO KÖYÜ VE SAKİNLERİ
-MEÇHUL BİRİNİN ANILARINDAN-

ÖZGÜN ADI
Село Степанчиково и его обитатели
Из записок неизвестного

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
NİHAL YALAZA TALUY

Sertifika No: 11213

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
KORAY KARASULU

DÜZELTİ
MÜGE KARALOM

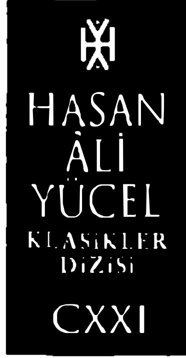
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASKI OCAK 2010, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-770-0 (CİLTLİ)
ISBN 978-9944-88-771-7 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr



FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

STEPANÇİKOVO KÖYÜ VE SAKİNLERİ

-MEÇHUL BİRİNİN ANILARINDAN-

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
NİHAL YALAZA TALUY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları



BİRİNCİ BÖLÜM

I

Giriş

Dayım, Albay Yegor İlyiç Rostanev, emekliye ayrıldıktan sonra, kendisine miras kalan Stepançikovo köyüne yerleşti. Orada, ömrü boyunca malikânesinden dışarı adım atmamış, atadan, dededen mülk sahibi gibi yaşamaya başladı. Dünyada her şeyden memnun görünen, her şeye alışan insanlar vardır; emekli albay da onlardandı. Ondan daha sessiz, daha uysal bir adam güç bulunurdu. Birisi çıksa da, albaydan ciddi olarak kendisini sırtında şöyle iki verstlik bir yere götürmesini rica etse, belki de götürürdü. Öyle iyi yürekliydi ki, bir rica üzerine bütün varını yoğunu, sırtındaki gömleği ilk isteyene vermeye hazırdı. Babayiğit tavırlı bir adamdı. Uzun boylu, ince yapılıydı, yanakları kırmızıydı. Fildişi gibi beyaz dişleri, koyu sarı uzun bıyıkları, yüksek, gür, etrafı çınlatan bir sesi vardı. Kesik kesik, çabuk çabuk konuşur, güldüğü zaman ortalığı çınlatırdı. Emekliye ayrıldığı zaman, kırk yaşlarında idi. Galiba on altı yaşından beri hüsardı. Çok genç evlenmişti; karısını çılgınca severmiş ve kadın da albayın kalbinde silinmez, değerli hatıralar bırakarak öldü. Dayım bir gün elindeki köle sayısını altı yüze çıkaran Stepançikovo köyünü miras olarak aldı; askerliği bıraktı, yukarıda da söylediğimiz gibi, çocuklarıyla birlikte

köye yerleşti. Doğumu annesinin hayatına mal olan oğlu İlyuşa, sekiz yaşındaydı. On beş yaşındaki büyük kızı Saşenka, annesinin ölümü üzerine Moskova'da, yatılı okulda okuyordu. Ama çok geçmeden, dayımın evi Nuh'un gemisine döndü. Bakın bu nasıl oldu:

Dayım mirasa konup da emekliye ayrıldığı zaman annesi, General Krahotkin'den dul kaldı. General, annesinin ikinci kocasıydı. On altı yıl önce, dayım henüz asteğmenken evlenmişlerdi. O sıralar dayım da evlenmeyi aklından geçiriyordu. Annesi uzun zaman bir türlü razı olmamış, iki gözü iki çeşme, oğlunun ne bencilliğini, ne nankörlüğünü, ne de saygısızlığını bırakmıştı. Oğlunu, boyuna, iki yüz köleden ibaret servetinin ailesini (yani bir sürü dalkavuğu, finoları, spitz'leri*, Çin kedilerini vesaireyi) bile geçindirmeye yetmediğine inandırmaya çalışıyordu. Sonra, bütün bu sitemler, çıkışmalar, haykırmalar arasında, ansızın oğlundan önce kendisi evleniverdi. Hem o zaman tam kırk iki yaşındaydı. Ama bunda da yine zavallı dayımı suçlu çıkardı. Güya evlenmesinin biricik sebebi, yuva kurma küstahlığını düşünen şu saygısız, bencil oğlunun onu ihtiyar halinde sokakta bırakması kaygısıymış...

Ölen General Krahotkin gibi aklı başında bir adamın, kırk iki yaşında bir dulla evlenmesinin gerçek sebebini hiçbir zaman öğrenemedim. Kadının paralı olduğunu tahmin etmesi akla gelebilirdi. Bazı kimselerin söylediklerine göre de, general bu işi ihtiyarlıkta türlü türlü hastalığın kapısını çalacağını hissederek, dadıya ihtiyacı olacağını düşündüğü için yapmıştı. Yalnız şu nokta gayet iyi biliniyordu ki, karısıyla yaşadığı sürece, onu zerre kadar saymamış, her fırsatta kendisiyle müthiş alay edip durmuştu. General Krahotkin garip adamdı. Tahsili yarım yamalaktı, ama pek budala bir adam değildi. Herkesi küçümsüyor, hayatta hiçbir kurala bağlan-

* Bir köpek cinsi.

mıyor, herkesle, her şeyle alay ediyordu. İhtiyarlayınca, vaktiyle pek de düzenli, dürüst olmayan yaşayışının kazandırdığı bir sürü hastalık yüzünden hırçın, sinirli, merhametsiz oldu. Memurluk hayatı başarılı geçmişti. Bununla beraber, "tatsız bir olay" yüzünden pek uygunsuz bir şekilde emekliye ayrılmak zorunda kaldı. Mahkemeden yakasını güç bela kurtardıktan başka, emekli maaşı alma hakkını da kaybetmişti. Bu hal onu büsbütün çileden çıkardı. Mali durumu hiç de iyi değildi. Bütün serveti şuradan buradan teker teker toplanmış, sayıları yüzü bulmayan köleden ibaretti. Bu hal karşısında general köşeye çekildi ve ömrünün son on iki yılını ne ile yaşadığını, kendisine kimin baktığını hiç arayıp sormaya lüzum görmeden geçirdi. Bununla beraber, rahatına düşkündü, masrafını kısmıyordu, özel arabası vardı. Kısa bir zaman içinde kötürüm oldu. Böylelikle hayatının son on yılını tekerlekli koltuğunda tamamladı. Koltuğunu, altı ayak boyunda iki uşak iterdi. Bunlar, generalden yakası açılmadık küfürlerden başka tek söz işitmemişlerdi. Arabayı, uşakları, koltuğu sağlayan hep o hayırsız evlattı. Elindeki son meteliğine varıncaya kadar annesine gönderiyordu; çiftliğini birkaç kere ipotek ettirmiş, kendini her şeyden yoksun ederek, o zamanki haline göre, ödeyemeyeceği borçlara girmişti. Ama yine de, bencil, nankör evlat olmaktan yakasını kurtaramamıştı.

Dayım çabuk kanan bir adamdı, sonunda kendisi de bencil olduğuna inandı, hem kendine ceza olsun, hem de bencil olmadığını göstersin diye, gönderdiği paranın miktarını artırdıkça artırdı. Generalin karısı kocasına tapınırdı. Bununla beraber, onu en çok general olduğu için beğeniyor, karısı olduğu için kendine de generallik geçtiğini düşünüyordu.

Evde bayanın ayrı bir dairesi vardı. Orada kocası yarı ölü bir halde yatarken, dalkavuklar, şehir dedikoducuları ve köpekler arasında sefa sürüyordu. Bayan Krahotkina, şehirde önemli bir şahsiyetti. Dedikodular; vaftizlere, vaftiz analığı-

na, düğünlere, takdis analığına* davetler; ufak paralarla oynanan "preferans"lar ve nihayet generallikle olan alakası sayesinde her yerde gördüğü saygı, evdeki sıkıntılarını unutturmaya yetiyordu. Şehrin tanınmış gevezeleri ona gelip ne var ne yoksa yetiştiriyorlardı. Her zaman, her yerde baş köşe onundu. Kısacası, generalliğin kendi payına düşen kısmından elden geldiği kadar faydalanıyordu.

General, bunların hiçbirine karışmıyordu, ama başkalarının yanında karısıyla insafsızca alay etmekten de geri kalmıyordu. "Böyle bir mıymıntıyla** niye evlendim," diye yanındakilere sorardı. Karşılık vermek kimsenin haddi değildi. Yavaş yavaş, bütün ahbapları kendisinden uzaklaştılar. Halbuki general topluluk arıyordu; çene çalarak biraz tartışmayı, karşısında sözlerini dinleyecek birini bulmayı istiyordu. Serbest düşünceli bir eski zaman dinsiziydi. Hep yüksek konular üzerinde konuşmaktan hoşlanırdı.

Lakin N. şehrinin dinleyicileri, yüksek konulardan hazzetmedikleri için, yavaş yavaş generalin evinden ayaklarını çektiler. Ailece, *wist-preferans* oynamayı denediler ama, oyunun sonunda general öyle krizler geçiriyordu ki, karısı, dalkavukları korku içinde mum aramaya koşuşuyor, dualar başlıyor, bakla, iskambil falı açılıyor, mahpuslara kalaç*** dağıtılıyordu. Öğle sonları da, işleyecekleri her hata yüzünden kendilerini küfür, bağırıp çağırma ve hatta dayak bekleyen yeni bir partiye korka korka hazırlanıyorlardı. General, kızdığı zaman kimseyi gözü görmezdi: Kadın gibi cıyak cıyak bağırır, arabacı gibi küfrederdi. Bazen kâğıtları yırtıp yere fırlattıktan, oyun arkadaşlarını kovduktan sonra, üzüntüden, öfkeden ağladığı da oluyordu. Bütün mesele hep yanlış

* Evlenecek gençler evden kiliseye giderken, ebeveyni tarafından ikonla takdis edilirler. Anne veya baba olmayınca, bu işi itibarlı kimseler yapar.

** Orijinal metinde, kilisede ayin için beyaz ekmek yapan kadın anlamına gelen *prosvirnya* kelimesi kullanılmıştır.

*** Pide hamurundan yapılan bir tür ekmek.

oynanan bir kâğıt yüzünden çıkardı. Daha sonraları, gözleri bozulunca, okumak için bir adam bulmak lüzumu duyuldu, işte o zaman Foma Fomiç Opiskin ortaya çıktı.

İtiraf ederim ki, bu yeni kişinin hikâyemize girişini haber vermem biraz merasimli oldu. O, şüphesiz, hikâyemizin başlıca şahsiyetlerinden biridir; okuyucunun ilgisine ne derece layık olduğunu açıklamayacağım. Bunun bizzat okuyucu tarafından takdiri daha yerinde, daha kolay olur.

Foma Fomiç, General Krahotkin'in evine, boğaz tokluğuna, bir sığıntı olarak ve ancak bu sıfatla girmişti. Nereden çıkageldiği bilinmiyordu. Ben, sağa sola sorarak, bu harikulade adamın geçmişine ait tek tük bilgi edinebildim.

Her şeyden önce, Opiskin, söylenildiğine bakılırsa, eskiden bir yerde memurmuş ve tabii "bir haksızlığa" kurban gitmiş... Bazı söylentilere göre de, bir zamanlar Moskova'da edebiyatla uğraşıyormuş. Bunun şaşılacak bir tarafı da yok: Foma Fomiç'in kara cahilliği edebi çalışmalarına elbette engel olamazdı. Bununla beraber, Foma Fomiç'in hiçbir işte başarı kazanamadığı kesin olarak biliniyordu. Sonunda, çile doldurmak için generalin yanına okuyucu olarak girmişti. Generalin ekmeğini yiyen Foma Fomiç'in katlanmadığı hakaret yoktu. Ama general ölüp de, Foma önemli, olağanüstü bir şahsiyet haline gelince, bizi generalin yanındaki meddahlık görevini sırf bir arkadaş gibi kabul ettiğine inandırmaya çalıştı durdu. General onun velinimetiymiş; kimsenin anlayamadığı büyük bir adammış, yalnız ona, Foma'ya ruhunun gizli köşelerini açarmış... Hatta Foma'nın, generalin emri üzerine hayvan taklitleri, buna benzer maskaralıklar yapması, sadece ıstırap içinde bulunan dostunu eğlendirmek, neşelendirmek içinmiş. Ama Foma Fomiç'in bu açıklama ve yorumlamaları şüpheyle karşılanmalıdır. Öte yandan dayımın yanında meddahlık eden Foma Fomiç'in kadınlar dairesinde bambaşka bir durumu vardı. Bunu nasıl becerdiğini, böyle işlerde ihtisası olmayanlar kolay kolay anlaya-

mazlar. General karısı, bu adama karşı adeta mistik bir saygı beslemekteydi. Ama ne diye? Bunu kimse bilmez... Gitgide Foma Fomiç, generalin evinin kadınlar kısmında dehşetli nüfuz sahibi oldu. Nüfuzu, az çok bazı meraklı bayanların tımarhanelerde ziyaret ettikleri kimi İvan Yakovleviç'lerin* nüfuzunu andırıyordu. Yüksek sesle din kitapları okuyor, gayet yüksek perdeden çeşitli Hıristiyan erdemlerinden dem vuruyordu. Hayatını, başından geçen olayları anlatırdı. Sabah ayinlerine, hatta ilk ayine bile giderdi. Gelecek hakkında az buçuk kehanette bulunurdu, hele rüya yorumunda, eş dost çekiştirmekte üstüne yoktu. General arka odalarda olup bitenleri seziyor, dalkavuğuna daha çok eziyet ediyordu. Ama Foma'nın çektiği cefa, general karısının çevresindekilerin ona daha çok saygı göstermesini sağlıyordu.

Sonunda her şey değişti. General öldü. Ölümü başkalarınkine benzemedi. Bu serbest düşünceli, zındık adam, ölümden fena halde korkuyordu. Ağlıyor, ikonları tutup evin içinde gezdiriyor, yanına papazları çağırıyordu. Ölüme hazırlık ayini ve diğer bütün ayinler yapıldı. Zavallı, ölmek istemiyorum, diye haykırıyor, hatta ağlayarak Foma Fomiç'ten af diliyordu. Bu olayın ileride Foma Fomiç'in yükselmesine büyük etkisi olmuştu. General son nefesini vermeden az önce şöyle bir şey geçti.

Koca bulamadığı için epeydir generalin yanında oturan teyzem Praskovya İlyiniçna, onun üvey kızı oluyordu. Generalin en çok zevkle hırpaladığı, kötürüm kaldığı on yıl içinde saflığından, uysallığından, sessizliğinden en çok faydalandığı bu kız, o gün iki gözü iki çeşme yatağına yaklaştı, zavallı hasta birdenbire kızın saçlarını yakaladı, hırsından, ağzından köpükler saçarak, kızı üç kere adamakıllı tartakladı. On dakika sonra da öldü.

---

* İvan Yakovleviç Koreyşa, 1820'li yıllarda Moskova'da ün kazanmış bir meczup, kimilerine göre bir kâhin.

General karısının, oğlunu görmek istemediğini, böyle bir anda onu görmektense ölümü tercih ettiğini söylemesine rağmen, albaya haber verildi. Cenaze pek debdebeli bir şekilde kaldırıldı. Elbette bu da vücuduna katlanılamayan saygısız oğlun kesesinden yapılmıştı. Mezar, içinde generalin de yüze yakın kölesinin bulunduğu, birkaç toprak sahibine ait Kniyazyovka adlı harap bir köyde yapıldı. Beyaz mermer taşına ölenin zekâsı, yeteneği, ruh asaleti ve nişanlarıyla, askerliğini öven yazılar yazıldı. Bunların yazılmasında Foma Fomiç de canla başla çalıştı.

General karısı dik kafalı oğlunu affedinceye kadar epey nazlandı. Dalkavuk ve köpek kalabalığı arasında ağlayıp inleyerek, "dik kafalı"nın ricası üzerine, onun yanına, Stepançikovo'ya gitmektense, kuru ekmek yiyip gözyaşı içmeye; elinde değnek kapı kapı dolaşarak dilenmeye razı olduğunu, onun evine bir kerecik olsun ayak basmayacağını söyledi durdu. Genel olarak, *ayak* kelimesini bu anlamda kullanan bazı bayanlar, bunu kendilerine has bir cakayla söylerler. General karısı pek ustaca, adeta sanatkârca bir eda ile konuşuyordu. Kısacası, çeneler alabildiğine işledi durdu. Ama şunu da söylemek gerek ki, bütün bu bağırıp çağırmalar arasında bir yandan da yavaş yavaş Stepançikovo köyüne göç hazırlıkları yapılıyordu.

Albay, Stepançikovo'dan şehre kadar saatte kırk verst yol alarak, günlerce atlarının canını çıkardı. Hakarete uğramış ana da, general gömüldükten ancak iki hafta sonra onu huzuruna kabule razı oldu. Foma Fomiç aralarını buldu. Bu iki hafta içinde asi oğluna sitem etmiş, "insafsızca" hareketlerinden ötürü adamcağızı ayıplamış, ağlatmış, adeta ümitsiz bir hale sokmuştu. Zavallı dayımın üzerinde Foma'nın şu anlaşılmaz, insafsızca baskısı işte böyle başlamıştı.

Foma, karşısında nasıl bir adam bulunduğunu anlamıştı. Soytarılık zamanının geçtiğini, adam kıtlığında kendinin de bir efendi olabileceğini hemen sezdi. Çektiklerinin acısını hem de nasıl fazlasıyla çıkardı.

Dayıma:

— Sizi dünyaya getiren öz ananız, açlıktan titreyen kupkuru ellerine bir değnek alıp da dayana dayana, kapı kapı dilenmeye başlarsa, ne yaparsınız? diyordu. Bir general karısı, üstelik böyle erdemli bir kadın için ne korkunç bir akıbet! Ya bir gün, şüphesiz yanlışlıkla, –olmayacak şey de değil ya!– sizin kapınızı da çalarak, elini uzatırsa?.. Siz ciğerparesi de o anda kuştüyü yataklara uzanmış, lüks içinde keyif çatıyorsunuz; doğrusu müthiş bir şey olurdu bu, müthiş!.. Ama işin en müthiş tarafı, bunu size açıkça söylememe izin verin albay, sizin şu anda, ağzınız açık, gözlerinizi dikmiş, duygusuz bir odun gibi karşımda durmanızdır. Hatta bu ayıp bir şey. Bunlar aklınıza gelir gelmez, saçınızı başınızı yolmanız, dereler... ne dereleri, nehirler, göller, denizler, okyanuslar kadar gözyaşı dökmeniz gerekirdi!..

Foma fazla heyecanlanmıştı, saçmalıyordu. Zaten belagatli konuşmaya kalkıştığı zaman hep böyle saçmalardı.

Nihayet general karısı, bütün o dalkavuk ve köpek sürüsüyle, Foma Fomiç ve başlıca sırdaşı Matmazel Perepelitsina ile birlikte Stepançikovo köyünü şereflendirdi. Söylendiğine göre, oğlunun yanında oturmayı bir deneyecek, böylelikle onun kendine karşı ne dereceye kadar saygılı olduğunu anlayacaktı. Saygısı denenen albayın durumunu artık siz göz önüne getirin!

General karısı, yeni dul kalmışlarda olduğu gibi, bir daha dönmeyecek kocasını hatırlayarak, haftada iki üç kere buhranlar geçirmeyi vazife bildi. Albay da her defasında düzenli olarak hırpalanıyordu. General karısı, arada bir, hele misafir geldiği zamanlar, torunlarını, küçük İlyuşa ile on beş yaşındaki Saşenka'yı çağırarak, yanına oturturdu; *böyle bir babanın* elinde ziyan olan çocuklara içli, tasalı gözlerle bakar, uzun uzun ve derinden göğüs geçirirdi. Sonra da, en aşağı bir saat süren, sessiz, esrar dolu bir ağlama buhranına tutulurdu. Eğer albay da bu ağlamanın sebebini *anlayamazsa*,

vay haline! Oysa zavallı bunu hemen hemen hiçbir zaman anlayamazdı. Saflığı yüzünden de, aksi gibi hep böyle ağlama anlarında çıkagelir, ister istemez sorguya çekilirdi. Bütün bunlara rağmen annesine karşı saygısı hiç azalmamış, tam tersine son haddini bulmuştu. Kısacası, general karısı da, Foma Fomiç de kendilerini yıllarca kasıp kavuran General Krahotkin fırtınasının bir daha dönmemek üzere geçip gittiğini anlamışlardı.

Arada bir, general karısının, durup dururken, oturduğu kanepede bayılıverdiği oluyordu. Evin içinde derhal bir telaş, bir koşuşma başlar, albay perişan olur, yaprak gibi tir tir titrerdi. Generalin karısı kendine gelince:

— Zalim evlat!.. diye bağırmaya başlardı. İçimi parçaladın... *Mes entrailles, mes entrailles!**

Albay, ürkek bir tavırla itiraza kalkışıyordu:

— Ne diye parçaladım içinizi anneciğim?

— Parçaladın! Parçaladın!.. Bir de suçunu inkâra kalkışıyor, karşılık veriyor! Zalim evlat!.. Ölüyorum, ölüyorum...

Elbette albay kahroluyordu. Ama her nasılsa, general karısı yine diriliyordu.

Albay biriyle konuşurken, karşısındakinin ceketinin düğmesiyle oynayarak:

— Ne yapalım kardeşim, ne de olsa *grande dame.*** Bugüne bugün general karısı, diyordu. Melek gibi kadıncağızdır. Ama ne yapalım, nezakete, inceliğe alışmış bir kere... Benim gibi kaba saba herifle ne yapsın! Bana kızıp duruyor. Haklı da... Kabahat bende. Gerçi kabahatimi henüz bilmiyorum kardeş, ama elbette bir kabahatim var...

Bazen Matmazel Perepelitsina, şu tohuma kaçmış, bütün dünyaya yılan gibi tıslayan, kaşsız, perukalı, küçük haris gözlü, kâğıt gibi incecik dudaklı, elleri hıyar turşusu suyu ile

---

* İçim, içim! (Fr.)

** sosyete kadını (Fr.)

yıkanmış mahluk bile albaya öğüt vermeyi kendisine bir vazife biliyordu.

— Saygısızsınız da ondan. Bencilliğiniz yüzünden annenizi üzüyorsunuz. Kendileri böyle şeye alışmamışlardır. Kendileri general refikasıdırlar; siz ancak bir albaysınız.

Albay, gene birisiyle konuşurken:

— Şu Matmazel Perepelitsina yok mu? Mükemmel kızdır birader! Annemin üzerine toz kondurmaz! diyordu. Eşi bulunmaz bir kız. Sen onu öyle alelade bir sığıntı sanma. Yarbay kızı birader! Yarbay kızı.

Ama bütün bunlar bir şey mi? Bin türlü naz yapan şu general karısı, eski dalkavuğu karşısında bir fare yavrusu gibi tir tir titriyordu. Foma Fomiç kendisini adeta büyülemişti. Gözünü ondan ayıramıyor, her şeyi onun gözüyle görüyor, onun kulaklarıyla işitiyordu. Akrabalarından, yine emekli bir hüsar vardı. Genç adamdı, ama elinde avucunda nesi varsa yemiş, har vurup harman savurmuş, bir zaman da dayımın yanında oturmuştu. Bu adam, bu işe dair düşündüklerini açıkça söyledi: General karısıyla Foma Fomiç'in gizli ilişkileri olsa gerekmiş... Şüphesiz bu çok kaba ve basit tahminini isyanla reddettim. Hayır, bunun bambaşka bir sebebi vardı! Benim de ancak zamanla kavrayabildiğim bu meseleyi okuyuculara Foma Fomiç'in karakterini anlatarak açıklayayım.

Gözünüzün önüne şöyle bir adam getirin: Son derece değersiz, son derece korkaktır. Kendine kimsenin ihtiyacı olmayan, faydasız, korkunç, mendebur bir adam, ama ölçüsüz derecede izzetinefis sahibi... Hem de bu izzetinefsini böyle hastalık derecesine varan bir titizlikle korumasına pek de hak verdirecek bir meziyeti yoktur. Şunu da hemen söyleyelim ki, Foma Fomiç'inki sınırsız olduğu gibi, bambaşka çeşitten bir izzetinefisti. Bu bir hiç yüzünden hakarete uğramışlarla eski başarısızlıkları altında ezilmiş kimselerde bulunan bir izzetinefisti. Bu insanların dış görünüşleri altında, öteden beri için için işleyen bir yara vardır. Başkalarının kazandığı

her çeşit başarı Foma Fomiç'in kıskançlık, zehir saçmasına vesile oluyordu. Şüphesiz, en budalaca alınganlık, en delice vesvese bu duygulardan ayrılmaz. Belki: "Böyle bir izzetinefis nereden geliyor," diye sorarsınız. "Bu kadar küçük, değersiz mi değersiz, sosyal durumlarına göre hadlerini bilmeleri gereken insanlarda nasıl olur da yer edebilir bu duygu?"

Bu soruya nasıl cevap verilir bilmem? Belki bu işte de bazı istisnalar vardır ve hikâyemizin kahramanı da onlardan biridir. Gerçekten bu adam daima kural dışı kalmış bir adamdı. Bu konu ileride açıklanacaktır. Bununla beraber, izninizle size bir şey sorayım: Boynunu bükerek karşınıza bir soytarı, bir sığıntı, bir dalkavuk gibi çıkmayı bahtiyarlık sayanların zerrece izzetinefisleri olmadığına emin misiniz? Şayet öyle ise kıskançlıklara, dedikodulara, iftira ve fitnelere, evin tenha köşelerinde, burnunuzun dibinde, hatta sofranızda yapılan esrar dolu fısıldaşmalara ne demeli? Kim bilir, belki kaderin yere vurduğu bu aylakların, yani maskaralarınızla meczuplarınızın izzetinefsi, gördükleri hakaret yüzünden körlenmek şöyle dursun, bir kat daha gelişmiştir. Bunda meczup, şaklaban, sığıntı ve şahsiyetsiz olmalarının, itaat etmek zorunda bulunmalarının da etkisi vardır. Kim bilir, belki de böyle uygunsuz bir şekilde gelişen izzetinefis sahtedir ve temelli bir değişiklik geçiren haysiyet duygusundan başka bir şey değildir. Belki bu duygu, ta çocukluğundan beri katlandığı baskı, sefalet ve yoksulluk altında ezilmiş, yarının serserisi, anasının babasının şahsında kendi haysiyet duygusunun hakarete uğradığına inanmıştır. Ama dediğim gibi, Foma Fomiç genel kuralların dışında kalan bir adamdı. Vaktiyle edebiyata heves etmiş; hayal kırıklığına uğramış, kendini tanıtamamıştı. Eh, böyle hoş karşılanmamak da yalnız Foma Fomiç'i değil, herkesi bu hale koyabilir.

Pek iyi bilmiyorum ama, tahminime göre Foma Fomiç'in başarısızlığı edebiyatla uğraşmasından önce başlamıştı. Tuttuğu işlerde, ücretini verecekleri yerde, darbeler yemesi, ya-

hut bundan daha kötü şeylerle karşılaşması ihtimali vardı. Ama bunun böyle olduğunu kesin olarak bilmiyorum. Sonraları, yaptığım incelemeden, Foma'nın Moskova'dayken bir romancık çırpıştırdığını öğrendim. Yazdığı; otuzlu yıllarda* düzinelerle çıkan ve Baron Brombeus'un nüktelerine hoş bir konu olan "Moskova'nın Kurtuluşu," "Fırtınaların Şefi", "Oğul Sevgisi yahut 1104 Yılında Ruslar" gibi ve daha bunlara benzer bir romandı. Şüphesiz, bu çok eskiden geçmiş bir şeydi. Lakin yazarlık izzetinefsinin yılanı bir kere insanı soktu mu, hele o kimse değersiz, hımbılın biriyse, yara çok daha derin, çok daha çaresizdir.

Foma Fomiç, bu sahada attığı ilk adımdan bu yana, kendini üzüntüye kaptırmış, hemen o koca kederliler kafilesine katılmıştı. Şu, içinden bütün meczupların, aylakların çıktığı kafileye... Sanırım ondaki garip övünme, övülme, parlama isteği, başkalarının yaltaklanmasına, hayranlık göstermesine ihtiyaç duyması ta o zaman gelişmişti. Soytarılık ederken bile etrafında kendisine hayran bir sürü aptal vardı. Gittiği yerlerde, ne pahasına olursa olsun, baş olmak, birtakım kehanetlerde bulunmak, palavra atmak onun başlıca ihtiyacıydı. Methedilmediği yerde kendi kendini övmeye başlardı. Stepançikovo'da, dayımın evinde Foma Fomiç'in hükmünün geçtiği, her sözünün bir keramet sayıldığı sıralar, onun bazen esrar dolu bir çalımla:

— Aranızda kalıcı değilim! dediğini kendi kulaklarımla duyardım. Şöyle bir bakarım, hepinizi yetiştirip eğittim mi, haydi hoşça kalın: Ver elini Moskova... Bir dergi çıkaracağım. Her ay otuz bin kişi konferanslarımı dinleyecek. Sonunda adım parlayacak. O zaman düşmanlarımın vay haline!

Ama bu dâhi, kazanacağını sandığı ününün ödülünü peşin istiyordu. Genel olarak, bir şeyin karşılığını peşin almak gayet hoştur zaten. Dayımı olağanüstü bir kahramanlık ya-

---

* 1830-1840

pacağına ciddi olarak inandırdığını biliyorum. Güya Foma, bu kahramanlığı yapmak için dünyaya gelmiş ve rüyalarında kanatlı bir varlık yahut bunun gibi bir şey, kendisini bunu yapmaya zorluyormuş... Derin anlamı olan ve insan ruhlarını günahtan koruyacak bir eser yazmak istiyormuş. Bu eser her tarafta bir deprem etkisi yapacak; bütün Rusya çatır çatır yerinden oynayacakmış. Ama Foma, bütün bu şana, şöhrete sırt çevirecek, manastıra gidecekmiş. Orada, Kiev mağaralarında, vatanın saadeti için gece gündüz dua edecekmiş. Elbette dayım bu laflara adamakıllı kandı.

İçi gurur, hırs dolu, bütün ömrünce ezilen, hayatın türlü darbelerine göğüs geren, belki bu arada dayak bile yiyen, Foma gibi bir adamdan başka ne beklenebilirdi, siz söyleyin! Bir adam ki, edebiyatta başarı gösteremeyince, bir lokma ekmek için işi soytarılığa dökmüş; bütün değersizliğine, bütün aczine rağmen, ruhen baskıcı bir adam olmuş, daima yüksekten atmıştı. En ufak başarının şımarttığı Foma, durup dururken budala bir kadın koruyucu sayesinde yüzdelisi olmuş, baş tacı edilmişti. Başından geçmedik kalmayan, ama sonunda körü körüne her şeye "peki" diyen bir velinimetin evine kapağı atan bu adamdan başka nasıl bir hareket beklenebilirdi?

Ama dayımın huyunu da etraflıca anlatmalıyım: Yoksa Foma'nın başarısı iyice anlaşılamaz. Hemen şuracıkta bir noktaya işaret edeyim: Bir defa Foma, yüz verilince astarını da isteyen takımındandı. Baskı altından kurtulan aşağılık bir insan, bu sefer kendisi başkasını ezmeye çalışır. Foma'yı ezdiler; o da hemen aynı şeyi yapmak ihtiyacını duydu. Onunla alay ettiler; o da başkalarını alaya aldı. Soytarılık ederek, etrafına keyfine göre idare edebileceği insanları toplamak lüzumunu duydu. Saçmalayıncaya kadar övünüyor, kendini pek naza çekiyor, istemediği bir kuş sütü kalıyordu. Zorbalığı öylesine artırmıştı ki, yaptıklarını değil görenler, sadece duyanlar bile inanamıyor, büyü sayıyor, istavroz çıkararak yere tükürüyorlardı.

Dayımdan söz açmıştım. Tekrar söyleyeyim ki, onun dikkate değer karakterini açıklamadıkça, Foma Fomiç'in yabancı birinin evinde böyle küstahça yerleşmesi, soytarılıktan büyük adamlığa geçişi anlaşılamaz. Dayım yalnız iyi kalpli değil, görünüşte biraz kaba olmasına rağmen çok asil ruhlu, mert tanınmış bir adamdı. "Mert" kelimesini çekinmeden kullanıyorum. Çünkü gerçekten dayım üzerine aldığı herhangi bir ödevi yahut taahhüdü ne pahasına olursa olsun yerine getiren bir adamdı. Ruhu bir çocuk ruhu kadar saftı. Kırk yaşında, gerçekten koca bir çocuktu. Hisleri son derece taşkındı, daima neşeliydi. Herkesi melek sayar, başkalarının kusurlarından kendini kabahatli bulurdu. Meziyetleri şişirir, hatta bazen hiç olmayacak kimselerde birtakım meziyetler görürdü. Kısacası, dayım başkalarında kötülük görmek istemeyen, insanları erdemlerle süslemeyi candan isteyen, başkasının başarısına sevinen ve böylelikle daima yarattıkları ideal bir hava içinde yaşayan, yüreği son derece asil, dürüst adamlardan biriydi. Başkalarının yararına kendini feda edecek tabiattaydı. Her türlü aksilikte kendini suçlu bulurdu. Bazı kimseler ona belki korkak, karaktersiz ve zayıf diyeceklerdir. Elbette ki zayıftı, lüzumundan fazla yumuşaktı. Lakin bu haller zayıf karakterinden değil, hem karşısındakini ve genel olarak bütün insanları kırmak, onlara karşı zalim davranmış olmak korkusundan, hem de fazla saygılı oluşundan ileri geliyordu. Bununla beraber, iş kendi çıkarına dokununca, dayım gerçekten hem gevşek, hem de korkak davranırdı. Zira hayatında en az önem verdiği şey kendi çıkarıydı. Bu yüzden ömrü boyunca, hatta yollarına çıkarını feda ettiği kimseler tarafından bile alaya alınmıştı. Gerçi dayım düşmanları olduğuna hiç inanmazdı. Bununla beraber düşmanları vardı, bunun farkında değildi. Evde gürültü patırtı çıkmasından ödü koptuğu için, herkesin suyunca gider, her şeye peki derdi. Uysallığı, açığa vurmadığı iyi yürekliliğinden, nezaketinden ileri geliyordu.

Hoşgörürlüğü, her şeye çabuk kanması yüzüne vurulmasın diye, çabuk çabuk:

— Olsun canım, olsun... derdi. Herkes memnun, herkes mutlu olsun da...

Doğaldır ki, her iyi etkiye kendini seve seve kaptırırdı. Böylelikle becerikli, işini bilen mendeburun biri onu avucu içine alır, iyilik süsü verdiği fena bir işe de sokabilirdi.

Dayım herkese pek kolay kandığı için, çoğu zaman hataya düşerdi. Hayli üzüntüden sonra, onu aldatan adamın namussuz herifin biri olduğuna inanınca en başta kendini, yalnız kendini suçlu görürdü.

Şimdi dayımın sessiz, sakin evinde, şımarık, bunamış bir aptal kadını gözünüzün önüne getirin. O güne kadar yalnız generalinden korkan, bugün ise artık hiçbir şeyden korkusu olmayan, hatta eski günlerinin acısını çıkarmaya bakan bu budala kadın, kendisi gibi budala bir erkekten hiç ayrılmaz olmuştu. Dayıma gelince, bu budalaya sırf analık hatırı sayarak tapınmayı borç bilirdi.

Her şeyden önce dayıma kaba, sabırsız, cahil ve son derece bencil olduğunu söylerlerdi. İşin dikkate değer tarafı, bunak kocakarı, hezeyanlarına kendi de inanıyordu. Zannederim Foma Fomiç de hiç değilse kısmen böyle düşünüyordu. Ayrıca dayımı, ruhunu kurtarmak, taşkın ihtiraslarını gemlemek için Foma Fomiç'in Tanrı tarafından gönderildiğine inandırdılar. Mağrur bir adam olduğunu, zenginliğiyle başı dönmüş, bir lokma ekmeği bile Foma Fomiç'in başına kakan bir adam olduğunu telkin ettiler. Zavallı dayım son derece düşkün bir adam olduğuna hemen inanıverdi. Kendini affettirebilmek için Foma'nın ayaklarına kapanmaya bile razıydı.

Bazen konuşurken:

— Canım, bütün kabahat bende, derdi, iyilik yaptığın adama karşı iki kat nazik davranmak gerek... Yani iyilik değil de... İşte yine saçmaladım! Evimde oturmakla asıl o bana

iyilik ediyor. Ben de tuttum, yediği bir lokma ekmeği başına kaktım. Yani kakmadım ama, kim bilir, ağzımdan böyle bir şey kaçtı besbelli... Bazen oluyor işte... Oysa adamcağız bu kadar çile çekti, ne asil hareketlerde bulundu! Her türlü hakarete katlanarak, tam on yıl hasta arkadaşına baktı. Bütün bunlar elbette bir mükâfat ister. Üstelik bilge bir adam da... Bugüne bugün yazardır yani!.. Kısacası, okumuş adam. Son derece saygıdeğer biri...

Şımarık, zalim beyin yanında dalkavukluk eden tahsilli, talihsiz Foma'nın hayali dayımın iyi kalbini kederle, pişmanlıkla dolduruyordu. Onun bütün tuhaflıklarını, aşağılık hareketlerini vaktiyle geçirdiği acılara, gördüğü hakaretlere, ezilmelerine veriyordu. Nazik, hassas ruhu bu kadar cefa çekmiş bir adama alelade kimseler için konulmuş kuralları uygulamayı önlüyordu. Kabahatlerini hoş gördükten başka, ona karşı tatlı davranmalı, yaralarını iyi etmeli, onu insanlarla barıştırmalıydı. Bu gaye dayımı o derece coşturmuştu ki, yeni dostunun haris, şımarık, bencil, tembel ve uyuşuk herifin biri olduğunu anlamasını imkânsızlaştırdı. Hele Foma'nın bilginliğine ve dehasına öyle inanıyordu ki!.. Dayımın hiçbir zaman bir yerde bir şey okumadığı halde "bilgi", "edebiyat" kelimelerine karşı saf ve hiç çıkar gözetmeksizin derin bir saygı beslediğini söylemeyi unutmuştum. Bu, onun başlıca ve en masum acayipliklerinden biriydi.

Bazen Foma Fomiç'in çalışma odasından iki oda ötede bulunduğu halde, parmaklarının ucuna basarak yürür:

— Eser yazıyor! derdi.

Sonra övünerek, esrar dolu bir tavırla:

— Ne yazdığını bilmiyorum, ama herhalde karışık bir şey olmalı, derdi. Yani iyi anlamda karışık tabii... Kardeş, bunlar anlayana kolay, ama sana bana göre değil, öyle içinden çıkılmaz şeyler ki!.. Üretim güçleri hakkında mı ne, öyle bir şey yazıyor. Kendi söyledi. Siyasetle ilgili olmalı. Evet, ismi mutlaka parlayacak! O zaman, sayesinde biz de meşhur oluruz. Kendisi söyledi bana canım...

Dayımın, şu güzelim sarı favorilerini Foma'nın emriyle tıraş ettiğini kesin olarak biliyorum. Herif dayımı favorileriyle Fransıza benzetmiş ve bunları yurtseverliğine yakıştıramamış.

Foma, gitgide çiftliğin idare işlerine de karışarak yüksek düşünceler ileri sürmeye başlamıştı. Pek de berbat şeylerdi bu yüksek düşünceler... Köylüler, işin içyüzünü, çiftliğin gerçek efendisinin kim olduğunu anlamakta gecikmediler. Kendi kendilerine düşünüp duruyorlardı. Bir kere Foma Fomiç'in köylülerle bir konuşmasını duydum, itiraf ederim ki, gizlice dinleyerek duydum. Foma vaktiyle akıllı Rus köylüsüyle konuşmaktan pek hoşlandığını söylemişti.

Bir gün harmana uğradı, şundan bundan, köy işlerinden konuştu. Oysa arpayı buğdaydan ayırt edemeyecek kadar bilgisizdi. Köylünün efendisine karşı ödevlerini tatlı tatlı anlattıktan sonra, biraz elektriğe, biraz da işbölümüne dokundu. Sonunda dinleyicileri söylediklerinin tek cümlesini anlamadan, yeryüzünün güneş etrafında nasıl döndüğünü açıkladı ve belagati onu o kadar coşturdu ki, bakanlardan bahsetmeye başladı. Bunun sebebini anladım. Puşkin'in buna benzer bir hikâyesi vardır. Bir baba, dört yaşındaki oğluna, "Babacığın o kadar cesaretlidir ki, çar, babacığını pek sever..." diye anlatır dururmuş. Demek ki, bu babacığın dört yaşında bir dinleyiciye ihtiyacı varmış... Köylüler Foma Fomiç'i itaatli bir tavır takınarak dinlerlerdi.

O gün de köylüler arasından Arhip Korotkiy adında ak saçlı bir ihtiyar, besbelli Foma Fomiç'in gözüne girmek için ansızın:

— Çardan çok para alıyor muydun beyefendi? diye soruverdi.

Fakat Foma Fomiç bu soruyu laubalice buldu; laubalilikten hiç hazzetmiyordu.

Zavallı adamcağızı yukarıdan aşağı süzerek:

— Sana ne hımbıl? Ne diye burnunu sokuyorsun her şeye? Üstüne tüküreyim diye mi?.. cevabını verdi.

Bu Foma Fomiç'in "akıllı Rus köylüsü" ile her zamanki konuşma tarzıydı.

Başka bir köylü:

— Babamız, biz cahil insanız... diye söze atıldı. Sen belki, binbaşı, belki albay, belki de ekselanssın!.. Sana ne diye hitap edelim bilemiyoruz ki...

Foma bu defa yumuşayarak:

— Hımbıl!.. diye tekrarladı. Maaştan maaşa fark var, saman kafalı herif. Bazısı general rütbesinde olduğu halde hiç maaş almaz: Hak etmemiştir, çara faydası yoktur da ondan... Bakanın yanında çalışırken, aylığım yirmi bindi. Ama bunu almıyordum, o da başka. Çünkü sadece şeref için çalışıyordum; başka gelirim vardı. Aylığımı memleketin kalkınmasına, Kazan yangınında felakete uğrayanlara vermiştim.

Köylü bu işe pek şaştı.

— Bak sen!.. Demek Kazan'ı sen ihya ettin, öyle mi? dedi.

Zaten köylüler ona hep hayret ederlerdi. Foma, sanki istemeyerek ve sanki böyle bir adamla, böyle bir şeyi konuşmayı bir alçalma sayarak, kendi kendine kızıyormuş gibi:

— Eh, benim payım da var... diye cevap verdi.

Dayımla konuşmaları başka türlüydü. Mesela Foma Fomiç, güzel bir yemekten sonra, rahat bir koltuğa gömülür, arkasında da bir uşak taze ıhlamur dalı ile sinekleri kovalarken:

— Siz önceden neydiniz? diye söze başlardı. Ben gelmeden önce neydiniz sanki? Şimdi ruhunuzda yanmakta olan kutsal ateşin kıvılcımını içinize ben soktum. Soktum mu içinize şu kutsal ateşin kıvılcımını, sokmadım mı? Cevap verin: Soktum mu sokmadım mı?..

Bu soruyu niye sorduğunu, doğrusu Foma Fomiç kendi de bilmiyordu. Ama dayımın sessizliği, mahcupluğu onu hemen ateşlendiriyordu. Eskiden sabırlı, miskin olan bu adam, şimdi en ufak bir itirazla barut gibi parlıyordu. Dayımın susmasında küçümseme görmüş, cevap almak için sabırsızlanıyordu.

— Cevap versenize: Tutuştu mu bu ateş içinizde?

Dayım ezilip büzülüyor, ne yapacağını bilemiyordu.

Foma gücenik bir sesle:

— Lütfederseniz, cevabınızı bekliyorum! dedi.

Generalin karısı da omuzlarını kaldırarak lafa karıştı:

— *Mais répondez donc** Yegoruşka!

Foma, general karısının emriyle önünden hiç eksik edilmeyen şeker kutusundan bir şeker alarak, hoş görür bir sesle:

— Size soruyorum: Yanıyor mu içinizde bu ateş, yoksa yanmıyor mu? diye tekrarladı.

Nihayet dayım ümitsiz bir bakışla:

— Gerçekten bilmiyorum Foma! diye mırıldandı. Herhalde bunun gibi bir şey var... Ama sen bunları sorma daha iyi, yoksa yine bir şey saçmalayıveririm...

— Pekâlâ! Demek size göre ben kendisine cevap vermeye değmeyecek kadar küçük bir adamım. Bunu demek istiyorsunuz, değil mi? Peki, öyle olsun. Zararı yok, bir hiç olayım ben.

— Bunu da nereden çıkardın Tanrı aşkına Foma! Böyle bir şey mi söyledim ben?

— Evet, söylemek istediğiniz buydu.

— Canım, sana yemin ederim ki aklımdan bile geçirmedim!

— Buna da peki! Yalancı da olayım! Varsın beni suçladığınız gibi, kavga için bahane aramış olayım. Zarar yok, hakaretlerin yanına bir de bu katılsın. Ben hepsine katlanırım.

General karısı korku içinde:

— *Mais mon fils!..*** diye bağırdı.

Dayım adamakıllı bunalmıştı.

— Foma Fomiç!.. Anne!.. dedi. Yemin ederim, hiçbir suçum yok. Belki kazara ağzımdan bir şey kaçtı. Sen bana bak-

---

* Cevap versenize... (Fr.)

** Aman oğlum!.. (Fr.)

ma Foma, ne aptal olduğumu kendim de bilirim. Kendim de farkındayım ki, bende bir tuhaf hal var. Biliyorum Foma, hepsini biliyorum!.. (Elini sallayarak) Hayır, hayır, hiçbir şey söyleme... Kırk yıl yaşadım bugüne kadar, seni tanıyıncaya kadar kendimi, hani şöyle... herkes gibi bir adam sanıyordum... Oysa bir teke kadar günahkâr, müthiş bir bencilim ben; yaptığım bunca kötülükten sonra nasıl olup da yaşadığımı bu ana kadar hiç düşünmemiştim.

Foma Fomiç'in istediği olmuştu.

— Evet, dedi. Bencil olmasına, bencilsiniz!

— Anlıyorum canım! Ama geçti artık! Kendimi düzeltmeye, iyi olmaya çalışacağım.

Foma Fomiç bir "dilerim"le konuşmayı kesti, dindarca bir iç çekişle koltuğundan kalkarak kestirmeye gitti. Yemekten sonra uyumak âdetiydi.

Bu faslı bitirirken bir de dayımla aramızdaki ilişkilerden, Foma Fomiç'le durup dururken nasıl karşı karşıya geldiğimizden söz açacağım, o mübarek Stepançikovo köyündeki pek önemli olayların akışına nasıl birdenbire sürüklendiğimi izninizle anlatacağım. Böylelikle önsözümü bitirerek doğruca hikâyeme geçmek istiyorum.

Anam babam ölüp de dünyada yapayalnız kaldığım zaman bir çocuktum; dayım babamın yerini tuttu, beni okuttu. Kısacası, bana her öz babanın yapamayacağını yaptı. Beni yanına ilk aldığı günden beri ona bütün kalbimle bağlanmıştım. On yaşlarında kadardım. Birbirimize çok çabuk ısınarak anlaştığımızı hatırlıyorum. Birlikte topaç çeviriyorduk. Bir gün ikimize de akraba olan hırçın bir kocakarının başlığını aşırmıştık. Ben başlığı hemen bir uçurtmanın kuyruğuna bağlayarak havaya uçurdum.

Yıllardan sonra dayımla Petersburg'da buluştuk, ama o pek az kaldı. Tahsilimi bitirmek üzereydim. Genç ruhumun bütün ateşiyle ona yeniden bağlandım. Onun asaletini, yumuşak başlılığını, dürüstlüğünü, neşesini ve son derece saf

olduğunu görüp şaşmıştım. Zaten bu özellikleri herkesi kendisine çekiyordu. Üniversiteyi bitirince bir süre işsiz güçsüz, Petersburg'da kaldım. Birçok toy delikanlı gibi, ben de en kısa zamanda, göz kamaştırıcı, bir sürü büyük iş başaracağıma inanıyor, Petersburg'dan ayrılmak istemiyordum. Dayımla seyrek, ancak paraya ihtiyacım olduğu zaman mektuplaşıyordum. O da ricalarımı hiçbir zaman geri çevirmiyordu.

Tam o sıralarda Petersburg'a bir iş için gelen ve dayımın evinde yatıp kalkan birisinden Stepançikovo'da garip şeyler geçtiğini duydum. İşittiklerim beni hem meraka, hem de hayrete düşürdü. Dayıma daha sık yazmaya başladım. Cevapları daima kapalı, garipti. Her mektubunda ancak tahsilimden söz açıyor, ileride benden bu sahada çok şeyler beklediğini yazıyordu. Birdenbire, oldukça uzun süren bir aralıktan sonra, garip, ötekilere hiç benzemeyen bir mektup aldım, içi öyle tuhaf imalarla, karmakarışık tezatlarla doluydu ki, önce bir şey anlayamadım. Yalnız son derece şaşkın bir halde bulunduğu anlaşılıyordu. Tamamıyla açıktı ki, dayım bana ciddi ciddi inandırmaya çalışarak, hatta yalvarırcasına, evinde büyüttüğü bir kızla evlenmemi teklif ediyordu. Bu Yejevikin adında çok yoksul bir taşra memurunun kızıydı. Dayımın hesabına Moskova'nın en iyi okullarından birinde okumuştu. Şimdi çocuklarına mürebbiyelik ediyordu. Dayımın yazdığına göre, kız bedbahtmış; onu mutlu etmek elimdeymiş. Bunu yapmakla iyi kalplilik gösterecekmişim. Dayım, kalbimin asilliğine hitap ederek, kıza çeyiz vermeyi de vaat ediyordu. Yalnız çeyiz konusunu biraz üstü kapalı ve adeta korkarak geçiyor, mektubunu da büyük bir sır olarak saklamamı rica ediyordu.

Bu mektup beni adamakıllı sarstı. Zaten benim gibi, daha dün gözünü açmış hangi delikanlıyı böyle bir teklif, hele hiç olmazsa bunun romantik tarafı çekmez? Aynı zamanda, işittiğime göre bu genç mürebbiye gayet de güzelmiş.

Dayıma hemen Stepançikovo'ya hareket edeceğimi yazdığım halde kararsızdım. Dayım mektupla birlikte yol paramı da göndermişti. Bununla beraber, endişe, hatta merak içinde Petersburg'da üç hafta kadar oyalandım. Bir gün tesadüfen dayımın eski bir arkadaşıyla karşılaştım. Kafkas'tan Petersburg'a dönüşünde yolunun üstünde bulunan Stepançikovo'ya da uğramıştı. Bu, yaşını başını almış, ağırbaşlı bir bekârdı. Bana dert yanar gibi, Foma Fomiç'ten ve bir de henüz o güne kadar duymadığım bir meseleden bahsetti. Foma Fomiç'le generalin karısı, dayımı acayip, evde kalmış, kart, handiyse yarı deli bir kızla evlendirmeye karar vermişler. Kızın garip bir geçmişi, yarım milyona yakın da parası varmış. Generalin karısı, kızı aralarında bir akrabalık bulunduğuna inandırmış, sonra beraber oturmak için kandırmış. Elbette dayım buna fena halde üzülüyormuş, ama eninde sonunda, yine de şu yarım milyonla evlenecekmiş galiba... Öte yandan iki kafadar, generalin karısıyla Foma Fomiç, dayımın çocuklarının zavallı, savunmasız mürebbiyesini dehşetli sıkıştırıyorlar, evden atmaya çalışıyorlarmış. Besbelli, albayın ona âşık olacağından korkarak, yahut da artık olduğu için... Bu son sözler beni hayrete düşürmüştü.

Bununla beraber, dayımın aşkından bahseden zat, ya sorularımı esaslı cevaplandırmıyor yahut da cevap vermek istemiyordu. Zaten sözleri ağzından bin nazla, dirhem dirhem çıkıyordu. Ayrıntı vermekten kaçındığı belliydi.

Bütün bunlar beni hayli düşündürdü. Verilen haberle dayımın mektuptaki teklifi arasında garip bir tezat vardı!.. Ama fazla zaman kaybedemezdim; Stepançikovo'ya gitmeye karar verdim. Niyetim, dayımın sağduyusuna hitap ederek onu teselli etmek, hatta elimden geldiği kadar kurtarmaya çalışmak, yani Foma'yı Stepançikovo'dan defederek kart kızla yapılacak uğursuz evlenme işini bozmaktı. Kanımca, dayımın aşkı, şu muzır Foma'nın bir uydurmasından ibaret-

ti, ben de şu zavallı, fakat şüphesiz cazibeli kızı evlenme teklifiyle mutlu edecektim; falan, filan...

Gitgide o kadar coştum, kendi kendime o kadar telkin ettim ki, gençlik ve duraklama devresinden sonra bu sefer de tam tersine, bir an evvel birtakım harikalar yaratmak, kahramanlıklar göstermek için şiddetli bir arzuya kapıldım. Hatta masum, sevimli bir mahlukun saadeti uğruna kendimi feda etmeyi de olağanüstü bir mertlik sayıyordum. Kısacası, hatırımda kaldığına göre yol boyunca kendimden pek memnundum.

Temmuz ayı idi. Güneş pırıl pırıl parlıyordu. Önümde göz alabildiğine buğday tarlaları uzanıyordu... Petersburg'da uzun zaman kapalı oturduğum için gördüklerim beni pek sarıyordu.



II

Bay Bahçeyev

Yolculuğum sona eriyordu, Stepançikovo'ya on verst kala B... adlı küçük bir kasabadan geçerken arabanın ön tekerleğinin lastiği koptu. Demirhanenin önünde durmak zorunda kaldık. Lastiği on verstlik yola göre takmak uzun sürmeyecekti. Böylece bir yandan ustalar çalışırken, ben de demirhanenin yanında beklemeye karar verdim.

Arabamdan inince, orada şişman bir adam gördüm. O da benim gibi arabasının tamiri için yolundan kalmıştı. Bir saatten beri kızgın güneşin altında ayakta duruyor, bağırıp küfrediyor, güzel arabasının etrafında telaşlı telaşlı çalışan ustaları hırçın bir sabırsızlıkla sıkıştırıyordu.

Bu hırçın bayın, daha ilk bakışta, dırdırcının biri olduğunu anladım. Kırk beş yaşlarında, orta boylu, çok şişman, çopur yüzlüydü. Şişmanlığı, iri gırtlak kemiği ve sarkan yanakları, adamın rahat bir çiftlik sahibi hayatı sürdüğünü gösteriyordu. Göze çarpacak derecede kadını andıran bir hali vardı. Elbisesi geniş, rahat, temizdi, ama hiç de modaya uygun değildi.

Ömründe beni ilk defa gördüğü ve kendisiyle tek kelime konuşmadığım halde, nedense bana da kızgın görünüyordu. Bunu daha arabadan indiğim zaman, üstüme çevri-

len hiddetli bakışlarından anlamıştım. Bense onunla tanışmayı pek istiyordum. Birbirleriyle çene çalan uşaklarından, bu zatın Stepançikovo'dan, dayımdan geldiğini anlamıştım. Bazı şeyleri öğrenmem için tam fırsattı. Kasketimi çıkararak, olanca nezaketimle, bazen yolda insanın başına gelen böyle aksiliklerden, gecikmelerden söz açmak istedimse de, şişko somurttu, hırçın bir bakışla beni yukarıdan aşağıya süzerek bir şeyler homurdandı ve bana ağır ağır sırtını döndü.

Sanki yolda rastlanan engellere dair söylediğim sözleri duymamış gibi, oda uşağına dönerek birdenbire:

— Grişka! Ne homurdanıp duruyorsun orada? diye bağırdı. Canın sopa istiyor galiba!

Ak saçlı, eski zaman uşaklarından biriydi bu "Grişka". Uzun redingot giymişti ve gayet uzun favorileri vardı. Bazı belirtilere göre, o da pek kızgındı; kendi kendine söylenip duruyordu.

Efendiyle uşağı arasında hemen bir çatışma oldu.

Grişka, kendi kendine mırıldanıyormuş gibi, ama herkesin işiteceği kadar yüksek sesle;

— Sopa attıracakmış... dedi. Bağır, bağırabildiğin kadar bakalım!

Sonra kızgın bir tavırla dönerek araba ile uğraşmaya başladı.

Şişko birden morardı:

— Ne?!.. Ne dedin? "Bağır bakalım!.." Ha? Bir de karşılık veriyorsun! diye haykırdı.

— Siz de, Tanrı aşkına, niye üstüme varıyorsunuz bu kadar! İnsana ağız açtırmıyorsunuz yani.

— Üstüne varıyormuşum!.. Duydunuz mu? Demek bana dilediği gibi kafa tutacak, ben de ağız açmayacağım ha?

— Sanki ben ne söyledim şimdi?

— Ne mi?.. Yalan mı?.. Hem niçin söylendiğini de biliyorum: Yemeğe kalmadan yola çıktım da ondan.

— Bana ne! İsterseniz hiç yemek yemeyin, bana göre hava hoş. Zaten size bir şey söylediğim de yoktu benim; demircilere söyleniyordum.

— Demircilere mi? Onlara ne diye söylenecekmişsin sanki?

— Onlara değilse, arabaya söyleniyordum.

— Peki, ona neden söyleniyorsun?

— Kırıldığı için. Kırılmasın bir daha, sağlam dursun.

— Arabaya söyleniyormuş... Arabaya değil, hırsın bana, yalnız bana... Hem suçlu, hem güçlü!

— Aman beyim, ne istiyorsunuz benden? Bırakın Tanrı aşkına!

— Ya sen, ne diye bütün yol boyunca, baykuş gibi somurttun, tek laf etmedin? Başka zaman pekâlâ çenen açılır.

— Ağzıma sinek kaçmasın diye baykuş gibi somurttum. Size masal mı anlatacaktım yani? Masala bu kadar meraklıysanız, masalcı karı Malanya'yı yanınızdan ayırmayın!

Şişko karşılık vermek için ağzını açtıysa da besbelli söyleyecek bir şey bulamadı, sustu. Uşağı, kuvvetli mantığından ve tanıklar huzurunda beyinin üzerindeki etkisinden memnun olarak, iki kat artan bir çalımla işçilere döndü, bir şeyler göstermeye başladı.

Tanışma teşebbüsüm beceriksizliğim yüzünden boşa gitmişti. Lakin hiç ummadığım bir şey yardımıma yetişti. Demirhanenin yanında Nuh nebiden kalma, tekerlekleri olmayan ve her gün boşuna tamir bekleyen kapalı bir arabanın penceresinden, ansızın uyku sersemi, yıkanmamış, saçı başı dağınık bir yüz uzandı. O anda ustalar arasında bir kahkaha kopuverdi. Arabadan bakan adam içeride kilitlenmiş, çıkamıyordu. Sarhoşken oraya yatırılmıştı. Şimdi ayılmış, dışarı çıkarmaları için yalvarıp duruyordu. Sonunda birisine aletlerini getirmesi için ricaya başladı. Bu hal oradakileri pek eğlendiriyordu.

Bazı insanlar vardır ki, en garip şeylerden neşelenir, keyiflenirler. Sarhoş bir herifin yüz buruşturmaları, sokakta aya-

ğı kayarak düşen bir adam, iki kadının kavga etmesi gibi haller bazı insanların nedense pek hoşuna gider. Şişko çiftlik sahibi de bunlardan biriydi. Yavaş yavaş yüzünün kızgın ve somurtkan hali kayboluyor, halinden memnun, sevimli bir ifade almaya başlıyordu, sonunda büsbütün açıldı.

İlgiyle:

— Vasilyev bu galiba, dedi. Oraya nasıl girmiş?

Her taraftan:

— Vasilyev, Bay Stepan Alekseyiç, Vasilyev!.. diye bağırmaya başladılar.

Yaşlı, uzun boylu, zayıf ve sert, ukalaca yüzlü, arkadaşları üzerinde büyüklük taslayan bir usta:

— Biraz kafayı tütsülemiş de beyim... dedi. Üç gündür işini bırakmış, bizde saklanıyor; bize musallat oldu. Şimdi keskisini istiyor. Ne yapacaksın keskiyi, a kuş beyinli herif? Bir tane aleti kaldı, onu da rehine koyacak.

Vasilyev kafasını dışarıya uzatmış, ince, çatlak bir sesle:

— Ne olacak Arhipuşka! Para, kuş misali: Bir konar, sonra da pırrr! diye uçuverir. Çıkar beni Tanrı aşkına! diye yalvarıp duruyordu.

Arhip, sert bir sesle:

— Otur oturduğun yerde herif, dedi. Üç gündür kendinde değilsin. Seni bugün, sabaha karşı sokakta bulup getirdiler. Tanrı'ya şükret ki sakladık. Matyev İlyiç'e de hastalandığını söyledik. "Yedek sancılarına" tutuldu dedik...

Yine kahkahalar yükseldi.

— Keskim nerede?

— Bizim Zuy'da. Nereden de tutturdun şunu be! Herif müthiş ayyaş oldu çıktı Bay Stepan Alekseyiç.

Şişko kahkahadan boğularak, hırıltılı bir sesle:

— He-he-he!.. Seni kerata seni!.. Demek şehirde böyle çalışıyorsun, aletlerini rehine koyuyorsun, ha! diye bağırdı.

Birdenbire neşelendi, keyfi yerine geldi. Sonra hiç beklemediğim halde birdenbire bana dönerek:

— Öyle usta marangozdur ki, Moskova'da eşi az bulunur! dedi. Ama teres, elâleme hep böyle kepaze olur. Çıkar onu artık Arhip, belki bir sıkıntısı vardır.

Bayın dediğini yaptılar. Zaten arabanın kapısına çiviyi Vasilyev ayıldığı zaman onunla eğlenmek için mıhlamışlardı. Çiviyi çıkardılar, Vasilyev dışarı fırladı. Üstü başı perişan, kirli, yırtık pırtıktı. Güneşten gözlerini kırpıştırıyordu; aksırdı, sendeledi, sonra elini gözlerine siper ederek etrafa bakındı.

Başını sallayarak:

— Ne kalabalık, ne kalabalık!.. dedi.

Kendi kendine sitem ediyormuşçasına, mahzun, düşünceli bir tavırla:

— Hepsi de ayık... diye uzatarak ekledi. Eh, günaydın çocuklar! Hepinize iyi, neşeli bir gün dilerim.

Bir kahkaha daha koptu.

— Hayırlı gün diliyor bize!.. Neredeyse akşam olacak, farkında değil misin kılıksız herif?

— Sarhoşun kusuruna bakılmaz.

— Biz böyleyiz işte: Bir oluruz, ama pir oluruz!..

Şişko bir kere daha katıla katıla:

— He-he-he!.. Amma da geveze!.. diye bağırdı. Sonra bana dostça bakış fırlatarak devam etti:

— Hiç utanmıyor musun Vasilyev?

— Kederden Bay Stepan Alekseyeviç dedi, kederden!

Tekrar kederinden söz açabildiğine pek memnun olduğu belliydi.

— Hiç kimsenin tatmadığı bir keder bu... Bizi Foma Fomiç'in üzerine yazıyorlar.

Şişko birdenbire heyecanlanarak:

— Kimi? Ne zaman?.. diye bağırdı.

Ben de bir adım yaklaştım. Bu tuhaf mesele, beni de ilgilendirmeye başlamıştı.

— Bütün Kapitonovluları... Tanrı uzun ömür versin Albay beyimiz, miras aldığı Kapitonovka'yı baştan başa Foma

Fomiç'e bağışlayacakmış. Tam yetmiş can ayırıyor. "Al Foma," diyor. "Bugün mesela bir şeyciğin yok. Ufacık bir mülk sahibisin... Ölen babandan köle olarak yalnız Ladoga gölünde aşar toplayan iki küçük balık kaldı..."

Vasilyev, hikâyesinin Foma Fomiç hakkındaki sözlerini insafsız bir alayla ve zevkle söyleyerek devam etti:

— "Çünkü merhum pederin, nereden geldiği, ne idüğü belirsiz bir kişizadeydi. O da senin gibi, beylerin yanına sığınıyor, mutfaklarından geçiniyordu. Ama benim Kapitonovka'yı üzerine yazınca, sen de bir mülk sahibi, kişizade olursun. Adamların olur. Asalete kavuşunca, yat aşağı, gel keyfim gel!.."

Ama Stepan Alekseyeviç artık onu dinlemiyordu. Vasilyev'in yarı sarhoş bir halde anlattıkları onun üzerinde müthiş bir etki yapmıştı. Şişko o kadar kızmıştı ki morardı, hançeresi titremeye başladı, küçük gözleri kan çanağına döndü, inme inecek sandım.

Konuşurken nefesi tıkanıyordu:

— Bir bu eksikti! Şu hergele, sığıntı Foma mülk sahibi olacak ha!.. Tuh!.. Tanrı hepinizin belasını versin. Hey, buraya bakın! Elinizi çabuk tutun. Eve, hemen eve!..

Kararsız bir tavırla öne doğru çıkarak:

— İzin verirseniz, bir şey soracağım, dedim. Demin Foma Fomiç'ten bahsettiniz. Yanılmıyorsam, soyadı Opiskin'dir. Bir şey öğrenmek istiyorum... Yani bazı sebepler beni bu zatla ilgilendiriyor. Bunun için şu adamcağızın efendisi Yegor İlyiç Rostanoviç'in Foma Fomiç'e köylerinden birini bağışlamak istediği hakkındaki sözlerinin ne derece doğru olduğunu öğrenmeyi arzu ederdim. Bunu pek merak ediyorum, hem de ben...

Şişman zat sözümü keserek:

— Müsaade buyurursanız, benim de size soracağım var, dedi. Bu sizin zat diye bahsettiğiniz; benim de layık olduğu şekilde musibet, teres heriften başka bir şey diyemeyeceğim

adam sizi ne yönden ilgilendiriyor? Bir şahsiyete sahip olabilir mi şu mendebur hiç? Şahıs değil, kepazenin kepazesi!

Foma Fomiç'i henüz tanımadığımı, Yegor İlyiç Rostanev'in dayım, kendi adımın da Sergey Aleksandroviç filan olduğunu açıkladım.

— Sakın şu bilgin adam olmayasınız? Aman iki gözüm, sizi orada dört gözle bekliyorlar!

Şişko çok sevinmişti.

— Ben de oradan, Stepançikovo'dan henüz ayrıldım. Sofradan kalktım, yola çıktım... Pudingi bile yemeden bıraktım! Foma ile bir arada oturmak ne mümkün! Lanet herif yüzünden kavga etmediğim kimse kalmadı. Ama ne tesadüf yani!.. Kusuruma bakmayın canım. Ben Stepan Alekseyiç Bahçeyev'im. Sizi nah şu kadarcıkken hatırlıyorum. Ah, kim derdi ki... Artık izin verin de...

Şişko beni kucakladı.

İlk heyecan anları geçince, fırsatı kaybetmeden sormaya başladım:

— Bu Foma da kim oluyor? Bütün evi nasıl elde etmiş? Sopayı basıp onu sepetleyecek adam yok mu orada? Doğrusunu isterseniz..

— Onu nasıl kovarlar?!.. Aklınızı mı kaçırdınız? Yegor İlyiç herifin karşısında susta duruyor. Foma bir gün perşembeye, çarşamba denmesini istemiş. "Perşembe olmasın, çarşambayı istiyorum!.." diye tutturmuş da oradakilerin hepsi tam iki hafta perşembeye çarşamba demişler. Belki sözlerim size yalan gelir. Ama inanın, nah şu kadarcık hilafım yok! Tam Kaptan Kuk'a göre bir iş!

— Bunları ben de duydum, ama doğrusunu isterseniz...

— Ne doğrusu?.. Dolamışsınız dilinize şunu! Ne doğrusundan bahsediyorunuz? Siz havadisi benden alın, benden. Ne yaban yerdir geldiğim yer bilemezsiniz. Albayımız Yegor İlyiç'in validesi; gerçi pek saygıdeğer bir bayan, üstelik de general karısı, ama kaç para eder! Hatuncağız iyiden iyice bu-

namış artık. Şu melun Fomka'ya toz kondurmuyor. Zaten her işin başı da o: Herifi evlerine o sokmuştu. Öteki de kadını adamakıllı afsunladı. Hem de kadın elli yaşında General Krahotkin'i tavladıktan sonra ekselans unvanını taşıyor; gel gelelim Fomka'nın karşısında sanki dilini yutmuş gibi oluyor. Yegor İlyiç'in şu kırk yaşına kadar koca bulamayan kart hemşiresi Praskovya İlyiniçna'nınsa sözünü bile etmek istemem. Oflayıp pufluyor, tavuk gibi gıdaklayıp duruyor, insanı doğduğuna doğacağına pişman ediyor. Kısacası kadın cinsinden olmaktan başka meziyeti yok mübareğin. Sen de ona sadece bunun hatırına saygı göster. Vay canına, teyzeniz oluyor; bunları söylemekle ayıp ettik galiba... Albayın küçük, henüz on altısındaki kızı Aleksandra Yegorovna, bence içlerinde en akıllısı: Foma'yı hiç saymıyor. Sevimli kızcağız, pek hoşuma gitti doğrusu! Kime saygı gösterecek yani? Fomka olup olacağı, rahmetli General Krahotkin'in soytarısıydı; generalin gönlünü eğlendirmek için türlü türlü hayvan taklidi yapar dururdu. Elin ayısı adam oldu çıktı. Şimdi de albay dayınız, şu emekli soytarıya öz babasıymış gibi saygı gösteriyor, tepesine çıkarmış; tapınıyor şu dalkavuk parçasına! Tuh!..

— Efendim, yoksulluk ayıp değil. Hem de... doğrusunu isterseniz... şey... Bir şey sormama müsaade buyurun: Güzel mi, zeki mi bu adam?

— Kim, Foma mı?.. Evet, tasvir gibi güzel!..

Bahçeyev'in sesi hiddetle, doğal olmayan bir şekilde titriyordu. (Sorularımın onu kızdırmaya başladığı belliydi. Artık bana da şüpheyle bakıyordu.)

— Tasvir gibi güzel ya! Duydunuz mu çocuklar? Tam da buldu güzel adamı!.. Ama mademki her şeyi en ince noktasına kadar bilmek istiyorsunuz, söyleyeyim: Ucubedir o, ucube! Bari keratanın ince bir zekâsı, hoş nükteleri olsa, ne gezer! İşin doğrusu, bu büyücü herif afsunlamış onları, tövbeler olsun! Lafını ederken bile çenem yoruldu, insan lanet

okuyup bir daha adını anmamalı bu herifin. Sözlerinizle bütün sinirlerimi ayaklandırdınız bayım. Hey, buraya bakın! Hâlâ mı olmadı?

Grigoriy somurtarak:

— Voronok'un nallarını değiştirelim de... diye mırıldandı.

— Voronok'un nallarını mı? Şimdi gösterirdim ben sana Voronok'u, ama... Öyledir bayım. Size öyle şeyler anlatabilirim ki, ağzınızı açar da kıyamet gününe kadar öyle kalırsınız. Önceden ben de ona saygı gösteriyordum. Ne sanıyorsunuz? Açıkça söylüyorum, budala olduğumu gizlemiyorum. Benim de gözlerimi bağlamıştı. Her taşın altından çıkar! Her şeyi inceden inceye bilir, bütün bilimleri yutmuş... Bana bir kere bir damla vermişti. Ben, efendime söyleyim, hasta, vücudu berbat bir adamım. Belki inanmazsınız, ama hastayım ben... İşte verdiği o damlalardan sonra az kaldı nalları dikiyordum. Siz hiç sesinizi çıkarmayın da dinleyin. Zaten oraya gidince âlâsını göreceksiniz. O, albayın da emdiği sütü burnundan getirecek. Bir gün kan ağlayacak albay, ama iş işten geçmiş olacak. Zaten bütün civar bu melun Fomka'nın yüzünden onunla selamı sabahı kesti. Çünkü herif gelene geçene hakaret ediyor. Haydi beni bir yana bırakın. Önüne gelene öğüt, ahlak dersi vermeye kalkışıyor kerata! "Bilginim, herkesten akıllı olduğum için yalnız beni dinleyin," diye söylenip duruyor. Bilginmiş! Bilgin olunca cahili ezmek mi lazım yani? O bilgiç diliyle gevezeliğe başladı mı?.. Artık zır-zır-zır! Çan-çan-çan!.. söyler de söyler. Gevezenin öyle bir dili var ki, hani kesip çöplüğe atsanız, kargalar gagalayıncaya kadar durmadan işler. Burnu büyüdü, hindi gibi kabardıkça kabardı. Boyuna çizmeden yukarıya çıkıyor. Daha ne söyleyeyim? İster inanın, ister inanmayın, evdeki uşaklara Fransızca öğretmeye bile kalktı. Güya faydalıymış... O aşağılık heriflere, uşaklara faydası dokunacakmış bunun! Tuh!.. Tanrı cezasını versin uğursuz rezilin! Bir uşağın Fransızca bilmesi nesine lazım, sorarım size? Hoş bizim

için de öyle ya! Kızlarla mazurka oynar, tatlı diller döker; ama hep elin karılarını baştan çıkarmak için... Hem bana kalırsa, şöyle bir sürahi votka devirdi miydi insan, her dilde bülbül gibi konuşuverir. İşte sizin Fransız diline saygım bu kadar!.. Elbette siz de "Tata-ta... fin-fan-fon" diye Fransızca konuşursunuz, değil mi?

Bahçeyev, son sözlerini beni hırçın ve küçümseyen bir bakışla süzerek söyledi:

— Siz okumuş bir adamsınız, değil mi? Demek bilim yolunda yürüyeceksiniz, öyle mi?

— Evet... Biraz meraklıyım da...

— Herhalde bütün bilimleri okumuşsunuzdur.

— Öyle, yani değil... Doğrusunu isterseniz ben bu aralık daha çok gözlem yapmakla uğraşıyorum. Hep Petersburg'da kaldım; şimdi de acele acele dayıma gidiyorum...

— Dayınıza gidip de ne yapacaksınız sanki? Oturacak yeriniz varken, ne diye kalkıp da buralara geldiniz? Nafile bayım, burada okumuşluğunuz sökmez, dayılarınızın, amcalarınızın yardımı da para etmez: Boyunduruğu takarlar boynunuza! Bakın bana, yirmi dört saat içinde nasıl zayıfladım. Orada zayıfladığıma inanır mısınız? Görüyorum ki inanmıyorsunuz. Eh, ne yapalım; canınız isterse inanın.

Büsbütün şaşırarak:

— Olur mu efendim, diye cevap verdim. Size tamamıyla inanıyorum. Yalnız hâlâ anlamadığım bir nokta var.

— Öyle ya! "İnanıyorum!" Ama ben sana inanmıyorum. Siz, bilimlerle uğraşanlar hep öyle zirzop oluyorsunuz. Sizin işiniz tek ayak üstünde sıçrayıp kendinizi göstermekten başka bir şey değil. Sevmem bilim işlerini bayım. Bunları dinlemekten gına geldi artık. Sizin Petersburgluları da gördük; berbat şeyler! Hepsi de farmason; zındıklığı yayıyorlar, bir kadeh votka içmekten bile ödleri patlıyor, zehirmiş sanki! Tuh!.. Amma da kızdırdınız beni bayım. Artık hiçbir şey anlatmak istemiyorum sana. Hem sana masal anlatmak için

kontrat mı imzaladım yani? Dilim de yoruldu. Herkese küfretmekle baş olmaz ki bayım; günah da... Yalnız şunu söyleyeyim ki, şu senin bilgin, dayınızın uşağı Vidopliyasov'u az kaldı deli edecekti. Aklını oynatıyordu Foma Fomiç'in yüzünden...

Bu ana kadar konuşmayı resmi, ciddi bir tavırla takip eden Grigoriy:

— Elimden gelse, aman vermez, sopadan baş kaldırtmazdım! diye söze karıştı. Elime geçse, bütün bu Alman maskaralıklarından döve döve, kafasına vura vura vazgeçirirdim onu. Ona iki yüz değnek bile az gelir...

Beyi:

— Sus!.. Çeneni tut! Seninle konuşan var mı? diye haykırdı.

Şaşkınlığımdan ne söyleyeceğimi bilemeyerek:

— Vidopliyasov, dedim. Vidopliyasov... Ne tuhaf soyadı!

— Niye tuhaf olsun?.. demek siz de öylesiniz ha? Al bir bilgin daha!

Artık sabrım tükendi.

— Affedersiniz ama, dedim. Bana hıncınız niye? Benim ne suçum var yani? Doğrusunu isterseniz, sizi şurada yarım saattir dinliyorum, neden bahsettiğinizi bile anlayamadım.

Şişko:

— Neden kızıyorsunuz bayım! dedi. Kızacak ne var. Sizi sevdiğimden söylüyorum bunları, öyle bağırdığıma, uşağımı azarladığıma bakmayın. Grişkam yok mu?.. Halis domuzdur! Ama bunun için severim kerata Grişka'yı... Size açıkça söyleyeyim: Beni yufka yürekliliğim mahvetti. Bunun da tek sebebi, Fomka'dır. Mahvedecek beni o, yemin ederim ki mahvedecek! İşte şimdi de tam iki saattir onun yüzünden güneşin altında kavruluyorum. Bu avanaklar tamirle uğraşırken, buranın başpapazına uğrayacaktım. Pek iyi adamdır bu başpapaz... Lakin Fomka beni o kadar üzdü ki, papazın yüzünü bile görmeyi canım istemiyor. Topu-

na birden lanet olsun! Burada adamakıllı bir aşçı dükkânı bile yok... Size bir şey söyleyeyim mi? Baştan aşağı hepsi köpoğlu köpek bunların!

Bahçeyev yine bir türlü bırakamadığı Foma Fomiç konusuna döndü:

— Bari şöyle parlak bir rütbesi, mevkii olaydı. O zaman neyse, rütbesine bağışlanabilirdi bütün yaptıkları. Ama hiçbir rütbeciği yok; olmadığını gayet iyi biliyorum. Güya kırk bilmem kaçıncı yılında bir haksızlığa kurban gitmiş... Biz de bu yüzden ona kul köle olalım istiyor... Herifin dünyayı taktığı yok. Hoşuna gitmediği en ufak bir şey yapılsın, hemen ayaklanır. "Hakaret ediyorlar, yoksulum diye hakaret ediyorlar bana! Saymıyorlar beni!.." diye cırlamaya başlar. Foma gelmeden sofraya oturulmaz. Oysa, "Ben küçük görülen, yoksul bir Tanrı misafiriyim; bir lokma siyah ekmekle de karnımı doyururum..." diye özellikle sofraya çıkmaz. Ondan evvel sofraya oturulacak olursa, gelince ömür törpüsü gibi vırvırına başlar: "Bensiz sofraya ne diye oturuyorlar sanki? Adam yerine koymuyorlar da ondan..." Kısacası, o söylesin, sen dinle! Epey zaman sustum bayım. Herif benim de karşısında it yavrusu gibi kuyruk sallayarak susta duracağımı sanmış. Yağma mı var!.. O giderken, biz geliyorduk dostum. Yegor İlyiç'le ben aynı alaydaydık. Ama ben asteğmen olarak emekliye ayrıldım, o ise geçen yıl köyüne emekli albay olarak döndü. Dedim ki: "Foma'ya yüz vermeyin, hakkınızda hayırlı olmayacak. Ağlarsınız sonra!" – "Hayır," cevabını verdi. "Üstüne adam yoktur onun." Fomka'dan bahsediyor yani. "Dostumdur; bana ahlaklı olmamın yolunu öğretiyor." – "Eh, ahlak lafına karşı bir şey diyemezsin..." diye düşündüm. Hem de iş ahlak dersine kadar geldiyse, her şey bitmiş demektir... Ya bugünkü patırtısının sebebi ne biliyor musunuz? Yarın İlya Peygamber'in isim günü değil mi? (Bay Bahçeyev istavroz çıkardı) İlyuşa'nın, yani dayınızın oğlunun isim günü de yarın. O günü

onların arasında geçirmeyi tasarlamıştım, yemeği birlikte yiyecektik. (Hatta çocuğa başkentten bir oyuncak da getirttim: Yaylı bir Alman herif nişanlısının elini öpüyor, kız da mendiliyle göz yaşlarını siliyor... Enfes bir şey! Ama artık vermeyeceğim, morgen-fri!.. İşte, arabada... Almanın burnu da kırılmış, geriye, eve götürüyorum.) Böyle bir günü kutlayarak eğlenmek Yegor İlyiç'in de hoşuna giderdi, ama Foma engel oluyor. "Artık hep İlyuşa ile meşgul oluyorsunuz. Bizim pabucumuz dama atıldı demek..." deyip duruyor. Kaz herife bakın! Sekiz yaşındaki çocuğun isim günü kutlanıyor diye kıskanıyor, üstelik de: "Öyleyse benim de yaş günüm yarın!" diye tutturmasın mı? Yarın Foma'nın* değil, İlya'nın günü, ama aldıran kim! "Olsun, benim de yaş günüm aynı gün!.." diye ısrar ediyor. Onlara bakıp, "ya sabır" çekmekten başka şey yapamadım. Bizimkiler ne yapıyor, biliyor musunuz? Parmaklarının ucuna basarak, ne yapmalı, nasıl etmeli diye fısıldaşıp duruyorlar, İlya gününü onun da yaş günü saymalı mı, saymamalı mı?.. Kutlamalı mı, kutlamamalı mı?.. Kutlamasan, belki gücenir; yapsan, olur ki alay sayar. Yerin dibine batasıca... Neyse, yemeğe oturduk... Ama sen dinliyor musun, dinlemiyor musun bayım?

— Estağfurullah, dinliyorum efendim, merakla dinliyorum. Çünkü sayenizde çok şey öğrendim... ve doğrusunu isterseniz...

— Öyle ya!.. Büyük bir merakla dinliyorsun!.. Bilirim senin merakını ben. Yoksa meraktan, bana nispet olsun diye mi bahsediyorsun?

— Aman rica ederim, neden nispet olsun diye bahsedecekmişim? Tam tersine... Hem de siz... şey... o kadar size özel deyimleriniz var ki, bazı sözlerinizi not etmek isterdim.

Bay Bahçeyev biraz korkarak ve şüpheli bir bakışla:

— Yani nasıl not edeceksiniz?

---

* Havari Foma kastediliyor.

— Yok, yok, edeceğimden değil. Söz gelişi söyledim bunu.

— Sen galiba beni dolaba koymayı düşünüyorsun oğlum.

Hayretle:

— Sizi nasıl dolaba koyarım?

— Basbayağı. Sana enayi gibi her şeyi anlatayım; sonra sen de bir eserde beni yazasın. Değil mi?

Bunun üzerine, Bay Bahçeyev'i böyle kimselerden olmadığıma inandırmaya çalıştım. Ama o bana hâlâ şüpheyle bakıyordu.

— Onlardan değilsin ha? Orasını Tanrı bilir artık. Belki âlâsısın. Bak, şu Foma bile beni kitaba yazıp bastırmakla tehdit etmişti.

Sözünü biraz da konuyu değiştirme isteğiyle kestim:

— İzninizle bir şey soracağım, işittiğime göre dayım evlenmek istiyormuş; doğru mu acaba?

— Doğru olsa ne çıkar? Niyeti varsa evlenir; hem iş bu kadarla kalsa, neyse...

Sonra düşünceli bir tavırla:

— Kötü olan yanı başka... diye ekledi. Hımm! Size bu konuda fazla bir şey söyleyemem bayım. Oraya şimdi, reçel kavanozunun etrafına üşüşen sinekler gibi, sürü sepet karı doldu. Ama evlenmek isteyen hangisidir, anlamak mümkün değil. Size arkadaşça söyleyeyim: Doğrusu, şu karı milletini hiç sevmem ben. Adı insan, işte o kadar; gerçekte rezil mahluklar. Hem de insanı günaha sokarlar. Dayınızın bir mart kedisi gibi âşık olduğuna gelince, buna ben de yemin edebilirim. Şimdilik bu mesele hakkında bir şey söyleyemeyeceğim bayım, kendi gözünüzle görürsünüz. Asıl, işin uzaması fena. Evleneceksen, evlen; değil mi? Fomka'ya söylemekten çekiniyor, kocakarıya da söyleyemiyor, korkuyor. Çünkü bir söylese, kadın bütün köyü ayağa kaldıracak kadar haykırıp tepinmeye başlar. Herif üzülmesin diye, hep Foma'dan yana çıkıyor. Öyle ya, eve gelin gelirse, rahatı kaçacak: Kadıncağızın onu iki saat içinde tekmeleye tekmeleye kapı dışarı ede-

ceği muhakkak. Hem de budalanın biri değilse, bir punduna getirerek onu öyle rezil eder ki, adamın memlekette oturacak yüzü kalmaz, işte bunun için Foma şimdi ne yapacağını şaşırmış. Generalin karısıyla birlikte albaya öyle birini yutturmaya çalışıyorlar ki!.. Ama sen ne diye demin lafımı kestin oğlum? Tam gayet önemli bir meseleyi anlatacağım sırada, tuttun sözümü kesiverdin. Senden yaşlıyım ben, ihtiyar adamın sözünü kesmen yakışık alır mı yani?

Özür diledim.

— Af dilemeye lüzum yok. Sizi okumuş, bilgin bir adam bilerek, hak veresiniz diye, herifin bugün beni nasıl hırpaladığını anlatıyordum. İyi bir adamsın sen, hak ver işte. Yemeğe oturmuştuk. Herifin bana karşı hiddeti açıkça belli oluyordu. Zaten oturur oturmaz, için için kızdığını kendi kendini yediğini anlamıştım. Yılan herif, elinden gelse, bir kaşık suda boğacak beni. Bir insanda bu kadar gurur olsun, şaşılacak şey! Bana da ahlak dersi vermeye başladı. Bir aralık da neden bu kadar şişmansın diye tutturdu. Yapıştı yakama herif: Niçin zayıf değil de şişmanmışım... Soruya bakın bayım! Bunun nükteye benzer tarafı var mı yani? Akıllı uslu, "Tanrı'nın işi bu Foma Fomiç. Kimi şişman, kimi de zayıf olur. Biz ölümlü kişiler. Ulu Tanrı'ya nasıl karşı geliriz?" dedim. Gayet akıllıca söz, değil mi? "Hayır," dedi. "Senin beş yüz kölen var. Ekmek elden, su gölden ömür sürüyorsun. Vatana faydalı bir şey yaptığın var mı? Çalışacağın yerde evde oturup akordeon çalıyorsun." Gerçekten, canım sıkıldıkça akordeon çalmayı severim. Yine akıllıca davranarak ona: "Nasıl bir iş tutayım Foma Fomiç?" dedim. "Bu şişman gövdemi hangi resmi elbiseye sığdırabilirim? Haydi giydik, kendimizi sıktık, düğmeleri ilikledik diyelim. Ya kazara aksırık tutarsa? Düğmelerin bir tanesi kalmaz! Hele Tanrı korusun, yüksek amirlerin yanında olursa, insanı küstahlıkla suçlarlar. O zaman ne yapmalı?.." Bu söylediklerimde gülünecek ne var sanki, siz söyleyin bayım! Ama o, yüzüme karşı, "Kih-

kih-kih!.. Kah-kah-kah!.." diye gülmeye başlamaz mı? Yani diyeceğim, bu adamda hayânın zerresi yok. Üstelik Fransız diliyle bana küfretmeye başladı: "Koşon,"* dedi. Koşon'un ne demek olduğunu ben de biliyorum. "Yere batası fizikçi, karşında maskara mı var senin?.." diye düşündüm. Sabretmek, yutmak istedim, ama dayanamadım. Sofradan kalktım, herkesin önünde, "Kusuruma bakma Foma Fomiç! Seni iyi terbiye görmüş bir adam sanmakla hata etmişim dostum," dedim. "Meğer sen de, bizim gibi domuzun biriymişsin!" Bu sözleri söyledikten sonra odadan çıktım. Tam o sırada sofraya puding geliyordu, içimden, "Pudinginiz de sizin olsun!.." dedim.

Bay Bahçeyev'in hikâyesini sonuna kadar dinledikten sonra:

— Affedersiniz, dedim. Şüphesiz, size tamamıyla hak veriyorum. Fakat aslına bakılırsa, bu konuda henüz esaslı bir bilgim yok... Bununla beraber, kafamda kendime göre birtakım düşünceler belirmeye başladı.

Bay Bahçeyev güvensizlikle:

— Nasıl düşüncelermiş bunlar bayım? diye sordu.

Biraz sözümü şaşırarak:

— Bakınız, diye başladım. Pek sırası değil, ama yine de söyleyeceğim. Belki ikimiz de Foma Fomiç hakkında yanlış düşünüyoruz. Belki bütün bu tuhaflıkların altında bambaşka, hatta çok yetenekli, çok kabiliyetli bir varlık gizleniyordur. Kim bilir, belki de keder, ıstırap içinde ezilmiş, bütün insanlardan öç almak isteyen bir insandır. Evvelce soytarı gibi bir şey olduğunu işitmiştim. Belki bu hal onu küçültmüş, gururunu incitmiş, yere vurmuştur. Anlıyorsunuz değil mi? Kibar, bilinçli bir adam; bir yandan da maskara rolü!.. O da insanlığa olan güvenini kaybetmiştir ve... ve belki, insanlıkla, yani bütün insanlarla barışacak olursa, olağanüstü, hatta

---

* *Cochon*: Domuz (Fr.)

pek yüksek bir adam olur. Bu adamda elbette bir öz vardır. Herkesin ona tapınması büsbütün boşuna değil ya!

Sonunda kendim de saçmaladığımın farkına vardım. Pek tabii ki bu, gençliğime bağışlanabilirdi, ama Bay Bahçeyev bağışlamadı. Ciddi, sert bir bakışla gözlerimin içine bakıyordu. Sonra birden adeta morararak, kesik kesik:

— Bu Fomka mı olağanüstü adammış? diye sordu.

— Ama izin verin, ben de bu söylediklerimin hemen hemen hiçbirine inanmıyorum. Bunu bir ihtimal diye...

— Sormak ayıp olmazsa bayım, siz felsefe de okudunuz mu?

Şaşkın şaşkın:

— Bununla ne kastediyorsunuz? diye sordum.

— Hiçbir şey kastettiğim yok. Siz bana dosdoğru cevap verin bayım: Felsefe okudunuz mu, okumadınız mı?

— Doğrusunu isterseniz, okumak istiyorum, ama...

Bay Bahçeyev, küplere bindi.

— Ben demedim mi! Siz daha ağzınızı açmadan felsefe okuduğunuzu anlamıştım... diye bağırdı. Beni kandıramazsınız bayım! Morgen-fri!.. Filozofun kokusunu üç verst öteden alırım ben. Gidin öyleyse, öpüşün Foma Fomiç'inizle. Ne de olağanüstü adamdır ya! Hah!.. Batsın şu dünya!.. Ben de sizi akıllı bir adam sanmıştım, oysa...

Sözünü keserek tamir edilmiş arabasına binen arabacıya döndü.

— Getir arabayı! Eve!.. diye seslendi.

Bahçeyev'i yatıştırıncaya kadar akla karayı seçtim. Yumuşadı ama yine de uzun zaman beni büsbütün affetmeye karar veremedi bir türlü. Grigoriy'le sarhoş Vasilyev'e öğüt veren Arhip'in yardımıyla arabaya binince yanına yaklaştım.

— Artık bundan sonra dayıma gelmeyeceksiniz, değil mi efendim? diye sordum.

— Dayınıza mı? Kim demiş bunu?!.. Elbette yine de gideceğim. Siz beni sebatlı, verdiği karardan dönmez bir adam mı sandınız? Nerede!.. Yufka yüreklinin biriyim, bütün çek-

tiklerimin sebebi de bu ya zaten! Bir hafta geçmeden yine oraya taşınacağım. Niye diyeceksiniz? Bunu kendim de bilmem, ama gideceğim işte... Yine Fomka'yla cenkleşeceğim. Başımın belası bu bayım! Tanrı, şu Fomka'yı günahlarıma ceza olsun diye gönderdi, yüzde yüz. Karı tabiatlıyım: Sebatın zerresi yok bende. Hem son derece korkağım da.

Bay Bahçeyev'le her şeye rağmen dostça ayrıldık. Hatta beni yemeğe çağırdı.

— Buyur gel bayım, gel. Tanrı ne verdiyse yeriz. Bir votkacığım var ki Kiev'den geldi. Aşçım da Paris'i görmüştür. Size öyle fenezerf* çıkarır, öyle bir Kulebiyaka Misayilovna** sunar ki, parmaklarını yutar, keratanın ayaklarına kapanırsın. Hem de okumuş heriftir. Yalnız çoktandır sopa atmadım, şımarmaya başladı. Neyse, şimdi hatırladık ya! Gel canım. Sizi bugün bile davet ederim, ama pek sarsıldım, yoruldum, takatsiz düştüm. Hasta adamım ben canım, hasta, ham vücutluyum. Ama siz buna belki de inanmazsınız... Eh, hoşça kalın bayım! Yolcu yolunda gerek, işte sizin arabanız da hazır. Fomka'ya bir daha karşıma çıkmamasını söyleyiverin, yoksa ona öyle dokunaklı bir gelecek hazırlarım ki!..

Son sözleri duyulmadı. Dört kuvvetli atın birden çektiği araba toz bulutları arasında kayboldu. Benim arabamı da yanaştırdılar. Hemen atladım. Bu küçük kasabadan çıktık. "Şüphesiz, bu zat biraz da uyduruyor," diye düşündüm. Fazlaca öfkelenmiş olduğu için tarafsız olamaz tabii! Bununla beraber, dayım hakkında anlattıkları dikkati çeken şeylerdi. Dayımın o genç kızı sevdiği konusunda iki kişinin söyledikleri birbirini tutuyordu. Hımm!.. Şimdi bunun üzerine, benim evlenme işim ne olacaktı?.. Bu defa adamakıllı düşünmeye başladım.

---

* *Fines herbes* sözlerini yanlış söylüyor. Bu sözle yemeklere yapılan çeşitli terbiyeleri kastediyor.

** *Kulebiyaka*, Rusya'da yağlı hamurla yapılan bir börektir. *Kulebiyaka*'nın yanına *Misayilovna* ekleyerek, sanki bir insandan bahsediyormuş gibi şaka yapılmıştır.



III

Dayım

Açık söyleyeyim ki, içimde az da olsa bir korku vardı. Stepançikovo'ya girince romantik hayallerimi birdenbire pek tuhaf, hatta budalaca buldum.

Saat öğleden sonra beşe geliyordu. Yol, konağın bahçesinin önünden geçiyordu. Uzun ayrılık yıllarından sonra, çocukluğumun birkaç mutlu gününü geçirdiğim koca bahçeye baktım. Bu bahçe kaç kere okul yatakhanelerinde rüyalarıma girmişti!

Arabadan atlayarak bahçeden doğru eve yürüdüm. Kimseye görünmeden girmek, her şeyi anlayıp öğrenmek, ama önce dayımla doya doya konuşmak istiyordum. İstediğim gibi de oldu. Asırlık ıhlamur ağaçları arasından geçen yoldan taraçaya girdim. Üzerindeki camlı kapı evin iç odalarına açılıyordu. Taraça çiçek tarhlarıyla çevrilmiş, değerli saksı bitkileriyle doldurulmuştu. Orada yerlilerden biriyle, ihtiyar Gavrila ile karşılaştım. Eskiden lalamdı. Şimdi de dayımın başuşaklığını yapıyordu.

İhtiyar, gözlük takmıştı; elinde büyük bir dikkatle okuduğu bir defter tutuyordu, iki yıl önce dayımla Petersburg'a geldiği zaman görüşmüştük. Gavrila beni hemen tanıdı, sevinç gözyaşları dökerek ellerimi öpmeye başladı;

gözlüğü yere düştü, ihtiyarın bu bağlılığı beni pek duygulandırdı, ama Bay Bahçeyev'le deminki görüşmemizin etkisiyle olacak, gözüme her şeyden önce Gavrila'nın elinde tuttuğu şüpheli defter ilişti.

— Hayrola Gavrila! Yoksa sana da mı Fransızca öğretmeye başladılar? diye ihtiyara sordum.

Gavrila, tasalı tasalı cevap verdi:

— Öyle beyim. Bu ihtiyar halimizle, papağan gibi konuşma dersi alıyoruz...

— Dersleri Foma kendisi mi veriyor?

— Evet. Pek kafalı bir adam olmalı...

— Tanrı için öyle! Konuşarak mı öğretiyor?

— Tefterden bayım.

— Ya bu elindeki ne? A!.. Fransızca kelimeleri yazmayı Rusça ne de güzel becermiş!.. Demek böyle ahmak, beyinsiz bir herifin boyunduruğuna girdiniz; ayıp değil mi Gavrila.

Daha demin, Bay Bahçeyev'den azar işitmeme sebep olan, Foma Fomiç hakkındaki bütün iyi düşüncelerimi bir anda unutuvermiştim.

İhtiyar:

— Nasıl olur efendim, dedi. Beylerimizin bu kadar saygı gösterdiği adam ahmak olur mu hiç?

Gavrila'nın sözleri karşısında susmak zorunda kaldım.

— Hımm... Belki de haklısındır... diye mırıldandım. Dayımın yanına götür beni Gavrila.

— Beyim, şahinim benim!.. Gerçekten, korkudan karşısına çıkamıyorum. Ondan da korkmaya başladım artık, işte şuracıkta oturarak çilemi dolduruyorum. Bey buradan geçerken, çiçekliklerin arkasına saklanıyorum.

— Neden korkuyorsun?

— Demin dersimi bilemedim diye, Foma Fomiç bana diz çöktürmek istedi. Ben de çökmedim. Artık ihtiyarladım Bay Sergey Aleksandriç, böyle şakalara gelemem. Bey de Foma Fomiç'in sözünü dinlemediğim için, bana kızdı. "Adam se-

nin yetişmeni düşünüyor, koca bunak!" dedi. "Sana konuşmayı öğretmek istiyor." İşte şimdi dolaşırken bir yandan da boyuna lügat ezberliyorum. Foma Fomiç akşama doğru bir daha imtihan edeceğini söylemişti.

Bütün bu sözlerde belirtilmemiş, açığa vurulmamış bir nokta var gibi geldi bana. Bu Fransızca dersleri işinde de Gavrila'nın bana açıklayamadığı bir meselenin bulunması ihtimalini düşündüm.

— Bir şey soracağım Gavrila: Kendisi nasıl bir adam? Gösterişli, iriyarı birisi mi?

— Foma Fomiç mi? Yok beyim! Çelimsizin biri.

— Hımm!.. Dur Gavrila, belki her şey düzelebilir... Sana söz veriyorum, her şey yoluna girecek, yalnız... Hani, dayım nerede?

— Ahırların arkasında, köylülerle görüşüyorlar. Kapitonovka'dan ihtiyarlar eteklemeye geldiler. Foma Fomiç'in üzerine yazılacaklarını duymuşlar, yalvarmak istiyorlar.

— Niye ahırların arkasında görüşüyorlar?

— Dayınız çekiniyor da ondan beyim...

Dayımı gerçekten ahırların arkasında buldum. Bir düzlükte, karşısında eğilerek yalvarıp duran köylü kalabalığının önündeydi. Dayım onlara ateşli ateşli bir şeyler anlatıyordu. Yaklaşarak seslendim. Dayım bana döndü, birbirimizin boynuna sarıldık.

Beni gördüğüne son derece sevinmişti. Kucaklayıp ellerimi sıkıyordu. Sanki ölüm tehlikesinde bulunan oğlunun hayatını bağışlamışlardı ona! Gelişim sanki onu böyle bir tehlikeden kurtarmıştı ve onunla birlikte bütün sevdiklerine hayatlarının sonuna kadar saadet, sevinç getirmiş gibiydim. Zaten dayım tek başına saadete erişmeyi dünyada kabul etmeyecek bir adamdı.

İlk taşkın sevinç anlarından sonra, birdenbire öyle telaşlanarak, öyle şaşırdı ki, söyledikleri anlaşılmaz oldu. Durmadan sorular yağdırıyor, bir yandan da beni hemen aile-

sinin yanına götürmek istiyordu. Yürüdük, ama dayım geri döndü. Beni önce Kapitonovka köylüleriyle tanıştırmak istedi. Sonra, hatırladığıma göre, bilmem ne sebeple bir Bay Korovkin'den söz açtı. Bu zatla üç gün evvel yolda karşılaşmış, şimdi de onu sabırsızlıkla evine misafir bekliyormuş. Korovkin lafından sonra, başka bir konuya geçti. Büyük bir memnunluk içinde ona bakıyordum. Üst üste sorduğu sorulara cevap vermeye çalışırken, memuriyete girmek niyetinde olmadığımı, bilim yolunda çalışmaya devam etmek istediğimi söyledim. Dayım bilim sözünü duyar duymaz kaşlarını çattı, yüzünde olağanüstü ciddi bir ifade belirdi. Son zamanda mineraloji ile uğraştığımı öğrenince de başını kaldırdı, gururla etrafına baktı. Sanki mineralojiyi tek başına bulan ve yazan oymuş gibi!.. Önceleri de söylemiştim: Adamcağızda sadece "bilim" kelimesi bile zerrece çıkar gözetmeyen pek derin bir saygı uyandırıyordu. Gerçekten çıkar gözetmediği, onun hiçbir bilimle ilgilenmemiş olmasından belliydi.

Bir gün, bana gözleri hayranlıkla parlayarak:

— Ah kardeş, demişti. Dünyada öyle insanlar var ki, bilmedikleri yok! Aralarında oturup sözlerini dinlediğin zaman, hiçbir şey anlamadığın halde, yine de zevk alırsın. Neden ama? Çünkü sözleri zekâ mahsulüdür, fayda doludur, insanlığın saadetine yarar. Bunu artık ben de anlıyorum. Mesela bugün trenle seyahat ediyorum, ama ileride oğlum İlyuşka belki havada uçacak... Sonra şu ticaret, endüstri işleri... Hepsi faydalı şeyler, değil mi?

Ama biz dayımla görüşmemize dönelim.

Ellerini ovuşturarak, çabuk çabuk konuşuyordu.

— Hele dur azizim, dur. Bir adam göreceksin ki, eşine güç rastlanır! Tam bilim adamı... Tam bir bilgin. Adı yüzyıllar boyunca yaşayacak. Şu, "yüzyıllar boyunca yaşamak" deyimi ne hoş şey, değil mi? Bunu bana Foma öğretti. Dur, seni tanıştırayım da...

— Kimden bahsediyorsun dayıcığım, Foma Fomiç'ten mi?

— Yok canım, Korovkin'den. Hoş Foma da öyledir ya... Ama şimdi bahsettiğim Korovkin... diye ekledi.

Söz Foma'ya gelince dayım nedense kızardı, şaşırmış gibi oldu.

— Ne gibi bilimlerle uğraşıyor o dayı?

— Bilimlerle birader; bütün bilimlerle uğraşır. Uğraştığını biliyorum, ama hangileriyle olduğunu doğrusu söyleyemeyeceğim. Demiryollarından bahsedişini bir duysan! Hem de biliyor musun, –dayım sağ gözünü hafifçe kırpıştırarak, anlamlı anlamlı– şu serbest düşüncelerden de biraz var onda. Ailenin saadeti konusunda söylediklerinden fark ettim bunu. Yazık ki, o sırada vaktim yoktu da iyice anlayamadım, yoksa sana hepsini bir bir anlatırdım. Bundan başka olağanüstü yüksek meziyetlere sahip bir adam. Bize çağırdım, her an bekliyorum işte.

Biz konuşurken köylüler ağızlarını, gözlerini açmış, beni görülmemiş bir harika gibi seyrediyorlardı.

Dayımın sözünü keserek:

— Bu adamlara engel oldum galiba, dedim. Size herhalde bir iş için gelmişlerdi. Ne istiyorlar? Doğrusunu isterseniz, bir şeyden şüphelendiğim için, ben de dinlemek isterim...

Dayım birdenbire telaşlanarak acele etmeye başladı:

— Öyle ya!.. Nasıl da unuttum. Mesele de ne, biliyor musun? Gerçekten, ne yapmalı bunlara bilmem ki!.. Uydurmuşlar. –Ah şunu ilk çıkaranın kim olduğunu bilsem bir!– Güya ben onları, bütün Kapitonovka ile birlikte devredecekmişim. Kapitonovka'yı hatırlıyor musun? Rahmetli Katya ile akşamları oraya gezmeye giderdik... İşte o Kapitonovka'yı, tam altmış sekiz kişiyle beraber Foma Fomiç'e bağışlayacakmışım. Bunlar da şimdi: "Senden bir yere ayrılmayız!.." diye tutturmuşlar.

Adeta sevinç içinde:

— Demek bu doğru değil, vermeyeceksiniz Kapitonovka'yı dayı, öyle mi? diye bağırdım.

— Ne ilgisi var! Aklımdan bile geçmedi. İyi ama sen nereden duydun bunu? Ağzımdan bir kere kaçtı, yedi cihana yaydılar.. Hem niye Foma'yı hiç çekemiyor bu adamlar?

Dayım bende de Foma Fomiç'e karşı bir düşmanlık sezer gibi, ürkek ürkek bakarak:

— Dur, seni onunla tanıştırayım Sergey, diye ekledi. Öyle adamdır ki birader!

Köylüler hep bir ağızdan:

— İstemeyiz!.. Senden başka kimseyi istemeyiz!.. diye bağırmaya başladılar. Siz babamızsınız; biz de sizin çocuklarınız...

— Bana bakın dayı, dedim. Foma Fomiç'i henüz görmedim ama... hakkında bazı şeyler işittim. Açık söyleyeyim: Bugün Bay Bahçeyev'le karşılaştım. Bununla beraber, şimdilik bu konuda kendime ait düşüncelerim var. Dayı, köylülerinize izin verin de sizinle baş başa konuşalım. Aslına bakılırsa, ben zaten bunun için geldim...

Dayım sözümü ağzımdan kapıp:

— Pekâlâ, pekâlâ, dedi. Köylülerimizi gönderelim, sonra da şöyle dostça, arkadaşça, esaslı bir şekilde konuşalım.

Köylülere dönerek hızlı hızlı:

— Haydi siz gidin çocuklar! diye devam etti. Bundan sonra da bir ihtiyacınız olursa, her zaman doğruca bana gelin. Her işiniz için, her zaman bana gelin!

Köylüler bir kere daha:

— Babamızsın! Sen bizim babamızsın, biz de çocuklarınız!.. diye bağrıştılar. Bırakma bizi şu Foma Fomiç'in eline. Bütün fakir fukara yalvarıyor sana!..

— Şu aptallara bak! Vermeyeceğiz, dedik ya!

— Yoksa bizi de okuma dersleriyle bitirir herif. Buradakileri okuta okuta serseme çevirmiş...

Ben adeta korkuyla:

— Aman, sizlere de mi Fransızca öğretiyor? diye bağırdım.

Kırmızı saçlı, dazlak kafalı, konuştukça canlanıyormuş gibi, kendiliğinden hareket eden seyrek, sivri sakallı, besbelli geveze bir köylü:

— Yok beyim, dedi. Şükürler olsun, Tanrım şimdilik bizi esirgedi.

— Peki, ne öğretiyor size?

— Öyle bir şey öğretiyor ki beyim, bizim anladığımıza göre, altın bir çekmece satın alıp, içinde bakır meteliklerimizi saklamalıymışız...

— Nasıl bakır metelikleri?

— Yanlış anlıyorsun Seryoja. Bunların uydurması.

Dayım bunu söyledikten sonra kızardı, fena halde mahcup oldu.

— Adamın söylediklerini anlamıyorlar ki ahmaklar! Foma laf arasında söylemiş; bakır metelik de ne demekmiş?

Sonra köylüye dönerek, sitemle:

— Sen de ukalalık, gevezelik etmesene! Senin gibi bir budalaya iyilik etmek istediler; anlamadan bağırıp duruyorsun.

— Ama rica ederim dayı, şu Fransızca dersleri de ne oluyor?

— Canım, dillerini düzeltmek için, sırf bunun için yaptı.

Dayımın sesi adeta yalvarır gibi çıkıyordu.

— Dillerini düzeltmek için yaptığını kendisi söyledi. Hem de burada başka bir mesele çıktı. Sen bunu bilmediğin için, hüküm veremezsin Seryoja. Her işin içyüzünü anlamalı, ondan sonra adamı suçlamalı be birader. Yoksa suçlamak kolay!

Öfkeyle tekrar köylülere dönerek:

— İyi ama siz ne duruyorsunuz? diye bağırdım. Her şeyi yüzüne karşı söyleseydiniz ya. "Olmaz böyle şey Foma Fomiç... filan!.." deseydiniz ya. Diliniz yok mu sizin?

— İlahi beyim! Hangi kabadayı fare, kedinin boynuna çıngırak takabilir? "Ben," diyor, "siz kara cahil köylülere temizlik, düzen öğretiyorum!" Bazen kalkar, "Niye mintanın kirli?" diye soruverir. Ter içinde kalıyoruz da ondan. Her

gün üst baş değişecek değiliz ya. Temizlikten dirilmez, pislikten gebermezsin!

Uzun boylu, kupkuru, her tarafı yama içinde, ayağına eski, berbat çarıklar giymiş bir köylü lafa karıştı. Hiçbir zaman bir şeyden memnun olmayan, ağzında hep acı, zehirli bir söz bulunduran insanlardandı. O ana kadar öbür köylülerin arkasında saklanarak, gamlı bir sessizlik içinde söylenenleri dinliyordu. Yüzünden anlamlı ve acı bir alayla dolu gülümseyiş hiç eksilmiyordu:

— Geçen gün harmana geldi; diye başladı, "Dünya ile güneş arasında kaç verstlik mesafe olduğunu biliyor musunuz?" dedi. Biz ne bilelim! Bu bilim bize göre değil ki, beylerin işi. Bunun üzerine, "Hayır," dedi. "Sen aptalın, hımbılın birisin. İyiliğinin nerede olduğunu bilemiyorsun. Ben, astrolomum!..* Ben, Tanrı'nın bütün planidalarını** öğrendim..." diye de bitirdi.

Dayım birden canlandı. Bana doğru, "Bak, ne olacak şimdi!" gibilerden, neşeli bir göz kırptı:

— E, arada kaç verst olduğunu söyledi mi sana? diye söze karıştı.

Bu soruyu hiç beklemeyen köylü, isteksizce:

— Söyledi, çok bir şeymiş... cevabını verdi.

— Peki; ne kadar dedi? Ne kadarmış yani?

— Siz daha iyi bilirsiniz beyefendi. Kara cahil kişileriz bizler...

— Ben elbette biliyorum. Ama senin hatırında kaldı mı acaba?

— Yüzler, binler kadarmış galiba... Pek çok bir şey söylemişti: Üç arabayla taşıyamazsın!..

— Gördün mü birader! Hatırında tut bunu. Yoksa sen güneşi bir verst kadar yakın mı sanıyordun? Sonra yeryüzünün yuvarlak olduğunu da öğren; tostoparlaktır, anladın mı?

---

* Astronom

** Planet

Dayım anlatırken havada bir daire çizdi.

Köylü acı acı gülümsedi. Dayım devam etti:

— Evet, yuvarlaktır. Havada kendi kendine, güneşin çevresinde döner, güneşse olduğu yerde durur. Oysa bize güneş de hareket ediyormuş gibi gelir... Bu iş böyledir. Bunu deniz gezgini Kaptan Kuk keşfetmiş.

Dayım bana doğru dönerek, fısıldayan bir sesle:

— Artık kimin keşfettiğini şeytan bilir ya! diye ekledi. Zaten bildiğimden söylemiyorum... Sen güneşin bize uzaklığını biliyor musun?

Bütün bu sahneyi hayretle seyrediyordum.

— Biliyorum dayı, dedim. Yalnız ben şöyle düşünüyorum: Şüphesiz, bilgisizlik soytarılığın bir çeşididir ama, öte yandan... köylülere astronomi dersi vermek de...

Sözümü pek beğenen, pek yerinde bulan dayım:

— Tam, tam soytarılık işte! diye atıldı. Ne asil bir düşünce!.. Ben de her zaman bunu söylerdim... Yani söylemezdim, ama böyle olduğunu hissederdim.

Sonra köylülere dönerek:

— Duydunuz mu? diye bağırdı. Bilgisizlik, soytarılık demektir; pislikten farkı yoktur yani... Foma size bunun için ders vermek istedi. İyi şeyler öğretecekti size, ama neyse, zararı yok... Bilgi vermek de az hizmet değildir kardeş. Bilgi veren adam bence en yüksek rütbeye layıktır. Ya, bilgi böyledir işte! Peki, peki çocuklar. Hadi güle güle gidin! Memnun oldum, çok memnun oldum... Üzülmeyin, bırakmam sizi.

— Artık sana sığındık velinimetimiz!

— Bizi sıkıntıda bırakma, babamızsın!.. Köylüler dayımın ayağına kapandılar.

— Hadi canım, saçmalamayın! Ancak Tanrı'nın önünde yere kapanılır, bana lazım değil bu... Hadi uğurlar olsun! Uslu durun, şefkatime layık olmaya çalışın.

Köylüler gidince dayım bana döndü. Yüzü sevinçle parlıyordu:

— Sana bir şey söyleyeyim mi Sergey? dedi. Köylümüz, tatlı söz kadar hediyeyi de pek sever. Bir bağışta bulunsam onlara, ne dersin? Hani senin gelişinin şerefine... Bunu yapsam mı acaba?

— Aman dayıcığım, demek siz de Frol Silin* gibi, iyiliksever bir adammışsınız!

— Başka türlü olmaz ki birader, olmaz. Ne yaparsın.

Sonra suçunu örtbas etmek istiyormuş gibi:

— Zaten onlara vaktiyle de bir bağışta bulunmak istiyordum; diye ekledi. Sen, heriflere bilimden söz açmamı gülünç buldun, değil mi? Bunu seni görünce sevindim de yaptım Seryoja. Hem şu köylüler yeryüzünün güneşe uzaklığını öğrensin de ağızları açık kalsın, dedim. Şu alık alık ağız açmaları yok mu, pek hoşuma gidiyor. Yalnız sen salonda bizimkilere köylülerle görüştüğümden bahsetme. Onları özellikle gören olmasın diye ahırların arkasına çağırttım. Başka türlü olmuyor ki birader! Hem iş nazik, hem de onlar gizlice geldiler. Bunu daha çok onları düşünerek yaptım.

Bir an önce esasa geçmek isteğiyle konuyu değiştirerek:

— İşte geldim dayıcığım, dedim. Doğrusu, mektubunuz beni pek şaşırttı.

Dayım korkmuş gibi, sesini alçaltarak:

— Sakın bundan bahsetmeyelim canım! diye sözümü kesti. Sonradan... bunlar hep sonradan anlaşılacak şeylerdir. Sana karşı suçluyum belki, hatta belki de çok suçluyum!

— Bana karşı mı dayıcığım?

— Sonra canım, sonra!.. Bunlar hep sonradan anlaşılacak. Sen de, aferin, tam bir yiğit olmuşsun! Canım çocuğum, seni öyle bekledim ki!.. Derdimi dökmek istiyordum... Ne de olsa okumuş adamsın. Senden başka kimsem yok... Bir sen varsın, bir de Korovkin... Ha, şunu da söyleyeyim: Buradakilerin hepsi sana kızgın. Bu yüzden dikkatli ol, bir pot kırma.

* "Hayırsever İnsan Frol Silin" Karamzin'in bir öyküsüdür.

Dayıma hayretle baktım. Hiç tanımadığım bu adamları ne şekilde kızdırabildiğimi anlamıyordum.

— Bana mı? diye sordum.

— Sana birader, sana. Ne yaparsın, Foma Fomiç biraz... Eh, tabii annem de arkasından... Kısacası, ayağını denk al, saygılı ol, karşılık verme; saygılı olmaya özellikle dikkat et!

— Kime, Foma Fomiç'e karşı mı dayı?

— Ne yapalım azizim! Onu koruduğum için söylemiyorum. Aslında o da kusurları olan bir adamdır. Hatta şimdi, şu anda bile... Ah Seryoja kardeşim! Bütün bu haller beni öyle üzüyor ki... Oysa her şey pekâlâ yolunda gidebilirdi; hepimiz memnun, mutlu olabilirdik. Ama ne yaparsın, kusursuz kul olur mu? Hepimiz melek değiliz ya!

— Ama rica ederim dayı, bu adamın neler yaptığını düşünsenize bir!

— Amaan birader! Bunlar hep dedikodu. Mesela bak, anlatayım. Şimdi o bana da kızıyor; hem de niçin biliyor musun?.. Ama belki de suç bendedir. En iyisi, sana bunu sonra anlatırım.

— Bu konuda benim de kendime göre düşündüklerim var dayı! diye sözünü kestim.

Düşüncemi söylemekte acele ediyordum. Zaten ikimiz de nedense adeta telaş ediyorduk.

— Her şeyden önce, dedim, bu adam burada bir soytarı durumundaydı. Bu hal onu incitmiş, yere vurmuş, idealini kaybettirmiş olmalı; haşin, hastalıklı, hatta bütün dünyadan öç almak isteyen bir insan oluşu da bundan ileri geliyor diyebilirim. Onu insanlarla barıştırsak da, yine bir insan olduğunu hissetse...

Dayım taşkın bir sevinç içinde:

— Evet, evet!.. diye bağırdı. Tam böyle işte!.. Ne yüksek düşünce! Onu ayıplamakla, hor görmekle asıl biz küçük düşeriz. Gerçekten öyle! Ah dostum! Sen beni anlıyorsun, beni sakinleştirdin. Bari orada da her şey düzelse! Biliyor musun,

onlara görünmekten adeta korkuyorum. Senin gelişin yüzünden de epey papara yiyeceğim.

Bu itiraf karşısında bozuldum doğrusu.

— Mademki böyledir dayı... diye söze başladım.

Ama o, ellerimi yakalayarak:

— Hayır, hayır, hayır!.. Dünyada olmaz!.. diye bağırdı. Sen benim misafirimsin. Ben böyle istiyorum.

Dayımın halleri beni son derece şaşırtıyordu. Israrla:

— Dayı, dedim, hemen şimdi, beni buraya niçin çağırdığınızı söyleyin. Benden ne gibi bir hizmet bekliyorsunuz ve bana karşı nasıl bir suçunuz var?

— Canım, sorma bunu işte! Sonra, sonra... Sonra her şeyi anlayacaksın. Belki birçok bakımlardan suçluyumdur, ama inan olsun, ben namuslu bir adam gibi hareket etmek istedim. Sen de... sen de evlenirsin onunla.

Dayım ani bir duygu dalgasıyla kızardı.

— Ruhunda bir nebze asalet varsa, alırsın onu; diye devam etti ve heyecanla elimi kuvvetlice sıktı. Artık bu konuyu kapatalım. Yakında hepsini kendin görür, anlarsın. Asıl mesele, oradakilerin hoşuna gitmende, iyi etki bırakabilmende... Hele, hele utangaç davranmamaya çok dikkat et.

— Ama orada kimler var dayı? Doğrusunu isterseniz, ben topluluk hayatına alışkın olmadığım için...

Dayım gülümseyerek sözümü kesti:

— Alışkın olmadığın için biraz ürküyorsun, değil mi? Zararı yok canım. Soğukkanlılığını kaybetme; hep kendi ailemizden kimseler. Metin ol, korkma! Ama ben nedense senin hesabına korkuyorum. Kimler olduğumuzu soruyorsun. Kimler olacak, canım!

Dayım çabuk çabuk konuşmaya başladı:

— İlkin annem tabii. Annemi hatırlıyor musun? Gayet iyi, asil ruhlu ihtiyar bir kadındır! Gönül, kibir nedir bilmez. Biraz eski kafalı, ama böylesi daha iyi. Bazen aklına eser, tuhaf bir şey söyleyiverir... Bu sıra bana kızgın. Ama

suç bende... Suçlu olduğumu biliyorum. Sonra ne de olsa, grande dame, general karısı. Kocası da pek mükemmel bir adamdı. Evvela generaldi, sonra da çok okumuş bir adamdı. Servet filan bırakmadı, ama aldığı yaraların sayısı bir hayli... Kısacası, herkesin saygısını kazanmış bir adamdı. Matmazel Perepelitsina'ya gelelim. O da... gerçekten, bilmem ki... Son zamanda bir hoş oldu. Tabiatı böyle... Ama ne yaparsın, herkesi kötülemekten bir şey çıkmaz ki... Onu da Tanrı böyle yaratmış işte! Sen onu sığıntı, dalkavuk filan sanma: Yarbay kızıdır. Anneme sırdaşlık, arkadaşlık eder. Sonra hemşirem Praskovya İlyiniçna var. Hakkında uzun boylu söylenecek söz yok; kendi halinde, iyi kalpli bir kadıncağızdır. Telaşlıdır biraz, lakin öyle bir kalbi var ki!.. Sen, her zaman kalbe bak Seryoja. İhtiyar kızdır, ama galiba şu acayip Bahçeyev ona kur yapıyor; isteyecek besbelli... Ama sakın bundan kimseye bahsetme: Sırdır! Eh, daha kimimiz var bakalım? Çocukları anlatmayacağım, kendin görürsün. Yarın İlyuşka'nın isim günü... Şey! Az kaldı unutuyordum: İvan İvanoviç Mizinçikov bir aydır bizde misafir. Senin uzaktan kuzenin olur. Hüsar üsteğmenliğinden yeni emekliye ayrıldı. Henüz genç adamdır. Gayet asil ruhlu bir zat. Ama elindekini avucundakini öyle har vurup harman savurmuş ki, bunu nasıl, nerede becerdiğini bir türlü anlayamadım gitti. Hoş kendisinin pek bir şeyi yoktu, ama olanı da yedi bitirdi, bir sürü borca girdi. Şimdi bende misafir... Onu hiç tanımıyordum. Geldi, kendini tanıttı, iyi, sevimli bir genç; sessiz, saygılı bir adam. Bizim evde ağzını açtığını gören olmadı. Hep susar. Foma, alay olsun diye ona "Sessiz Meçhul" adını taktı. Darılmadı adamcağız. Foma ondan pek memnun. Pek zeki olmadığını söylüyor. İvan da ona hiç karşı gelmez, ne dese, "evet efendim"i yapıştırır. Şaşkın mıdır ne... Neyse, onu da görürsün. Şehirden gelen misafirlerimiz de var: Pavel Semyoniç Obnoskin ile annesi. Pavel genç, çok zeki bir adam. Olgun, sağlam bir karakte-

ri var. Canım, adamakıllı anlatamıyorum ki ben!.. Bundan başka gayet yüksek ve ciddi ahlak sahibidir de... Tatyana İvanovna da misafirlerimizden biridir. O da uzaktan akrabamız sayılabilir. Onu tanımazsın. Kız, ama doğrusunu istersen, hiç de genç değil. Bununla beraber hoş tarafları var. Öyle de zengin ki kardeş, iki Stepançikovo'yu satın alır. Bu servet son zamanda eline geçti. Şimdiye kadar çile dolduruyordu zavallı. Ama Seryoja, dikkatli ol dostum: Hastalıklı, hayalperest bir kadındır. Felaketler geçirmiş bir kız... Asil ruhlu çocuksun, anlarsın. Felaket geçiren insanlara karşı iki kat nezaket göstermelidir. Ama aklına fena bir şey gelmesin. Bu kadının bazı zayıf tarafları var tabii.. Bazen bakarsın, acelesi yüzünden, gereken bir söz yerine konuyla hiç ilgisi olmayan başka bir şey söyler. Sakın yalan söylüyor sanma! Bu sözler hep temiz, asil bir kalpten çıkmadır; hatta yalan söylese bile, sırf ruhunun aşırı derecede yüksek oluşundan söyler. Bilmem, anlatabildim mi?

O sırada dayım bana adamakıllı bozulmuş gibi göründü.

— Bana bakın dayıcığım, dedim. Sizi pek çok severim... Açıkça sorduğum için affedin. Siz biriyle evlenecekmişsiniz, doğru mu?

Dayım çocuk gibi kızararak:

— Kimden duydun? dedi. Sana hepsini anlatırım, ama her şeyden önce söyleyeyim ki, evlenecek falan değilim. Annem, kardeşim, özellikle annemin iyiliklerine karşı pek tabii olarak gözünün içine bakan Foma Fomiç, Tatyana İvanovna'yla evlenmemi istiyorlar. Aklımı başıma toplayıp, bütün ailemizin iyiliği için evlenmeliymişim. Şüphesiz, böylelikle bana da iyilik etmek istiyorlar, anlıyorum. Ama yine de asla evlenecek değilim. Bu konuda kendi kendime söz verdim. Bununla beraber kesin bir cevap vermeyi de beceremedim: Ne "evet", ne de "hayır" diyebildim. Zaten hep böyle yaparım birader! Bizimkiler de razı olacağımı sanmışlar; şimdi ille yarınki aile törenimizde konuşarak, bu işi bir sonuca bağ-

layalım diye tutturdular. Yarın öyle telaşlı bir gün olacak ki, ne yapacağımı bilemiyorum. Üstelik Foma Fomiç'le annem nedense bana darıldılar. Sahi birader derdimi dökeyim diye, seni ve Korovkin'i dört gözle bekliyordum.

— Peki, ama Korovkin'in bu işte size ne gibi yardımı dokunabilir dayı?

— Dokunur canım, dokunur. Ne adamdır o, bilsen! Bir bilgin ki, o kadar olur işte... Aile saadeti hakkında konuşmasını dinlemelisin. Ne yalan söyleyeyim, belki bizimkilere meram anlatabilirsin diye, sana da bel bağlamıştım. Düşün bir kere; hadi diyelim ki, bir suçum var benim, gerçekten de var ya, bunu anlıyorum, o kadar duygusuz değilim. Ama nihayet hiç de affedilmeyecek bir suç değil bu... Eğer affedilseydim, ne güzel bir hayat sürecektik!.. Benim Saşurka'yı görme, öyle büyüdü ki, tam gelinlik kız oldu. İlyuşka da, nah şu boyda... Yarın isim günü. Biliyor musun, Saşurka için korkuyorum...

—Dayıcığım, bavulum nerede? Üstümü değiştirip hemen gelirim. O zaman...

— Bavulun tavan arasında canım, tavan arasında. Kimse görmesin diye, seni doğruca tavan arasına götürmelerini emretmiştim. Evet, evet, elbiseni değiştir. Çok iyi, mükemmel bir düşünce!.. Ben de bizimkileri hazırlarım. Hadi, hayırlısı olsun. Biliyor musun birader, kurnaz olmak lazım. Başka çare yok. Taleyran olup çıkacaksın. Ne yapalım! Onlar şimdi çay içiyorlar. Bizde erkence çay içilir: Foma Fomiç kalkar kalkmaz çay içmeyi sever. Hem de erken içilince daha iyi oluyor. Eh, ben gideyim, ama sen hemen arkamdan yetiş, beni yalnız bırakma. Tek başıma biraz tuhaf olacak da... Ha, dur! Bir şey daha rica edeceğim. Orada demin burada bana bağırdığın gibi bağırma, olmaz mı? Söyleyeceğin bir şey olursa, burada, yalnız kaldığımız zaman söylersin. O zamana kadar da sabret, tut kendini. Görüyorsun ya, zaten bir sürü delilik ettim, kızıyorlar...

— Ama bakın, dayıcığım. Burada görüp işittiklerimden anlıyorum ki siz...

Dayım hiç beklenilmedik bir tarzda:

— Bir pısırığım, değil mi? diye sözümü kesti. Bunu ben de biliyorum, ama ne yaparsın birader! Neyse hemen geleceksin, değil mi? Aman çok rica ederim, çabuk ol!

Yukarıya çıkınca dayımın dediği gibi, derhal bavulumu açtım. Giyinirken, dayımla tam bir saat konuştuğum halde, öğrenmek istediklerimden henüz hiçbirini öğrenemediğimi anladım ve adeta şaşırdım. Benim için bir dereceye kadar açık olan şey, dayımın hâlâ benim evlenme işimin üzerine düşmesiydi. Şu halde onun öteki kıza âşık olduğu hakkındaki söylentiler yersizdi. Son derece merak, endişe içinde olduğumu hatırlıyorum. O aralık şunu da düşündüm: Buraya gelerek dayım ne derse ses çıkarmayacağıma söz vermem, ömrümün sonuna kadar bağlanmış olmam demekti. Aklımdan, "Hayatımın sonuna kadar elimi kolumu bağlayacak sözü söylemek ne kadar da kolaymış!" düşüncesi geçti. "Halbuki daha nişanlımı görmedim bile..."

Öte yandan, bütün ailenin bana düşmanlığına ne demeli? Niçin dayımın iddia ettiği gibi, buraya gelişimi düşmanca karşılıyorlar? Ya dayımın kendi evindeki garip, esrarlı hali nedir? Neden bu kadar korkuyor, üzülüyor?.. Doğrusunu söyleyeyim bütün bunlar tamamıyla anlamsız şeylerdi. Romantik, kahramanca hayallerim de gerçekle karşı karşıya gelince kafamdan uçtu gitti. Ancak şimdi, dayımla görüşmemizden sonra, teklifinin bütün anlamsızlığını, acayipliğini anlamıştım. Bu durumda böyle bir teklifi ancak dayım yapabilirdi! Onun bir tek sözü üzerine, buraya can atarcasına gelmekle pek enayice hareket ettiğimi şimdi anlıyordum.

Kafam bu endişeli düşüncelerle uğraşırken, hizmetime bakan uşağın farkında olmamıştım.

Doğal olmayan, yılışık bir nezaketle:

— Adelayida rengi* kravatınızı mı, yoksa ufak karelisini mi takacaksınız? diye sordu.

Uşağa baktım. Meğerse dikkate değer bir adammış. Henüz gençti ve bir uşak için çok şık, mükemmel bir taşra züppesi gibi giyinmişti. Kahverengi frakının, beyaz pantolonun, açık sarı yeleğinin ve rugan ayakkabılarıyla pembe kravatının belli bir maksatla seçildiği açıktı. Bunlar genç züppenin ince zevkine dikkati çekecekti. Saatinin köstеği de muhakkak aynı düşünceyle dışarıda bırakılmıştı. Yüzü solgundu, adeta yeşile çalıyordu, iri olmakla beraber, ince kemerli burnu alçıyla sıvanmış gibi bembeyazdı. İnce dudaklarının gülümseyişinde hüzün, ama kibar bir hüzün ifadesi vardı. Son derece iri, camdan yapılmış gibi gözlerinin bakışı pek budalacaydı. Bununla beraber, gözlerinde de bir kibarlık sezilmekteydi. İnce, yumuşak kulakçıkları, kibarlıktan olacak, pamukla tıkalıydı. Sarıya çalan uzun, seyrek saçları bukle bukle kıvrılmış ve pomatlanmıştı. Elleri de beyazdı, temizdi, bir gül suyu ile yıkanmadığı kalmıştı! Özenilerek bakılmış tırnakları upuzun ve pembeydi. Bütün bunlar adamın şımarık, züppe, kaba işlere el sürmeyen biri olduğunu gösteriyordu. Peltek konuşuyor, "r" harflerini modaya uygun bir tarzda söylüyordu. Gözlerini yukarı aşağı kaldırıp indiriyor, göğüs geçiriyor, dehşetli kırıtıyordu. Üstelik de lavanta kokuyordu. Uzun boylu değildi; çelimsiz, sıska bir adamdı. Yürürken garip bir şekilde dizlerini kırıyordu; besbelli bunun da kibarlığın en yüksek derecesini belirttiğine inanmaktaydı. Kısacası, adamın bütün varlığı kibarlık, incelik ve son derece kuvvetli bir kendini beğenmişlik duygusuyla doluydu. Hele kendini beğenmişliği, şu kızgın halimde nedense hiç hoşuma gitmemişti. Genç uşağa sert sert bakarak:

— Demek bu kravatın rengine Adelayida derler; öyle mi? diye sordum.

---

* Safir mavisi.

Kusursuz bir nezaketle:

— Evet, Adelayida derler efendimiz, cevabını verdi.

— Peki. Agrafena'nın rengi yok mu?

— Hayır efendim. Olamaz da.

— Neden?

— Agrafena biçimsiz bir isim de ondan.

— Ne diye biçimsiz oluyormuş?

— Efendim, bildiğiniz gibi Adelayida yabancı ve son derece asil bir isim. Agrafena ise, en bayağı kadınlara takılan bir isimdir.

— Sen aklını mı kaçırdın?

— Hayır efendim, aklım başımda. Elbette bana canınızın istediğinizi söylemek elinizdedir. Ama şu kadarına işaret edeyim ki, konuşmamdan birçok generaller, hatta başkentteki kontlar bile pek memnun kalırlardı.

— Adın ne senin?

— Vidopliyasov.

— Ya!.. Demek Vidopliyasov sensin ha?

— Evet efendimiz.

— Dur öyleyse birader, seninle de tanışacağız.

Aşağıya inerken: "Tımarhane gibi bir yermiş burası!.." diye düşündüm.



IV

Çayda

Çay, demin Gavrila ile karşılaştığım taraçaya çıkan odada içiliyordu.

Ne şekilde karşılanacağım hakkında dayımın esrarlı kehanetleri beni hayli meraklandırmıştı. İnsan gençlik çağında bazen pek mağrur oluyor. Aşırı derecede izzetinefis sahibi her genç, hemen hemen her zaman ürkektir. Bunun için benim de şu olaya fena halde canım sıkıldı. Kapıdan içeri girer girmez çay masasının etrafında toplanmış olan ev halkı ile karşılaştım. Tam o sırada ayağım halıya takıldı, sendeledim; kendimi toplayayım derken, odanın ortasına fırlayıverdim. Birden geleceğimi, aile şerefimi, her şeyimi kaybetmiş gibi bozuldum. Pişmiş ıstakoz gibi kızarmış bir yüzle olduğum yerde hiç kıpırdamadan duruyor, bön bön odadakilere bakıyordum. Aslına bakılırsa, bu sendeleme pek önemsiz bir şeydi. Bunu sadece o günkü ruh halim dolayısıyla hikâyemin bazı şahıslarına karşı aldığım durumu, onların üzerimde yaptıkları etkiyi belirtmek için anlatıyorum. Selam vermek istedim, ama bitiremeden daha çok kızardım, dayıma doğru atılıp ellerine sarıldım. Tıkanarak:

— Merhaba dayıcığım! dedim.

Daha başka ve daha nükteli bir şey söylemek istememe rağmen, ağzımdan birdenbire yalnız şu "Merhaba" lafı çıkıvermişti.

Benim hesabıma üzülüp duran dayım:

— Merhaba canım, merhaba! cevabını verdi. Ama biz selamlaşmıştık zaten.

Sonra fısıldayarak:

— Tanrı aşkına utanmayı falan bırak! Bu hal herkesin başına gelebilir, diye ekledi. Hem daha ne çeşitleri olur!.. Yerin dibine geçmek istersin de...

Ardından önce annesine;

— Anneciğim, size bizim delikanlıyı takdim edeyim, dedi. Biraz sıkıldı, kusura bakmayın. Herhalde seveceksiniz onu!

Sonra ötekilere döndü:

— Yeğenim Sergey Aleksandroviç.

Hikâyeme devam etmeden önce, aziz okuyucum, size içine girdiğim çevreyi iyice tanıtmama izin verin. Buna hikâyemin akışı için ihtiyaç da var.

Odada birkaç kadın ve dayımla benden başka iki erkek vardı. Bu kadar görmeyi arzuladığım, daha o zamandan beri kendisinin bu evin tam bir hâkimi olduğunu anladığım mahut Foma Fomiç yoktu. Yokluğu sanki odanın ışığını bile söndürmüştü... Herkesin somurtmuş, endişeli olduğu ilk bakışta belli oluyordu. O anda bozulmuş ve üzgün olmama rağmen bunu ben de sezmiştim. Mesela dayımın serbest görünmeye çalıştığı halde, aşağı yukarı benim kadar sıkıntı içinde olduğunu görüyordum. Kalbinin ağır bir yük altında eziliyormuş gibi olduğu muhakkaktı.

Odadaki erkeklerden biri henüz çok genç, yirmi beş yaşlarında bir adamdı. Bu, dayımın zekâsıyla ahlakını göklere çıkardığı Obnoskin'di. Bu zat hiç hoşuma gitmedi. Üzerindeki her şeyde bayağı bir şıklık özentisi vardı. Elbisesi şık olmakla beraber yeni değildi ve yoksulcaydı. Yüzü bile hırpalanmış görünüyordu. Hamam böceklerinin bıyıklarını andıran kumral bıyıkları tutam tutam çıkmış, bir şeye benzemeyen sakal müsveddesi, serbest ve hatta belki de özgür düşünceli görünmek için bırakılmış gibiydi.

Obnoskin durmadan gözlerini kırpıştırıyor, yapmacık, acı bir alaycılıkla gülümsüyor, oturduğu sandalyede kırıtıp duruyordu. İkide bir saplı gözlüğüyle bana bakıyor, ama ben o yana baktıkça, hemen gözlüğünü indiriyor, adeta benden çekiniyordu.

Öteki bay da genç, henüz yirmi sekiz yaşlarındaydı. Bu, uzaktan kuzenim olan Mizinçikov'du. Gerçekten son derece sessiz bir adamdı. Çay zamanında ne ağzını açtı, ne de herkesin gülüşüne katıldı. Ama ben onda, dayımın dediği gibi, bir zavallılık da görmedim. Tam tersine, açık kestane rengi gözleri onun iradeli, sağlam karakterli bir adam olduğunu gösteriyordu.

Mizinçikov esmer, siyah saçlı, oldukça da güzel bir adamdı. Giyinişi de düzgündü. Bunun dayımın hesabından sağlandığını sonradan öğrendim.

Bayanlar içinde önce, müthiş hırçın ve kansız yüzüyle Matmazel Perepelitsina'yı fark ettim. Ondan ayrıca söz açacağım. General karısının yakınında oturuyordu. Saygı göstererek, tam yanına değil de biraz arkasına geçmiş, ikide bir eğilerek velinimetinin kulağına bir şeyler fısıldıyordu.

İki üç yaşlı dalkavuk kadın, pencerenin yanına dizilerek oturmuş, gözlerini dört açmış, hanımefendileri general karısına bakıyor, saygı içinde çaylarını bekliyorlardı.

Beni ilgilendiren bayanlardan biri, şeklini, kalıbını kaybetmiş, şişman, ellilik, zevksiz, alacalı bulacalı giyinmiş bir kadındı. Galiba allık da sürmüştü. Dişleri hemen hemen yok gibiydi; yerlerinde siyahlaşmış, kırılmış parçacıklar sivriliyordu. Ama bu hali, incecik bir sesle cırlayarak konuşmasına, göz kırpıştırmasına ve adeta süzgün bakışlarla etrafa bakmasına engel olmuyordu. Kadıncağızın üzerinde, üstelik süs makamında, zincirler, köstekler de vardı. Mösyö Obnoskin gibi, o da ikide bir saplı gözlüğünü üzerime çeviriyordu. Bu kadın Obnoskin'in annesiydi. Sessiz bir kadın olan teyzem Praskovya İlyiniçna çay dağıtıyordu. Uzun ayrılık yılla-

rından sonra beni kucaklayıp, bu vesileyle biraz ağlamak istediği belliydi. Ama cesaret edemiyordu. Sanki burada yapılmak istenen her hareketi önleyen bir yasak vardı. Teyzemin yanında çok güzel, kara gözlü, on beş yaşlarında bir kız oturuyordu. Çocukça bir merakla benden bakışlarını ayırmayan bu kızcağız kuzinim Saşa idi.

Sonra, belki de herkesten çok dikkatimi çeken garip bir bayan vardı. Giyinişi gayet göz alıcıydı ve yaşına hiç uygun değildi. Çünkü kendisi bir hayli yaşlıydı, hiç olmazsa otuz beşinde vardı. Yüzü çok zayıf, solgun, kuruydu ve son derece heyecanlı bir kadın olduğunu belirtiyordu. İkide bir, hareket ettikçe, yahut heyecanlandıkça solgun yanakları al al oluveriyordu. Zaten durmadan heyecanlanıyor, oturduğu iskemlede kıpırdanıyor, bir an olsun rahat duramıyordu.

Beni hırslı bir merakla inceleyerek boyuna kâh Saşenka'nın, kâh öbür yanında oturan bayanın kulağına bir şeyler fısıldıyordu. Sonra da çocukça, içten, neşeli kahkahalarla gülmeye başlıyordu. Tuhaf değil mi, bayanın bütün bu acayiplikleri kimsenin dikkatini çekmiyordu, bu konuda oradakiler sanki önceden sözleşmiş gibiydiler.

Bayanın, dayımın kendisiyle evlenmesi istenilen, zenginliği yüzünden bütün evde gözünün içine bakılan ve dayımın deyişiyle, "hayalci" Tatyana İvanovna olduğunu anlamakta gecikmedim. Bununla birlikte, mavi, uysal bakışlı gözleri hoşuma gitti. Gözlerinin etrafında tek tük kırışıklıklar belirdiği halde, bakışları o kadar saf, neşeli ve iyilikle doluydu ki, insan onunla göz göze gelmekten haz duyuyordu.

Hikâyemin gerçek "kahraman"larından biri olan bu Tatyana İvanovna'dan ileride daha uzun boylu söz açacağım: Pek dikkate değer bir hayat hikâyesi vardır.

Çay içilen odaya, benim girişimden beş dakika sonra, bahçeden, güzel bir çocuk, yarın isim günü kutlanacak olan kuzenim İlyuşa koşarak girdi. İki cebi aşıklarla doluydu, elinde de bir topaç vardı. Arkasından, fidan boylu, soluk be-

nizli, adeta yorgun görünen, ama çok güzel bir genç kız girdi. İnceleyen, güvensiz, hatta ürkek bakışını odadakilerin üzerinde gezdirdi. Bana dikkatli dikkatli baktı, sonra Tatyana İvanovna'nın yanına oturdu. Kalbimin elimde olmayarak küt küt attığını hatırlıyorum. Genç kızın sözü geçen mürebbiye olduğunu hemen anladım... Odaya girer girmez dayımın ona seri bir bakış fırlattığını hatırlıyorum.

Yüzü fena halde kızarmış olan dayım eğilerek İlyuşa'yı yerden kaldırdı, öpeyim diye bana uzattı. Madam Obnoskina'nın da önce dik dik dayıma baktığını, sonra da alaycı bir gülümsemeyle saplı gözlüğünü mürebbiyeye çevirdiğini fark ettim. Dayım adamakıllı bozuldu. Ne yapacağını şaşırarak Saşenka'yı benimle tanıştırmak üzere yanına çağırdı. Ama kız oturduğu sandalyede doğrularak, olduğu yerde sessizce, ciddi bir gururla reverans yaptı. Kendine yakışan bu hareketi pek beğendim. O anda zavallı teyzem Praskovya İlyiniçna da dayanamadı. Çay dağıtmayı bir yana bırakarak göğsüme atıldı. Ona bir çift lakırdı söylemeye zaman bulamadan Matmazel Perepelitsina'nın tiz sesi duyuldu:

— Galiba Praskovya İlyiniçna annelerini (general karısı) unuttular... Anneniz çay istediler, koymadınız, bekliyorlar orada...

Praskovya İlyiniçna beni bırakarak olanca hızıyla ödevinin başına koştu.

İçimizde en önemli şahsiyet, herkesin önünde el pençe divan durduğu general karısı, sıska, hırçın, matem elbisesi giymiş bir kocakarıydı. Hırçınlığı daha çok ihtiyarlığından, kafasında eskiden de oldukça az bulunan aklının büsbütün kayboluşundan ileri geliyordu. Eskiden de kavgacıydı, ama general karısı olunca daha aptal, daha kibirli olmuştu. Kızdığı zaman ev cehenneme dönüyordu. Kızması iki çeşitti. Ya sessizdi: Kocakarı günlerce ağzını açmaz, ısrarla kimseyle konuşmazdı. Önüne konulan her şeyi iterek yere fırlatırdı. Yahut tam tersine, büsbütün çene kesilirdi. Bu, büyükanne-

min –general karısı büyükannem oluyordu– birdenbire ümitsizliğe kapılmasıyla kendini gösterirdi. Kıyamet kopacağını, evinin barkının yıkılacağını, onu sefalet ve kederlerin beklediğini söylemeye başlardı. Önsezilerden ilham alarak, parmaklarıyla başına gelecek felaketleri sayar, hesabını yaparken adeta zevk ve heyecan duyardı.

Söylediklerine göre, her şeyi önceden anlar, önceden bilirmiş... Ancak, "bu evde" susmak zorunda olduğu için sesini çıkarmıyormuş... "Eğer ona saygı göstermiş, vaktinde sözünü dinlemiş olsaymışlar vs. vs..." diye devam ederken, dalkavuk sürüsü ile Matmazel Perepelitsina kafa sallardı. Foma Fomiç de bütün ciddiyetiyle onu onaylardı.

Kendisine takdim edildiğim anda fena halde öfkeliydi. Hem de galiba üzerinde o korkunç, sessiz öfkesi vardı... Ona hepsi korka korka bakıyordu. Yalnız Tatyana İvanovna'nın keyfi yerindeydi.

Dayım, özellikle biraz da resmi bir tavır takınarak, beni büyükannemin yanına götürdü. Kadın, suratını ekşiterek çay fincanını hızla itti. Perepelitsina'ya döndü, dişleri arasından sözlerini uzata uzata:

— Haa, şu voltijör mü?..* deyiverdi.

Bu anlamsız söz beni büsbütün şaşırttı. Bana niye voltijör dediğini bir türlü anlayamadım. Ama büyükannemde bu çeşit sözlerin bini bir paraydı.

Perepelitsina, kulağına eğilerek bir şeyler fısıldadı. Kocakarı öfkeyle elini salladı. Ağzım açık, sorgu dolu bakışımı dayıma dikmiş duruyordum. Hepsi bakıştılar. Obnoskin sırıttı bile. Bu bana fena halde dokundu. Dayım da biraz bozuldu.

— Bazen saçmalar böyle... diye fısıldadı. Aldırma sen, bir şey değil, iyi kalpli oluşundan yapıyor. Sen asıl kalbe bak!..

---

* *Voltigeur*: At, ip cambazı, piyade askeri. (Fr.) Rusçada hoppa, hercai anlamında kullanılır.

Birdenbire Tatyana İvanovna'nın çınlayan sesi duyuldu:

— Evet, kalbe... kalbe!..

Tatyana İvanovna benden gözlerini hiç ayırmıyor, nedense bir türlü yerinde rahat duramıyordu. İhtimal, fısıltıyla söylenen "kalbe" sözü kulağına gitmişti. Sözünü bitirmedi; oysa devam etmek, bir şeyler söylemek istediği belliydi. Bozulduğundan mı, başka sebepten mi, birdenbire sustu, dehşetli kızardı, mürebbiyeye doğru eğilerek kulağına bir şeyler fısıldadı. Sonra da ağzını mendiliyle kapatıp koltuğun arkalığına yaslanarak, isteri buhranı geçiriyormuş gibi kahkahalar salıverdi. Şaşkınlık içinde herkese ayrı ayrı baktım. Lakin hepsinin sanki olağanüstü bir şey olmamış gibi, gayet ciddi durmaları pek garibime gitti. Nihayet bana da çay verdiler; böylelikle biraz kendimi toplayabildim. Bilmem neden, bayanlarla tatlı bir sohbete girişmek zorundaymışım gibi geldi.

— Demin, utanmış olmam ihtimalinden bahsederken haklıydınız dayıcığım, diye başladım.

Sonra, yaltaklanmak isteyen bir gülümsemeyle Madam Obnoskina'ya dönerek devam ettim:

— Ne yalan söyleyeyim, şimdiye kadar bir bayan topluluğunda hemen hemen hiç bulunmamıştım. Bu yüzden, girişim de, odanın ortasında durakalışım da pek gülünç, hatta pek pısırıkça oldu, değil mi? "Kılıbık"ı* okudunuz mu?

Bu sözleri söylerken büsbütün bozulmuştum. Yılışma derecesine vardırdığım yakınlık yüzünden kızardım ve beni yukarıdan aşağıya sırıtarak süzen Mösyö Obnoskin'e hiddetle baktım.

Konuşmanın yoluna girmesine ve benim de kendimi toparlamaya başladığıma içtenlikle sevinen dayım, birdenbire coşarak:

---

* A. F. Pisemskiy'in bir öyküsü. Öykünün kahramanı olan genç üniversiteli soylu, beceriksiz, sakar bir tiptir.

— Öyledir öyle!.. diye bağırdı. Bu bir şey değil birader. Bozuldun, o kadar... Ben sosyeteye ilk girdiğim zaman inanır mısın, yalan bile söylemiştim. Gerçekten öyle Anfisa Petrovna! Enteresan bir şeydir bu. Anlatayım da dinleyin. Askeri okula yeni girmiştim. Moskova'ya gelir gelmez, elimde tavsiye mektubu, nüfuzlu bir bayanın evine yollandım. Son derece kibirli kadındı! Ama ne derlerse desinler, çok iyi kalpliydi doğrusu! Gittim, kabul ettiler. Salon hıncahınç doluydu. Hep de kodamanlar... Selam verdim, oturdum. Kadın, hal hatırdan sonra, hemen: "Nasıl, köylerin filan var mı?" diye sordu. Dikili çubuğum bile yoktu!.. Ne cevap vereyim? Utancımdan yerin dibine geçiyordum. Herkes bana (zavallı bir öğrenciye!) bakıyordu. Dobra dobra: "Hayır, bir şeyciğim yok," deseydim olmaz mıydı sanki? Hiç şüphesiz daha kibarca düşecekti, çünkü gerçeği söylemiş olacaktım. Yapamadım: "Var," dedim. "Yüz on yedi köylü sahibiyim." Üstelik şu on yediyi de ne diye uydurmuştum acaba? Bari yuvarlak hesap yalan söyleseydim... değil mi? Bir dakika sonra tavsiye mektubundan züğürdün biri olduğum açığa çıktı. Böylelikle yalanım anlaşılmış oldu. Ne yapmalıydım? Tabanları yağlayarak kaçtım, bir daha da o semte uğramadım. O zamanlar bir şeyciğim yoktu. Bugün elimdeki beş yüz canın üç yüzü, amcam Afanasiy Matveyiç'ten, iki yüz küsuru da Kapitonovka ile birlikte büyükannem Akulina Panfilovna'dan kaldı... İşte o zamandan beri yalan söylemeye tövbeliyim.

Obnoskin alaylı bir gülümseyişle:

— Sizin yerinizde olsaydım, tövbe etmezdim, dedi. İnsan hali bu, ileride ne olacağını Tanrı bilir.

Dayım saflıkla sözlerini onayladı:

— Öyle ya, doğru; Tanrı bilir ne olacağını...

Obnoskin koltuğuna yaslanarak alabildiğine gülmeye başladı. Annesi de gülümsedi. Matmazel Perepelitsina fısıltılı bir sesle pis pis sırıttı. Tatyana İvanovna bile, niye olduğunu bilmediği halde ellerini çırpa çırpa güldü. Kısacası,

anladığıma göre, dayımı kendi evinde hiçe sayıyorlardı. Saşenka, hiddetle parlayan gözleriyle Obnoskin'e dik dik bakıyordu. Mürebbiye kızardı, başını eğdi. Dayım hayretle hepimize bakarak:

— Ne o?.. Ne oldu? diye şaşkın şaşkın sordu.

O sırada kuzenim Mizinçikov, biraz ötede sessiz sessiz oturuyordu. Herkes gülerken o gülümsemedi bile. Bir yandan çayını içiyor, bir yandan da filozofça bir bakışla odadakileri süzüyordu. Arada bir, can sıkıntısından, eski alışkanlığıyla ıslık çalacak gibi oluyor, ama tam vaktinde kendini topluyordu. Dayıma takılan bana da takılmak isteyen Obnoskin'in Mizinçikov'a bakmaya cesaret edemediğini fark ettim. Fark ettiğim bir nokta da, sessiz kuzenimin bana sık sık göz ucuyla bakmasıydı. Hatta açıktan açığa, merakla, sanki nasıl bir adam olduğumu öğrenmek istiyormuş gibi bakıyordu diyebilirim.

Madam Obnoskina birdenbire:

— *Monsieur Serge*, dedi; –doğru söyledim galiba– eminim, hatta eminim ki, sizin Petersburg'da bayanlara pek ilgi gösterdiğiniz yoktur... Şimdi orada bayan toplantılarından kaçan çok, hem pek çok genç türediğini duydum. Bu bence bağışlanamayacak bir serbest düşünceliliktir. Ve açıkça söyleyeyim, beni hayrete düşürüyor küçük bey; evet, düpedüz hayrete düşürüyor!

Ben de coşmuştum artık:

— Evet, sosyeteye girmedim, dedim. Evime kapanır, hiç dışarı çıkmazdım. Ama bunun pek önemi yoktur sanırım. Gerçekten önemsizdir; emin olun. Artık bundan sonra herkesle tanışırım, ahbap edinirim. Lakin şimdiye kadar hep evde oturdum.

Dayım işi büyüterek:

— Hep bilimle uğraştı durdu, dedi.

— Aman dayı... Siz de şu bilim konusunu dilinize dolamışsınız! dedim.

Sonra gayet serbest bir tavırla, sırıtarak ve yine Obnoskina'ya hitap ederek:

— Biliyor musunuz, dedim, dayıcığım bilime o kadar düşkündür ki, sokakta Bay Korovkin adında, mucizeler gösteren, çekirdekten yetişme bir filozof keşfetmiş; bugün bunca yıl ayrılıktan sonra karşılaşır karşılaşmaz ilk işi tabii bilim aşkıyla, sabırsızlıktan kıvranarak bana bu harikayı beklediğini anlatmak oldu...

Nüktecіliğimin ödülü olarak herkesin gülüşmesini beklerken, kendim de kih kih diye gülmeye başladım.

General karısı Perepelitsina'ya döndü, sert bir edayla:

— Kimmiş bu? Kimden bahsediyor? diye sordu.

Matmazel, büyük bir memnunlukla:

— Yegor İlyiç misafir çağırmışlar; diye incecik sesiyle cırladı. Yollarda bilgin topluyorlar anlaşılan.

Dayım büsbütün şaşırdı. Bana sitemli bir bakışla bakarak:

— Ah evet!.. Aklımdan çıkıvermiş, Korovkin'i bekliyorum, diye bağırdı. Bilim adamı, adı yüzyıllar boyunca unutulmayacak bir adam.

Yutkundu, sustu. General karısı elini salladı; hem de bu defa boşa gitmedi: Masanın üstündeki fincana çarparak yere düşürdü; fincan kırıldı. Ortalığı bir telaştır aldı.

Dayım mahcup oldu, fısıldayarak bana:

— Kızdığı zaman hep böyledir: Eline ne geçerse fırlatır atar. Ama yalnız kızdığı zaman... Sen ona aldırma oğlum, farkına varmamış gibi davran, başka taraflara bak. Şu Korovkin lafını da niye açtın sanki?..

Oysa ben zaten başka tarafa bakıyordum. O anda mürebbiye ile göz göze geldik. Bakışında sitem, hatta bir küçümseme var gibi geldi bana. Soluk yanaklarında hiddet alevcikleri parlıyordu. Bakışının anlamını anladım. Halimdeki gülünçlüğü biraz olsun giderebilmek için, dayımı gülünç göstermek gibi bayağı, çirkin bir harekette bulunmam, kızın hoşuna gitmemişti. Ne kadar utandığımı anlatamam!

Kırılan fincanın telaşı geçince Anfisa Petrovna yine bülbül kesildi:

— Ben de size hep Petersburg'dan söz açıyorum, değil mi? dedi. Ama güzel başkentimizde geçirdiğim hayatı hatırlamak bana öyle zevk veriyor ki!.. Çok iyi görüştüğümüz bir aile vardı. General Polovitsinleri hatırlıyor musun Pol? Hele general karısı ne cici, ne şeker şeydi! Ne olacak, aristokrat âlemi tabii... *beau monde*...* Herhalde onlarla görüşmüşsünüzdür. Doğrusunu söyleyeyim, Petersburg'daki dostlarımız hakkında sizden epey şeyler öğreneceğimi umarak gelmenizi dört gözle bekledim.

— Bunu yapamayacağıma üzgünüm; kusuruma bakmayın, diye sabırsızlıkla cevap verdim. Dediğim gibi, sosyeteyle pek az ilişkim vardı. General Polovitsin'i hiç tanımam, adını bile duymadım.

Birdenbire keyfim kaçtı. Nezaketim kayboldu, üzerime hırçın, sinirli bir hal geldi.

Çenesi bir türlü durmayan dayım övünerek:

— Efendim, mineraloji çalışıyordu! diye söze atıldı. Birader, şu mineraloji taşlardan bahseden bilim değil midir?

— Evet dayıcığım, taşlardan bahseder...

— Hımm... Ne de çok bilim varmış... Hem hepsi de faydalı! Benim daha mineralojinin ne olduğundan bile haberim yok. Kulağımıza bir şeyler çalındı, ama anladığımız yok ki! Başka şeylerden şöyle böyle çakarız, lakin bilim konusunda aptalım, bunu açıkça söylüyorum.

Obnoskin sırıtarak:

— Demek açıkça söylüyorsunuz ha? dedi.

Saşa babasına sitemle bakarak;

— Babacığım! diye bağırdı.

— Ne var canım?

Saşenka'nın seslenişine anlam veremeyen dayım neden sonra toparlandı:

---

* yüksek çevre (Fr.)

— Aman Tanrım! Hep sözünüzü kesiyorum... Tanrı aşkına affedin beni Anfisa Petrovna! diye Obnoskina'dan özür diledi.

Anfisa Petrovna ekşi ekşi gülümseyerek:

— Ziyanı yok efendim, dedi. Yeğeninize söyleyeceklerimi söyledim zaten. Sözümü bitirirken şunu da söyleyeyim: *Monsieur Serge*, –doğru, değil mi?– bu huydan mutlaka vazgeçmelisiniz. Evet bilimin, sanatın, mesela heykeltıraşlığın... kısaca, bütün yüksek konuların kendine göre çe-ki-ci tarafları vardır.·Ama bunlar, bayanların yerini tutamaz. Sizi adam edecek kadınlardır delikanlı, kadınlar! Bunun için onlar olmazsa, hiçbir şey olamaz; o-la-maz delikanlı, olamaz!

Yine Tatyana İvanovna'nın biraz tiz sesi duyuldu:

— Olamaz, olamaz!..

Sonra çocukça bir acelecilikle, tabii yüzü kıpkırmızı kesilerek:

— Bakınız, size bir şey sormak istiyorum, dedi.

Ona dikkatle bakarak:

— Bir emriniz mi var? diye sordum.

— Burada çok kalıp kalmayacağınızı öğrenmek istiyordum.

— Gerçekten bilmem, işlerin gidişine bakar...

— İşlerin mi?.. Ne işleri olabilir onun?.. Ah çılgın!..

Tatyana İvanovna yine pancar kesilerek yüzünü yelpazesiyle örttü, mürebbiyeye doğru eğildi, bir şeyler fısıldamaya başladı. Sonra birdenbire güldü, ellerini çırpmaya koyuldu.

Kaçıp gideceğimden korkuyormuş gibi, sırdaşını bırakarak acele acele bana:

— Durun, durun! diye bağırdı. Size bir şey söyleyeyim mi? Siz o yaman gence benziyorsunuz... O, son derece ca-zi-beli gence!.. Saşenka, Nastenka, hatırladınız mı, o çılgına ne kadar da benziyor?.. Hatırlıyor musun Saşenka? Hani gezintide karşılaşmıştık... Beyaz yelek giymişti, bir ata binmişti. Hani çapkın, bir keresinde de saplı gözlüğüyle bana bakmış-

tı. Ben de, hatırlıyor musunuz, tülümle yüzümü örttüm, ama dayanamadım, arabadan uzanarak "Çapkıın, çap-kıın!" diye bağırdım. Sonra da elimdeki çiçek demetini yolun üstüne attım... Hatırlıyor musun Nastenka?

Erkeklerle aklını bozmuş kızcağız, heyecan içinde yüzünü elleriyle kapadı, birden oturduğu yerden fırlayarak pencereye doğru seyirtti. Çiçek saksısından bir gül koparak yere, benim yakınıma attı ve odadan kaçıverdi. Bu defa ortalıkta tuhaf bir hava esti. Ama general karısı birinci defada olduğu gibi tamamıyla sakindi. Anfisa Petrovna da hayret etmemişti. Sadece yüzü birdenbire endişe dolu bir hal aldı ve meraklı bir bakışla oğluna baktı. Genç kızlar kızardılar. Pol Obnoskin de, o zaman sebebini anlayamadığım bir öfkeyle sandalyesinden kalkarak pencereye yaklaştı. Dayım bana birtakım işaretler yapıyordu. Ama tam o sırada odaya giren yeni bir şahıs herkesin dikkatini kendi üzerine çekti.

Dayım içten gelen bir sevinçle:

— Hah, işte Yevgraf Lariyoniç!.. diye bağırdı. Tam da lafının üstüne geldi. Şehirden mi geliyorsun kardeşim?

"Amma da garip insanlar! diye düşündüm. Sanki hepsini özellikle toplamışlar buraya..." Gerçekten, gözlerimin önünde geçen şeyleri henüz hiç anlayamıyor ve aralarına karışmakla, bu garip insan koleksiyonunu zenginleştirmiş olduğumu aklıma bile getirmiyordum.



V

Yejevikin

Yeni gelen içeri girdi; daha doğrusu, kapılar çok geniş olduğu halde, sanki güçlükle geçiyormuş gibi yan yan sokuldu. Daha kapıda görünür görünmez, eğilip bükülerek selamlar vermeye, dişlerini göstererek sırıtmaya başlamıştı; bir yandan da büyük bir merakla odadakileri süzüyordu. Ufak tefek, çopur yüzlü, fıldır fıldır dönen gözlerinde kurnazlık okunan bir ihtiyardı. Kafası dazlaktı; oldukça kalın dudaklarında anlamı belirsiz, ince bir gülümseme vardı. Eskice, hem de başkasının sırtından çıkma bir frak giymişti. Düğmelerinden biri neredeyse kopacak gibiydi, sallanıyordu; iki üç tanesi de zaten eksikti... Yırtık kunduralarıyla yağlı kasketi, kılığının düşüklüğüne tamamıyla uygundu. Elinde tuttuğu ve sümkürmekten temiz yeri kalmamış kareli basma mendille alnından, şakaklarından sızan teri siliyordu. Mürebbiyenin biraz kızararak süratle bana baktığını fark ettim. Hem de bana bu bakışta biraz gurur, alaya alma ifadesi var gibi geldi.

— Doğru, şehirden velinimetim! Doğruca oradan anam babam! Hepsini anlatacağım. Yalnız müsaade buyrun da önce saygılarımı sunayım.

Odaya giren ihtiyar bunları söyledikten sonra doğruca general karısına doğru yürüdü. Ama yarı yolda durdu, yine dayıma döndü:

— Benim baş özelliğim velinimetim, bildiğiniz gibi, alçak herifin biri olmamdır; halis bir alçağım ben! dedi. Bir eve girer girmez, hemen bu evin büyüğünü ararım. Sonra daha soluk bile almadan, gözüne girmek, beni kayırmasını sağlamak için hemen ona doğru yollanırım. Alçağım bayım, alçağım velinimetim!.. Anacığım, hanımefendi, ekselans!.. Müsaade buyurun eteğinizi öpeyim, o altın elinizi, asil elinizi dudaklarımla kirleteyim.

General karısının ona oldukça beğeni dolu bir tavırla elini uzatmasını hayretle karşıladım.

İhtiyar, Matmazel Perepelitsina'ya dönerek:

— Dilberimizi selamlarım! diye devam etti. Ne yapalım sayın bayan, alçağım! Alçak olduğuma daha 1841'de görevimden çıkarıldığım zaman karar verilmiş. Valentin İgnatyiç Tihontsev, beyefendiliğe ve 8 inci dereceye ulaşırken, biz de alçaklık unvanını kazandık. Yaradılışım böyle: Aklıma ne gelirse, dobra dobra söylerim. Ne yapalım! Namusumla yaşamayı denedim, olmadı; şimdi de biraz başka türlüsünü deneyelim.

Masanın etrafında dolaşarak Saşenka'ya yürüdü.

— Aleksandra Yegorovna! Körpecik elmamız!.. Eteğinizi öpmeme müsaade buyurun. Küçük bayanımızdan mis gibi elma kokuları geliyor... Tören sahibimize saygılar!.. Size okla yay getirdim bayım. Sabahtan beri bunu yapmakla uğraştım. Bizim küçükler de yardım ettiler. Sonra gidip atarız. Büyüyünce subay olur, düşman kellelerini uçurursunuz... Tatyana İvanovna! Aa, velinimetimiz yok demek, öyle mi?.. Yazık, onu da etekleyecektik... Praskovya İlyiniçna, anacığım, yanınıza gelemiyorum, yoksa yalnız elinizi değil, ayağınızı bile öperdim. Anfisa Petrovna! Derin saygılarımı sunarım. Daha bugün sizler için Tanrı'ya dua ettim velinimetim; yere kapanarak, gözyaşları dökerek, hem siz, hem de oğlu-

nuz için Tanrı'ya yakardım. Tanrı ona rütbeler, iyi kabiliyetler, özellikle iyi kabiliyetler versin! İvan İvanoviç Mizinçikov'u da selamlarım. Tanrı gönlünüze göre versin. Hani sizin ne istediğiniz pek anlaşılmaz da... Pek sessizsiniz. Günaydın Nastya! Küçüklerimizin selamları var. Her gün seni anıyorlar. Eh, şimdi de artık ev sahibine kocaman bir selam! Şehirden geliyorum beyefendi, doğruca şehirden... Bu da fakültede okuyan yeğeniniz olmalı, değil mi? Saygılarımı sunarım bayım. Elinizi lütfedin!

Gülüşmeler duyuldu. İhtiyarın gönüllü bir soytarı olduğu belliydi. Gelişi topumuzu neşelendirdi. Çoğu kimse alaylarının farkına varmadı, ama adam hepsine bir miktar dokundurmuştu. Yalnız beni şaşırtan sadece "Nastya" diye çağırdığı mürebbiyenin kızarıp somurtmasıydı.

Elimi geriye çeker gibi oldum. Herifin de istediği buymuş. Yüzüme alaylı alaylı bakarak:

— Elinizi öpecek değildim; müsaade buyursaydınız, sıkacaktım bayım, dedi. Siz öpeceğimi mi sandınız yani? Hayır babam, şimdilik yalnız sıkacaktım. Siz galiba beni baylara maskaralık eden biri sandınız velinimetim ha?

— Ha... hayır... olur mu hiç, ben...

— Olabilir bayım. Ben maskarayım belki ama, benden maskarası da var. Siz yine de öyle sayın beni; düşündüğünüz kadar alçak değilim. Bununla beraber belki de maskarayım. Ben kölelik ederim, karım da cariyelik eder... Bu dünyada yaltaklanmalı, yaltaklanmak!.. Kârlı çıkarsın, eline de bir şeyler geçer... Hiç olmazsa çocuklara simit parası... Şekeri bol koy ki tatlın bir şeye benzesin. Bunu size gizli olarak söylüyorum bayım; belki size de lazım olur... Felek belimizi bir büktü, bir daha da kendimize gelemedik. Bunun için elin maskarası olduk.

Anfisa Petrovna:

— Hi-hi-hi!.. Şu ihtiyar da ne şaklabandır, insanı güldürmese, olmaz... diye etrafı çınlattı.

— Anam babam, velinimetim! Dünyada rahat yaşamak için, aptal olmalı. Bunu bileydim, daha ilk gençliğimde aptallar arasına katılır da şimdi akıllı olurdum. Halbuki pek erkenden akıllı geçinmek istediğim için, şimdi işte koca bir ahmak oldum çıktım.

Yetenek konusundan galiba pek hoşlanmayan Obnoskin söze karıştı. Koltuğunda kendine has bir serbestlikle yayılmış, ihtiyarı gözlüğünün altından küçücük bir böcekmiş gibi süzerek:

— Bana bakın, şey... dedi, neydi sizin soyadınız... hep unutuyorum...

— Soyadım diyelim ki Yejevikin efendim, ama ne önemi var bunun? Dokuzuncu yıldır işsiz oturuyorum. Tabiat ananın kucağında yaşıyoruz. Çocuklarım da... Holmskiy ailesindeki kadar... Zaten "Zenginlerde buzağı, fakirlerde çocuk boldur!" derler ya.

— Ya öyle... buzağılar... Canım, şimdi onu bırakın da, size çoktandır sormak istediğim bir şey vardı. Niye odaya girince, hemen arkanıza bakarsınız siz? Bu öyle gülünç görünüyor ki!..

— Arkama niye mi bakıyorum? Çünkü bana arkamdan birisi beni eliyle sinek gibi ezmek istiyormuş gibi geliyor da ondan bayım. Monoman* oldum efendim.

Yine güldüler. Mürebbiye yerinden kalkacak oldu, çıkmak istiyordu besbelli. Ama yine oturdu. Yanaklarını kaplayan kırmızılığa rağmen yüzünde adeta hastaymış gibi bir ıstırap ifadesi vardı.

Dayım bana:

— Bu adamın kim olduğunu biliyor musun? Onun babası... diye fısıldadı.

Gözlerimi açarak dayıma baktım. Yejevikin'in soyadı tamamıyla hatırımdan çıkmıştı. Yolda kahramanlıklar tasar-

---

* *Monomanie*: Sabit fikir.

larken, bana nişanlanmak istenen kızı düşünürken ve hakkında asil planlar kurarken soyadını tamamıyla hatırımdan çıkarmıştım. Daha doğrusu, baştan beri bu yanıyla hiç ilgilenmemiştim.

Ben de fısıldayarak:

— Babası mı? diye sordum. Ben onu öksüz sanıyordum.

— Babasıdır birader, babası. Hem de biliyor musun? Çok namuslu, son derece asil bir adam. İçki nedir bilmez... Yalnız kendini soytarı gösterir. Sekiz çocuğu var; üstelik müthiş yoksul, Nastenka'nın aldığı aylıkla geçiniyorlar. Görevinden dilinin uzunluğu yüzünden attılar. Her hafta buraya gelir. Öyle de kibirlidir ki, ne verseniz, kabul etmez. Kaç kere teklif ettim, ama asla almak istemedi. Dünyasına küskün bir adam!

Dayım, vesveseli ihtiyarın konuşmamıza kulak kabarttığının farkına vardı. Omuzuna kuvvetlice vurarak:

— E, nasılsın bakalım Yevgraf Lariyoniç? diye sordu. Ne var ne yok sizlerde?

— Ne olacak velinimetim? Valentin İgnatyiç dün Trişin işi hakkında açıklamada bulundular. Ötekinin ambarlarında eksik un çıkmış. Trişin'i tanır mısınız hanımefendi? Hani şu, konuşurken bir yandan da semaverin kömürünü üflüyormuş gibi bakan Trişin'den bahsediyorum. Hatırlarsınız belki... Valentin İgnatyiç işte bu Trişin için şöyle yazıyor: "Sözü geçen Trişin, öz yeğeninin şerefini koruyamadıktan sonra (geçen yıl bir subayla kaçmış), devlet malını nasıl korusun?.." Aynen böyle yazmış, gerçekten yalan değil!

Anfisa Petrovna:

— Öff!.. Neler anlatıyorsunuz orada!.. diye bağırdı.

Dayım da onu destekledi:

— Sahi öyle ya, öyle ya!.. Saçmaladın artık Yevgraf kardeşim. Şu dilin yok mu, mahvedecek seni! Dürüst, asil bir adamsın, iyi ahlak sahibisin; buna tanıklık ederim doğrusu. Lakin dilin zehirden farksız... Şaşıyorum, niye onlarla geçinemiyorsun? Oysa iyi, saf insanlara benziyorlar...

— Babam, velinimetim!.. Benim korkum da bu saf insanlardan ya işte...

İhtiyar adeta heyecanlanarak bağırdı.

Cevabı hoşuma gitti. Hızlı adımlarla Yejevikin'e yaklaşarak kuvvetlice elini sıktım. Doğrusunu söyleyeyim, açıkça ihtiyardan yana çıkmakla oradakilerin onun hakkında taşıdıkları düşünceye karşı isyan etmek istiyordum. Belki de, kim bilir... belki de böylece Nastasya Yevgrafovna'nın gözüne girmek istiyordum. Ama bu hareketim bir işe yaramadı.

Her zamanki gibi kızararak, acele acele:

— Size bir şey sormama izin verir misiniz? dedim. Cizvitler hakkında bilginiz var mı?

— Hayır anam babam, bu konuyla ilgili hiçbir şey duymadım. Daha doğrusu, pek az şey biliyorum. Biz kimiz ki!.. Niye sordunuz?

— Hiç... Bir şey anlatacaktım da... Bununla birlikte, bir fırsat düşünce bana gene hatırlatın. Şimdi de... sizi anladığımdan, takdir ettiğimden emin olabilirsiniz.

Bu sözleri söylerken adamakıllı bozuldum ve Yejevikin'in elini bir kere daha yakaladım.

— Hatırlatırım, mutlaka hatırlatırım bayım. Hafızama işlerim... İzin verin de hatırımda kalması için bir düğüm atayım...

Kirli, tütünlü mendilinin kuru bir kenarcığını bularak gerçekten bir düğüm yaptı.

Praskovya İlyiniçna:

— Çayınızı alın Yevgraf Lariyoniç! diye seslendi.

— Baş üstüne güzel bayanım, baş üstüne!.. Yani bayanım değil de, prensesim... Ama çayın hatırı için böyle söylüyorum!.. Demin yolda Stepan Alekseyiç Bahçeyev'e rast geldim. Öyle neşeliydi ki görmeyin! "Acaba bu adam evlenmeyi mi tasarlıyor?" diye düşündüm.

Sonra aldığı çay fincanıyla önümden geçerken bana göz kırparak, yarı fısıltılı bir sesle:

— Yaltaklan, yaltaklan!.. dedi ve yüksek sesle:

— Baş velinimetimiz Foma Fomiç görünmüyorlar... diye ekledi. Çaya şeref vermeyecekler mi?

Dayım böcek sokmuş gibi titredi, ürkek bir bakışla anasına baktı.

Kararsızlıkla ve garip bir utangaçlıkla:

— Gerçekten bilmem ki... diye mırıldandı. Çağırdık, ama... kim bilir, belki keyifsizdir... Vidopliyasov'u gönderdim ve.. Kendim mi gitsem acaba?..

Yejevikin, esrarlı bir tavırla:

— Ona biraz önce uğradım, dedi. Dayım korkuyla:

— Yok canım! diye bağırdı. E, nasıl?

— Her şeyden önce, saygılarımı sundum. Çayı yalnız başına içeceklerini söylediler. Sonra da, bir kuru ekmek kabuğuyla karın doyurabileceklerini eklediler. O kadar.

Bu sözleri işitince dayım beyninden vurulmuşa döndü. İhtiyara kederli, sitemli bir bakışla bakarak:

— Açıklasaydın, her şeyi anlatsaydın ya ona Yevgraf Lariyoniç! dedi.

— Söyledim efendim, söyledim.

— Eee?..

— Uzun zaman cevap vermediler. Bir matematik problemiyle uğraşıyorlardı. Zor bir problemmiş galiba... Ben oradayken Pisagor'un eşek davasını tam üç kere çizdi. Ancak dördüncüsünde başlarını kaldırarak beni sanki henüz görüyormuş gibi davrandılar. "Gitmem," dediler. "Oraya şimdi bir *bilgin* geldi. Bizim böyle bir yıldızın yanında yerimiz yok." Aynen "yıldızın yanında" ifadesini kullandılar.

İhtiyar herif yan yan, alaylı alaylı bana baktı.

Dayım ellerini birbirine vurarak:

— Zaten bunu bekliyordum! diye bağırdı. Böyle olacağını tahmin ediyordum. "Bilgin" sözüyle seni kastediyor Sergey. Ne yapmalı şimdi?

Vakarla omuzlarımı kaldırarak:

— Doğrusunu söyleyeyim mi dayıcığım, bence bu o kadar gülünç bir bahane ki, önem vermeye bile değmez! cevabını verdim. Doğrusu, telaşınıza şaşıyorum.

Dayım:

— Senin bir şey bildiğin yok birader! diye bağırarak hızla elini salladı.

Birdenbire Matmazel Perepelitsina lafa karıştı:

— Elbette şimdi üzülmek boşuna. Bütün bunlara kendiniz sebep oldunuz. "Kelle kesildikten sonra, saçların ardından ağlanır mı?" Annenizi dinlemiş olsaydınız, şimdi gözünüzde yaş olmazdı.

Dayım lafa çanak tutarcasına ve yalvaran bir sesle:

— İlahi Anna Nilovna! dedi. Tanrı'dan korkun. Benim ne suçum var!..

Matmazel Perepelitsina çalımla:

— Ben Tanrı'dan korkarım Yegor İlyiç, cevabını verdi. Bütün bunlar bencil olmanızdan, annenizi sevmemenizden oldu. Niçin baştan isteklerine saygı göstermediniz? Annenizdir. Söylediklerimi ciddiye alın. Şöyle böyle biri değil, bugüne bugün yarbay kızıyım ben...

Bana öyle geldi ki, Perepelitsina sırf hepimize, yeni geldiğim için en çok da bana, şöyle böyle biri değil de yarbay kızı olduğunu anlatmak için söze karışıyordu.

Sonunda general karısı da tehdit eden bir tavırla:

— Öyle ya... Çünkü anasını küçük görüyor! dedi.

— İnsaf edin anneciğim! Size ne zaman hakaret ettim yani?

General karısı gitgide heyecanlanarak devam etti:

— Sen son derece bencil bir adamsın Yegoruşka!

Dayım üzüntü içinde:

— Aman anneciğim! Bende ne zaman böyle son derece bir bencillik gördünüz? diye bağırdı. Beş gün, tam beş gündür bana dargınsınız, konuşmak istemiyorsunuz. Ama neden? Niye?.. Anlatayım da hakkımda karar versinler. Bütün

dünya duysun, karar versin... Artık benim de kendimi savunmanım sırası geldi. Bunca zamandır sustum anneciğim; beni hiçbir vakit dinlemek istemediniz. Bari şimdi âlem dinlesin. Anfisa Petrovna! Pavel Semyoniç!.. Asil dostum Pavel Semyoniç, Sergey evladım! Sen dışarıdan geldiğin için taraf tutmadan hüküm verebilirsin.

Anfisa Petrovna:

— Sakin olunuz Yegor İlyiç, sakin olunuz! diye bağırdı. Annenizi öldüreceksiniz.

Fakat dayım, son derece coşarak sözüne devam etti:

— Annemi öldürecek değilim Anfisa Petrovna. İşte göğsümü açıyorum, vurun!

Dayımın heyecanı bazen sabrı taşan, ama hiddeti saman alevi gibi parlayıp sönüveren, karakteri zayıf insanların hiddetini andırıyordu.

— Şunu belirtmek isterim ki, Anfisa Petrovna, benim kimseye hakaret ettiğim yok. Foma Fomiç'ten başlayalım: Onun en asil, en şerefli, bundan başka, en yüksek meziyetlere sahip bir adam olduğunu söyleyeyim. Lakin... lakin bu defa o bana karşı haksız davrandı.

Sanki dayımı daha çok kışkırtmak isteyen Obnoskin:

— Hım!.. diye mırıldandı.

— Pavel Semyoniç! Asil dostum Pavel Semyoniç! Siz gerçekten beni hissiz bir odun mu sanıyorsunuz? Ben bütün bu anlaşmazlıkların onun bana karşı aşırı sevgisinden ileri geldiğini görüyor, sızlayan kalbimle bunu seziyordum. Ama ne derseniz deyin, bu sefer gerçekten haksız olan o. Hepsini anlatayım. Anfisa Petrovna! Meseleyi olduğu gibi, bütün ayrıntısıyla anlatacağım. Herkes meselenin nereden çıktığını, annemin bana kızmasının yerinde olup olmadığını ve Foma Fomiç'e karşı ne gibi bir suçum olduğunu anlasın.

Sonra bana dönerek –zaten ötekilerden çekiniyormuş, onların ilgilerinden emin değilmiş gibi, hikâyenin devamınca sık sık bana dönüyordu– sözüne devam etti:

— Sen de beni dinle Seryoja, haklı mıyım, haksız mıyım kararını ver. Bak, mesele nereden çıktı: Tam bir hafta önceydi, evet, tam o kadar... Fazla değil; eski amirim General Rusapetov, karısı ve baldızıyla birlikte şehrimizden geçiyordu. Biraz burada kalacaklarmış. Telaşlandım, hemen fırsattan faydalanarak yanına koştum, kendimi tanıttım, yemeğe davet ettim. Bir engel çıkmazsa geleceğini söyledi. Sana şimdi uzun uzun anlatamayacağım, yaman bir adam!.. Gayet kibar, her türlü erdeme sahip... Üstelik de tam bir bey. Baldızına bakıyor, öksüz bir kızcağızı mükemmel bir gençle evlendirdi. Şimdi Malinovo'da kâtip, henüz genç ama, pek bilgili bir adam... Kısacası, generaller generali bu Rusapetov!.. Eh, evde tabii telaş, kıyamet, alıcılar, türlü türlü yemekler... saz getirttim... Sevinç içindeydim. Sanki isim günümmüş gibi ortalıkta dolaşıyordum. Ama bu sevincim, bu bayramlık halim Foma Fomiç'in hoşuna gitmedi. Bir gün, hiç unutmam, sofrada pek sevdiği kaymaklı pelte vardı, ağzını bile açmadan oturdu, oturdu, sonra birdenbire ayağa kalkıp: "Hakaret ediyorlar bana?" diye bağırdı. "Size kimin hakaret ettiği var Foma Fomiç?" dedim. "Siz," dedi, "beni artık küçük görüyor, generallerle meşgul oluyorsunuz. Artık generaller size benden daha değerli görünüyorlar!" Elbette bunu sana sırf örnek diye anlatıyorum. Onun o zaman neler söylediğini bir bilsen!.. Bütün neşem kaçtı, adamakıllı sarsıldım; ama ne yaparsın?.. Şaşkın tavuk gibi dolaşmaya başladım. Sonunda davet günü geldi çattı... Ama general bir mazeret öne sürerek gelemeyeceğini bildirdi. Hemen Foma'ya koştum. "İçin rahat etsin Foma: Gelmeyecekmiş!" dedim. Dedim, ama affetmedi ki beni! "Kırdınız beni," diyor, ağzından başka laf çıkmıyordu. Şöyle ettim, böyle yaptım... "Beyhude," diyor. "Generallerinize gidin. Generaller sizin için benden daha değerlidir. Dostluk bağlarımızı kopardınız!.." Onun niye kızdığını pekâlâ anlıyordum. Ben bir odun parçası, bir koyun yahut serserinin biri değilim ki! O, bunu ba-

na karşı duyduğu aşırı sevgiden, yani kıskançlıktan yapıyor. Beni generalden kıskandığını, dostluğumu kaybetmekten korktuğunu ve beni denemeyi; onun için neler feda edebileceğimi öğrenmek istediğini kendisi söyledi. "Ben de sizin için general gibiyim. Ben de sizin için bir ekselansım!" dedi. "Bana olan saygınızı gösterdiğiniz zaman sizinle barışırım." – "Peki, sana saygımı ne şekilde göstereyim Foma Fomiç?" diye sordum. "Bir gün bana sabahtan akşama kadar ekselans diyeceksiniz. Saygınızı böyle gösterebilirsiniz," dedi. Foma bunu söyler söylemez, sanki bir boşluğa yuvarlanmış gibi şaşırdım. Artık ne hale düştüğümü sen düşün! "Bu," dedi, "size bir ders olsun: Bundan böyle karşınızda daha üstün kimseler dururken, generallerinize hayran olmamayı öğrenin." Açıkça söyleyeyim: Artık bunun üzerine ben de dayanamadım. "Foma Fomiç," dedim, "söylediğiniz olacak şey mi yani? Bunu yapabilir miyim hiç? Durup dururken, sana nasıl olur da general rütbesi verebilirim?.. Bunu yapmaya hakkım yok ki!.. Generalliğin kimin tarafından verildiğini düşünsene bir kere! Sana nasıl olur da 'ekselans' diyebilirim. Bunu yaparsam, sanki yazgıyı değiştirmek gibi olur. General yurdun süsüdür: Savaşa gitmiş, yurdu için kanını dökmüş, şeref kazanmış bir adamdır. Sana nasıl olur da 'ekselans' diye hitap edebilirim!" Ama tutturmuştu bir kere. "Foma," dedim, "senin için ne istersen yaparım. Milli bulmadığın için, favorilerimi tıraş etmemi söylemiştin; yaptım. Surat astım, ama yine de kestim. Bunu yeterli bulmadınsa söyle, ne istersen yapayım, tek şu general unvanından vazgeç!" – "Hayır," dedi. "Bana ekselans denmeyince barışmayacağım. Hem bu, ahlakınız için de faydalı olur: Ruhunuzu alçaltır." Şimdide bir haftadır, tam bir haftadır, benimle konuşmak istemiyor, gelene gidene kızıyor. Okumuş bir adam olduğunu duyunca sana da kızdı. Ama kabahat bende: Heyecanlandım, gevezelik ettim. Bu eve gelirsen, bir daha buraya ayak basmayacağını söyledi... "Demek ben sizin için

artık okumuş adam değilim," diye tutturdu. Hele Korovkin işini duyarsa, felaket! Ama düşün de sen söyle, suçum nedir? Ona nasıl olur da "ekselans" diyebilirim? Bu işler böyle devam ederse, halimiz nice olur! Bugün şu zavallı Bahçeyev'i ne diye sofradan kovdu sanki? Bahçeyev astronomiyi yaratmadı, kabul, ama bu bilimi sen de yaratmadın, ben de yaratmadım. Bunu niçin yaptı, sanki niçin yaptı?

General karısı:

— Kıskançsın da ondan Yegoruşka... diye mırıldandı.

Dayım büyük bir üzüntüyle:

— Anneciğim! diye bağırdı. Beni deli edeceksiniz artık. Söyledikleriniz sizin sözleriniz değil, başkalarının sözleri. Bu böyle giderse, oğlunuz olmaktan çıkacak, bir odun, bir kaldırım taşı, bir sokak feneri haline geleceğim!

Dayımın sözünü anlattıklarının verdiği şaşkınlık içinde kestim:

— Dayıcığım, dedim. Anlattıklarının ne kadar doğru olduğunu tabii bilemiyorum ama, Bahçeyev'den işittiğime göre güya Foma Fomiç, İlyuşa için isim günü yapılmasını kıskanmış, yarın kendisinin de isim günü olduğunu iddia ediyormuş. Bu sözlerin beni ne kadar şaşırttığını anlatamam.

Dayım hızlı hızlı konuşarak:

— Yaş günü... İsim günü değil, kardeşim yaş günü. Yanlış söylüyor, yoksa aslında hakkı var: Yarın onun yaş gününe rastlıyor. Gerçi, her şeyden önce...

Saşenka birdenbire:

— Yarın hiç de onun yaş günü değil! diye bağırdı.

Dayım adeta afallayarak sordu:

— Niçin değilmiş?

— Değil babacığım! Siz, hem kendinizi aldatmak, hem de Foma Fomiç'in gönlünü almak için yalan söylüyorsunuz. Onun yaş günü marttaydı. Hani biz ondan önce manastıra gitmiştik. Arabada kimseyi rahat oturtmadı. Minderin böğrünü ezdiğinden şikâyet etti, herkesi çimdikledi durdu. Ha-

lama bile hırsından iki kere çimdik attı! Sonra onu kutlamaya geldiğimiz zaman, getirdiğimiz çiçek demetinde kamelya olmadığına da kızmıştı. "Ben kamelya severim. Çünkü bende yüksek çevre insanlarının zevki var. Ama benim için seranızdan koparmaya kıyamadınız..." demişti. Sonra da bütün gün somurttu, surat astı, bizimle konuşmak istemedi.

Odanın ortasına bomba düşmüş olsaydı, bu açık isyan kadar, hem de büyükannesinin huzurunda yüksek sesle konuşmaya izinli olmayan bir kızın isyanı kadar orada bulunanları hayrete düşürmez, bu kadar korkutmazdı.

Şaşkınlık ve hiddetinden konuşamayan general karısı oturduğu yerden kalkmış, dimdik duruyor, gözlerine inanamıyormuş gibi küstah torununa bakıyordu. Dayım korkudan bayılacak gibi oldu.

Perepelitsina:

— Böyle başı boş bırakılırsa, olacağı bu tabii... Büyükannelerini mahvedecekler neredeyse! diye haykırdı.

Dayım anasıyla kızı arasında kalmış:

— Saşa, Saşa!.. Kendine gel, ne oldu sana kızım! diye bağırıyor, onu susturmaya çalışıyordu.

Ama Saşa birden oturduğu sandalyeden fırladı, ayaklarını yere vurarak, gözlerinden ateş saçarak bağırmaya başladı:

— Susmayacağım babacığım, susmayacağım!.. Foma Fomiç'ten, sizin şu pis, kötü Foma Fomiç'inizden çekmediğimiz kalmadı. Foma Fomiç hepimizi mahvedecek. Çünkü boyuna adamın kulaklarını, akıllı, iyi kalpli, asil, okumuş bir adamdır, erdem hazinesidir gibi sözlerle dolduruyorlar. Foma Fomiç de enayi gibi hepsine inanıyor. O kadar çok tatlı şey işitiyor ki, başkası olsa utanırdı; o ise önündekini yiyip bitirdiği gibi daha da istemek niyetinde. Bak görürsünüz, hepimizi yiyecek o! Ama suç hep babamda. Pistir, pis herifin biridir şu Foma Fomiç! Bağıra bağıra söylerim bunu, kimseden korkum yok!.. Aptal, şımarık, pasaklı, alçak, katı yürekli, zalim, dedikoducu, yalancı... Aah, elimden gelse, onu he-

men buradan atardım, babacığım da ona tapıyor!.. Deli oluyor onun için...

General karısı:

— Aa... h!.. diye inleyerek, bitkin bir halde koltuğuna yığıldı.

Anfisa Petrovna:

— Agafya Timofeyevna! Canım, meleğim... Buyurun, şu ruh şişemi alın!.. Su, çabuk su!..

Dayım da:

— Su, su!.. Anneciğim, anneciğim! Üzülmeyin, ayaklarınızı öpeyim, üzmeyin kendinizi! diye bağırıyordu.

Hiddetinden titreyen Perepelitsina, Saşenka'ya:

— Kuru ekmekle, suyla karanlık odaya hapsetmeli sizi... diye tısladı.

Kendinden geçmiş bir halde Saşenka da bağırıyordu:

— Kuru ekmekle suya da razıyım, hiçbir şeyden korkum yok! Ben babacığımı koruyorum. Çünkü kendini kuruyacak halde değil. Babamın yanında sizin Foma Fomiç'iniz de kim oluyor? Hem babamın ekmeğini yiyor, hem de ona hakaret ederek küçük görüyor, nankör!.. Didik didik ederim Foma Fomiç'inizi! Düelloya çağırarak, olduğu yerde onu iki piştovla vururum!

Dayım ümitsizlik içinde:

— Saşa! Saşa!.. diye bağırdı. Bir söz daha söylersen, mahvolacağım kızım!

Saşa, birden hızla babasının kollarına atıldı ve onu kucakladı.

— Babacığım, babacığım!.. diye bağırdı. Sizin gibi iyi, güzel, şen, akıllı bir adam böyle bir hiç yüzünden kendini mahveder mi?.. Bu kötü, nankör adamın buyruğu altına girip onun oyuncağı, herkesin eğlencesi olmak yakışır mı size? Babacığım, benim değerli babacığım!..

Hıçkırıklarla boğularak yüzünü elleriyle kapadı, koşa koşa odadan çıktı.

Müthiş bir kargaşa koptu. Generalin karısı bayılmış yatıyordu. Dayım önünde diz çökmüş, ellerini öpüyordu. Matmazel Perepelitsina etraflarında koşuşuyor, bize hırçın, ama zaferin kendisinde olduğunu belirten bakışlar fırlatıyordu. Anfisa Petrovna general karısının şakaklarını su ile ovuyor, ruh şişesini burnuna tutuyordu. Praskovya İlyiniçna bir yandan titriyor, bir yandan iki gözü iki çeşme ağlıyordu. Mürebbiye ise, rengi uçmuş, korkudan kendini kaybetmiş bir halde ayakta duruyordu. Yalnız Mizinçikov istifini bozmadı. Yerinden kalkarak pencereye yürüdü, odada kopan fırtınayla zerre kadar ilgilenmeden dışarı bakmaya koyuldu.

General karısı birden yattığı kanapede doğruldu, beni gazaplı bir bakışla süzdükten sonra, ayağını yere vurarak:

— Defol! diye haykırdı.

Doğrusunu söyleyeyim ki, bunu hiç beklemiyordum.

— Defol! Defol buradan!.. Ne diye geldi bu? Defolsun, kokusu bile kalmasın burada!..

Korkudan tir tir titreyen dayım:

— Anneciğim, ne yapıyorsunuz anneciğim!.. Bu Seryoja... diye kekeliyordu. Bize misafir geldi, anneciğim!

— Hangi Seryoja? Saçmalama! Hiçbir şey dinlemem, defolsun! Bu, Korovkin'in ta kendisi... Sezgilerim beni aldatmaz. Foma Fomiç'i buradan kaçırmak için geldi. Geldi. Bunun için getirttiniz onu. Kalbim böyle söylüyor... Defolsana kerata!

Haklı olarak duyduğum hiddetten tıkanarak:

— Dayıcığım, dedim; mademki böyle... kusura bakmayın, ama ben... diyerek şapkama sarıldım.

— Sergey, ne yapıyorsun Sergey!.. Şimdi de sen... Anneciğim! Bu Seryoja'dır... Sergey, Tanrı aşkına!

Dayım bağırarak arkamdan kovalıyor, zorla elimden şapkamı almaya uğraşıyordu.

— Sen benim misafirimsin, burada kalacaksın. Ben istiyorum.

Sonra fısıldayarak:

— Canım, onun böyle halleri vardır... Yalnız kızdığı zaman yapar, diye ekledi. Sen şimdilik, şu sıra bir yerde duruver; bir köşeye saklan... Sonra hepsi geçer gider. Seni affeder, emin ol! Annem iyi kalplidir, ama arada bir saçmalar böyle. Görüyorsun ya, seni Korovkin sandı. Sonra affeder, seni temin ederim!..

Dayım odaya giren ve korkudan titreyen Gavrila'ya: "Sen ne istiyorsun?" diye bağırdı. Gavrila yalnız girmemişti. Yanında evin uşaklarından, on altı yaşlarında, çok güzel bir çocuk vardı. Sonradan öğrendiğime göre eve güzelliği yüzünden alınmıştı. Adı Falaley'di. Özel bir giyinişi vardı. Sırtındaki kırmızı ipekli mintan sırmalı şeritle işlenmişti; kuşağı yine sırmalı kordondandı. Siyah kadifeden şalvar, içi kırmızı renkli siyah deriden kundura giyiyordu. Bu kıyafet, doğrudan doğruya generalin karısının buluşuydu. Çocuk acı acı ağlıyordu. Gözyaşları iri mavi gözlerinden sicim gibi akıyordu.

Dayım:

— Bu da ne? Ne oldu?.. diye bağırdı. Söylesene be haydut.

Gavrila kederli bir tavırla:

— Foma Fomiç buraya gelmemi emretti. Kendileri de biraz sonra geliyorlar; cevabını verdi, "emtahan" edecekler; bunu da...

— Bunu da?..

Gavrila, ağlamaklı bir sesle:

— Oynuyordu... dedi.

Dayım korkarak:

— Oynuyordu ha!.. diye bağırdı.

Falaley de hıçkırıklar arasında:

— Oy...nu...yordum!.. diye böğürür gibi bağırdı.

— "Komarinskaya"yı, değil mi?

— "Komarinskaya"yı...

— Foma Fomiç de yakaladı.

— Ya...ka...ladı!..

Dayım başını iki elinin arasına alarak;

— Tuz biber ektiniz üstüne! Mahvoldum!.. diye bağırdı.

Odaya giren Vidopliyasov:

— Foma Fomiç! diye haber verdi.

Kapı açıldı. Odadakiler bir şaşkınlık geçirdiler, bizzat Foma Fomiç karşılarında arzı endam eylemişti.



VI

Beyaz Öküz ve Komarinskiy Mujiği Hakkında

Okuyuculara odaya giren Foma Fomiç'i tanıtmak şerefine ermeden önce Falaley hakkında birkaç söz söylemek istiyorum. Ayrıca bu çocuğun Komarinskaya oynamasıyla Foma Fomiç'in onu bu eğlenceli iş üstünde yakalamasındaki dehşeti açıklamayı da gerekli buluyorum.

Falaley bu evin adamlarının çocuğuydu. Henüz beşikteyken öksüz kalmıştı. Dayımın ölen karısının vaftiz oğlu oluyordu. Dayım Falaley'i çok severdi. Bu da, Stepançikovo'ya yerleşerek dayımı avucu içine alan Foma Fomiç'in Falaley'i çekememesi için yeterli bir sebepti. Ama çocuğu ayrıca general karısı da beğenmişti. Böylece Falaley, Foma Fomiç'in bütün hışmına rağmen yukarıda, beylerin yanında kalabildi. Bunda bizzat general karısı ısrar etti. Foma her şeye katlandı, ama kalbine bu hakaret –çünkü her şeyde kendine bir hakaret görüyordu– yerleşti ve fırsatını bulunca, acısını bu işte hiçbir suçu olmayan dayımdan çıkardı.

Falaley çok güzel bir çocuktu. Yüzü bir kızın, bir köy dilberinin yüzü gibiydi. General karısı ona toz kondurmuyor, onu şımartıyor, güzel bir oyuncak gibi üstüne titriyordu. Kadının minimini kıvırcık finosu Ami'yi mi, yoksa Falaley'i mi

daha çok sevdiği belli değildi. Falaley için icat ettiği kılığı biraz evvel anlattık. Evin küçük bayanları ona pomatlar veriyorlardı, berber Kuzma da bayram günlerinde saçlarını kıvırmakla görevlendirilmişti.

Bu çocuk, garip bir mahluktu. Ona tam anlamıyla aptal yahut meczup denemezdi, ama öyle saf, öyle doğru ve açık ruhluydu ki, bazen gerçekten insana aptal hissini verirdi. Gördüğü her rüyayı hemen beylere anlatmaya koşardı. Sözlerini kesmekten çekinmeden, beylerin konuşmalarına karışır, onlara anlatılmayacak şeyleri anlatırdı. Bayan bayıldığı veya beyini pek fazla azarladığı zaman içten gelen gözyaşları döker, onların her acısını paylaşırdı. Bazen durup dururken, general karısına sokularak elini öper, darılmaması için yalvarırdı. General karısı, Falaley'in bu cüretkârlığını hoş görürdü. Son derece duygulu olan Falaley, altın kalpli, iyi huylu bir çocuktu; saadet içinde yaşıyormuş gibi daima şendi. Beylerin ona sofralarından şunu bunu verdikleri olurdu.

Falaley'in yeri general karısının koltuğunun arkasıydı. Şekere bayılır, verdiler mi hemen oracıkta süt gibi beyaz, sağlam dişleriyle kemirmeye başlardı. Neşe saçan mavi gözleriyle güzel yüzü anlatılmaz bir sevinçle parlardı.

Foma Fomiç, uzun zaman kızdı durdu, ama bu suretle bir şey elde edemeyeceğini anlayınca, birdenbire onun koruyucusu geçinmeye karar verdi. İlk iş olarak ev içindeki adamların okumasıyla ilgilenmeyen dayımı azarladı. Sonra derhal zavallı çocuğa ahlak, görgü ve Fransızca dersi vermeye karar verdi.

"Nasıl olur," diyordu. "Çocuk daima yukarıda, hanımının yanında bulunuyor. Ya hanımı, onun Fransızca bilmediğini unutur da ona mesela: "*Donnez moi mon mouchoir*!"* derse?.. Çocuk, hiç şaşırmadan, bu işi nasıl yapar?" (Foma Fomiç'in savunduğu bu anlamsız düşünceyi yalnız onun ta-

---

* Mendilimi veriniz. (Fr.)

şımadığına bu satırları yazan bizzat şahittir.) Ama Falaley'e Fransızca öğretmek şöyle dursun, amcası aşçı Andron Rusçayı bile okutamamış, alfabeyi çoktandır rafa kaldırmıştı. Falaley okuma işinde o kadar yaya kalıyordu ki, kafasına tek bir kelime sokmak mümkün olmamıştı. Öte yandan Fransızca dersleri yüzünden ortaya bir mesele çıkmıştı. Uşaklar, Falaley'e "Fransız" diye takılmaya başladılar. Dayımın emektar oda uşağı ihtiyar Gavrila, çocuğa Fransızca okutulmasının faydasını açıkça inkâr etme cüretinde bulundu. Bu söz, Foma Fomiç'in kulağına gitti. Kızdı, köpürdü, ceza olarak, bizzat eleştirinin sahibi Gavrila'nın Fransızca öğrenmesini emretti. İşte Bay Bahçeyev'i bu derece hiddetlendiren Fransızca meselesi de böylelikle ortaya çıktı. Çocuğun hal ve hareketlerinin düzeltilmesine gelince, bu iş daha kötü gidiyordu. Foma, Falaley'i bir türlü istediği biçime sokamıyordu. O kadar yasak ettiği halde, Falaley sabahları yanına gelerek ona rüyalarını anlatmaktan vazgeçmemişti. Foma Fomiç bunu son derece ayıp, saygısızca bir hareket sayıyordu. Şüphesiz, Falaley'in eski Falaley kalmaktaki inadı yüzünden, herkesten önce paparayı yiyen dayımdı.

Foma bazen, hem de etkisi daha kuvvetli olsun diye, bütün ev halkının bir arada bulunduğu sırada;

— Bugün bunun ne yaptığını biliyor musunuz? diye bağırırdı. Albay, sizin şu çocuğu sistemli şekilde şımartmanızın nereye vardığından haberiniz var mı? Bugün sofrada ona verdiğiniz böreği sömürdü temizledi, sonra da ne dese beğenirsiniz?.. Gel buraya saçma mahluk, aptal, kızıl suratlı herif buraya gel!..

Falaley ağlayarak, iki eliyle gözlerini silerek yaklaştı:

— Böreğini zıkkımlandıktan sonra ne demiştin? Söyle şimdi herkesin yanında, söyle bakalım!

Falaley cevap vermiyor, acı acı ağlıyordu.

— Öyleyse senin yerine ben söyleyeyim. Tıka basa doldurduğun şu pis göbeğine vurarak, "Martın'ın sabun yedi-

ği gibi, patlayasıya börek tıkıştırdım!.." demiştin. Rica ederim albay, aydın, yüksek bir çevrede böyle sözler kullanılır mı hiç?.. Dedin mi, demedin mi bunu sen? Söyle!

Falaley, hıçkırıklar arasında:

— De...dim... diye kabul etti.

— Şimdi bana bir de şunu söyle: İnsanlar sabun yer mi hiç? Nerede, hangi Martın'ın sabun yediğini gördün? Söyle de şu müthiş Martın'ı biz de bilelim.

Sessizlik.

Foma üsteledi:

— Sana soruyorum: Kimmiş bu Martın?.. Onu görmek, tanımak istiyorum. Hadi söyle, kim bu adam: Memur mu, astronom mu, Poşehon'lu biri mi?.. Şair mi, bölük emini mi, yoksa ev uşağı mı?..

Ağlamaya devam eden Falaley:

— Ev uşa...ğı... cevabını verdi.

— Kimin? Hangi beylerin uşağı?..

Fakat Falaley, kimin uşağı olduğunu söyleyemiyordu. Sonunda Foma hırslanarak kendisine hakaret edildiğini söyledi, sonra çıkıp gitti. Bunun üzerine, hemen general karısının bilinen krizi başladı, dayım dünyaya geldiğine geleceğine lanet okuyor, herkesten ayrı ayrı af dileyerek akşama kadar kendi odasında bile parmaklarının ucuna basarak yürüyordu.

Aksi gibi, Martın'ın sabun hikâyesinin ertesi günü, Foma Fomiç'e odasına sabah çayını götüren ve Martın'ı da, dünkü kederini de unutmuş olan Falaley, ona düşünde bir beyaz öküz gördüğünü anlattı. Bu da işe tuz biber ekti. Foma Fomiç anlatılmaz bir hiddete kapıldı, hemen dayımı çağırttı. Falaley'inin gördüğü rüyanın münasebetsizliği yüzünden onu adamakıllı azarladı. Hem de bu defa iş ciddi tutuldu: Falaley, ceza olarak, diz çökmüş halde bir köşede bekletildi. Kendisine böyle ahmakça, mujikçe rüyalar görmek de sıkı sıkıya yasak edildi.

Foma:

— Asıl kızdığım nedir biliyor musunuz? diyordu, hadi rüyalarını, hele beyaz öküze ait rüyasını bana değil anlatmasının, bunu aklına bile getirmesinin büyük cüret olduğunu bir yana bırakın; yalnız siz de hak verirsiniz ki albay, şu beyaz öküz yontulmamış Falaley'inizin kabalığını, kara cahilliğini, mujikliğini açıkça ispat eder. İnsan ne düşünürse, rüyasında da onu görür. Size daha önce, onu adam edemeyeceğinizi; yukarıda, beylerin hizmetinde bırakılmasının doğru olmadığını söylememiş miydim? Bu anlamsız, basit ruhu geliştirerek ona imkânı yok ince bir şekil veremezsiniz.

Sonra Falaley'e dönerek devam etti:

— Rüyalarında daha zarif, daha ince, kibar şeyler göremez misin yani? Mesela kâğıt oynayan baylar, yahut güzel bir bahçede gezinen bayanlara, yüksek çevrelere ait bir sahne...

Falaley, ertesi gece rüyasında mutlaka güzel bir bahçede gezinen baylar yahut bayanlar göreceğine söz verdi.

Yatarken ağlayarak Tanrı'dan bunu diledi. Sonra şu uğursuz beyaz öküzü düşünde görmemenin çaresini de uzun uzun düşündü. Ama ümit insanı aldatır... Ertesi sabah uyanınca, dehşet içinde, bütün gece güzel bir bahçede gezinen tek bir bayan görmediğini, hep o yere batasıca beyaz öküzle uğraştığını hatırladı. Bu iş olağanüstü bir sonuç da verdi. Foma Fomiç, aynı rüyanın tekrar tekrar görüleceğine inanmadığını, Falaley'e ev halkından biri tarafından, hatta belki bizzat albay tarafından, sırf kendisine aksilik olsun diye öğüt verildiğini kesin bir dille iddia etti. Bunun üzerine yine gürültüler koptu, sitemli sözler sarf edildi, gözyaşları döküldü. Generalin karısı akşama doğru hastalandı, bütün ev surat astı. Kalan tek zayıf ümit, Falaley'in bir sonraki, yani üçüncü gece mutlaka yüksek çevrelere ait bir rüya görmesiydi. Ama Falaley, tam bir hafta, her gece, ardı ardına beyaz öküzü, sadece beyaz öküzü görünce evdekilerin hiddetini siz düşünün. Yüksek çevrelere ait olanlardan vazgeçtik, bari başka konuda herhangi bir rüya görseydi ya!

Bu işte en merak uyandıran nokta, Falaley'in bir türlü yalan söylemeyi becerememesiydi. Mesela rüyasında bir arabanın içinde Foma Fomiç'le birtakım bayanlar gördüğünü pekâlâ söyleyebilirdi. Hem böyle bir durumda yalan söylemek büyük bir günah da sayılmazdı. Gel gelelim Falaley öyle dürüst bir çocuktu ki, istese bile yalanı beceremeyecekti. Öte yandan bunu yapması için en ufak bir imada bulunulmuyordu. Çünkü Foma Fomiç'in yalanı hemen, ilk anda yakalayacağı muhakkaktı. Ne yapılabilirdi bu durumda?.. Dayımın vaziyeti gitgide dayanılmaz bir hal alıyor, Falaley de bir türlü dediğinden vazgeçmiyordu. Zavallı çocuk, sıkıntıdan zayıflamaya başladı adeta. Kilerci Malanya'nın iddiasına göre, çocuğa nazar değmişti de ondan üzerine bu hal gelmişti. Falaley'i okudu, üfledi; hatta bu yararlı işe yufka yürekli Praskovya İlyiniçna da katıldı. Ama boşuna, bu da iyi gelmedi, hiçbir şey fayda etmedi!

Falaley:

— Hay göremez olsam şu uğursuzu! deyip duruyordu. Her gece görüyorum. Oysa geceleri yatarken yalvarıyorum da: "Beyaz öküz, ne olur düşüme girme!" diyorum. "Ne olur, bu gece gözükme bana beyaz öküz!.." Ama gözlerimi kapar kapamaz, musibet hemen karşıma dikiliyor... Koskocaman, boynuzlu, kalın dudaklı... Uhhh!..

Dayım fena halde üzülüyordu. Bereket versin, bir aralık Foma Fomiç beyaz öküzü unutur gibi oldu. Şüphesiz, hiç kimse Foma Fomiç'in bu kadar önemli bir meseleyi unutabileceğine inanmıyordu. Herkes onun beyaz öküzü şimdilik yedekte saklayarak ilk uygun fırsatta ortaya atacağından emindi. Sonraları Foma Fomiç'in o aralık beyaz öküzle uğraşacak durumda olmadığı anlaşılmıştı. Çok şeyler ve hep de faydalı şeyler düşünen kafasında başka işler, başka gayeler, planlar doğmaktaymış... Bu yüzden bir zaman için Falaley ve onunla beraber bütün ev halkı rahat soluk alabildi. Çocuğun neşesi yerine geldi, hatta rüyalarında beyaz öküzü gittikçe daha seyrek görmeye başladı. Ama yine de, arada bir ha-

yali varlığı hatırına geliyordu. Kısacası, dünyada şu Komarinskaya oyunu olmasaydı, her şey iyi gidecekti!

Falaley gayet iyi Komarinskaya oynardı. Başlıca kabiliyeti bu oyundaydı, hatta bu onda kabiliyet değil de Tanrı vergisi gibi bir şeydi. Azimle, tükenmez bir neşeyle oynardı. Aslında, şu serseri herifin açıklanması mümkün olmayan ahlaksızca hareketlerini o kadar çok beğendiği söylenemezdi.* Hayır, Falaley'in Komarinskaya oynamayı sevmesi, sırf şarkıyı işitince oynamadan duramamasından ötürüydü.

Bazı akşamlar iki üç uşak, arabacılar, keman çalan bahçıvan, hatta hizmetçi kızlardan birkaçı, beylerin çiftliğinin tenha bir köşesinde, Foma Fomiç'ten uzak bir yerde toplanırdı. Saz çalınır, oyunlar gırla gider, en sonda da Komarinskaya başlardı. Orkestra iki balalayka, bir kitara, bir keman, bir de teften ibaretti. Tefi son derece ustalıkla seyis Mityüşka çalardı. O sıralar Falaley'in hali görülecek şeydi: Seyircilerin haykırışı kahkahalarıyla coşarak, kendinden geçmiş gibi, olanca gücünü harcayarak oynardı. Çığlıklar koparıp bağırır, kahkahalarla güler, avuçlarını birbirine vururdu. Sanki onu oynatan gizli, anlaşılmaz bir kuvvet vardı. O, bu kuvvete karşı gelemez, gittikçe hızlanan oynak tempoyu inatla yakalamak istiyormuş gibi topuklarını hızlı hızlı yere vururdu. Bu anlar Falaley'in içten zevk duyduğu anlardı. Eğer bu Komarinskaya oyununu Foma Fomiç işitmemiş olsaydı, her şey gayet iyi, gayet yolunda gidecekti.

Foma Fomiç bunları duyduğu zaman, az kalsın bayılacaktı. Hemen albayı çağırttı:

— Sizden bir tek şey öğrenmek istiyorum albayım: Siz, şu zavallı budalayı adamakıllı mahvetmek mi istiyorsunuz? diye söze başladı. Eğer öyleyse, ben ortadan çekiliyorum. Yok, böyle bir niyetiniz yoksa, ben de...

---

* Komarinskaya oyununun şarkısında, kaba bir ifadeyle, sarhoş bir mujiğin yaptığı bazı çirkin hareketlerden bahsedilir.

Adamakıllı korkan dayım:

— Ne oldu canım? Bu da ne demek?.. diye telaşlandı.

— Ne oldusu var mı?.. Falaley'in Komarinskaya oynadığından haberiniz yok galiba?

— E... ne varmış bunda?

Foma, tiz perdeden haykırarak:

— Bunda ne varmış ha?.. diye tekrarladı. Bunu siz, yani bir bey, aşağı yukarı bir baba durumunda olan siz söylüyorsunuz öyle mi? Şu halde, Komarinskaya'nın ne olduğu hakkında sağlam bir bilgiye sahip değilsiniz. Bu şarkıda, sarhoşken en büyük ahlaksızlığı yapmak isteyen iğrenç bir mujikten bahsediliyor. Bu sefih kölenin neyi baltalamaya uğraştığını biliyor musunuz? En kıymetli bağı ayaklar altına alıyor, meyhane taşlarına basmaya alışmış mujik kunduralarıyla çiğniyor... Cevabınızla hem en asil duygularıma, hem de şahsen bana hakaret ettiğinizin farkında değil misiniz?.. Anladınız mı, yoksa gene anlamadınız mı?

— Ama Foma... Bu nihayet, bir şarkıdan ibaret...

— Şarkıdan ibaret de ne demek? Açıkça, bu şarkıyı bildiğinizi söylemekten utanmıyorsunuz ha! Siz ki, kibar çevrelere mensup bir adamsınız, terbiyeli, masum çocukların babası, üstelik de albaysınız!.. Şarkıdan ibaretmiş... Ben bu şarkının olmuş bir vakadan alındığından eminim. Şarkıdan ibaretmiş ha!.. Ama hangi namuslu adam, yüzü kızarmadan bu şarkıyı bildiğini veya bir kerecik duyduğunu itiraf edebilir? Hangisi, kim?..

Fena halde bozulmuş olan dayım, safça:

— Soruşuna göre, bunu sen de biliyorsun Foma, dedi.

— Nasıl?.. Ben de mi biliyorum?.. Ben... ben... yani ben ha!..

Foma oturduğu koltuktan fırladı, hiddetinden tıkanarak:

— Hakaret ettiler bana! diye haykırdı.

Böyle şaşırtıcı bir cevabı hiç beklemiyordu.

Foma Fomiç'in gazabını tarif etmekten vazgeçiyorum. Albay, cevabının ayıplığı, isabetsizliği yüzünden ahlak bekçisinin huzurundan rezillere yakışır bir şekilde kovuldu ve Foma Fomiç, Falaley'i Komarinskaya oynarken suçüstü yakalayacağına yemin etti.

Akşamları herkes onu bir şeyle uğraşıyor sanırken, özellikle yavaşça bahçeye çıkardı. Bostanlardan dolaşarak, kenevir tarlasında gizlenirdi. Oradan uşakların oyun oynadıkları saha görünürdü. Zavallı Falaley'i avcının bir kuşa pusu kurması gibi gözler; bir yandan da bütün evi ve hele albayı nasıl telaşa düşüreceğini zevkle gözünün önüne getirirdi.

Bu ardı arası kesilmeyen uğraşılar başarıyla sona erdi. Foma Fomiç, Komarinskaya oynanırken baskın yaptı. İşte dayım ağlayan Falaley'i görünce ve Vidopliyasov, Foma Fomiç'in gelişini haber verir vermez, hemen ne olduğunu anlamış, bunun için saçını başını yolmaya başlamıştı.

Foma Fomiç, apansızın ve böyle telaşlı bir anda karşımıza çıktı.



VII

Foma Fomiç

Bu zatı derin bir merakla incelemeye başladım. Gavrila onun için pek yerinde olarak mendebur bir adam demişti.

Foma kısa boyluydu. Kır saçları sarımtıraktı. Burnu kemerli, yüzü kırışıklarla doluydu. Çenesinde iri bir et beni vardı. Ellisine yaklaşmış bir adamdı.

Odaya ağır, ölçülü adımlarla, önüne bakarak girdi. Fakat çehresinden, bütün ukalaca tavırlarından son derece küstahça bir kendini beğenmişlik akıyordu.

Foma Fomiç'in kılığı da beni hayli şaşırttı, gecelik entarisi giymişti. Gerçi alafrangaydı ama, ne de olsa gecelikti... Üstelik ayağında terlik vardı. Kravat takmamıştı, gömleğinin yakası *à l'enfant* açıktı. Bu da Foma Fomiç'e bön bir hal veriyordu.

Boş sandalyeyi alarak masanın yanına çekti, kimseye bir şey söylemeden oturdu. O anda, henüz bir dakika önce devam eden bütün kargaşa, heyecan yok oluverdi. Oda sinek uçsa duyulacak derecede sessizleşti. General karısı dut yemiş bülbüle döndü. Bu zavallı bunak kadının Foma Fomiç'e kulluğu hemen belli olmuştu. Değerli gözdesinden bir türlü bakışlarını ayıramıyordu. Matmazel Perepelitsina sırıtarak ellerini ovuşturuyor, zavallı Praskovya İlyiniçna da korkudan belli edecek kadar titriyordu. Dayım hemen telaşlandı:

— Foma Fomiç'e bir çay yap kardeşim. Çabucak çayını yap! Ama tatlı olsun. Foma Fomiç uykudan sonra tatlı çayı sever; değil mi Foma, tatlı olsun değil mi?..

Foma, ağır, vakur bir tavırla:

— Çayın sırası değil şimdi! dedi, üzüntüyle ellerini sallayarak:

— Zaten ancak tatlı şeyleri düşünürsünüz... diye ekledi.

Foma Fomiç'in sözleri, odaya gülünç, ukalaca bir çalımla girmesi beni adamakıllı ilgilendirdi. Bu, haddini bilmeyen efendi bozuntusunun edep dışına çıkarak ne derece küstahlaşacağını merak ediyordum.

Dayım yüksek sesle:

— Foma! dedi. Sana yeğenim Sergey Aleksandroviç'i tanıtayım. Henüz geldi.

Foma Fomiç onu yukarıdan aşağı bir süzdü. Benimle hiç ilgilenmeden ve oldukça uzun süren bir sessizlikten sonra:

— Hayret ediyorum albay! dedi. Sözümü kesmeyi ne kadar da seviyorsunuz. Biz size burada işten bahşediyoruz, siz de bilmem neden söz açıyorsunuz... Falaley'i gördünüz mü?

— Gördüm Foma...

— Gördünüz ha! Gördünüzse, ben onu size bir kere daha göstereyim. Manevi cephesini göstereyim, eserinizi seyredin lütfen. Gel buraya aptal! Gel diyorum sana Hollandalı suratlı!.. Gelsene, korkma, gel!

Falaley, ağzı açık, hıçkırarak, gözyaşlarını yutarak yaklaştı.

Koltuğa kurulmuş Foma Fomiç başını hafifçe yanında oturan Obnoskin'e çevirerek:

— Ona Hollandalı suratlı adını özellikle verdim, dedi. Zaten biliyor musunuz, genellikle sözlerimi tatlılaştırmaya hiç lüzum görmem. Gerçek daima gerçek olarak kalmalıdır. Çamur neyle örtülürse örtülsün, yine çamurdur. Şu halde tatlılaştırma zahmeti neye yarar? Ancak kendi kendimizi ve başkalarını aldatmaya! Böyle anlamsız terbiye kurallarına

uyma ihtiyacı sosyete adamlarının boş beyinlerinden çıkmadır... Siz söyleyin, işte sizi hakem tayin ediyorum: Şu suratta güzellik namına bir şey buluyor musunuz?

Foma Fomiç ağır, ölçülü, gururlu bir kayıtsızlıkla konuşuyordu.

Obnoskin, küstahça bir küçümsemeyle:

— Güzellik mi?.. Bana kalırsa, bu koca bir biftek parçasından başka bir şey değil!.. cevabını verdi.

— Bugün aynaya baktım.

Foma Fomiç resmi bir tavırla, şahıs zamiri kullanmaksızın konuşuyordu.

— Kendimi güzel bir erkek saymak aklımdan geçmiyor. Ama ister istemez, şöyle bir sonuca vardım ki, şu gri gözlerde beni Falaley'den ve benzerlerinden ayıran bir şeyler var; gözlerimde okunan düşünce, canlılık, zekâ! Bunu kendimi övmek için söylemiyorum, zaten asıl bahsetmek istediğim, içinde bulunduğumuz zümredir. Şimdi ne dersiniz, bu canlı bifteğin içinde ruh namına bir parçacık, bir lokmacık bir şey var mı acaba?.. Hayır, dikkat edin Pavel Semyoniç bu adamların düşünceden, idealden yoksun, yalnız et yiyen bu adamların, yüzleri ne iğrenç derecede taze, kaba ve anlamsızca tazedir! Ya bu mahlukun düşünme kabiliyetini anlamak ister misiniz?.. Hey, buraya bak, madde! Daha yakına gel de seni doya doya seyredelim. Ağzını niye açtın öyle? Balina mı yutmaya hazırlandın yoksa? Güzel misin sen?.. Cevap ver: Güzel misin?

Falaley, boğuk hıçkırıklar arasında:

— Gü...ze...lim!.. diye cevap verdi.

Obnoskin kahkahadan kırıldı. Hırsımdan titremeye başladığımı hissettim.

Foma, zafer kazanmış bir tavırla Obnoskin'e dönerek:

— Duydunuz mu? diye devam etti. Daha da neler işiteceksiniz! Onu imtihan etmeye geldim. Bazı kimseler bu zavallı aptalı baştan çıkararak mahvetmek istiyorlar. Belki

böyle düşünmekle fazla titizlik gösteriyor, yanılıyorum, ama insanları sevdiğim için böyle konuşuyorum. Falaley demin orada oyunların en ayıbını oynadı; ama kimin umurunda!.. Buyrun, kendiniz de dinleyin. Hadi, cevap ver bana, demin ne yapıyordun bakayım? Çabuk cevap ver, işitiyor musun?

Falaley, gittikçe artan hıçkırıklar arasında:

— Oy...na...dım... diye kekeledi.

— Ne oynadın? Hangi oyunu?.. Söylesene.

— Komarinskaya'yı...

— Komarinskaya'yı ha?.. Peki kimmiş şarkıdaki Komarinskiy? Neyin nesiymiş bu Komarinskiy? Böyle bir cevaptan ne anlaşılır! Bize açıkça anlat, kimmiş o senin Komarinskiy, söyle bakalım?

— Mujiğin biri...

— Mujik mi?.. Sadece bir mujik demek! Olur şey değil. O halde pek yaman bir mujikmiş. Şerefine şarkılar bestelendiğine, oyunlar yapıldığına göre, pek ünlü bir mujik olmalı... Cevap versene!

Karşısındakinin sabrını tüketerek, onu üze üze konuşmak, Foma için adeta bir ihtiyaçtı. Eline düşen kimseyle, tıpkı kedinin fareyle oynadığı gibi oynardı. Ama Falaley yine de onun sorusunu anlayamıyor, cevap veremeden ağlamaya devam ediyordu.

Foma ısrarla:

— Cevap versene! diye bağırdı. Soruyoruz işte: Ne biçim mujikmiş o? Beylerin mujiklerinden miymiş, devlete mi aitmiş, serbest mi, kölelerden mi, yoksa çiftlikte çalışanlardan mıymış?.. Öyle ya, türlü türlü mujik var...

— Çift...likte ça...lışan...lardan...

— Ya!.. Demek çiftlikte çalışanlardanmış. Bu da yeni bir tarihi bilgi... Komarinskaya'nın mujiği çiftlikte çalışanlardanmış. E, ne yapmış bu çiftlikte çalışan mujik?

Bu pek nazik bir soruydu. Hem Falaley'e sorulduğu için, tehlikeliydi de...

Obnoskin, yan gözle, koltuğunda kıpırdanmaya başlayan annesine bakarak:

— Ama siz artık... şey... diye mırıldandı.

Bununla beraber ne yapabilirdi ki!.. Foma Fomiç'in şımarıklıkları hiçbir engel tanımazdı. Şaşkına dönmüş, ne yapacağını şaşırmış olan dayımın kulağına eğildim.

— Aman dayı, bu enayiyi susturmaya bakın, diye fısıldadım. Baksanıza, lafı nereye getiriyor!.. Falaley şimdi muhakkak bir şey yumurtlar...

Dayım:

— Sen de artık Foma... diye başladı. Bak, sana genç yeğenimi tanıtayım. Mineraloji üzerinde çalışmış..

— Çok rica ederim albay, şu mineralojinizle sözümü kesmeyin. Zaten bildiğime göre, bundan bir şey anladığınız da yok. Hem belki yalnız siz değil, başkaları da bir şey anlamıyorlar... Ben çocuk değilim. Falaley bana bu mujiğin, ailesinin selameti için çalışacağı yerde, içerek sarhoş olduğunu, sonra gocuğunu bile meyhanede bırakıp sarhoş halde sokaklarda koştuğunu söyleyecek. Zaten bilindiği gibi, sarhoşluğu öven bu şarkı tamamen söylediğim gibidir. Hiç merak etmeyiniz, o şimdi ne cevap vermesi gerektiğini biliyor. Haydi, söyle bakalım ne yapmış o mujik?.. Sana söyledim, çiğneyerek ağzına soktum. Ama ben bu mujiğin nesiyle bu kadar ün saldığını, şarkıların kahramanı olacak kadar sonsuz bir şöhreti nasıl kazandığını ille senden duymak istiyorum. Hadi!

Zavallı Falaley, iç sıkıntısıyla etrafa bakmıyor, ne söyleyeceğini bilemeden şaşkınlıkla, sudan çıkmış balık gibi ağzını açıp açıp kapıyordu. Sonunda adamakıllı bunalınca:

— Söylemeye utanıyorum... diye mırıldandı.

Foma, zafer kazanmış bir eda ile atılarak:

— Ya, söylemeye utanıyormuş! dedi. Benim istediğim cevap da buydu albay. Söylemesi ayıp, ama yapması ayıp değil, işte attığınız tohumlardan yetişen ahlak! Şimdi boşuna çene yormayalım. Sen mutfağa git Falaley. Burada bulunan-

ların hatırı için şimdilik sana bir şey söylemeyeceğim. Ama bugün, hemen bugün adamakıllı bir cezaya çarpılacaksın. Aksi takdirde, eğer bu defa da seni bana tercih ederlerse, burada güle güle kal, Komarinskaya oynayarak beylerinin gönlünü avut. Ben de bugünden tezi yok, bu evden çıkıp giderim... Tamam. Söyleyeceklerim bu kadar. Git!

Obnoskin geveleyerek:

— Ama siz de galiba pek sert... diye mırıldandı.

Dayım:

— Sahi öyle... diye atıldı, ama yutkundu, sustu. Foma somurtarak ona yan gözle baktı, sonra devam etti:

— Şaştığım bir şey var Pavel Semyoniç, dedi. Zamanımızın edebiyatçıları, şairleri, bilginleri ve düşünürleri ne ile zaman geçiriyorlar acaba? Niçin bunlar Rus halkının söyledikleri, şarkılarla oynadıkları havalarla ilgilenmiyorlar? Bugüne kadar bütün o Puşkin'ler, Lermontov'lar, Borozdna'lar ne yaptılar?.. Şaşıyorum doğrusu. Millet, sarhoşluğa övgüden başka bir şey olmayan şu Komarinskaya'yı zıplayıp oynuyor, onlar da orada "Unutma beni"lere* şiirler yazıyorlar. Niye "Unutma beni"lerinden vazgeçip halkın faydalanması için daha edepli şarkılar yazmazlar? Bu sosyal bir davadır. Bana bir mujikten bahsetsinler. Ama asilleşmiş olanından, hani şu bildiğimiz mujikten değil de tam anlamıyla köylüden... Varsın, bu köy bilginini bize ayağında çarıklarıyla –ona da razıyım– anlatsınlar! Bununla beraber, bütün erdemlerini de göstersinler. Cesaretle söyleyebilirim ki, bu erdemlere ünü cihanı tutmuş Makedonyalı İskenderler bile parmak ısırır. Bu sözleri Rusya'yı bildiğim ve Rusya da beni bildiği için söylüyorum. Varsın bana havasız kulübesinde, kalabalık ailesi arasında saçı başı ağarmış bir mujiği canlandırsınlar. Bu adam belki de açtır, ama fakirliğini kutsal bilir, zenginlerin altınında gözü yoktur. Bizzat zengin, haline acısın da, altın-

* Unutmabeni adlı çiçekten söz ediyor.

larını ona bağışlasın, mujiğin erdemi, beyin, asil bir beyin erdemiyle birleşsin. Sosyal durum itibariyle birbirinden bu kadar uzak basamaklarda duran köylü ile asil kişi sonunda erdem yolunda birleşsinler. Ne kadar yüksek düşünce! Halbuki gördüğümüz nedir? Bir yandan "unutma beni"ler, beri yandan meyhaneden üstü başı darmadağınık fırlamış bir herifin sokaklarda koşması... Şiir olarak ne var bunda? Nesini beğendiniz? Hani bunun zekâsı, insanın göremediği inceliği nerede?.. Ahlak nerede?.. Şaşıyorum doğrusu!

Yejevikin, hayran hayran:

— Sana bu sözler için yüz ruble borcum olsun, Foma Fomiç! dedi.

Sonra bana eğilerek:

— Acaba zımık verir miyim ona?.. diye fısıldadı. Ama ne yaparsın, herife yaltaklanmak lazım...

Obnoskin de:

— Yaa!.. Doğrusu pek güzel anlattınız! dedi.

Foma Fomiç'i dikkat kesilerek dinleyen dayım bana zafer kazanmış gibi bir bakış fırlattı. Sonra:

— Öyledir, öyledir!.. dedi ve ellerini ovuşturarak:

— Konuya bakın, ne de zengin bir konu! diye ekledi. Ardından, hislerinin verdiği coşkunlukla devam etti:

— İşte yeğenim Foma Fomiç, takdim ederim. O da edebiyatla uğraşıyor.

Foma Fomiç, önceki gibi, dayımın bu takdimine aldırış etmedi. Kesin bir tavırla dayıma:

— Tanrı aşkına beni bir daha takdim etmeyin! diye fısıldadım. Bunu sizden ciddi olarak rica ediyorum.

Foma Fomiç, Mizinçikov'a gayet dikkatle bakarak, ansızın:

— İvan İvaniç, diye seslendi. Ya sizin konuştuklarımız üzerindeki düşünceniz nedir?

Mizinçikov, henüz uykudan uyandırılmış bir adamın şaşkınlığıyla:

— Benim mi?.. Bana mı soruyorsunuz? dedi.

— Evet efendim, size. Size soruyorum, çünkü gerçekten akıllı insanlardan hoşlanırım. Akıllı diye geçinen kimselerdense hiç hazzetmem. Bunları size daima akıllı, hatta bilgin adamlar olarak tavsiye ederler, hatta bazen sahnede teşhir ediyormuş gibi, özellikle öne sürerler.

Bu taş, açıktan açığa banaydı. Öte yandan şüphe yoktu ki, benimle hiç ilgilenmeyen Foma Fomiç, deminki edebi bahsi sırf Petersburg'dan gelen akıllı bilgini, yani beni ilk adımdan yere serip yok etmek için açmıştı. Bunda en ufak bir şüphem yoktu.

Mizinçikov cansız, isteksiz bir tavırla:

— Düşüncemi öğrenmek istiyorsanız, ben... Ben de sizin gibi düşünüyorum; cevabını verdi.

Foma:

— Zaten hepiniz benim gibi düşünürsünüz! dedi. Gına geldi bundan artık.

Biraz sustuktan sonra yine Obnoskin'e döndü:

— Size açıkça söyleyeyim Pavel Semyoniç, ölmez Karamzin'e saygı göstermemin sebebi ne yazdığı tarih, ne de "Marfa Posadnitza", yahut "Eski ve Yeni Rusya" içindir. Ona, "Frol Silin"i yazdığı için saygım vardır. Yüksek bir destan, milli edebiyatta yer alacak bir eser! Eşi görülmemiş yükseklikte bir destan!

Dayım gözleri memnuniyetten parlayarak:

— Öyledir, öyledir! Gayet yüksek bir devir...* diye lafa karıştı. "Frol Silin" hayırsever bir adamdır. Okuduğum hatırımda: İki halayığını azat ediyor, sonra da göğe bakarak ağlıyor...

Zavallı dayım! *Bilimsel* bir konuşmaya karışmadan yapamıyordu!.. Foma pis pis sırıttı. Anfisa Petrovna sakınarak söze karıştı:

---

* Rusça *epos* destan, *epoha* devir anlamına gelir. Albay, iki kelimeyi birbirine karıştırıyor.

— Bununla birlikte şimdi de ilginç şeyler yazıyorlar. Mesela "Brüksel Esrarı"...

Foma, adeta esefle:

— Ben hiç de böyle düşünmüyorum, dedi. Geçenlerde bir manzum eser okudum. Neymiş o öyle?!.. "Unutma beni"lerden ibaret. Yeniler içinde en hoşuma giden olsa olsa, Kopyacı'dır. Pek akıcı bir kalemi var.

Anfisa Petrovna:

— Kopyacı mı?.. diye bağırdı. Şu, dergiye mektup yazan, değil mi? Gerçekten pek enfes yazıyor. Yaptığı kelime oyunlarına bayılıyorum.

— Öyle, öyle. Kelime oyunları enfes! Kalemi elinde oynatıyor adeta. Olağanüstü bir kalem hafifliği.

Obnoskin, yarım ağızla:

— Orası öyle, dedi. Ama ukalanın biri.

— Ukala olmasına ukala, buna itirazım yok. Lakin sevimli, zarif bir ukala! Şüphesiz, düşüncelerinden hiçbiri esaslı bir eleştiriye dayanacak gibi değil, ama gene de kaleminin hafifliği insanı sürüklüyor. Geveze olduğunu kabul ederim. Bununla beraber, sevimli, zarif bir geveze. Edebi makalelerinin birinde çiftlikleri olduğundan bahsedişini hatırlıyor musunuz?

Dayım hemen söze atıldı:

— Çiftlikleri varmış ha! Çok iyi! Hangi eyalette acaba?

Foma, sözünü keserek dayımı dik dik süzdü, sonra yine devam etti:

— Şimdi bana sağduyunuzu kullanarak söyleyin: Beni, bir okuyucuyu ondaki çiftlikler ilgilendirir mi hiç? Varsa, Tanrı sahibine bağışlasın, değil mi yani? Ama o, bunu latife tarzında ve öyle tatlı yazıyor ki!.. Nükteleri pırıl pırıl, kaleminden espriler saçılıyor! Adeta bir nükteler Narzan'ıdır.* Ya, yazınca böyle yazmalı işte. Dergilerde yazı yazmayı kabul etseydim, ben de böyle yazardım.

* Kafkasya'da bir maden suyu kaynağı.

Yejevikin, saygılı bir tavırla:

— Belki de daha iyisini... diye sözünü tamamladı.

Dayım da, onaylarcasına:

— Hatta daha teknik, daha melodik biçimde, dedi.

Foma Fomiç bu defa dayanamadı.

— Albay! Sizden –tabii bütün nezaketimle– bir şey rica etmeme izin verin. Lütfen bize engel olmayın da başladığımız konuyu rahatça bitirelim. Konuştuğumuz konu üzerinde sizin bir düşünceniz olmasına imkân yok. Bunun için şu tatlı edebi sohbetimizi bozmayın. Evinizin idaresiyle meşgul olun, çayınızı için, ama... edebiyatı rahat bırakın. O böylelikle hiçbir şey kaybedecek değildir, emin olun.

Artık bu küstahlığın son perdesiydi. Hakkında ne düşünmek gerektiğini bilemiyordum.

Dayım bozuldu. Mahzun bir tavırla:

— Ama sen de böyle demiyor muydun? diye mırıldandı.

— Öyle. Yalnız ben ne dediğimi biliyor, yerinde konuşuyordum. Halbuki siz...

Boyuna Foma Fomiç'e yaltaklanmaya bakan Yejevikin:

— Elbette ya! diye hemen lafa karıştı. Biz bunu aklımızı kullanarak söyledik. Aklımız pek çok değilse de, iki bakanlığı idare etmeye yeter... Kendimizi sıkarak üçüncüsüyle de başa çıkarız. Biz böyleyiz işte!

Dayım yürekten gelen saf bir gülümseyişle:

— Eh, demek yine saçmaladım! diye bahsi kapattı.

Foma mırıldandı:

— Hiç olmazsa itiraf ediyorsunuz...

— Zararı yok Foma, öyle olsun. Ben darılmam. Beni bir akraba gibi, öz kardeşinmişim gibi uyardığını biliyorum. Bunu yapmana kendim izin verdim, hatta bunun için rica bile ettim. Faydalıdır, iyiliğim içindir. Sana teşekkür ederim. Bunlardan elbet faydalanacağım.

Sabrım tükenmek üzereydi. Foma Fomiç hakkındaki kulaktan dolma bilgimi biraz abartılı sanıyordum. Ama her şeyi gözümle gördükten sonra öyle bir şaşkınlığa düştüm ki,

tarif edemem. Gözlerime, kulaklarıma inanamıyordum. Bir yanda bu derece küstahlıkla arsızca zorbalığı, öte yanda da gönüllü köleliği ve son derece safça iyi yürekliliği aklım almıyordu doğrusu. Bununla birlikte, bu küstahlık karşısında dayım bile bozulmuştu. Halinden belliydi... Bir fırsatını bularak Foma ile çatışmaya, onu fena halde hırpalayarak bozmaya can atıyordum. Sonra da, ne olursa olsun! diye düşünüyordum. Bu düşünce içime kuvvet vermişti. Bu fırsatı beklerken boyuna şapkamın kenarıyla oynuyordum. Ama böyle bir fırsat bir türlü elime geçmiyordu. Foma beni görmemeye karar vermişti.

Deminki konuşmanın bıraktığı tatsız etkiyi unutturarak, kendini ille beğendirmeye çalışan dayım:

— Doğru söylüyorsun Foma, diye devam etti. Tam gerçeğin üstüne basıyorsun. Var ol! Her şeyi bilerek konuşmalı, suçumu itiraf ediyorum. Ben birkaç kere daha böyle bir duruma düşmüştüm. Bak dinle Sergey. Bir kere ben bir imtihanda bulunmuştum. Gülüyorsun ha?.. Gerçekten öyle! Bir okulun imtihanlarına davet ettiler, imtihan heyetiyle birlikte oturttular beni. Ama bunu saygı gösterisi olarak yaptılar; zaten boş bir yer varmış... Doğrusunu söyleyeyim, içimi müthiş bir korku kapladı. Hiçbir bilimden anladığım yok... Ne yaparsın bu durumda? Bakarsın, seni de kara tahtanın başına geçiriverirler! Neyse, her şey yolunda gitti, hatta ben de sorular sordum. Nuh'un kim olduğunu sordum, imtihan genellikle güzel geçti. Sonra yemek yedik, başarının şerefine şampanya içtik. Mükemmel bir okuldu!

Foma Fomiç ile Obnoskin gülmekten katıldılar.

İçten gülen ve hazır bulunanların neşelenmesine sevinen dayım:

— Sonra ben de güldüm! diye bağırdı. Eh Foma, oldu olacak!.. Sizlere bir de, bir kere nasıl şapa oturduğumu anlatayım da kahkahadan kırılın. Bak Sergey, kıtamızla Krasnogorsk'ta konaklamıştık...

Foma:

— Rica ederim albay, daha ne vakte kadar hikâye anlatıp duracaksınız? diye dayımın sözünü kesti.

— Yapma Foma!.. Öyle enfes bir hikâye ki herkes gülmekten katılacak. Sen de dinle, Tanrı aşkına dinle! Pek hoş bir şey... Bak, nasıl şapa oturmuştum.

Obnoskin esneyerek:

— Bu tarz hikâyelerinizi her zaman zevkle dinlerim, dedi.

Foma da:

— Dinleyeceğiz artık, ne yapalım!.. diye karar verdi.

— Gerçekten pek güzel bir hikâyedir Foma! Anfisa Petrovna, size nasıl şapa oturduğumu anlatmak istiyorum... Sen de dinle Sergey; faydalanırsın!

Dayım:

— Kıtamızla Krasnogorsk'da konaklamıştık; diye söze başladı.

Gözleri saadetinden parlıyordu. Hem hızlı hızlı konuşuyor, hem de etrafındakileri eğlendirmek için bir şey anlatırken her zaman yaptığı gibi son derece ayrıntıya dalıyordu.

— Oraya varır varmaz, ilk işim tiyatroya gitmek oldu. Kuropatkina adında mükemmel bir aktris vardı... Bir gün piyesi yarıda bırakıp Binbaşı Zverkov'la kaçmıştı. Piyes bitmeden perdeyi indirmek zorunda kaldılar... Ne hınzır herif o Zverkov! İçki mi istersiniz, kumar mı, hepsi vardı onda. Hem öyle gece gündüz sarhoş dolaşan ayyaşlardan değildi. Arkadaşlarıyla içerdi; maksat zaman hoş geçsin... Ama bir kere de içmeye başladı mı, artık dünyayı, nerede olduğunu, kendi adını, kısacası her şeyi unuturdu. Lakin genellikle son derece iyi çocuktu! Neyse... Tiyatroda idim. Perde arasında eski bir arkadaşımla, Komouhov'la karşılaştım. Bu Komouhov da eşi bulunmaz bir çocuktu. Birbirimizi görmeyeli altı yıl olmuştu. Savaşa girip çıkmıştı, göğsü nişanlarla doluydu... Şimdi, bu yakınlarda kulağıma çalındığına göre, beşinci dereceye yükselmiş. Sivil hayata atılmış, büyük rütbeler elde et-

miş... Elbette sevindik. Şundan bundan konuşmaya başladık. O aralık yanımızdaki locada oturan üç kadın dikkatimi çekti. Soldaki, dünyada bir eşine daha rastlanamayacak gudubetin biriydi... Bununla birlikte, sonradan öğrendiğime göre, mükemmel bir kadınmış, birkaç çocuk anası, iyi bir eşmiş... Ben de, efendime söyleyeyim, enayi gibi, Kornouhov'a: "Aman, şu suratsız karıya bak, kimdir acaba?" demeyeyim mi? – "Hangisi?" – "Şu işte." – "Onunla kardeş çocuğu oluruz..." dedi. Hay aksi şeytan!.. Durumumu düşünün, işi düzeltmek için: "Hayır canım, o değil," dedim. "Gözlerinden rahatsız mısın yoksa?.. Şu tarafta, şu tarafta oturanı soruyorum..." – "O da kız kardeşim," demesin mi?! Hay Tanrı belasını versin! Kardeşi de, aksi gibi, bir içim su, gül goncası gibi, sevimli mi sevimli, süsü de yerinde: Broşlar, eldivenler, bilezikler... Melekler gibi oturuyordu. Sonraları Pıhtin adında biriyle evlendi. Çok iyi adamdı. Kız ona kaçmıştı; izinsiz evlendi. Ama şimdi her şey yoluna girdi. Gayet iyi, zengin bir hayat sürüyorlar, babaları onlara bakmaya doyamıyor. Neyse... Bu sefer de, "Değil canım!" diye bağırdım, ama yerin dibine de geçtim hani... "Bu değil," dedim. "Ortada oturanı söylüyorum." – "Ortadaki mi?.. O da karım, birader..." Aramızda kalsın, enfes bir bayancıktı! Çiğ çiğ yiyesim geldi, o kadar hoşuma gitmişti! "Eh," dedim, "sen hiç ahmak gördün mü?.. Görmedinse, işte önünde, başını uzatmış biri duruyor... Hiç acımadan kopar gitsin!" Güldü. Temsil bitince bizi tanıştırdı. Kâfir, galiba anlatmıştı da, bayanlar kıkır kıkır gülüp duruyorlardı, itiraf edeyim ki, hiçbir zaman o geceki gibi hoş zaman geçirmedim. İşte gördün mü Foma kardeşim, insan bazen nasıl şapa oturuveriyor! Kah-kah-kah..

Ama zavallı dayım tek başına gülerek, neşeli, sevimli bakışını boş yere etrafta dolaştırıyordu. Eğlenceli hikâyesi bir ölüm sessizliğiyle karşılanmıştı. Foma Fomiç'le odada bulunanların hepsi tam bir sessizlik içinde oturuyorlardı. Yalnız Obnoskin, dayımın yiyeceği paparayı gözünün önüne getire-

rek hafifçe gülümsüyordu. Dayım bozuldu, kızardı. Foma'nın istediği de buydu zaten.

Çalımla, mahcup olmuş hikâyeciye dönerek:

— Bitirdiniz mi? diye sordu.

— Bitirdim Foma.

— Memnun oldunuz mu?

Zavallı dayım bu soruya üzgün üzgün:

— Yani niye memnun oldum mu Foma? diye başka bir soruyla karşılık verdi.

— İçiniz rahat etti mi? Dostlarınızın, üzerinde tatlı tatlı konuştukları edebi bahsi keserek, küçük gururunuzu tatmin etmekten memnun oldunuz mu?

— İlahi Foma?.. Ben sizleri eğlendireyim dedim, sen de...

Birdenbire müthiş şekilde coşan Foma:

— Eğlendirmek mi?.. diye bağırdı. Siz, eğlendirmek şöyle dursun, insana sıkıntı verirsiniz. Eğlendirecekmiş!.. Şu hikâyenizin, aşağı yukarı, ahlaksızca olduğundan haberiniz var mı? Demin, eşine az rastlanılır bir duygu kabalığı ile, iffetli, yüksek, asil bir kadınla nasıl alay ettiğinizi anlattınız: Bunu sırf, kadın size kendini beğendirme şerefinden yoksundur diye yapmışsınız. Bizleri, bizleri de buna güldürmek istediniz! Yani yaptığınız kaba, ayıp hareketi hoş görmemizi beklediniz. Bunu da sadece bu evin sahibi olduğunuz için yaptınız. Siz bilirsiniz albay; isterseniz kendinize dalkavuk, çanak yalayıcı arkadaşlar bulabilirsiniz. Hatta bunları uzak yerlerden getirerek maiyetinizdekileri çoğaltır, böylelikle içtenliğe, ruh asilliğinin verdiği doğruluğa istediğiniz gibi darbeler indirebilirsiniz. Ama şunu iyi biliniz ki, Foma Opiskin asla ne dalkavuğunuz, ne çanak yalayıcınız, ne de sığıntınız olabilir. Bundan emin olabilirsiniz.

— Fakat Foma... Sen beni anlayamadın...

— Hayır albay! Ben sizin ne olduğunuzu çoktan anladım; içinizi okuyorum, içinizdeki sonsuz gurur sizi kemirip bitiriyor, ince nükteler yapmaya yelteniyorsunuz. Ama şunu unutuyorsunuz ki, gururunuz bu inceliği yapmanıza engel. Siz...

— Foma, şimdi burada söyleme bunları...

— Bunu görünce yüreğim sızlıyor albay. Gördüklerimi söylemeden yapabilir miyim hiç? Yoksulum, validenizin yanında *sığınıyorum*. Belki başkaları size yaltaklandığımı için susuyorum sanacaklar. Oysa hiçbir *süt kuzusunun* beni dalkavuğunuz yerine koymasına tahammül edemem. Belki demin, buraya girdiğim zaman, içtenliğimden ileri gelen açık sözlülüğümle biraz ileri gittim; hatta işi kabalığa kadar vardırmak zorunda kaldım. Ama beni bu duruma sokan siz oldunuz. Bana karşı pek fazla kibirlisiniz albay. Dışarıdan görenler beni köleniz, dalkavuğunuz sanacaklar. *Tanımadığım* şahıslara karşı beni küçültmekten zevk alıyorsunuz, halbuki sizin akranınızım ben, duydunuz mu? Her bakımdan akranınızım. Hatta belki sizde oturmakla lütfunuzdan faydalanmıyor, tersine ben size lütufta bulunuyorum. Beni küçültmeye çalışıyorlar; şu halde ben kendimi övmek zorundayım, bu gayet tabii hakkım... Buna karşı susamam, hem de derhal itiraz etmem gerekiyor. Bunun için kısaca ve açıkça söyleyeyim ki, siz müthiş kıskanç bir adamsınız. Mesela, bir kimse arkadaşça konuşmaya, kendi de farkında olmadan bilgisini, okumuşluğunu, ince zevkini ortaya koymaya başladı mı çekemiyor, dayanamıyorsunuz. "Dur, ben de bilgimle ince zevkimi göstereyim!.." diye hemen ortaya çıkıyorsunuz. Halbuki zevk namına neniz var? Kusuruma bakmayın albay, ama zarafete, sığırın etten anladığı kadar yabancısınız. Sözlerimin sert, kaba düştüğünü biliyorum. Bununla beraber hiç olmazsa, açık ve doğrudur. Böyle bir sözü dalkavuklarınızdan duyamazsınız albay.

— Ah Foma!..

— Yaa!.. Şimdi de "Ah Foma!.." Gerçeğin kuştüyü yatak olmadığı besbelli. Pekâlâ, bundan başka zaman konuşuruz. Şimdi izin verin de, biraz da ben etrafı eğlendireyim. Hep siz kendinizi gösterecek değilsiniz ya! Pavel Semyoniç!.. İnsan kılığına girmiş deniz canavarı gördünüz mü hiç? Ben çoktan-

dır onu gözlüyorum, iyice bakın ona: Bana nasıl da yiyecek gibi bakıyor, değil mi? Neredeyse beni diri diri yutacak!

Foma Fomiç, Gavrila'dan bahsediyordu, ihtiyar uşak kapıda duruyor, efendisinin azarlanışını kederli kederli dinliyordu.

— Şimdi göreceğiniz sahne sizi epey eğlendirecek Pavel Semyoniç. Hey moruk! Buraya gelsene bakayım. Aman Gavrila İgnatyiç! Biraz daha yakına gelmek lütfunda bulunmaz mısınız? Bu, Gavrila'dır Pavel Semyoniç. Kabalığının cezasını Fransızca öğrenmekle çekiyor. Ben de Orfeus gibi buradakilerin ahlaklarını düzeltiyorum. Yalnız Orfeus bunu şarkılarıyla yapıyordu, bense Fransızca öğreterek yapıyorum. Gel bakalım Bay Fransız, Mösyö Şematon... Şu Mösyö Şematon lafına da ifrit oluyor. Nasıl, dersini biliyor musun?

Gavrila başını eğerek:

— Ezberledim, dedi.

— Demek vu parle Franse, ha?

— Vuy musye je-le-parl en-pe...

Bilmem, Fransızca cümleyi söylerken, Gavrila'nın mahzun halinden mi, yoksa herkes Foma'nın gülmelerini beklediğini anladığı için mi ne, Gavrila ağzını açar açmaz, hepsi kahkahayı bastılar. General karısı bile lütfen güldü. Anfisa Petrovna, kanapenin arkalığına yaslanmış yüzünü yelpazesiyle kapayarak ince ince gülüyordu. Ama en çok imtihanının nereye vardığını gören Gavrila'nın dayanamayıp yere tükürmesi ve sitemle:

— Bu ihtiyar halimle başıma böyle bir kepazelik gelsin!.. demesine gülündü.

Foma Fomiç silkindi.

— Nasıl?.. Ne dedin?.. Yoksa itiraz mı ediyorsun?

Gavrila vakarla:

— Hayır Foma Fomiç, cevabını verdi, itiraz ettiğim yok. Benim gibi bir uşak parçasının özbeöz bir beye karşı gelmesi yakışık almaz. Ama şunu bilin ki, her kul Tanrı'nın yara-

tığıdır. Onun benzerliğini içinde taşır. Bugün altmış üç yaşıma bastım. Babam, canavar Pugaçev'i hatırlıyordu. Dedemle beyi Matviy Nikitiç'i –ikisinin de canına rahmet– Pugaç, aynı akça kavağın üstünde ipe çekmişti. Bu yüzden pederim, rahmetlik beyimiz Afanasiy Matveyiç tarafından başka uşaklara üstün tutuldu: Oda uşaklığına seçildi ve başuşaklık görevinde iken hayata gözlerini yumdu. Bana gelince, Bay Foma Fomiç, her ne kadar beylere uşaklık ediyorsam da, bugünkü gibi bir rezalet hiç başıma gelmemişti.

Gavrila sözünü bitirdikten sonra ellerini iki yana açtı, başını eğdi. Dayım ona merakla bakıyordu. Bir aralık:

— Ama yeter artık Gavrila!.. diye bağırdı. Kes artık, yeter!

— Olsun efendim, ziyanı yok!.. Foma'nın beti benzi uçmuştu. Zoraki bir gülümsemeyle:

— Varsın söylesin, diye devam etti. Bu da sizin eseriniz...

Gavrila, son derece heyecan içinde:

— Her şeyi anlatacağım, dedi. Hiçbir şeyi saklayacak değilim. Elimi kolumu bağlarlar, ama dilimi de bağlayamazlar ya. Bir uşak, sana göre küçük bir adam olduğum halde, Foma Fomiç, yaptıkların gücüme gidiyor. Sana hizmet etmek, saygı göstermek boynumun borcudur. Çünkü köle olarak dünyaya gelmişim. Verilen her vazifeyi korku belası, canla başla yapmak zorundayım. Kitap yazmaya oturunca, seni rahatsız edecek kimseleri odana sokmamak benim vazifem. Başka bir emrin, hizmetin olursa, başımla beraber, yaparım. Ama bu yaştan sonra ecnebice havlayarak elâlemin karşısında rezil olmam reva mı yani? Uşakların odasına adım atamaz oldum. "Fransızsın, Fransız oldun!.." deyip duruyorlar. Hayır Bay Foma Fomiç, yalnız benim gibi bir ahmak değil, aklı başında olanlar bile sizin artık son derece hırçınlaştığınızda birliktirler. Beyimizin karşınızda küçük çocuktan farkı kalmadığını, sizin de bir yeneral oğlu, hatta doğrudan doğruya yeneral mevkiine ulaştığınız halde, cehennem zebanisi kadar kötü olduğunuzu söylüyorlar.

Gavrila sözünü bitirdi. Sevincimden deli olacaktım. Foma Fomiç, yüzü hiddetten kül kesilmiş bir halde, ortalığı kaplayan şaşkınlık içinde hiç kıpırdanmadan oturuyordu. Üzerinde hâlâ bir şaşkınlık vardı. Gavrila'nın bu beklenmedik hücumuna ne dereceye kadar kızmak gerektiğini kestirmeye çalışıyor gibiydi. Sonunda patladı. Oturduğu sandalyeden fırlayarak, cırtlak bir sesle:

— Nee?!.. Bana küfretmek cesaretinde bulundun ha!!! Bu isyandır!.. diye haykırdı.

Arkasından ayağa kalkan general karısı dövünmeye başladı. Ortalık birbirine girmişti... Dayım suçlu Gavrila'yı odadan dışarı çıkarmaya çabalıyordu.

General karısı:

— Zincire vurmalı onu, zincire!.. diye bağırıyordu. Hemen şehre yollayarak askere vereceksin onu Yegoruşka, yoksa sana hakkımı helal etmem. Derhal zincire vurarak askere yolla!

Foma da bir yandan haykırmakta devam ediyordu:

— Nasıl?.. Bir köle... Bir küstah... Bana küfretmeye cesaret etti ha! O, ayaklarımı sildiğim paçavra, bana "cehennem zebanisi" diyebildi demek!..

Gayet kesin bir tavırla öne çıktım. Foma Fomiç'in gözlerinin içine dik dik bakıp, heyecandan titreyerek:

— Doğrusunu isterseniz, ben de Gavrila'nın düşüncesine katılıyorum, dedim.

Kudurmuş Foma bu sefer bana atıldı. Ufacık, kanlanmış gözlerini bana dikerek:

— Bu da nesi? diye bağırdı. Sen de kim oluyorsun burada?

Büsbütün şaşkına dönen dayım:

— Yeğenim Seryoja, Foma Fomiç... diye kekeledi.

Foma yine avazı acıktığı kadar bağırarak:

— Bilgin ha?.. demek bilgin buymuş... *Liberté - egalité - fraternité** taraftarı, bir "Journal des Debats" okuyucusu ol-

* Hürriyet, eşitlik, kardeşlik. (Fr.)

malı... Yağma yok! Bizi kandıramazsın birader! Senin daha ağzın süt kokuyor. Burası senin bildiğin Petersburg değil. Vız gelir bana senin deba'ların! Sen: "Debat" dersin, biz de: "Yavaş ol kardeş, zayıfsın daha!.." deriz. Bilginmiş... Ben senin bildiklerinin tam yedi katını unutmuş adamım. Bilginliğini gördük işte!

Foma'yı tutanlar olmasaydı beni yumruklayacaktı.

Şaşkınlıkla etrafıma bakarak:

— Sarhoş o! dedim.

Foma, doğal olmayan bir sesle:

— Kim?.. Ben mi? diye haykırdı.

— Evet, siz.

— Sarhoşum ha?..

— Evet, sarhoşsunuz.

Foma artık buna dayanamadı. Boğazlanıyormuş gibi haykırarak kendini odadan dışarıya attı. General karısı da, galiba bir bayılma sahnesi yapmak istedi, ama sonra Foma Fomiç'in arkasından koşmayı daha uygun buldu, ötekiler, en arkada dayım olmak üzere, peşi sıra koştular. Kendime gelerek etrafa bakınınca, karşımda yalnız Yejevikin'i gördüm. Gülümseyerek ellerini ovuşturuyordu. Sokulgan bir sesle:

— Demin Cizvitlerden bahsedeceğinize söz vermiştiniz... dedi.

Bir şey anlamadığım için:

— Nasıl? diye sordum.

— Cizvitleri anlatmayı vaat etmiştiniz... Bir hikâyeymiş...

Koşarak taraçaya, oradan da bahçeye fırladım. Serseme dönmüştüm.



VIII

Aşk İlanı

Bir çeyrek kadar, öfkeyle, kendi kendime kızarak bahçede dolaştım, ne yapmam gerektiğini düşündüm.

Güneş batmak üzereydi. Birdenbire, karanlık bir yolun dönemecinde mürebbiye Nastenka ile yüz yüze geldim. Mendiliyle yaşlı gözlerini siliyordu.

— Sizi arıyordum, dedi.

— Ben de sizi; cevabını verdim. Söylesenize Tanrı aşkına, ben bir tımarhaneye mi düştüm?

Gözlerini ayırmadan baktı, gücenmiş gibi:

— Hayır, burası hiç de tımarhane değil; cevabını verdi.

— Şu halde bütün bu olup bitenlere ne demeli? Bari Tanrı aşkına siz beni aydınlatın. Dayım nereye gitti? Yanına gidemez miyim? Sizi gördüğüme çok memnun oldum. Belki bana yol gösterebilirsiniz.

— Hayır; gitmeseniz, daha iyi olur. Ben bile yanlarından ayrıldım.

— Neredeler şimdi?

Nastenka sinirli bir sesle:

— Ne bileyim ben? Belki yine bostana üşüşmüşlerdir, dedi.

— Hangi bostana?

— Foma Fomiç geçen hafta durup dururken, artık bu evde kalamayacağını söylemiş sonra da koşmuş, bostana gitmiş. Orada kulübeden kazmayı almış, toprak kazmaya başlamış. Aklını kaçırdı diye hepimiz şaşırdık. "Kimse bedavadan ekmek yediğimi söylemesin!" dedi, "Toprak kazarak yediğim lokmaları ödeyeceğim, sonra da gideceğim buradan... Beni nihayet bu hale getirdiler!" Bizimkiler ağlaşıyor, elinden kazmayı almaya uğraşıyorlardı; hani neredeyse adamın ayaklarına kapanacaklardı. O ise hiç aldırmadan, boyuna kazıyordu! Bütün şalgamları altüst etti. Bir kere yüz verdiler, belki bu defa da aynı şeyi yapmaya kalkar. Yapar da yani...

Öfkeyle:

— Ama siz de... Siz de bundan ne kadar soğukkanlılıkla bahsediyorsunuz! diye bağırdım.

Nastenka, ateş püsküren gözleriyle bana baktı.

— Affedin, dedim. Ne söylediğimi ben de bilmiyorum. Şey... Buraya niçin geldiğimden haberiniz var mı?

Nastenka kızardı.

— Ha... hayır... dedi, sevimli yüzünde üzgün bir ifade belirdi.

Sözüme devam ettim:

— Kusuruma bakmayın, çok üzüldüm. Bu konuya, özellikle sizinle konuşurken, başka türlü girmeliydim... Ama olsun. Bence bu gibi işlerde, en iyisi içten davranmaktır. Açıkça söyleyeyim, yani diyecektim ki... Dayımın niyetinden haberiniz var, değil mi? Size evlenme teklifinde bulunmamı söyledi.

Nastenka fena halde kızardı, hızla sözümü keserek:

— Aman, ne yakışıksız şeyler! dedi. Rica ederim, bundan bahsetmeyin.

Şaşırdım.

— Ne diye yakışıksız oluyormuş? Bunu bana kendisi yazmıştı.

Nastenka heyecanlanarak:

— Yazdıysa ne çıkar?.. dedi Ah ne kötü şeyler!.. Hani bana, yazmayacağına söz vermişti. Ne saçma şey, Tanrım ne saçma şey bu!

Ne söyleyeceğimi şaşırarak:

— Affedin beni... diye mırıldandım. Belki patavatsızlık, kabalık ettim, ama düşünün bir kere, etrafınızı bir sürü ne idüğü belirsiz kimse sarmış...

— Tanrı aşkına özür dilemeyin. Emin olun, bunları dinlemek çok gücüme gidiyor. Bir şey öğrenebilir miyim diye, asıl ben sizinle konuşmak istiyordum. Ama aksiliğe bakın!.. Demek gene de size yazdı! En çok korktuğum da buydu. Ah Tanrım! Ne biçim adam bu!.. Demek siz de inandınız, işinizi gücünüzü bırakıp buraya geldiniz. Çok lazımdı Tanrı için!..

Öfkesini gizlemiyordu. Durumum hiç de hoş değildi. Fena halde bozulmuştum.

— Doğrusu, işin bu hale döküleceğini tahmin etmemiştim, dedim. Tam tersine, sandığıma göre...

Nastenka biraz alayla:

— Ya, demek sandığınız bir şey vardı... dedi ve dudağını ısırdı. Bana şu yazdığı mektubu gösterir misiniz lütfen?

— Peki efendim.

— Ama sakın bana darılıp gücenmeyin. Zaten yetecek kadar üzüntümüz var.

Nastenka'nın sesi yalvarıyordu ama güzel dudaklarında alaylı bir gülümsemenin dolaştığını fark ettim.

Heyecanlanarak:

— Rica ederim, beni aptal yerine koymayın! diye bağırdım. Belki bana iyi gözle bakmıyorsunuzdur, belki birisi aleyhimde size karşı bazı şeyler söylemiştir... Belki de demin orada bozulmam üzerinizde fena etki yapmıştır? Ama bunun hiç önemi yok. Emin olun! Şimdi karşınızda tam anlamıyla bir budala durumunda olduğumu ben de biliyorum. Yalnız çok rica ederim, gene de alay etmeyin benimle! Artık

ne söylediğimi de bilemiyorum ya... Hep bu kahrolası yirmi iki yaşımın yüzünden oluyor.

— Ya, bak sen!.. Ne çıkar bundan?

— Nasıl ne çıkar? Bunlar yirmi iki yaşındaki kimsenin alınyazısıdır. Mesela, demin odanın ortasına fırlayışım, yahut şimdi önünüzdeki şu duruşum... Yere batsın bu yaş!

Nastenka, gülmesini güçlükle tutmaya çalışarak:

— Hayır, hayır! dedi. Sizin iyi, sevimli, zeki bir genç olduğunuzdan eminim. Bunu bütün içtenliğimle söylüyorum. Yalnız aşırı derecede onurlusunuz! Ama bu kusurunuzu henüz düzeltebilirsiniz.

— Bana kalırsa, çok onurlu değilim.

— Hayır, yanılıyorsunuz. Şu deminki bozulmanızın sebebini bir düşünsenize: Girerken ayağınız takıldı, değil mi? Ne hakla şu yüksek kalpli, size bu kadar iyiliği dokunan dayınızı alaya aldınız? Niçin kendiniz gülünç olmuşken, onu gülünç göstermeye kalkıştınız? Bu fena, ayıp, size yakışmayacak bir hareketti. Açıkça söyleyeyim: O dakikada sizden iğrendim. İşte böyle.

— Haklısınız. Aptallık, hatta daha fena, alçaklık ettim. Bunun farkına varmanız benim için yeterli bir ceza oldu. Beni azarlayın, alay edin benimle; ama dinleyin de! Belki sonunda hakkımdaki düşüncenizi değiştirirsiniz.

Sonra garip bir hissin verdiği heyecanla devam ettim:

— Beni henüz pek az tanıyorsunuz. Belki ileride daha iyi tanıdıktan sonra...

Ama Nastenka belli bir sabırsızlıkla:

— Tanrı aşkına bırakın bu konuyu! diye bağırdı.

— Peki, peki, bırakalım. Yalnız... sizi nerede görebilirim?

— Bu da ne demek?

— Nastasya Yevgrafovna, bu son konuşmamız değil ya! Yalvarırım size, bana bugün buluşmak için söz verin. Ama hava epey karardı; yarın sabah erkenden olsun. Beni erken kaldırmalarını tembih ederim. Havuzun yanında bir kame-

riye var, biliyorsunuz değil mi? Hatırımda kalmış, yolunu da biliyorum... Küçükken hep orada otururdum.

— Buna ne lüzum var? Şimdi görüşüyoruz ya.

— Ama ben şimdilik hiçbir şey bilmiyorum Nastasya Yevgrafovna. Önce dayımla konuşayım, tabii bana hepsini anlatacaktır. O zaman belki ben de size çok önemli bir şey söyleyeceğim.

Nastenka:

— Hayır, hayır! İstemem! diye bağırdı. Bu konuyu şimdiden, hem de bir daha açmamak üzere kapayalım. Hem boşuna zahmet edip gelmeyin, çünkü ben gelmeyeceğim. Sonra sizden gayet ciddi rica ediyorum, bütün bu saçmaları çıkarın aklınızdan.

— Öyleyse dayımın hareketi düpedüz delilik! diye öfkeyle bağırdım. Beni ne diye getirtti sanki? A, bu gürültü de ne? Duydunuz mu?

Eve yakındık. Açık pencerelerden tiz haykırmalar, birtakım acayip bağrışmalar duyuluyordu.

Nastenka'nın yüzü sapsarı kesildi.

— Aman Tanrım! dedi. Yine başladı. İçime doğmuştu zaten...

— İçinize mi doğmuştu? Size bir şey daha soracağım Nastasya Yevgrafovna. Hakkım olmadığı halde size bunu sormaya kalkışmam, hepimizin iyiliğini düşündüğüm içindir. Hem de şunu bilin ki, vereceğiniz cevap benimle birlikte mezara gidecektir. Açıkça söyleyin: Dayım sizi seviyor mu?

Nastenka hiddetten kıpkırmızı oldu.

— Rica ederim, artık bu saçmaları bırakın! diye bağırdı. Siz bile...

Sonra acı bir gülümseyişle ekledi:

— Sevseydi, beni sizinle evlendirmek ister miydi hiç? Hem bunu da nereden çıkardınız? İşi kavrayamadınız mı daha? Şu bağırmaları duyuyorsunuz, değil mi?

— Ama bu ses... Foma Fomiç'in sesi...

— Öyle. Elbette Foma Fomiç'in... Ama benden bahsediliyor. Çünkü onlar da tıpkı sizin gibi saçmalıyorlar: Dayınızın bana âşık olduğundan şüpheleri var... Elbette yoksul, önemsiz bir kız olduğum için beni lekelemek istiyorlar; onu da başkasıyla evlendireceklermiş. Bunun için beni her ihtimale karşı babamın evine attırmaya zorluyorlar. O ise bu laf söylenir söylenmez, son derece kızıyor, Foma Fomiç'i bile parçalayacak gibi oluyor, işte şimdi de bu yüzden bağrışıyorlar, bunu iyice anlıyorum.

— Demek söyledikleri doğruymuş ha! Dayım mutlaka bu Tatyana'yı alacak, öyle mi?

— Hangi Tatyana'yı?

— Hani şu aptalı...

— Hiç de aptal değildir o. İyi kalplidir. Ondan böyle bahsetmeye hakkınız yok. Yüksek kalpli geçinen birçok kimseden daha asil bir kalbi vardır. Zavallı böyle doğmuş, onun ne suçu var?

— Affedin! Doğru, haklısınız. Ama öbür işte, bana yanılıyorsunuz gibi geliyor. Anladığıma göre, burada babanızı çok iyi kabul ediyorlar. Bunlar dediğiniz gibi size garez bağlamış olsaydılar, sizi buradan atmak isteseydiler, babanıza da suratsızlık eder, ziyaretlerini hoş görmezlerdi.

— Babamın, sırf benim hatırım için nelere katlandığını görmüyor musunuz? Adamcağız her önüne gelene kavuk sallıyor. Foma Fomiç'e yaltaklanmasını bildi diye hoş karşılıyorlar onu. Foma Fomiç, vaktiyle kendisi de soytarılık ettiği için, şimdi böyle birine sahip olmaktan son derece gurur duyuyor. Ama babamın bunu kimin için yaptığını biliyor musunuz? Benim için, sırf benim için... Onun ihtiyacı yok; kendi hesabına o kimsenin önünde boyun eğmez. Belki başkalarına gülünç görünür, ama asil, çok asil bir adamdır! Nedense –ama aylığı iyi olduğu için değil, hayır!– babam benim bu evde kalmamı hayırlı görüyor. Lakin onu artık bu düşüncesinden vazgeçirdim. Kesin bir mektup yazdım. Bugün bu-

raya gelişi de, beni almak içindir. Bıçak kemiğe dayanırsa, hemen, belki yarın kalkar gideriz. Zaten durum aşağı yukarı böyle olacağını gösteriyor. Buradakiler ellerinden gelse, beni bir kaşık suda boğacaklar. Orada benim için haykırıştıklarından eminim! Benim yüzümden *onu* da hırpalayacaklar, mahvedecekler *onu!*.. Halbuki o, bana baba gibi davranır, anlıyor musunuz? Hatta öz babamdan da ileridir benim için! Çok beklemek istemiyorum; vaziyeti herkesten daha iyi kavramış durumdayım. Yarın, hemen yarın gideceğim! Kim bilir, belki böylelikle *onun* Tatyana İvanovna ile evlenmesini de geri bırakırlar. İşte size her şeyi anlattım. Siz de bunları sonra ona anlatırsınız. Çünkü bu aralık kendisiyle konuşamayacağım: Bizi gözleyenler var... En başta şu Perepelitsina. *Ona*, benim için üzülmemesini söylersiniz. Burada ıstırap çekmesine sebep olmaktansa, babamın kulübesinde kuru ekmek yemeye razı olduğumu söylersiniz... Ben yoksul kızım, yoksullar gibi yaşamalıyım. Aman ne gürültü bu! Nasıl da bağırıyorlar!.. Ne oluyor acaba? Artık ne olursa olsun, oraya gitmeliyim. Her şeyi yüzlerine karşı söyleyeceğim. Bunu yapmak zorundayım... Hoşça kalın!

Nastenka koşarak benden uzaklaştı. Olduğum yerde kalakaldım. Demin oynadığım rolün bütün gülünçlüğünü şimdi iyice fark ediyordum. Olayların ne şekil alacağı hakkında en ufak düşüncem yoktu. Zavallı kıza acıyor, dayımın hesabına da endişe ediyordum. Birden karşıma Gavrila çıktı. Elinde hep o bilindik defter vardı.

Kederli bir sesle:

— Dayınız sizi bekliyorlar, dedi.

Toparlandım.

— Dayım mı bekliyor? Nerede? Kendisi nasıl?

— Çay odasındadırlar. Demin çay içtiğiniz odada...

— Yanında kimse var mı?

— Yalnızdırlar. Bekliyorlar.

— Kimi? Beni mi?

— Foma Fomiç'i çağırttılar.

Sonra, derin derin iç çekerek:

— Eeh, geçti artık bizim için o tatlı günler, geçti!.. diye ekledi.

— Demek Foma Fomiç'i çağırttı... Hımm!.. Ya ötekiler? Büyük bayan nerede?

— Kendi dairesinde. Bayılmış; kendilerini kaybetmiş, ağlıyorlar.

Böyle konuşarak taraçaya vardık. Ortalık adamakıllı kararmıştı. Dayım demin Foma Fomiç'le tanıştığım odada gerçekten yalnızdı. Geniş adımlarla odanın bir ucundan öbür ucuna gidip geliyordu. Beni görünce önüme atıldı, kuvvetlice ellerimi sıktı.

Rengi uçmuştu, güçlükle soluk alıyordu. Elleri titriyor, zaman zaman bütün vücudu sinirli bir ürpermeyle sarsılıyordu.



IX

Ekselans

Yarı fısıltılı, adeta trajik bir sesle:

— Azizim! dedi. Artık her şey bitti, her şey kararlaştırıldı...

— Dayıcığım, dedim. Demin birtakım bağrışmalar duydum.

— Evet, bağırıp çağırdılar... Neler söylenmedi, neler birader!.. Annem bayıldı, her şey altüst oldu. Ama ben kararımı verdim, dediğimi yapacağım da. Artık kimseden korkum yok Seryoja. Ben de karakter sahibi bir insan olduğumu göstermek istiyorum; göstereceğim de. Bana yardım edesin diye, seni özellikle çağırdım. Yüreğim parça parça oluyor Seryoja... Lakin şiddetle hareket etmek zorundayım; vazifemdir bu. Adalet, merhamet bilmez!

— Ne oldu dayıcığım?

Dayım kesin bir sesle:

— Foma'dan ayrılıyorum, dedi.

Sevinç içinde:

— Aman dayıcığım, bundan daha iyi bir şey yapamazdınız! diye bağırdım. Bu kararınızın yerine getirilmesinde size bir faydam dokunacaksa, ömrümün sonuna kadar size hizmet etmeye hazırım.

— Sağ ol evladım, teşekkür ederim. Artık her şey kararlaştırıldı. Foma'yı bekliyorum; haber gönderdim. Ya o, ya ben!.. Ayrılmak zorundayız. Ya Foma yarın bu evden çıkar gider, yahut da ben, yemin ederim yine hüsarlığa döneceğim. Alsınlar, bir kıtanın başına versinler!.. Bu düzen değişmeli artık. Her şey yenilenecek.

Sonra Gavrila'ya dönerek, hiddetle:

— Ne arıyor burada şu Fransızca defter? diye bağırdı. At şunu!.. Yak, yırt, ayağının altında çiğne... Senin efendin benim; sana Fransızca okumamanı emrediyorum. Emrime karşı gelemezsin, yapamazsın bunu, çünkü efendin Foma Fomiç değil, benim!

Gavrila:

— Hele şükür!.. diye mırıldandı.

Durum galiba gerçekten ciddileşiyordu. Dayım söylediklerini içtenlikle duyarak:

— Azizim, diye devam etti. Bunlar benden olmayacak şeyler istiyorlar. Hakkımda sen karar ver bari!.. Onlarla benim aramda tarafsız bir yargıç ol. Sen bilmezsin, bilmezsin neler istiyorlar benden! Sonunda resmen dayattılar, her şeyi açıkça söylediler. Ama bunlar insan severliğe, asilliğe, şerefe aykırı şeyler... Sana hepsini anlatacağım, ama önce...

Sözünü keserek:

— Hepsini biliyor... tahmin ediyorum dayıcığım! dedim. Demin Nastasya Yevgrafovna ile görüştüm.

Dayım sanki ürkmüş gibi, aceleyle sözümü keserek:

— Aman oğlum, şimdilik bununla ilgili tek bir söz istemem! dedi. Sonra sana kendim bütün olanı biteni anlatırım. Ama şimdi...

Odaya giren Vidopliyasov'a:

— Ne oldu? Hani Foma Fomiç?.. diye bağırdı.

Vidopliyasov, Foma Fomiç'in gelmek istemedikleri haberini verdi. Gelme emrini yersiz, kaba bularak, kırıldıklarını söyledi.

Dayım ayaklarını yere vurarak:

— Getir buraya!.. Zorla getir. Sürükleye sürükleye getir!.. diye haykırdı.

Efendisini şimdiye kadar bu derece hiddetli görmeyen Vidopliyasov korkuyla çekildi. Ben de şaşırdım.

İçimden: "Pek önemli bir şey olmuş ki, dayım gibi bir adam bu kadar hiddetlenerek böyle kararlar veriyor!" diye düşündüm.

Dayım birkaç dakika kendi kendisiyle mücadele halinde, odada sessizce gezindi. Sonra Gavrila'ya dönerek:

— Bununla birlikte, defterini yırtma, dedi. Hem de buradan gitme: Belki sana ihtiyacımız olacak.

Bana da:

— Azizim, galiba bağırmakla biraz taşkınlık ettim, dedi. Her iş vakarla, metanetle, ama gürültüsüzce, kimseye hakaret etmeden yapılmalı. Bu böyledir. Sana bir şey söyleyeyim mi Seryoja? Acaba sen çıksan, daha iyi olmaz mı? Senin için hepsi bir... Nasıl olsa sonra sana hepsini anlatacağım. Efendim?.. Hadi bunu hatırım için yapıver!

Dayıma dikkatle baktım.

— Korkuyor musunuz dayı? diye sordum. Yoksa pişman mısınız?..

Dayım iki kat heyecanlanarak bağırdı:

— Hayır hayır! Pişman değilim canım! Artık bundan sonra hiçbir şeyden korkmam. Kesin tedbirlere başvurdum, en kesinlerine!.. Ah, benden neler istediklerim bilmezsin, aklından bile geçiremezsin! Razı olmam mı gerekiyordu acaba? Hayır!.. Ben gösteririm onlara... İsyan ettim... gösteririm artık! Er geç bunu yapmam gerekti. Yalnız biliyor musun dostum, seni şimdi çağırdığıma pişmanım. Belki burada bulunuşun Foma'nın ağrına gidecek: Ne de olsa, küçülmesinin şahidi olacaksın... Biliyor musun, ben onu kibarca, küçümsemeden evimden uzaklaştırmak istiyorum. Ama tabii bu da laf ya... Çünkü bu öyle bir hal ki, baldan tatlı diller döksen

de yine insana ağır gelir. Halbuki ben kaba saba, terbiyesiz bir adamım. Belki budalalığım tutar da öyle bir şey yumurtlarım ki, sonra kendim de pişman olurum. Ne de olsa, bana iyilikleri var... Hadi sen çık oğlum, işte getiriyorlar, getiriyorlar!.. Yalvarırım sana Seryoja, çık! Sonra hepsini anlatırım. Şimdilik, Tanrı aşkına, çık!

Böylece, Foma odaya girdiği anda dayım beni taraçaya çıkardı. Ama suçumu itiraf edeyim: Oradan ayrılmadım, taraçada kalmaya karar verdim. Ortalığın kararması odadan görülmeme engel oluyordu. Kapıdan dinleyecektim.

Bu hareketimi haklı göstermek için tek bir kelime söyleyecek değilim. Sadece şunu cesaretle söyleyebilirim ki, taraçada durduğum yarım saat içinde sabrımı kaybetmeyişim, azizlerin katlandıkları cefalar çeşidinden bir kahramanlıktı.

Yerimden hem konuşulanları işitiyor, hem de taraça kapısı camekânlı olduğu için her şeyi görebiliyordum.

Şimdi, *emre* baş eğmediği takdirde zorla götürülmekle tehdit edilen Foma Fomiç'in odaya girişini gözünüzün önünde canlandırmanızı rica edeceğim.

Foma, odaya girerken:

— Albay! Kulaklarımın işittiği tehdit doğru muydu? diye inledi. Bana söylenen şeyler doğru muydu?..

Dayım cesaretle:

— Doğru Foma; doğru, ama sakin ol! cevabını verdi. Otur; ciddi, dostça, kardeşçe konuşalım. Otur, otur Foma!

Foma Fomiç çalımla koltuğa oturdu. Dayım düzenli olmayan, hızlı adımlarla odada dolaşıyordu. Söze başlamakta güçlük çektiği belliydi. Sonunda:

— Evet, kardeşçe... diye tekrarladı. Beni anlayacaksın Foma, çocuk değilsin. Ben de çocuk değilim; kısacası, ikimiz de yaşımızı başımızı almış insanlarız... Hımm... Sana bir şey söyleyeyim mi Foma? Biz bazı noktalarda seninle hiç uyuşamıyoruz. Bu yüzden kardeşim, birbirimizden ayrılsak, daha iyi olmaz mı? Asil duygularından, benim iyiliğimi istediğin-

den eminim ve bunun için... Canım Foma, lafı uzatmaya ne hacet! Ben ömrümün sonuna kadar senin dostunum; buna bütün azizler üzerine yemin ederim. İşte on beş bin gümüş ruble... Varımı yoğumu topladım, bizimkileri soydum... Güle güle al! Senin her ihtiyacını sağlamak, borcum, vazifemdir. Paranın çoğu tahvil şeklinde; nakit olarak pek az var. Güle güle al! Bana hiç borcun yok. Çünkü senin bana yaptıklarını asla ödeyemem. Evet, evet! En önemli noktada ayrıldığımız halde bunun böyle olduğunu hissediyorum. Yarın, yahut öbür gün... veya senin istediğin bir günde ayrılalım. Şu bizim kasabaya git. Buradan on verst kadar bir şey Foma... Birinci sokaktaki kilisenin arkasında, yeşil pencereli pek sevimli bir evceğiz var. Papazın dul karısının evi... Sanki bu ev senin için yapılmış. Satar onu. Ben o evi sana, verdiğim paradan ayrı olarak alırım. Orada, bize yakın, yerleşirsin. Edebiyatla, bilgilerle meşgul olur, şöhret kazanırsın... Şehirdeki memurların hepsi kibar, misafirsever, çıkar gözetmeyen kimselerdir. Başpapaz da çok okumuş bir adam. Bayramları bize gelirsin, birlikte zaman geçiririz. Hepimiz cennetteymiş gibi yaşarız. Kabul ediyor musun bunu?

"Demek Foma'nın kovulma şartları bunlarmış!.. Hem de dayım bana paradan söz açmamıştı..." diye düşündüm.

Odada uzun zaman derin bir sessizlik oldu. Foma koltukta şaşırmış gibi oturuyor, kıpırdanmadan dayıma bakıyordu. Dayımı bu sessizlik ve Foma'nın üzerinden ayrılmayan bakışı gitgide daha çok rahatsız ediyordu.

Sonunda Foma, yapmacık ölgün bir sesle:

— Para ha... dedi. Hani, nerede bu para? Verin, çabuk onları bana verin!

— İşte Foma! Son kırıntılarını... Tam on beş bin. Varım yoğum... Banknotlar, tahviller, işte görüyorsun ya.

Foma, gayet tatlı bir sesle:

— Gavrila, dedi. Al şu parayı. Al ihtiyar, al!.. İşine yarar. Dur, hayır!..

Foma, birdenbire, koltuğundan fırladı, garip cırlayan bir sesle:

— Hayır!.. Bu parayı önce bana ver Gavrila!.. diye bağırdı. Ver onları bana!.. Bana ver, bana ver şu milyonları da ayaklarımın altında ezeyim, yırtayım, üzerine tüküreyim!.. Ver de onları yere çalıp kirleteyim, lekeleyeyim! Bana para teklif ediyorlar... bana ha!.. Bu evden çıkıp gideyim diye rüşvet veriyorlar. Bu gerçekten bana mı yapılıyor acaba? Bu şerefsizce davranışa layık görülen ben miyim? İşte milyonlarınız! Bakın, işte böyle, böyle, böyle yaparım ben!.. Eğer şimdiye kadar bilmiyorduysanız Foma Opiskin'in neler yapabileceğini, şimdi görün işte albay!

Foma, para destesini odanın içine savuruyordu. Dikkate değer nokta, onun bunlardan tekini bile, övündüğü gibi ne yırtması, ne de üstlerine tükürmüş olmasıydı. Az bir kısmı, o da gayet sakınarak buruşturuverdi.

Gavrila hemen parayı yerden toplamaya atıldı. Foma gittikten sonra da bunları efendisine verdi.

Dayım, Foma'nın bu hareketi üzerine adeta taş kesildi. Bu defa o Foma'nın karşısında kıpırdanmadan,ağzını açmış, bön bön duruyordu. Öteki tekrar koltuğa yerleşerek, güya fazla heyecanlanmasının etkisiyle boyuna öfleyip pöflüyordu. Neden sonra kendine gelebilen dayım:

— Foma! Sen çok yüksek adamsın!.. diye bağırdı. İnsanların en asilisin!

Foma, işitilir işitilmez bir sesle ve tarif edilmez bir gururla:

— Biliyorum, dedi.

— Foma, beni affet! Sana karşı alçaklık ettim.

Öteki:

— Öyle. Bana karşı yaptığınız alçaklıktı! diye onayladı.

Dayım hayranlıkla:

— Ama asıl şaştığım senin mertliğin değil Foma; diye sözüne devam etti, benim sana böyle şartlarla para teklif edebilecek kadar kaba, anlayışsız, alçak oluşuma şaşıyorum.

Yalnız bir noktada yanılıyorsun Foma. Sana evimden çık diye rüşvet teklif etmiş değilim. Sadece evimden çıktıktan sonra parasız kalarak sıkıntıya düşmeyesin diye bunu yaptım. Sana yemin ederim ki böyle... Ayaklarına kapanarak af dilemeye hazırım Foma. İstersen, şimdi bile önünde diz çökeyim... Eğer istersen...

— Diz çökmenize lüzum yok albay.

— Aman Tanrım!.. Benim o zaman öfkelenmiş, üzgün, kendimden geçmiş olduğumu anlamıyor musun Foma? Sana yaptığım bu hakareti nasıl, ne şekilde tamir edebileceğimi söyle, akıl ver bana, bul bir şey!..

— Hiçbir şekilde albay, hiçbir şekilde! Hem de emin olabilirsiniz, yarından tezi yok, kunduralarımın çiğnediği toprağınızı, evinizin eşiğinde silkerek gideceğim.

Foma, oturduğu koltuktan kalkacak gibi oldu. Dayım korku içinde onu tekrar oturtmaya koştu.

— Hayır, gitmeyeceksin Foma!.. diye bağırdı. Sana söz veriyorum, kalacaksın. Bana çiğnenmiş toprak, kundura lafını etme Foma! Bir yere gitmeyeceksin sen, aksi halde ben de dünyanın öbür ucuna kadar, beni affedene kadar, peşini bırakmam. Yemin ederim ki, bunu yaparım!

Foma:

— Sizi affedeceğim ha?.. dedi. Suçlusunuz demek? Bana karşı olan suçunuzu anlıyor musunuz acaba? Evinizde bana ekmek yedirmekle bana karşı suç işlediğinizi anlıyor musunuz? Anlıyor musunuz ki, bu dakika bana evinizde yediğim lokmaları zehrettiniz! Bu lokmaları başıma kaktınız; evinizde köleden, uşaktan, rugan çizmelerinizi sildiğiniz paçavradan başka şey olmadığımı gösterdiniz. Oysa ben, şu saf kalbimle, evinizde bir dost, bir kardeş gibi kabul edildiğimi sanıyordum. Bu kardeşliğe beni o yılan dilinizle binlerce defa inandırmaya çalışan siz değil miydiniz? Niçin gizliden gizliye bu ağları örerek beni enayi gibi tuzağınıza düşürdünüz? Niçin karanlıkta kurt tuzağı kazarak beni içine yuvarladı-

nız?.. Niye önceden bu sopayı kafama indirip birden işimi bitirivermediniz? Neden daha baştan, horozun yumurtlamadığına kızarak kafasını koparanlar gibi, benim de kafamı koparmadınız?.. Bu benzetmede ısrar ediyorum albay. Bu benzetmede taşranın bugünkü basit edebiyatının kokusu var. Üzerinde bu kadar ısrar etmem, önem vermem, ithamlarınızın bütün anlamsızlığını gayet açık gösterdiği içindir. Çünkü size karşı olan kabahatim, şu yumurta vermeyen horozun akılsız efendisine karşı suçu gibidir... İnsaf edin albay! Dosta yahut kardeşe para verilir mi hiç? Hem de ne için?.. Evet, özellikle ne için?.. "Al sevgili kardeşim! Sana borçluyum, sen hayatımı kurtardığın için... Al sana birkaç Yahuda gümüşü!..* Al da gözümün önünden defol!" Saflık dediğin bu kadar olur. Bana son derece kaba davrandınız, altınlarınıza göz diktiğimi sandınız. Halbuki içimde, ancak saadet ve huzurunuzu sağlama gayesini güden temiz, asil duygular yaşıyordu. Ah, kalbimi ne kadar da kırdınız!.. En asil duygularımı çocuk oyuncağı yaptınız. Bunun böyle olacağını çok çok önceden biliyordum zaten, işte bunun için yedirdiğiniz lokmalar çoktandır boğazımda düğümleniyordu; ekmeğinizi yerken boğulur gibi oluyordum. Bunun için kuştüyü yataklarınız beni rahat ettirmiyor, batıyor, şekeriniz, tatlılarınız bana Kayen biberi** gibi geliyordu. Hayır albay!.. Tek başınıza güle güle oturun, keyfinize bakın. Foma'yı da sırtına vurduğu torbasıyla birlikte keder yolundan yürümeye bırakın. Bu böyle olacak albay!

Fena halde hırpalanmış, ezilmiş olan dayım inlercesine:

— Hayır Foma, hayır! Olmayacak bu, olamaz böyle şey!.. dedi.

— Evet albay, evet! Tamamıyla böyle olacak; çünkü böyle olması gerekiyor. Yarından tezi yok, buradan gidiyorum.

---

* İsa'yı 30 gümüşe satan havarisi Yahuda'yı kastediyor.

** Bir çeşit Fransız kırmızı biberi.

Bütün milyonlarınızı ayağınun dibine serin, yolumu ta Moskova'ya kadar banknotlarınızla döşeyin, ben sadece gururla, ululukla bunların üstüne basarak geçip gideceğim, işte bu ayak albay, paralarınızı çiğneyerek çamura bulayacak, ezecek ve böylelikle Foma Opiskin ruhunun asaletiyle doymuş olacak. Söyleyeceklerimi söyledim, ispatlarımı yaptım. Elveda albay! Elveda albay!..

Foma bir kere daha koltuktan kalkmaya davrandı. Dayım yalvaran bir sesle:

— Affet! Affet beni Foma!.. diye tekrarlıyordu. Unut bunu!

— "Affet..." Affımı ne yapacaksınız siz? Peki, tutun ki, sizi affettim. Hıristiyanım, affetmeden yapamam zaten... Hatta şimdi bile hemen hemen affetmiş gibiyim. Ama kendiniz karar verin: Bundan sonra evinizde bir dakikacık bile kalmam sağduyuya, ruh asilliğine uygun düşen bir hareket olabilir mi?.. Beni evinizden kovdunuz...

— Uygundur Foma, uygun!.. Emin ol, tamamen uygundur.

— Uygun mu? Ama aramızda bundan sonra nasıl eşitlik olabilir? Benim sizi mertliğimle ezdiğimi, sizin de bu küçültücü hareketinizle kendinizi yerin dibine soktuğunuzu fark etmediniz mi? Siz ezildiniz, bense yükselmiş oldum. Aramızda eşitlik yok, eşitlik olmayınca da dostluk nasıl kurulur? Size bunu, belki düşündüğünüz gibi zafer sevinciyle kurumlanarak değil, kalpten kopan bir üzüntüyle feryat ederek söylüyorum.

— Benim kalbim de parça parça oldu emin ol Foma!

— Ve bu adam, –Foma'nın sesi yumuşadı, tasalı bir hal aldı– uğruna bunca uykusuz gece geçirdiğim adamdır! diye sözüne devam etti. Kaç kereler, uykusuz gecelerimde yatağımdan kalkarak, mumu yakar ve "O, bu dakikada, sana güvenerek, rahat rahat uyuyor. Uyuma Foma, onun iyiliği için uyanık kal!.." diye düşünürdüm. "Belki aklına, bu ada-

mın iyiliğine yarayacak yeni şeyler gelir..." İşte albay, Foma'nın uykusuz gecelerinde düşündükleri bunlardı. Albayımız da ona böylelikle karşılık verdi!.. Eh, yeter artık, yeter!

— Foma, ben yine arkadaşlığına layık olacağım; yemin ediyorum ki, olacağım!

— Layık olacaksınız ha?.. Bunu neyle temin ediyorsunuz? Ben Hıristiyan olarak sizi affedeceğim, hatta sizi seveceğim de... Ama insan, hem de mert bir insan olarak sizi ister istemez küçümseyeceğim. Bunu ahlak namına yapmalıyım, yapmaya mecburum. Çünkü, tekrar söylüyorum: Siz kendinizi rezil ettiniz; bense hareketlerin en asilini gösterdim. *Sizinkilerden* hangisi bunu yapabilir bakayım? Herkesçe hor görülen, yoksul Foma'nın büyüklük göstererek reddettiği bu hesapsız parayı onlardan hangisi geri çevirebilirdi? Yok albay, yok! Bana ulaşmak için, çok kahramanlıklar yapmalısınız. Oysa siz bana akranınız gibi *siz* diyemiyor, uşaklara hitap edilen şekilde *sen* diyorsunuz. Bundan sonra sizden hangi kahramanlıklar beklenebilir?

Dayım:

— Rica ederim Foma, sana *sen* demem, seni kendime arkadaş bilmemden ileri geliyordu! diye bağırdı. Bunun hoşuna gitmediğini bilmiyordum... Bilseydim...

Foma sözüne devam etti:

— Siz ki, en küçük, en önemsiz ricamı yerine getirmediniz, daha doğrusu, getirmek istemediniz... Bana o kadar rica ettiğim halde, bir generale hitap eder gibi, "ekselans" demediniz..

— Ama Foma, bu artık yüksek rütbeye tecavüz olurdu.

— Rütbeye tecavüz!.. Kitaptan bir cümle ezberlemişsiniz, papağan gibi tekrarlayıp duruyorsunuz. Ama "ekselans" diye çağırmak istememekle beni düşürdüğünüzün, şerefimi iki paralık ettiğinizin farkında mısınız? İsteğimin sebebini hiç düşünmeden, beni tımarhaneye layık, şımarık bir aptal yerine koydunuz. Erdeme dayanmayınca değersiz olan bütün

rütbeleri, şu ölümlü dünyanın bütün debdebelerini küçümseyen ben, "ekselans" unvanını taşımak isteğimle gülünç olacağımı anlamaz mıyım sanıyorsunuz? Eğer erdem sahibi bir adam değilsem, general rütbesini, bana bir milyon verin, yine kabul etmem! Bununla beraber, siz beni deli yerine koydunuz. Sırf faydanız için, sırf *sizin* ve *bilginlerinizin* beni deli saymanızı istediğim için, izzetinefsimden fedakârlık yaptım. Böylelikle yalnız ve yalnız zekânızı açmak, ahlakınızı geliştirmek, yeni düşüncelerin ışığıyla aydınlatmak için sizden generallere verilen unvanı istedim. İleride, generalleri yeryüzünün en yüksek şahısları saymaktan vazgeçmenizi istiyorum. Size, ruh asilliği olmayınca, rütbenin sıfır kalacağını ispat etmek istedim. Bunun için etrafınızda erdem nurlarıyla parlayan insanlar varken, şu generallerinizin gelmesine bu kadar sevinmemelisiniz. Ama siz, karşımda daima albaylığınızla kurumlanırken, tabii bana "ekselans" demeye diliniz varmazdı. İşin aslı budur! Meselenin kökünü, rütbelere tecavüzde falan değil, bunda aramalıyız. Başlıca sebep, sizin bir albay, benimse sadece Foma olmamda...

— Hayır Foma, hayır!.. Seni temin ederim, bu böyle değil. Hem sen sadece Foma değilsin ki! Sen bilginsin, sana saygı besliyorum...

— Saygı besliyorsunuz demek, pekâlâ. Şu halde söyleyin: Size göre ben general rütbesine layık değil miyim?.. Hemen kesin bir cevap verin. Zekânızı, anlayışınızı ölçmek istiyorum.

Dayım övünerek:

— Doğruluğun, çıkarcı olmayışın, zekân, ruhunun sonsuz asilliği yüzünden buna layıksın! dedi.

— Layıksam, bana niçin "ekselans" demiyorsunuz?

— Eh, bundan sonra söyleyeyim bari Foma...

— Evet, bunu istiyorum. Hem de hemen şimdi başlamanızı istiyorum; ısrarla istiyorum albay. Bunu ağırınıza gittiğini gördüğüm için istiyorum. Bu fedakârlık bundan sonraki

kahramanlıklarınızda atacağınız ilk adım olacak. Çünkü unutmayın ki, bana ulaşmak için pek çok kahramanlıklar göstermek zorundasınız. Nefsinizi yenmelisiniz, ancak o zaman içtenliğinize inanacağım.

— Artık yarından başlayarak sana "ekselans" diyeceğim Foma!

— Hayır albay, yarın değil, yarın başka... Şimdi, hemen şu anda bana "ekselans" demenizi istiyorum.

— Peki, öyle olsun Foma... Yalnız böyle, hemen, durup dururken...

— Neden olmasın? Utanıyor musunuz yoksa? Ama bu utangaçlığınızın beni gücendirdiğinin farkında mısınız?

— Peki Foma, razıyım... hatta bunu yapmaktan gurur duyuyorum... Yalnız, nasıl olur Foma, böyle durup dururken, "Merhaba ekselans!.." Böyle şey olmaz ki!

— Yok, "Merhaba ekselans" değil. Bu alay gibi oluyor. Benimle bu şekilde alay etmenize izin vermem. Kendinize gelin, hemen kendinize gelin albay. Konuşma tarzınızı değiştirin.

— Şaka etmiyorsun ya Foma?..

— İlkin Yegor İlyiç, ben *sen* değil, *sizim*, bunu unutmayın. Bundan başka, adım Foma değil, Foma Fomiç'tir.

— Gerçekten dediklerini seve seve yaparım Foma Fomiç, ama nasıl olacak bilmem ki...

— Konuşurken "ekselans" sözünü eklemekte güçlük çekiyorsunuz, bu doğaldır. Daha önce niye söylemediniz? Bir adam, nazikçe bir ifade kullanayım, icat kabiliyetinden yoksunsa, böyle bir güçlüğü çekebilir. Mademki kendi başınıza beceremiyorsunuz, bari ben size yardım edeyim. Arkamdan tekrarlayın: "Ekselans!.."

— Pekâlâ... Ekselans!

— Hayır, "Pekâlâ ekselans" değil, sadece ekselans!.. Albay, size söylüyorum: Şu konuşma tarzınızı değiştirin. Bir de hafifçe baş selamı vermeniz ve generalin emri üzerine hemen

koşmaya hazırmışsınız gibi, saygı, gayret ifade eden bir halle gövdenizi azıcık öne eğmenizi istersem, bu sizi kırmaz umarım. Generaller çevresinde bulunduğum için böyle şeyleri iyi bilirim. Hadi bakalım: "Ekselans!.."

— Ekselans...

— "Ekselansın ruhunu baştan beri anlayamadığım için nihayet af dileme fırsatını bulabilmem beni son derece memnun etti. Bundan sonra, ortak çıkarımız için aciz kuvvetimi sarf etmekten kaçınmayacağıma söz vermekle bahtiyarım..." Eh, bu kadar yeter!

Zavallı dayım? Bütün bu saçmaları Foma'nın arkasından kelime kelime, cümle cümle tekrar etti. Durduğum yerde, sanki bir suç işliyormuşum gibi, kızarıyordum. Hiddetimden boğuluyordum.

Dayımın celladı:

— Nasıl, dedi, kalbinizin birdenbire ferahladığını, ruhunuzu sanki gökten inen bir meleğin sardığını hissetmiyor musunuz? Bu meleğin varlığını hissediyor musunuz. Cevap versenize!

Dayım:

— Evet Foma, gerçekten ferahlar gibi oldum; cevabını verdi.

— Nefsinizi yendikten sonra içiniz yıkanmış gibi olmadı mı?

— Öyle! Gerçekten gıcır gıcır yıkanmış gibi oldu.

— Gıcır gıcır mı? Hımm... Gerçi ben size öyle yıkanmaktan bahsetmedim ama, neyse... Hepsi bir işte, vazifeyi yapmanın ne demek olduğunu görüyorsunuz ya albay! Nefsinizi yenmeye çalışın. Gururlusunuz, aşırı derecede gururlusunuz!

Dayım içini çekerek:

— Gururluyum Foma, dedi, görüyorum...

— Egoist, hem de son derece egoistsiniz...

— Egoistim de Foma... Bu da doğru. Böyle olduğumu seni tanıdıktan sonra anladım.

— Şimdi sizinle bir baba, şefkatli bir anne gibi konuşuyorum. Siz hallerinizle herkesi kendinizden uzaklaştırıyorsunuz. Tatlı dilin yılanı bile deliğinden çıkaracağını unutuyorsunuz.

— Bu da doğru Foma!

— Kabasınız, insan kalbine öyle kabaca girmeye çalışıyor, öylesine bencillikle etrafın dikkatini çekmeye uğraşıyorsunuz ki, kendini bilen adam sizden bucak bucak kaçmak zorundadır.

Dayım bir kere daha içini çekti.

— Başkalarına karşı daha şefkatli, dikkatli olun, başkalarını sevin; başkaları için kendinizi unutun, o zaman sizi de hatırlayacaklardır. Yaşa, ama başkalarına da yaşama hakkı tanı! İşte bu, hayat kuralımız olmalı. Sabırlı ol, çalış, dua et ve ümitle yaşa. Bunlara alışmayı bütün insanlığa aşılamak istiyorum. Bu kurallara uyarak yaşayacak olursanız, herkesten önce ben size kalbimi açar, göğsünüzde ağlarım... gerekirse tabii... Ama hep "ben, ben, tatlı canım..." derseniz, izninizle, tatlı canınız da kabak tadı verir.

Gavrila, huşu içinde:

— Ne tatlı dilli adam! dedi.

Duygulanan dayım:

— Doğru söylüyorsun Foma, diye onayladı. Bunu ben de duyuyorum. Ama her şeyde yalnız ben suçlu değilim ki... Aldığım terbiye böyleydi; askerlerle yaşıyordum... Yoksa, sana yemin ederim Foma, ben de duygulu bir adamın. Alayımızdan ayrılırken, bütün hüsarlar, tümenimde kim varsa, hep ağladılar. Benim gibi adamın bir daha gelmeyeceğini söylüyorlardı. O zaman ben de kendimi artık bitmiş bir adam olarak görmüyordum.

— Yine egoistçe bir hal! Sizde gurur görüyorum. Hem övünüyor, hem de hüsarlarınızın gözyaşlarını öne sürerek beni iğneliyorsunuz. Ama ben hiç kimsenin gözyaşlarıyla övünmüyorum. Halbuki belki benim de övünülecek şeylerim vardı.

— Ağzımdan kaçtı Foma. Dayanamadım, geçmişteki tatlı zamanları hatırladım da...

— Tatlı zamanlar gökten düşmez, onları biz kendimiz yaratırız. Onlar kalbimizin içindedir Yegor İlyiç. Bakın, ben daima niçin mutluyum, ıstıraplarım olduğu halde niçin memnunum, ruhum niçin huzur içindedir? Neden aptallardan, zirzoplardan, bilginlerden başka tek kimseyi kırmıyorum? Ama ötekilere aman vermem, vermek de istemem! Aptallardan hoşlanmam! Ya şu bilginler kim oluyor? "Bilim adamları" ha!.. Bunlarda bilim ne gezer: Onların bilimi göz boyamaktan ibaret! Demin *öteki* neler söyleniyordu. Getirin onu buraya. Bütün bilginler gelsinler bakayım! Hepsini bozarım. Bütün konularda onlarla boy ölçüşürüm. Hem de ruh asilliğini ortaya koymuyorum...

— Elbette Foma, elbette. Şüphe mi var?

— Mesela demin zekâmı, dehamı, okumuşluğumu, insan kalbinin inceliğini, modern edebiyat bilgimi gösterdim. Sadece bir Komarinskaya'dan, yetenekli bir adamın ne yüksek konuşma konuları bulabileceğini parlak bir şekilde ispat ettim. Ne oldu? Hak ettiğim değeri veren bulundu mu? Hayır, suratlarını çevirdiler. Hem eminim ki, öteki size bir şey bilmediğimi söylemiştir. Halbuki karşılarında bir Machiavelli yahut bir Mercadante oturuyordu. Bütün suçu yoksul, tanınmamış olmasında... Ama ben bunu yanlarına bırakmam!.. Sonra bir de bir Korovkin lafı kulağıma çalındı. Bu da ne biçim şeymiş?

— Akıllı bir adam Foma; bilim adamı... Kendisini bugün yarın bekliyorum. Herhalde iyi bir kimsedir Foma.

— Hımm!.. Pek ummam. Kitaplarla yüklü zamane eşeklerinden biri olmalı... Onlarda ruh yok, yürek yok albay! Erdem olmayınca, bilginliğin ne değeri var ki!

— Hayır hayır Foma! Aile saadeti üzerinde öyle konuştu ki, sözleri insanın kalbine işliyordu.

— Hımm... bakalım. Korovkin'i de bir imtihandan geçiririz.

Foma koltuğundan kalktı:

— Şimdilik yeter; diye sözünü bağladı. Sizi henüz tamamıyla affedemeyeceğim albay; hakaretiniz kanlı bir hakaretti. Ama dua edeceğim. Belki Tanrı hakarete uğrayan kalbime huzur ihsan eyler. Bunu yarın bir daha konuşuruz. Şimdilik izninizi isteyeceğim; yoruldum, halsiz düştüm...

Dayım telaşlandı.

— Gerçekten Foma... gerçekten yorulmuşsun! Bir şeyler yiyiver, ezginliğin geçsin. Olmaz mı? Söyleyeyim de getirsinler.

Foma, küçümseyen bir kahkahayla:

— Bir şey yiyivereyim ha!.. Kah-kah-kah!.. Bir şey yiyivereyim... diye tekrarladı. Önce ağzına zehir akıtırlar, sonra da, "Bir şey yemek ister misin?" diye sorarlar... Kalp yaralarını haşlanmış mantarla, elma turşularıyla iyileştirmek istiyorlar. Ah albay, ne kadar zavallı bir maddecisiniz!

— Foma!.. Gerçekten ben bunu içten olduğum için söyledim, sen de...

— Pekâlâ. Bırakalım bunları. Ben gidiyorum. Siz hemen validenizin yanına koşun; ayaklarına kapanarak, ağlayıp sızlayarak affını dileyin. Bunu yapmak ödeviniz, borcunuzdur.

— Bu hep aklımdaydı benim. Hatta şimdi, seninle konuşurken bile, bunu düşünüyordum. Sabaha kadar karşısında diz çökerek durmaya hazırım. Ama sen de bir düşün Foma, neler istiyorlar benden! Haksızlıktır bu, zulümdür... Bari iyilik yaparken, sonuna kadar yap Foma, beni tam olarak mutlu et! Düşün, bir karar ver. O zaman ben de... ben de... yemin ederim ki...

Foma, sözünü keserek:

— Hayır Yegor İlyiç, dedi; bu bana ait olmayan bir mesele. Biliyorsunuz, ben buna hiç karışmıyorum. Gerçi sizin bunu benden bildiğinize eminim. Lakin sizi temin ederim, ta işin başından beri ben hiç karışmadım. Bu, yalnız ve yalnız validenizin isteğidir. Bunu da, tabii sizin iyiliğinizi düşünerek

yapıyor. Hemen yanına gidin, çabuk olun, uçun ve ona boyun eğerek durumunuzu kurtarın. Öfkenizin üstüne güneş batmasın!* Ben de... ben de bütün gece sizin için dua edeceğim. Çoktandır uykunun ne olduğunu unuttum zaten... Hoşçakalın Yegor İlyiç!

Sonra Gavrila'ya dönerek:

— Seni affediyorum ihtiyar! diye ekledi. Kendi aklınla hareket etmediğini biliyorum. Seni kırdımsa, sen de beni affet. Hoşça kalın, hoşça kalın. Hepiniz hoşça kalın, Tanrı'ya emanet olun!

Foma çıktı. Hemen odaya daldım.

Dayım:

— Bizi dinledin mi? diye bağırdı.

— Evet dayıcığım, dinledim. Nasıl oldu da ona "ekselans" demeye diliniz vardı!

— Ne yaparsın birader! Hem ben bununla övünüyorum. Yüksek bir kahramanlığa göre bu hiçtir!.. Ne kadar mert, çıkar gözetmeyen, büyük bir adam! Sen de duydun ya Sergey... Yalnız şu para teklif ederek kırdığım pota kendim de şaşıyorum. Heyecana kapıldım azizim, hiddetliydim. Onu anlamıyor, şüpheleniyor, suçlu görüyordum. Halbuki değildi! O benim düşmanım olamazdı; bunu şimdi anlıyorum. Ya parayı geri çevirirken, yüzündeki asil ifadeyi hatırlıyor musun?

— Pekâlâ dayıcığım, istediğiniz kadar övünebilirsiniz. Ama ben gidiyorum, artık sabrım kalmadı. Yalnız son defa soruyorum: Benden istediğiniz nedir? Beni niçin çağırdınız?.. Ne umuyorsunuz? Eğer her iş bittiyse gideyim artık. Böyle şeyler görmeye dayanamam. Bugünden tezi yok...

Dayım her zamanki gibi, telaşlanmaya başladı:

— Aman canım... Bir iki dakika bekle, anneme kadar gideceğim. Önemli, büyük, muazzam bir işimiz var, onu bitirmemiz lazım. Sen de biraz odana git! Gavrila seni yazlık

* Kitab-ı Mukaddes, Pavlus'un Efeslilere Mektubu 4:26. bap.

pavyona götürür. Yazlık pavyonumuzu biliyor musun? Bahçenin içindedir. Bavullarının oraya götürülmesi için emir verdim bile. Ben de bizimkilere gideyim. Affedildikten sonra yapacağım bir iş var. Artık ne yapmam gerektiğini biliyorum. Sonra hemen sana koşar her şeyi, her şeyi en ince noktasına kadar anlatır, içimi boşaltırım. Ve... ve... nihayet, belki biz de iyi günlere kavuşuruz! Bir dakika Sergey! Bir dakikacık, o kadar.

Elimi sıkarak hızla odadan çıktı. Yapılacak bir şey yoktu. İster istemez, yine Gavrila ile beraber yürüdüm.



X

Mizinçikov

Gavrila'nın beni götürdüğü "Yeni Pavyon"un yalnız adı yeniydi. Burasını malikânenin eski sahipleri çok eskiden yaptırmışlardı. Bahçenin ortasında, eski evden birkaç adım ötede duran güzel, ahşap bir evceğizdi. Üç yanını dalları çatıya değen uzun, yaşlı ıhlamur ağaçları sarıyordu. Küçük evin oldukça iyi döşenmiş, dört odası vardı. Çiftliğe gelen misafirler burada kalıyorlardı.

Bana ayrılmış, içinde bavullarımın bulunduğu odaya girince, yatağımın yanındaki masanın üzerinde bir kâğıt gördüm. Kâğıt çeşitli şekilde yazılmış yazılarla, çiçek resimleriyle, paraflarla, çizgilerle süslenmişti. Baş harflerle çiçekler, ayrı ayrı renklere boyanmıştı. Özetle, sevimli bir güzel yazı örneğiydi.

Göz atınca, ilk satırından, bana yazılmış bir rica mektubu olduğunu anladım. Mektup sahibi bana "Aydın velinimetim!" diye hitap ediyordu. Kâğıdın üst tarafında da "Vidopliyasov'un Feryatları" başlığı vardı.

Bütün dikkatimi sarf ettiğim halde, yazılanlardan hiçbir şey anlayamadım. Mektup son derece tumturaklı bir uşak üslubuyla ve okkalı cümleler sıralanarak yazılmış, bir sürü ipe sapa gelmeyen saçmalarla doluydu. İçinden yalnız Vidopliya-

sov'un bir müşkülü olduğunu, yardımımı beklediğini, "aydın bir adam olmamdan ötürü" benden bir şeyler umduğunu çıkarabilmiştim. Son kısımda da, dayımı kayırmamı istiyor, kendi ifadesiyle, ona "makinemle" etki etmemi diliyordu.

Bu mektubu okurken, odamın kapısı açıldı, içeriye Mizinçikov girdi.

Serbest, ama gayet nazik bir tavırla:

— Tanışmamızda mahzur görmeyeceğinizi umarım, dedi, elini uzattı. Demin bir çift laf edemedik. Halbuki ilk gördüğüm andan beri içimde sizinle daha yakından tanışmak isteğini duydum.

Elbette hemen, zerre kadar keyfim olmadığı halde, çok memnun kaldığımı falan söyledim. Oturduk.

Mizinçikov, hâlâ elimde tuttuğum kâğıda bakarak:

— O da ne? diye sordu. Sakın Vidopliyasov'un feryatları olmasın?.. Ta kendisi. Zaten Vidopliyasov'un size de saldıracağından emindim. Bana da bir kere, tıpkı böyle bir kâğıda aynı feryatları yazmıştı. Hele sizi çoktandır beklediği için, herhalde önceden hazırlamıştır. Hayret etmeyin. Burada epey garip, gülünecek şeyler vardır.

— Yalnız gülünecek mi?..

— Ağlamak da mı lazım? İsterseniz, size Vidopliyasov'un özgeçmişini anlatıvereyim; eminim güleceksiniz!

Öfkeyle:

— Doğrusu, Vidopliyasov'u düşünecek halde değilim, diye cevap verdim.

Bay Mizinçikov'un ahbaplık istemesinin, giriştiği konuşmanın belirli bir sebebi ve kendisinin bana ihtiyacı olduğu gayet açık görünüyordu. Demin, içeride ciddi bir yüzle, kaşlarını çatarak otururken, şimdi neşeli gibi görünüyordu. Gülümsüyor, uzun boylu hikâyeler anlatmaya hazırlanıyordu. Bu adamın kendine son derece hâkim olduğu, hem de galiba insanları iyi anladığı anlaşılıyordu.

Yumruğumu masaya vurarak, hiddetle:

— Uğursuz Foma! dedim. Eminim, buradaki bütün fenalıkların başı odur! Her şeyin altından çıkıyor, uğursuz mahluk!

Mizinçikov:

— Ona fazlaca kızmışsınız galiba, dedi.

Heyecanlanarak:

— Fazla mı kızmışım?.. diye bağırdım. Demin aşırı bir heyecana kapılarak, herkese beni eleştirme hakkını verdim. Zıpçıktı gibi ortaya fırlayarak tam anlamıyla bozum olduğumu biliyorum. Bunu bana açıklamanız lüzumsuzdur. Kibar çevrelerde böyle şeylerin yapılamayacağını pekâlâ biliyorum. Ama heyecana kapılmamak mümkün müydü, siz söyleyin! Doğrusunu isterseniz, burası ev değil, tımarhane ve... ve ben gidiyorum buradan artık! İşte o kadar.

Mizinçikov sakin bir tavırla:

— Sigara içer misiniz? diye sordu.

— İçerim.

— Şu halde benim içmeme de izin verirsiniz. Orada izin vermiyorlar da adeta canım çekti.

Bir sigara yaktıktan sonra sözüne devam etti:

— Evet, buranın tımarhaneyi andırdığını ben de kabul ederim, dedi. Sonra, sizi eleştirmeyi de aklımdan geçirmiyorum; çünkü sizin yerinizde olsaydım, belki üç kat daha fazla kızar, daha çok parlardım.

— Öyleyse, mademki siz de kızdınız, niçin hiddetinizi göstermediniz? Tam tersine, son derece soğukkanlılıkla oturduğunuzu hatırlıyorum. Size açık söyleyeyim, sağa sola iyilik etmeye hazır olan zavallı dayımı korumamanız garibime gitmişti.

— Birçok kimseye iyilik ettiği doğrudur, ama onu korumayı tamamıyla faydasız buluyorum, ilkin bunun ona faydası olmayacaktı; sonra da bu hareketimden küçültücü anlam çıkarması mümkündü. Öte yandan, bunu yapmaya kalkışsaydım, beni hemen ertesi gün buradan atarlardı. Halbu-

ki size açıkça söyleyeyim: İçinde bulunduğum durum, bu evin misafirseverliğine değer vermemi gerektiriyor.

— Bana durumunuzu açıklamak zorunda değilsiniz. Bununla beraber, burada bir aydan beri oturduğunuza göre, sizden bazı konuları öğrenebilirim.

Mizinçikov sandalyesini yanıma yaklaştırarak, acele acele:

— Hay hay, buyurun efendim, dedi. Emrinize amadeyim.

— Mesela şu demin gözümle gördüğüm, Foma Fomiç'in on beş bin gümüş rubleyi geri çevirmesini açıklayın.

Mizinçikov:

— Ne diyorsunuz? Sahi mi?.. diye bağırdı. Aman rica ederim, anlatın şunu!

"Ekselans" bahsini açmadan, anlattım. Mizinçikov beni heyecanla, merakla dinledi. Söz, on beş bine gelince, yüzü bile değişti. Sonuna kadar dinledikten sonra:

— Olur şey değil! dedi. Doğrusu, Foma'dan bunu ummazdım.

— Evet, parayı almadı. Bunu nasıl izah etmeli? Ruh yüksekliğiyle mi?

— On beş bini kabul etmeyişi, ileride otuzu almak içindir.

— Bununla birlikte, size bir şey söyleyeyim mi? diye ekledi. Foma'nın böyle bir hesapla hareket ettiğini de pek sanmam, pratik olmayan bir adamdır, şair gibi bir şey yani... On beş bin... Hımm!.. Biliyor musunuz? O bu parayı alırdı, ama karşısına çıkan, bu kendini gösterme fırsatının çekiciliğine dayanamamıştır. O, öyle mendebur, cıvık, sulu gözlünün biridir ki, size anlatamam! Üstelik de dehşetli gurur sahibidir.

Mizinçikov adeta öfkelenmişti; üzüldüğü, hatta kıskanır gibi olduğu belliydi. Onu merak içinde inceliyordum.

Biraz düşündükten sonra:

— Hım!.. dedi. Burada pek çok değişiklikler beklemeliyiz. Yegor İlyiç bundan sonra Foma'ya tapacaktır...

Sonra dişlerinin arasından:

— Bakarsınız, merhamete gelir, evlenir de... diye mırıldandı.

— Demek siz dayımın bu kafadan sakat budalayla iğrenç, doğal olmayan evliliğini mümkün görüyorsunuz, öyle mi?

Mizinçikov bana dikkatli dikkatli baktı.

Hiddetle:

— Alçaklar! diye bağırdım.

— Ama onlar da esaslı bir düşünceye dayanıyorlar: Ailesine faydası dokunsun diye albayın bir şey yapması gerektiğini söylüyorlar.

— Çünkü az yapmış da!.. diye öfke ile bağırdım. Dayımın bu bayağı aptal karıyla evlenmesini nasıl olur da esaslı bir düşünce sayabilirsiniz?

— Şüphesiz, onun budala olduğunu ben de kabul ediyorum. Hımm!.. Dayınızı bu kadar sevmeniz çok iyi. Ben de sizinle beraberim... Ama ötekinin parasıyla çiftliğin hayli toparlanabileceğini de unutmayın! Gerçi bu işin başka sebepleri de var: Yegor İlyiç'in şu mürebbiye ile –hani şöyle güzelce bir kız vardı, hatırladınız mı?– evlenmesinden endişe ediyorlar.

— Acaba... buna ihtimal verir misiniz? diye heyecanla sordum. Tanrı aşkına söyleyin, son derece merak ediyorum...

— A, kıza delicesine âşıktır! Yalnız saklıyor.

— Saklıyor ha?.. Sakladığını sanıyorsunuz demek. Ya kız?.. O da seviyor mu?

— Pek mümkün. Hem onun için bu evlenme çok kârlı olur, yoksul kızdır.

— Peki, ama birbirlerini sevdiklerini gösterecek delilleriniz var mı?

— Bu açıkça görünüyor zaten. Hem galiba gizlice buluşuyorlar da. Hatta aralarında meşru olmayan ilişkilerden de bahsediliyordu. Ama rica ederim, bunu kimseye açmayın. Size bunu sır olarak söylüyorum.

— Fakat bunlar inanılacak şeyler değil! diye bağırdım. Halbuki siz hepsi sahiden olmuş gibi konuşuyorsunuz.

— Elbette büsbütün emin değilim, yanlarında bulunmadım. Ama bütün bunlar olağan şeylerdir.

— Ne demek! Dayımın mertliğini, şerefini düşünsenize bir kere...

— Kabul! Ama insan işlediği suçu ileride resmi nikâhla temizlemek üzere ılımlılığını kaybedebilir. Böyle ipin ucunu kaçıranlar pek çoktur. Bununla beraber, tekrar ediyorum, anlattıklarımın doğru olduğunu iddia edemem. Zaten burada kızın üstüne o kadar çamur attılar ki, Vidopliyasov'la bile ilişkisi olduğunu söyledikleri oldu.

— Görüyor musunuz! diye bağırdım. Vidopliyasov'la... Buna imkân var mı... İnsan bunun lafından bile tiksiniyor. Yoksa siz buna da mı inanıyorsunuz?

Mizinçikov, sükûnetle:

— Bunlara büsbütün inanmadığımı size demin söyledim; cevabını verdi. Bununla birlikte, bu da olabilir. Dünyada her şey mümkündür. Yanlarında değildim; sonra bütün bunları beni ilgilendirmeyen meseleler sayarım. Bununla beraber sizin pek ilgilendiğinizi görüyorum. Onun için, Vidopliyasov'la ilişkisine ait söylenen sözlerin gerçekten güvenilemeyecek şeyler olduğunu söyleyeyim. Bunlar hep Anna Nilovna'nın, hani şu Perepelitsina var ya, onun uydurmalarıdır. Kıskandığı için öteye beriye yaydı, önceleri kendisi Yegor İlyiç'le evlenmeyi kuruyordu. Gerçekten doğru söylüyorum!.. Yarbay kızı olması kendisine bu hakkı verir sanıyordu. Şimdi hayal kırıklığına uğradı, hırsından kuduruyor. Eh, size merak ettiğiniz bütün meseleleri olduğu gibi anlattım. Halbuki ben dedikodudan zerre kadar hazzetmem. Hem de boşu boşuna kıymetli vaktimizi kaybediyoruz. Size ufak bir ricada bulunmaya gelmiştim.

— Ricaya mı? Estağfurullah, elimden gelirse...

— Sağ olun efendim. Dayınızı sevdiğinizi, evlenmesiyle candan ilgilendiğinizi gördüğüm için, sizin de bu işe yabancı

kalmayacağınızı umanın. Ancak, bu ricaya girebilmek için, bir başka şeyden bahsedeyim.

— O da neymiş?

— Bakın nedir. Asıl ricamı yerine getirmeye belki razı olacak, belki de olmayacaksınız. Onun için, bunu anlatmadan önce sizin bana bir asilzade, namuslu bir adam sözü vermenizi isteyeceğim. Benden duyacaklarınızın aramızda sır kalacağına, hiçbir durumda, hiç kimsenin hatırı için bu sırra ihanet etmeyeceğinize ve anlatmayı lüzumlu gördüğüm düşünceden kendiniz için faydalanmayacağınıza şerefiniz, mertliğiniz üzerine söz verin. Razı mısınız?

Giriş pek merasimliydi. Razı oldum:

— Peki, buyurun, dedim.

Mizinçikov:

— Aslında basit bir mesele, diye söze başladı. Ben, Tatyana İvanovna'yı kaçırmak, onunla evlenmek istiyorum. Yani Gretna-Grin'deki* gibi bir şey olacak... Anladınız mı?

Bay Mizinçikov'un gözlerinin içine bakarak, uzun zaman tek kelime söyleyemeden kalakaldım. Sonra:

— Doğrusunu söyleyeyim mi? dedim. Hiçbir şey anlamadım. Bundan başka, karşımda makul bir adam bulunuyor sanırken, hiç ummadığım...

Mizinçikov:

— Demek benden böyle bir şey ummuyordunuz, diye sözümü kesti. Yani gerek ben, gerek yapmak istediğim şey pek budalaca bir şey, öyle mi?

— Pek de öyle değil, ama...

— Rica ederim, hiç çekinmeden konuşun. Hem de merak etmeyin, bu beni memnun eder. Böylelikle gayemize daha çok yaklaşmış oluruz. Zaten bütün bunların ilk bakışta tuhaf görüneceğini ben de kabul ederim. Yalnız sizi temin ede-

---

* İngiltere'yle İskoçya sınırında, ailelerin rızasını almak gerekmeden evlenile bilen köy.

rim, niyetim budalaca olmak şöyle dursun, son derece akıllıcadır. Lütfederek, bütün anlatacaklarımı dinlerseniz...

— Rica ederim, merakla dinliyorum!

— Zaten anlatacak çok şey de yok gibi... Gırtlağıma kadar borç içindeyim. Beş param yok. Üstelik de on dokuz yaşında öksüz bir kız kardeşim var. Elin evinde oturuyor, onun da bir şeyciği yok... Bunda az çok ben suçluyum. Kırk kölelik bir mirasa konduk. Aksi gibi, tam o sırada teğmenliğe terfi ettim. Har vurup harman savurmaya başladım... Önceden bunları rehine koydum, sonra da temelli batırdım. Anlamsız bir hayat sürüyordum, kibarlık taslıyor, Burtsov'u* taklit ediyordum; içiyor, kumar oynuyordum boyuna... Kısacası, eşekliğin türlüsü vardı bende. Şimdi bunları hatırlamaktan bile utanıyorum. Artık aklım başıma geldi, yaşayışımı tamamıyla değiştirmek istiyorum. Ama bunun için bana yüz bin banknot lazım! Bunu memurluktan çıkaramayacağıma, hiçbir işe yeteneğim bulunmadığına ve aşağı yukarı talihsiz olduğuma göre, benim için iki şık var: Ya hırsızlık yahut da paralı bir evlenme... Buraya hemen hemen yalınayak, hatta yaya geldim. Moskova'dan ayrılırken kız kardeşim elinde kalan son üç rubleyi bana vermişti. Burada Tatyana İvanovna ile karşılaşır karşılaşmaz, kafamda bu düşünce doğdu. Kendime kıyarak onunla evlenmeye karar verdim. Gayet akıllıca bir hareket değil mi yani?.. Hem de bunu en çok kız kardeşim için yapıyorum... Hoş kendim için de yapıyorum ya!

— Müsaade buyurun; demek siz Tatyana İvanovna'ya resmen evlenme teklifinde bulunmak istiyorsunuz, öyle mi?

— Tanrı korusun! Bunu yapsam, beni buradan o saat sepetlerler. Hem öteki de razı olmaz. Ama kaçma, kaçırılma teklif edilirse, hemen kabul eder. İşin püf noktası da bu za-

---

* Anayurt Savaşı'ndaki cesareti, kahramanlıkları ama aynı zamanda çapkınlığı, sefihliğiyle de ün yapmış bir süvari subayı. Yalnızca 1813'te öldüğü biliniyor. Adına pek çok şiir yazılmış.

ten. Romantik, olağanüstü bir şey olmalı!.. Elbette bu macerayı derhal nikâhla bitiriveririz. İş onu burayı bırakmaya kandırmakta.

— Peki, sizinle kaçacağından nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz.

— Bu işte zerrece endişem yok. Düşüncemin temeli de budur zaten. Tatyana İvanovna, karşılık göreceğini umduğu herkesle âşıkdaşlık etmeye hazırdır. Düşüncemden faydalanmayasınız diye önceden sizden söz aldım ya. Hele benim durumumda böyle bir fırsattan faydalanmamak günahtır! Buna siz de hak verirsiniz herhalde.

— Demek zırdelinin biri o, dedim.

Sonra birden:

— Aman pardon! diye ekledim. Hakkındaki niyetinizi unutuverdim...

— Size önceden de söylemiştim ya, hiç çekinmeden konuşun. Tamamen deli olup olmadığını öğrenmek istiyorsunuz. Bilmem ki, ne diyeyim?.. Tımarhanede bulunmadığına göre, tam deli olmasa gerek. Hem de aklını sevişmekle bozmuş olmasında ben o kadar delilik görmüyorum. Her şeye rağmen namuslu kızdır. Biliyor musunuz, geçen seneye kadar son derece sefalet içinde yaşıyordu. Doğdu doğalı, ona sevabına bakan bayanların baskısı altındaydı. Gayet duygulu bir kalbi vardır. Evlenme teklif eden olmamış. Bir yandan hayaller, arzular, ümitler, daima zorla bastırılan ateşli duygular; öte yandan velinimeti bayanlardan gördüğü eziyetler, elbette ki duygulu bir insanı deliliğe götürecek. Sonra birdenbire bir servete konuyor. Bu durumda kim olursa olsun altüst olur. Elbette şimdi etrafında epey dolaşan var. Kızın ümitleri yeniden canlandı. Demin beyaz yelekli bir züppeden bahsetmişti. Olay tıpkı anlattığı gibi olmuştur. Artık buna bakıp hükmünüzü verebilirsiniz. Onu elde etmek için bir iki iç çekiş, bir iki mektupla şiir yeterli... Hele bir de ipekten örme merdivenle İspanyol serenadlarına benzeyen saçmalar-

dan bahsedecek olursanız, ne isterseniz yapabilirsiniz. Ben bunları yapmadan bile, hemen bir randevu aldım. Bununla birlikte şimdilik uygun zamana kadar bu işi durdurdum. Ama onu üç dört gün sonra kaçırmalıyım artık. Bir gün önceden kur yapmaya, göğüs geçirmeye başlayacağım. Oldukça iyi kitara çalar, şarkı söylerim. Gece kameriyede buluşacağız; sabaha karşı araba bizi bekleyecek... Onu kameriyeden çıkararak kandırırım, arabaya biner gideriz. Hem bunda en ufak bir tehlike de yok: Kız reşittir. Öte yandan benimle kendi isteğiyle gelecek; bu bana belirli vaatlerle bağlanmış olması demektir. Onu buradan kırk verst ötedeki kibar, ama yoksul bir ailenin yanına götüreceğim. Nikâh gününe kadar onu iyice saklayacaklar. Ben de o aralık zaman kaybetmeyeceğim. Evlenmemizi üç günde beceriveririz; olmayacak ne var ki?.. Ama tabii her şeyden önce para lazım. Hesabıma göre bu *entermède** için beş yüz gümüş ruble yeter. Bu konuda Yegor İlyiç'e güveniyorum, ne için lazım olduğunu filan sormadan verecektir. Şimdi işi kavrayabildiniz mi?

— Anladım, dedim.

Evet, artık her şeyi iyiden iyiye anlamış bulunuyordum.

— Peki, ama size ne gibi yardımım dokunabileceğini söyler misiniz? diye sordum.

— Aa, ne diyorsunuz, pek çok! cevabını verdi. Yoksa size başvurur muydum? Söylediğim gibi, elimin altında saygıdeğer bir aile var ama, yoksuldurlar... Siz bana hem burada, hem orada, hem de nikâhımızda şahit olarak yardım edebilirsiniz. Açık söyleyeyim, yardımınız olmayınca kolum kanadım kırılmış demektir.

— Bir soru daha. Buraya geleli henüz birkaç saat oluyor; sizin için hemen hemen bir yabancıyım. Nasıl oldu da beni güvenmeye değer buldunuz?

Mizinçikov gayet tatlı bir gülümsemeyle:

* Bir oyunun iki perdesi arasında yapılan eğlence.

— Bu sorunuzun pek hoşuma gittiğini itiraf edeyim, dedi. Çünkü size karşı duyduğum derin saygıyı ifade etmeme vesile oldu.

— Aman efendim, şeref bağışladınız!

— Estağfurullah! Demin sizi epey inceledim. Gerçi atılgan ve... ve... gençsiniz tabii. Ama sözünüzün eri olduğunuzdan, ağzınızı sıkı tutacağınızdan eminim. Siz, Obnoskin değilsiniz; bu bir. İkincisi, namuslusunuz. Düşüncemden faydalanmaya kalkışmazsınız. Bununla beraber aramızda böyle arkadaşça bir anlaşma olmasaydı, belki de Tatyana İvanovna'yı size bırakmaya razı olurdum. O zaman kızı kaçırmanızda size bütün gayretimle yardım ederdim. Yalnız bir şartla: Evlenmenizden bir ay sonra bana kâğıt para olarak, elli bin ruble verecektiniz. Elbette bunun için önceden sizden faizsiz bir borç senedi alacaktım.

— Nasıl?.. diye bağırdım. Demek onu bana teklif ediyorsunuz, öyle mi?

— Elbette. Düşünün taşının, arzu ederseniz size bırakabilirim. Gerçi bu benim zararıma olurdu, ama hiç olmazsa düşüncemin bedelini alacaktım. Size başvurmamın üçüncü sebebi de önümde seçecek başka kimse olmayışı. Öte yandan bugünkü durum göz önüne alınırsa, bu iş öyle pek uzatılmaya gelmez. Hem de Uspen Perhizi* yaklaştı: Nikâhlar kıyılmayacak. Ümit ederim ki, beni iyice anladınız.

— Evet! Sırrınızı son derece ağzı sıkılıkla saklamaya tekrar söz veriyorum. Yalnız bu işte size arkadaşlık edemem. Bunu şimdiden haber vermek zorundayım.

— Niçin?

— Niçini var mı?! diye bağırarak içimi döktüm:

— Böyle bir hareketin şerefsizce olduğunu anlayamıyor musunuz? Kızcağızın akıldan sakat oluşuna güvendiğiniz belli. Ama asıl bunlar sizi, mert bir adamı böyle bir hareket-

* Hazreti Meryem'in ölüm gününden önceki perhiz ayı.

ten vazgeçirmelidir. Onun gülünçlüğüne rağmen saygıdeğer olduğunu söylüyorsunuz. Sonra da durup dururken yüz bin rublesini çekmek için zavallılığından faydalanmaya kalkıyorsunuz. Hiç şüphesiz, ona gerçekten kocalık etmeyeceksiniz, vazifenizi yapmayacak, ihmal edeceksiniz... Bu o kadar şerefsiz bir hareket ki, affedin, ama bana nasıl olup da yardakçılık teklif ettiğinize şaşıyorum!

Mizinçikov doğal bir hayretle yüzüme bakarak:

— Aman Tanrım, bu ne romantizm böyle! diye bağırdı. Hatta romantizm de değil: Siz galiba işin aslını pek kavrayamadınız da ondan hareketimi şerefsizce sayıyorsunuz. Halbuki bu işte bütün kâr benim değil onun. Hesap meydanda zaten!

Alayla gülümsedim:

— Öyle ya dedim, sizin gözünüzle bakacak olursak, Tatyana İvanovna ile evlenmekle son derece hayırlı bir iş yapmış olacaksınız.

— Ne sandınız ya? Elbette hayırlı bir iş yapmış olacağım.

Mizinçikov da heyecanlanmıştı. Yüksek perdeden konuşuyordu.

— Siz hak verin canım! İlkin kendimi feda ederek onun kocası olmaya razı oluyorum; bunun hiç mi değeri yok yani? Sonra kendisinde sağlam yüz bin gümüş ruble varken, ben yalnız kâğıt para yüz bin ruble alacağım. Hem de ondan, bu paradan başka ömrümün sonuna kadar tek kapik almamaya kendi kendime söz verdim. Halbuki istesem, alabilirdim. Bu da bir şeydir! Sonra, iyi düşünün; onun bu halle rahat yaşamasına imkân var mı? Rahat yaşamak için elindeki parayı alarak bir tımarhaneye tıkmaktan başka çare yok. Çünkü her an haylaz dolandırıcının birinin, Obnoskin tipinde, bıyıklı, İspanyolvari sakallı, elinde kitara şarkı söyleyen bir madrabazın çıkagelmesi ihtimali var. Böyle bir herif onu kandırarak evlenir, soyar, sonra da yol ortasında sipsivri bırakır. Mesela son derece namuslu kimselerin yaşadığı

bu evde bile, onu parasını işlettikleri için tutuyorlar... Kızı böyle hallerden korumalı, kurtarmalı. Halbuki benimle evlendikten sonra bütün bu ihtimaller ortadan kalkacak. Onu her türlü felaketten korumayı üzerime alacağım. Her şeyden önce Moskova'ya götürerek kibar, ama yoksul bir ailenin yanına yerleştireceğim. Bu biraz önce bahsettiğim değil, başka bir aile... Yanında daima kız kardeşim bulunacak. Ona ellerinden geldiği kadar bakacaklar. Elinde kâğıt para iki yüz elli, belki de üç yüz bin ruble kalacak. Bu kadar para ile nasıl bir hayat sürülür biliyor musunuz! Bütün eğlencelere, balolara maskeli balolara, konserlere gitmekte serbest olacak. Gönlünün istediği gibi aşk hülyaları da kurabilecek. Ama tabii kendimi bu yönden emniyette bulunduracağım. Bol bol hayal kurabilir, ama bunları gerçekleştirmesine hiçbir suretle izin yok! Sonra, mesela şimdi ona herkes hakaret edebilir. Halbuki o zaman Mizinçikova olacağı için kimse dil uzatamaz, çünkü ben kimsenin adımın şerefiyle oynamasına göz yummam. Yalnız bunu düşününce bile işin değeri anlaşılır. Şüphesiz, onunla beraber oturacak değilim. O Moskova'da kalır, ben de Petersburg'un bir köşesine yerleşirim. Bunu açıkça söylüyorum; tabii bu işte sizden gizli tutacağım tek bir nokta yok. Ama ayrı oturmamızdan ne çıkar sanki? Düşünün bir kere, onu bir parça derinden inceleyin. İnsan, koca olarak onunla bir arada oturabilir mi hiç? Bu kızda zerre kadar sebat yoktur; dünyanın en hercai mahluku!.. Daima değişiklik ister, evlendiğinin ertesi günü kocasını, resmen karısı olduğunu unutacaktır. Onunla birlikte oturarak ciddi bir şekilde vazifelerini yapmasını isteyecek olursam, onu bedbaht ederim. Elbette ona yılda bir kere, belki de daha sık giderim. Ama para istemek için değil; katiyen! Dedim ya, kâğıt para yüz bin rubleden fazla almayacağım; ağzımdan çıktı bir kere, almam artık! Para konusunda çok asil hareket edeceğim. Yanına gittiğim zamanlar onu bıktırmadan, iki üç gün kalarak eğlendireceğim. Birlikte güleceğiz, neşeli hikâyeler anla-

tacağım, baloya götüreceğim. Kur yapacak, hediyeler alacağım, romanslar okuyacağım. Ayrıca küçük bir köpek de alırım... Romantik bir tarzda ayrılarak, aşk mektupları yollayacağım. Bana kalırsa, bu çok akıllıca bir şey; keşke bütün kocalar böyle hareket etselerdi! Kadınlar kocalarının değerini ancak onlardan ayrı oldukları zaman bilirler. Bu kurala uyarak, Tatyana İvanovna'nın kalbinin en tatlı köşeciğine ömrünün sonuna kadar yerleşeceğim. Daha ne ister yani? Siz söyleyin!.. Hayat değil, cennet bu!

Sesimi çıkarmadan hayretle dinliyordum. Bay Mizinçikov'un söyledikleri üzerinde tartışmanın faydasız olduğunu anladım. Planının doğruluğuna, hatta büyüklüğüne körü körüne inanmıştı bir kere. Ondan bir mucidin buluşuna duyduğu hayranlıkla bahsediyordu. Ama nazik bir nokta daha kalmıştı ki, onu hemen halletmek gerekiyordu.

— Tatyana İvanovna'nın, aşağı yukarı, dayımın nişanlısı durumunda olduğunu unuttunuz mu? dedim. Düğününün arifesinde onu kaçırmak, dayıma büyük bir hakaret olur, üstelik de bu kahramanlığınız için ondan para isteyeceksiniz.

Mizinçikov, birdenbire coşarak:

— Hah, işte tam üstüne bastınız! diye bağırdı. Merak etmeyin; bu itirazınızı zaten bekliyordum. Ama her şeyden önce şunu söyleyeyim ki, dayınız onu henüz resmen istemiş değildir. Bu yüzden ben de Tatyana İvanovna ile evlenme hazırlıklarından habersiz olabilirim. Sonra, şuna da dikkat etmenizi rica ederim; bu düşünce daha iki üç hafta evvelinden, buradakilerin planları hakkında henüz hiçbir şey bilmediğim sırada aklıma gelmişti. Bu yüzden, ciddi olarak düşünülürse, onlara karşı haksızlık etmiş olmuyorum. Ben dayınızdan değil, asıl o benim elimden nişanlımı alıyor... Hem de bunun, kameriyede gizlice buluştuğum bir kız olduğuna dikkat edin! Sonra, rica ederim, yani biraz evvel evdekilerin dayınızı Tatyana İvanovna ile zorla evlendirmek istediklerine hiddetlenen siz değil miydiniz?.. Şimdi birden bu evlenmenin tarafta-

rı çıkmaya, ailenize hakaretten, namus meselesinden bahsetmeye başladınız. Oysa ben, tam tersine, dayınıza en büyük iyiliği yapıyor, onu kurtarıyorum. Bunu anlamanız lazım! O, bu evlenmeden bucak bucak kaçıyor; hem de onun sevdiği bir kız var... Tatyana İvanovna ona nasıl karı olabilir? Zaten onun da dayınızla mutlu olması mümkün değil. Çünkü ne olursa olsun, delikanlılara güller atmaması için dayınız onu epeyi sıkıya sokacaktır. Ben onu bir gece kaçırdım mı, ne general karısı, ne de Foma Fomiç bir şey yapabilir artık. Zaten nikâhtan kaçmış bir kızı tekrar kabullenmek albay için pek ayıp olur. Şimdi siz söyleyin, yaptıklarım Yegor İlyiç'e bir lütuf, bir iyilik değil mi?

Ne yalan söyleyeyim, Mizinçikov'un son düşüncesi beni epey etkiledi.

— Ama, dedim, onu yarın isterse, geç kalmış olacaksınız. Çünkü istediği andan itibaren Tatyana İvanovna resmen nişanlısı sayılacaktır.

— Doğaldır ki o zaman iş işten geçer... Bunu önlemeye çalışmalı, yardımı niçin istiyorum zaten? Tek başıma bunu zor yaparım, ama ikimiz bir olunca, işi halleder, Yegor İlyiç'i onu istememeye razı ederiz. Ne pahasına olursa olsun, buna engel olmalıyız. Hatta gerekirse, evdekilerin dikkatini evlenme işinden başka yana çevirmek için Foma Fomiç'i dövmeyi bile göze almalıyız. Elbette buna en son çare olarak başvururuz. Bu işte bütün ümidim sizde...

— Son bir soru daha. Bu işten başka birine söz açtınız mı?

Mizinçikov başını kaşıdı, yüzünü ekşitti.

— Doğrusu, bu sorunuz pek tatsız kaçtı, işin kötüsü gerçekten düşüncemi birisine açtım; yani yaptım bu eşekliği... Hem de kim bu adam, biliyor musunuz? Obnoskin! Gerçekten, buna kendim bile inanamıyor, nasıl oluverdiğini anlamıyorum. Herif boyuna buralarda dolaşıyordu. Bana bu ilham gelince, adeta hummaya tutulmuşa döndüm. Yardımcıya ih-

tiyacım olacağını anlayarak Obnoskin'e başvurdum. Affedilmez bir hata bu... affedilmez bir hata!

— E, ne dedi Obnoskin?

— Seve seve kabul etti. Sonra da hemen ertesi sabah erkence, ortalıktan kayboluverdi. İki üç gün sonra anasıyla birlikte döndü. Şimdi benimle tek bir laf konuşmadığı gibi, bana karşı çekingen bir hali var. Derhal işi kavradım. Ne hinoğlu hindir onun anası; feleğin çemberinden geçmiş bir karı!.. Onu ta eskiden beri tanırım. Elbette oğlu her şeyi anlatmış... Sesimi çıkarmadan bekliyorum. Onlar da beni kolluyorlar. Kısacası durum gerginleşti. Acele etmem bu yüzden.

— Onlardan korkmanızın sebebi ne?

— Bir şey yapamazlar, ama işi bulandıracakları yüzde yüz. Hem yardım için, hem de sus payı olarak para isteyeceklerdir; bunu bekliyorum. Yalnız fazla veremeyeceğim, zaten vermem de; kararımı verdim artık. Kâğıt para, üç binden fazlası imkânsız! Siz de hesaplayın: Üç bin onlara; evlenmemize de beş yüz gümüş gidecek. Çünkü dayınızdan alacağım parayı tamamen ödemem lazım. Eh, eski borçlarım da var... Elbette kız kardeşime de bir şey, az bir şey vermeli... Yüz binden ne kalır ki! Ağzımızı havaya açarız... Ama Obnoskinler gittiler bile.

— Gittiler mi? diye merakla sordum.

— Hemen çaydan sonra. Cehennemin dibine kadar yolları var!.. Ama bak, görürsünüz, yarın yine geleceklerdir. E, nasıl, razı mısınız?

Yutkundum.

— Gerçekten, ne diyeceğimi bilemiyorum. Nazik bir iş... Şüphesiz, Obnoskin değilim, sırrınızı saklarım ama... Yine de bana pek bel bağlamayın.

Mizinçikov oturduğu sandalyeden kalkarak:

— Eh azizim, dedi, görüyorum ki siz Foma Fomiç'le büyükanneyi daha pek anlayamamışsınız. Kendisini pek sevdiğiniz halde, iyi, asil yürekli dayınıza burada ne kadar eziyet

edildiğinin de henüz farkında değilsiniz. Elbette daha burada yenisiniz, azıcık sabredin... Bir de yarın kalın, akşama doğru bana hak vereceksiniz. Bu iş olmazsa, dayınız mahvolacaktır. Bilmem, anlatabiliyor muyum? Onu yüzde yüz evlendirecekler! Hatta belki yarın bile kızı resmen isteyebileceğini hatırınızdan çıkarmayın... O zaman geç kalmış olacağız. Bu işe hemen bugün kalkışmalı!

— Gerçekten, size başarılar dilerim ama, yardıma gelince... bilmem ki...

Mizinçikov:

— Anlaşıldı. Ne yapalım, yarını bekleyelim bari... diyerek alayla gülümsedi.

Sonra:

— Sabah ola, hayrola! diye devam etti. Yarın sabah size erkence uğrarım. Siz de düşünüp taşının.

Islık çalarak dışarı çıktı.

Hemen arkasından biraz hava almak için ben de çıktım. Ay henüz görünüyordu. Karanlık bir geceydi. Sıcak, boğucu bir hava vardı: Ağaçların yaprakları bile kıpırdamıyordu. Son derece yorgun olduğum halde, dolaşarak açılmak, zihnimi toplamak istiyordum. Ama henüz on adım kadar ilerlemiştim ki, dayımın sesini duydum. Pavyonun merdivenlerinden yukarıya çıkarken biriyle ateşli ateşli konuşuyordu. Derhal dönerek seslendim. Dayım Vidopliyasov'la beraberdi.



XI

Şaşkınlığın Son Raddesi

— Hele şükür, gelebildiniz dayı! dedim.

— Zaten bir an evvel kurtulup sana gelmek istiyordum canım. Vidopliyasov'u savayım da doya doya konuşuruz.

— Nasıl?!.. Siz hâlâ Vidopliyasov'la mı uğraşıyorsunuz?.. Bırakın şunu dayıcığım!

— Beş on dakika sonra emrindeyim Sergey. Bir işi var da...

Öfkeyle:

— Kim bilir, yine ne saçma şeydir!.. diye söylendim.

— Ne yaparsın dostum! Hem de tam bunları sokacak zamanı buldu. Şikâyetlerini anlatmak için başka zaman bulamadın mı, a Grigoriy? Sana ne yapabilirim ki?.. Bari sen acı halime birader! Bıktım artık bunlarla uğraşmaktan, halim kalmadı... Yiyip bitirdiler beni Sergey!

Dayım kederli bir hareketle iki elini salladı.

— Bırakılmayacak kadar önemli iş de neymiş acaba? Benim de mutlaka sizinle konuşmam lazım dayıcığım.

— Ne yapayım kardeş! Zaten adamlarımın ahlakıyla uğraşmadığımı söyleyip duruyorlar. Bakarsın, yarın bu da kendisini dinlemediğim için şikâyete kalkar, o zaman...

Dayım yine elini salladı.

— Öyleyse çabuk bitirin bari. İsterseniz, size yardım edeyim. Hadi yukarıya çıkalım.

Odaya girdiğimiz zaman:

— Ne istiyor? Derdi neymiş?.. diye sordum.

— Canım, soyadını beğenmiyor, değiştirmek istiyormuş. Ne dersin buna?

Hayretten ellerimi açarak:

— Soyadını mı beğenmiyor? dedim. Bu da ne biçim iş?

Dayım öfkeyle:

— Böyle hayretle el açmayı ben de biliyorum birader, dedi. Sen git de ona laf anlat bakalım, iki aydır yakamı bırakmıyor.

Vidopliyasov:

— Yüzeysel bir ad... diye atıldı.

Hayretle sordum:

— Niye yüzeysel oluyormuş?

— Öyledir. Pis şeyler ifade eder.

— Ne gibi pis şeyler? Hem bunu nasıl değiştirirsin? Soyadının nasıl değiştiğini biliyor musun?

— Aman efendim, böyle soyadı kimde var ki!

Büyük şaşkınlıkla:

— Gerçi soyadının biraz tuhaf olduğunu kabul ediyorum, diye devam ettim. Ama elden ne gelir artık? Babanın soyadı da bu muydu?

Vidopliyasov:

— Buydu, cevabını verdi. Zaten babam yüzünden ömrümün sonuna kadar ceza çekmeye mahkûmum. Bu soyadı yüzünden katlandığım alayları, çektiğim ıstırabı ben bilirim.

— Bahse girerim ki bunda da Foma Fomiç'in parmağı var! diye öfkeyle bağırdım.

— Değil canım, değil; yanılıyorsun. Bununla beraber, Foma onu koruyor. Yanına kâtip olarak aldı. Görevi bundan ibaret... Elbette onunla meşgul oldu, gelişmesine çalıştı. Ruhuna asillik aşıladı. Adamcağızın adeta gözleri açıldı. Sana bunları bir bir anlatayım da...

Vidopliyasov dayımın sözünü kesti:

— Foma Fomiç'in gerçek velinimetim oldukları pek doğru, dedi. Gerçek velinimetim oldukları için küçüklüğümü, benim yeryüzünde bir solucandan farkım olmadığını bildirdiler. Böylelikle ilk defa olarak sayelerinde ne olduğumu anladım.

Dayım her zamanki gibi acele acele konuşarak:

— Bak Seryoja, mesele şöyle, dedi. Vidopliyasov küçüklüğünden beri bir yazı öğretmeninin evindeydi. Ondan güzel yazı yazmayı öğrendi. Yazıları boya ile, yaldızla, kâğıdın etrafını da kanatlı meleklerle bir süsler ki, görme, artisttir yani!.. İlyuşa ondan ders alıyor. Her ders için bir buçuk ruble veriyorum. Bu parayı da bizzat Foma Fomiç tayin etti. Civardaki çiftlik sahiplerinin evlerine de gidiyor. Giyinişini görüyor musun? Üstelik şiir de yazar.

— Şiir mi? Bir bu eksikti...

— Ya, şiir yazar birader! Şaka ediyorum sanma. Her konuyu kafiyeli, vezinli olarak, gayet düzgün bir şekilde anlatabilir. Gerçek bir kabiliyet! Annemin isim günü için öyle bir manzume donatmıştı ki, hayretten hepimizin ağzı bir karış açık kaldı. Neler yoktu içinde... Mitololojiden, uçuşan ilham perilerinden bahsediyordu. Hatta... nasıldı o?.. Perilerin vücutlarındaki kıvrımların nasıl belli olduğunu, kafiyeli olarak, ne güzel anlatıyordu! Foma da düzeltmelerini yapmıştı. Ben bütün bunlara ses çıkarmadım, hatta memnun bile oldum. Bir münasebetsizlik çıkarmadan varsın yazsın!.. Sana bunları bir baba gibi söylüyorum Grigoriy. Foma yazdıklarını duydu, hoş karşıladı. Seni kâtip ve yazıcı olarak yanına aldı; kısacası, adam etti. Velinimeti olduğunu söylüyor, hakkı var. Şimdi bizim Vidopliyasov'un kafasında, asil bir romantizm, içinde de bir bağımsızlık duygusu peyda oldu. Bunları bana Foma anlatmıştı. Doğrusu pek hatırımda kalmadı ama... Zaten açıkça söyleyeyim ki, Foma'sız da onu azat etmek istiyordum. Ne de olsa insan çekiniyor... Lakin Foma razı de-

ğil: İhtiyacı varmış, seviyormuş onu... Hem dedi ki, bana, yani bir beye, adamlarımın arasında şiir yazanların bulunması şeref veriyormuş. Bilmem nerede, hangi baronlarda böyleymiş. *En grand*'mış* bu iş... Eh, *en grand* ise, *en grand* olsun. Adamcağızı adeta saymaya başladım, anlıyor musun? Ama o da bunun üzerine öyle bir tavır takındı, burnu o kadar büyüdü ki, aman Tanrım!.. Evdeki uşaklarla konuşmayı kendisi için küçüklük sayıyor. Darılma Grigoriy, bunları sana bir baba gibi söylüyorum. Daha geçen kış, kızlarımızdan Matriyona adlı birini alacağına söz vermişti. Bilsen, ne iyi, ne namuslu, ne çalışkan ve neşeli kızcağızdır! Ama Vidopliyasov vazgeçti bu işten, "istemem de istemem!.." diye tutturdu. Kendini yüksek görmeye mi başladı, yoksa önce şöhrete ulaşıp, sonra kısmetini başka yerde aramaya mı karar verdi, Tanrı bilir...

Vidopliyasov:

— Ben asıl Foma Fomiç'in tavsiye ettikleri gibi hareket ediyorum, diye söze karıştı. Çünkü benim gerçek velinimetim odur.

Elimde olmayarak bağırdım:

— Elbette Foma Fomiç'siz ne yapılır ki!..

Dayım:

— Mesele başka birader; diye acele sözümü kesti. Herife rahat vermiyorlar. O dediğim kız, ateş gibi, afacanın biri... Adamlarımızın hepsini Vidopliyasov'a karşı kışkırttı. Alay ediyor, takılıyorlar, küçükler bile adamcağızı soytarı yerine koyuyorlar.

Vidopliyasov:

— Hep o Matriyona yüzünden oluyor bunlar, dedi. Aptalın dik âlâsı bu Matriyona... Aptal olduğu gibi, ağzından çıkan laftan da haberi yok. Onun yüzünden çektiklerimi ben bilirim.

---

* Kibar. (Fr.)

Dayım, Vidopliyasov'a sitemle baktı.

— Hey gidi Grigoriy kardeş! dedi. Demedim mi ben sana?.. Şimdi bak, ne oldu Sergey. Adamlar bunun soyadına kafiyeli olarak, açık saçık bir şeyler uydurmuşlar, işte o da bundan şikâyet ediyor, uzun zamandır soyadının ahenksizliğine üzüldüğünü söyleyerek, mümkünse değiştirilmesini rica ediyor.

Vidopliyasov:

— Asaletsiz bir soyadı... diye araya laf soktu.

— Sen sus artık Grigoriy. Evet, Foma da bunu doğru buldu. Yani doğru buldu değil de, bak neyi düşündü. Şiirleri bastırılacak olursa –çünkü Foma'nın böyle bir tasarısı var–, bu isim hiç de hoş karşılanmayabilir, değil mi?

— Demek şiirlerini basmak istiyor, öyle mi dayıcığım?

— Basacak kardeşim, basacak. Karar verdik. Benim hesabıma basılacak. Baş sayfaya falancanın kölesi diye, önsöze de kendisini yetiştirdiği için yazarın Foma'ya teşekkürü yazılacak. Eser Foma'ya ithaf edilmiştir, önsözü de Foma kendi yazıyor. Şimdi düşün bir kere, kitabın baş sayfasında "Vidopliyasov'un Eseri" diye yazılacak olursa...

Vidopliyasov:

— "Vidopliyasov'un Feryatları" diye düzeltti.

— Gördün mü! Üstelik feryatları!.. Hem de Vidopliyasov gibi biçimsiz bir soyadının yanında... İnsanın ince duyguları inciniyor. Foma da böyle söyledi. Eleştirmenlerin hepsi de son derece alaycı adamlarmış. Brambeus mesela... Adamı sadece soyadı yüzünden öyle alaya alırlar ki, ne yapacağını şaşırır. Değil mi? Bunun için ben de diyorum ki, şiirlerinde başka bir soyadı kullansın. Psevdonim* mi derler ona, ne!.. nim'li bir şey işte... Ama bu da olmadı: "O halde ev halkının da beni bu yeni adımla çağırmaları için emir verin!" diye tutturdu. Hem de, "Soyadım yeteneğimi belirtmeli, kibar olmalı," diyordu.

* Takma ad.

— Bahse girerim ki, kabul etmişsinizdir, bunu dayıcığım.

— Aman Seryoja, kardeşim! Onunla tartışmaktansa, varsın olsun! Gel gelelim, bu sefer Foma ile aramızda anlaşmazlık çıktı. Haftada bir yeni isim çıkarıyordu. Hep Oleandrov, Tülpanov[*] gibi kibar adlar seçiyordu. Hatırlıyor musun Grigoriy, ilkin soyadının Verniy olmasını istemiştin. "Grigoriy Verniy"... Sonra beğenmedin, çünkü dangalağın biri Verniy'e Skverniy[**] diye bir kafiye bulmuştu. Şikâyet ettin, dangalağı cezalandırdık. Tam iki hafta yeni bir soyadı aradın. Sonunda buldun: "Uhlanov" denmesini istiyordun. Bunu da kabul ettim, ikinci bir emir verdim.

Dayım bana dönerek:

— Bunu da sırf ondan kurtulmak için yaptım! diye ekledi.

— Üç gün de Uhlanov olarak gezdin. Kameriyede kurşun kalemle "Uhlanov" diye imzanı ata ata bütün duvarları, pencere pervazlarını berbat ettin. Yeniden boyamak gerekti. "Uhlanov'un kalem denemesi... Uhlanov'un kalem denemesi..." diye yaza yaza tam bir deste Hollanda kâğıdını harcadın. Sonunda bunda da bir terslik çıktı, Uhlanov'a, Bolvanov[***] diye takılmaya başladılar... Bu sefer de, "Bolvanov olmak istemem!.." diye tutturdun. Al sana bir değişiklik daha! Bir isim daha bulmuştun, neydi o? Ben unuttum bile.

Vidopliyasov:

— Tantsev, dedi. Mademki asıl adım yüzünden[****] bir oyunu temsil etmek zorundayım, bari bu, yabancı dillerden alınma, kibar bir kelimeyle yapılsın... Tantsev[*****] efendim.

— Öyle ya, Tantsev'di. Buna da razı olduk. Ama birader, bizimkiler bu defa da öyle bir kafiye buldular ki, ağza alınacak şey değil!.. Bugün yine geldi: Besbelli yeni bir şey bulmuş

---

[*] Rusçada *oleandr* zakkum, *tülpan* lale demektir.

[**] Rusça *verniy* sadık, *skverniy* kötü demektir.

[***] Rusça *uhlan* Alman mızraklı süvarisi, *bolvan* avanak, hımbıl demektir.

[****] *Vido-Pliyas'ov*. Rusça *pliyas* oyun anlamına gelir.

[*****] *Tantsev*, dans anlamındaki *tanets* kelimesinden gelir.

Bahse girerim ki yeni bir soyadı bulmuştur. Doğru söyle Grigoriy, yeni bir isim buldun, değil mi?

— Gerçekten efendim, etekleyerek, ayaklarınıza kapanarak, yeni bulduğum kibar bir soyadı hakkındaki dileğimi söyleyecektim.

— Neymiş bu?

— Esbuketov.

— Sende hiç mi utanma yok Grigoriy? Utanmıyor musun sen be? Pomat kutuları üzerindeki etiketlerden isim aşırmak!.. Bir de akıllı adam geçinirsin. Bunu bulana kadar da ne çok düşünmüştür kim bilir! Lavanta şişelerinde yazılı bir isim ha!

Yarı fısıldayarak:

— Rica ederim dayı, aptalın biri bu! dedim. Hem de daniskası!

Dayım da fısıldayarak cevap verdi:

— Ne yaparsın birader! Herkes çok zeki olduğunu, bu hallerinin asil duygularından ileri geldiğini söylüyor.

— Bırakın Tanrı aşkına!

Dayım sanki Vidopliyasov'dan bile korkuyormuş gibi, yalvaran bir sesle:

— Bana bak Grigoriy, diye söze başladı. Vaktim yok, işim başımdan aşkın. Düşün bir kere: Şu sırada şikâyetlerinle uğraşmaya zamanım var mı benim? Sana yine bir şey yaptıklarını söylüyorsun. Pekâlâ, söz veriyorum, hemen yarın bu işle meşgul olacağım. Ama şimdilik Tanrı'yı seversen, git! Dur... Foma Fomiç nasıl?

— Yatıyorlardı. Birisi soracak olursa, duada olduklarını ve bu gece uzun zaman dua edeceklerini söylememi emrettiler.

— Hımm!.. Hadi git oğlum, git... Biliyor musun Seryoja, daima Foma'nın yanında bulunduğu için adeta korkuyorum ondan. Adamlarımız da onları Foma'ya fitlediği için çekemiyorlar. Şimdi gitti ama, bakarsın yarın bir laf taşır. Şimdilik

ortalığı yatıştırdım, kalbim rahat. Sana gelmekte acele ediyordum. Oh, nihayet birbirimize kavuşabildik!

Dayım sevgiyle elimi sıktıktan sonra devam etti:

— İyice darıldığını, hemen buradan kaçacağını sandım da arkana gözcü koydum. Eh, çok şükür, her şey oldu bitti. Demin Gavrila'nın yaptığına ne dersin? Arkasından Falaley... sen... hepsi bir araya geldi. Çok şükür, çok şükür, artık her şey yoluna girdi. Şimdi seninle doya doya konuşabileceğim. Kalbimi açacağım. Gitme, beni bırakma Seryoja! Seninle Korovkin'den başka kimsem yok.

— Peki ama, yatıştırdığınız nedir? Bütün bu olup bitenden sonra daha ne bekleyecekmişim? Doğrusunu söyleyeyim mi, neredeyse kafam çatlayacak...

— Ya benimki sağlam mı sanıyorsun? Tam altı yıldır dolap beygiri gibi, döne döne serseme döndüm. Ama çok şükür her şey düzeldi artık! Her şeyden önce beni affettiler; gerçi başka başka şartlarla, ama tamamen affettiler. Artık korkacak bir şey kalmadı. Saşurka'yı da affettiler. Yaa, Saşa da demin epey... Efendim, canı tez çocuk! Biraz taşırdı, ama altın yürekli bir yavrudur o. Kızımla övünüyorum Seryoja. Tanrı onu daima korusun! Sen de affedildin; hem de nasıl, biliyor musun? Ne istersen, her şeyi yapabilirsin. Bütün evde, bahçede dolaşabilirsin. Hatta misafirlerin yanına da çık. Ama bir şartla: Yarın annemle Foma Fomiç'in yanında hiç ağzını açmayacaksın. Bunu kesin olarak şart koştular! Yani gık demeyeceksin! Ben senin namına söz verdim. Konuşmayacaksın; sadece büyük... Şey, yani başkalarının konuşmalarını dinleyeceksin. Daha gençsin dediler de... Gücenme Sergey, gerçekten gençsin daha... Anna Nilovna da böyle söylüyor.

Elbette çok gençtim. Bunu hemen, bu kötü şartları duyunca hiddetlenmekle, köpürmekle ispat ettim. Adeta tıkanarak:

— Rica ederim dayıcığım, bana şunu söyleyin, diye bağırdım. Ben gerçekten bir tımarhanede miyim, değil miyim?

Dayım mahzunlaşarak cevap verdi;

— Aa kardeşim, sen de hemen eleştirmeye başlıyorsun. Hiçbir şeye tahammülün yok. Neden tımarhane olsun burası? Biraz atıştık, hepsi o kadar. Yaptıklarının yutulacak şeyler olmadığını sen de kabul edersin, değil mi? Adama ne yumurtladığının farkında mısın? Ne de olsa saygıya layık yaşta bir adam...

— Böyle adamların saygıya layık yaşı yoktur dayıcığım.

— Yoo, artık aşırı gidiyorsun Sergey. Bu artık serbest düşüncelilikür. Gerçi akla uygun bir serbest düşünceliliği ben de hoş görürüm, ama bu ölçüyü taşırdı... Beni şaşırttın oğlum.

— Darılmayın dayıcığım. Evet, kabahatliyim, ama size karşı bu kabahatim. Şu sizin Foma Fomiç'e gelince...

— Bak, yine *sizin*'le konuşuyorsun! Sergey, kardeşim! O kadar ayıplama onu: O, insandan kaçan, hasta bir adam, o kadar. Kusuruna bakılmaz onun... Bununla beraber asil bir adam; diyebilirim ki, dünyanın en asil adamıdır. Demin sen de şahit oldun ya, adeta nurlar saçıyordu. Gerçi bazen numaracı geveze oluyor, ama aldırış etme! Böyle olmayan insan var mı?

— Ne diyorsunuz dayıcığım! Asıl, böyle hareket eden başka birisine rastlanılır mı, siz onu söyleyin.

— Ee, sen de bir şey tutturdun, bir türlü dönmek istemiyorsun. Taş gibi kalbin var Seryoja, affetmesini bilmiyorsun.

— Peki dayıcığım, peki. Bunu bırakalım da siz Nastasya Yevgrafovna'yı görüp görmediğinizi söyleyin.

— Zaten mesele onunla ilgiliydi kardeşim. İlkin Seryoja, önemli bir karar verdik: Yarın muhakkak Foma'nın yaş gününü kutlayacağız. Çünkü yarın gerçekten onun yaş gününe rastlıyor... Saşurka iyi kızdır, ama bu meselede yanıldı. Yarın sabah, erkence, hepimiz cümbür cemaat kiliseden önce onu kutlamaya gideriz. İlyuşa ona şiirler okuyacak, içi vaftiz suyu ile yıkanmış gibi olur, gururu okşanır. Keşke sen de bizim-

le birlikte gelsen de onu tebrik etsen Seryoja. Belki seni tamamıyla affederdi. Barışsaydınız, ne iyi olurdu. Kırgınlığı unut artık, sen de onu kırmıştın... Çok saygıdeğer adamdır o!

Sabrım iyice tükenerek:

— Dayıcığım, diye bağırdım. Dayıcığım, ben sizinle işten konuşmak istiyorum, siz de... Size tekrar, tekrar soruyorum: Nastasya Yevgrafovna'nın ne durumda olduğunu biliyor musunuz?

— Elbette canım, elbette! Yalnız bağırma öyle! Zaten bütün bu işler onun başının altından çıktı. Hoş yeni çıkmadı ya, ne zamandan beri var... Korkutmamak için sana bundan söz açmamıştım. Bizimkiler kızcağızı açıkça kovmak istiyorlar, bana da ille onu göndereyim diye ısrar ediyorlardı. Ne güç durumda olduğumu anlıyorsun ya. Ama çok şükür, şimdi her şey düzeldi. Onlar –sana her şeyi açıkça söyleyeyim– Nastasya Yevgrafovna'ya âşık olduğumu, onunla evlenmek, kısacası, kendimi mahvetmek istediğimi sanıyorlardı. Bunu yapsaymışım, nasıl gerçekten mahvolacağımı izah ettiler bana. Beni kurtarmak için de kızcağızı kapı dışarı etmeye karar verdiler. Bunun için annem, en çok da Anna Nilovna uğraştı. Foma şimdilik sesini çıkarmıyor. Ama ben onları yanıldıklarına inandırırım. Hem de doğrusunu söyleyeyim, senin resmen Nastenka'nın nişanlısı sayılabileceğini, buraya bu iş için geldiğini anlattım. Böylelikle onları hayli yatıştırabildim. Nastenka da kalıyor. Gerçi temelli değil, deneme gibi bir şey olacak bu, ama yine de kalıyor. Onu senin istediğini söyledim, böylece de herkesin gözünde yükselmiş oldun. En başta annemin içi rahat etti. Yalnız Anna Nilovna hâlâ huzursuzlanıyor. Gönlünü almak için ne yapacağımı ben de şaşırdım. Bu Anna Nilovna'nın zoru da nedir bilemiyorum ki!

— Ne kadar da yanılıyorsunuz dayıcığım! Nastasya Yevgrafovna'nın, şu anda kaldıysa bile, yarından tezi yok hemen buradan gideceğinin farkında değil misiniz? Babasının bugün buraya sırf onu almak için geldiğini biliyor musunuz?

Bunun kararlaştırılmış olduğunu bana bizzat kendisinin söylediğinden, son olarak da size benimle selam yolladığından haberiniz var mı?

Dayım, ağzı bir karış açılmış, olduğu yerde kalakaldı. Ürperir gibi oldu, içinden gelen bir çığlık kopardı.

Bir saniye kaybetmeden ona Nastenka ile nasıl konuştuğumu, kendisine nasıl evlenme teklif ettiğimi, onun nasıl kesin olarak reddettiğini ve kızın bu yüzden nasıl kızdığını anlattım. Buradan giderek, onu Tatyana İvanovna ile evlenmekten kurtarmayı ümit ettiğini de söyledim. Hiçbir şeyi saklamadım. Hatta haberlerin tatsız kısmını büyüterek anlattım. Dayımın kesin kararlar alabilmesi için onu önceden tam bir şaşkınlığa düşürmek istiyordum. Bunu başardım da... Başını elleri arasına alarak, farkında olmaksızın:

— Nerede o?.. Nerede şimdi, bilmiyor musun?.. diye bağırdı.

Korkudan sararmıştı. Ümitsizlikle:

— Ben de buraya gelirken, budala gibi sanki her şeyin yoluna girdiğini sanıp rahat etmiştim, diye mırıldandı.

— Şimdi nerede olduğunu bilmiyorum, ama demin, o bağrışmalar başlayınca yanınıza gitmek istiyordu. Herkesin önünde bunları söylemek istiyordu. Belki de bırakmadılar...

— Bırakırlar mı hiç?!.. Kim bilir, neler yapacaktı orada. Öyle coşkulu, öyle gururludur ki!.. Ama nereye gidecek o, nereye? Nereye?.. Sana da aşkolsun oğlum! Neden reddetti seni sanki? Ne anlamsız şey! Kendini beğendirmen lazımdı. Niye böyle duruyorsun, cevap ver Tanrı aşkına?

— İnsaf edin dayıcığım... Bu da sorulacak şey mi yani?

— Ama bu böyle de olamaz. Onunla mutlaka evlenmelisin Sergey, mutlaka. Seni Petersburg'dan bunun için getirttim. Onu mutlu etmelisin; o buradan kovulmamalı, karım, evimizin gelini olunca kovamazlar artık. Düşünsene, kız nereye gidebilir? Buradan ayrılınca hali nice olur? Mürebbiye mi olsun?.. Anlamsız, saçma bir hareket olur bu... Öte yan-

dan iş buluncaya kadar nasıl geçinecekler? İhtiyarın başında tam dokuz can var; aç açına yaşıyorlar. Bu çirkef dedikodular yüzünden çıkarsa, ne onun ne de babasının benden metelik almayacaklarını da biliyorum. Hem bu şekilde gitmesi son derece feci! Yüzde yüz bir rezalet kopacağını biliyorum! Bütün aileye o baktığı için, birkaç aylığını peşin almıştı. Diyelim ki namuslu, kibar bir aile bulduk. Onu mürebbiyelik için tavsiye ettim... Hoş böyle kibar, gerçekten kibar insanları nerede bulacaksın ya?.. Bununla beraber, büsbütün yok değil; hatta pek çok bulunuyor böyleleri... Tanrı'nın gücüne gitmesin! Ama bu da tehlikeli iş: İnsanlara güven olmaz ki. Yoksul kişi vesveseli olur, kızcağız yedirilen ekmeğe, gösterilen içtenliğe karşılık sürekli kendisine hakaret edileceğinin korkusunu taşır. Gerçekten de hakaret ederler, halbuki o öyle onurludur ki... O zaman... o zaman ne olacaktır artık sen düşün. Ya, bir de karşısına bir kadın avcısı, alçağın biri çıkarsa?.. Elbette Nastenka onun suratına tükürecektir; bunu yapacağını biliyorum. Bununla beraber, teres ona hakaret eder. Bu ne de olsa, kızın şerefine zarar verebilir, lekelenir, o zaman da... Öf, kafam çatlayacak neredeyse!.. Hey Tanrım!..

Biraz merasimli bir tavırla:

— Kusura bakmayın, ama size bir şey soracağım... diye söze başladım. Ama bana darılmayacaksınız. Soruma vereceğiniz cevap birçok şeyi halledebilir. Hatta size bu soruyu sormaya hakkım var dayıcığım.

— O da neymiş? Ne sorusuymuş bu?..

— Bana, Tanrı'nın huzurundaymışız gibi, dobra dobra, açıkça söyleyin: Nastasya Yevgrafovna'yı biraz sevmiyor musunuz siz?.. Onunla evlenmek istemez miydiniz? Düşünün bir kere: Onu buradan sırf bu yüzden atmak istiyorlar.

Dayım en taşkın sabırsızlığı gösteren bir hareket yaptı:

— Ben mi? Seviyor muyum?!.. Onu ha!.. Bunlar ya akıllarını kaçırmış, yahut da bana karşı elbirliği yapmışlar. Seni buraya, çıldırmış olduklarını ispat için getirtmedim mi za-

ten? Peki, ama seni niçin onunla evlendirmek istiyorum?.. Bunların hepsi de oynatmış!

— Mademki böyle dayıcığım, müsaade buyurun da her şeyi söyleyeyim. Bir kere bu tahminde hiçbir kötülük görmediğimi size açıkça söyleyeyim. Tam tersine, bu kadar sevdiğinize göre, onu mutlu edecektiniz; dilerim olur da. Tanrı birbirinize bağışlayıp bahtiyar etsin.

Dayım adeta dehşet içinde:

— Aman oğlum, neler söylüyorsun! diye bağırdı. Hem bunlardan bu kadar soğukkanlılıkla nasıl bahsedebilirsin? Zaten sen hep telaş içindesin kardeşim. Sende böyle bir özellik seziyorum. Şu söylediklerinin anlamsızlığına bak! Başka türlü değil, sadece öz kızımmış gibi baktığım bu çocukla nasıl evlenirim ben, düşünsene bir kere! Ona başka gözle bakmak benim için hem ayıp, hem de günahtır, ihtiyar bir adamım ben, o ise henüz bir çiçektir. Fonıa da bunu aynı sözlerle açıklamıştı. Kalbim ona karşı baba sevgisiyle doluyken, sen evlenmekten söz *açıyorsun*. Belki de minnettarlığını göstermek için bunu kabul edecekti. Ama sonunda onun bu duygusundan faydalandığım için beni küçük görmeye başlayacaktı. Hem onu mahvetmiş olacak, hem de bana karşı bağlılığını kaybedecektim. Oysa yavrucuğuma canımı bile vermeye hazırım! Onu Saşa kadar, hatta açık söyleyeyim, ondan da çok seviyorum. Saşa öz kızımdır; bunu bağrıma basarak kendim kızım yaptım. Yoksulluktan kurtardım, büyüttüm. Nurlar içinde yatsın, meleğim Katya da onu severdi; ona evladımız gibi bakmamı vasiyet etti. Okuttum; Fransızca konuşur, piyano çalar, kitap okur, falan... Öyle tatlı bir gülümsemesi var ki... Hiç dikkat ettin mi Seryoja? Sanki seninle alay ediyormuş gibi, oysa alay etmek aklından geçmez, sevgisini gösterir bu... Ben de sen onu isteyince, bizimkiler Nastenka ile ilgili olmadığıma inanır da artık bu çirkin lafları ortaya atmaktan vazgeçerler sanmıştım. Kızcağız rahat, huzur içinde aramızda kalır diye umuyordum. Ne kadar bahtiyar olacaktık hepimiz! İkiniz de çocuklarımsınız, aşağı

yukarı ikiniz de öksüz olarak elimde büyüdünüz. Sizleri ne kadar, ne kadar sevecektim bilemezsiniz!.. Canımı verecektim sizlere... Hiç ayrılmayacaktık. Ah, çok mutlu olacaktım, çok!.. Neden insanlar böyle birbirine kızarlar, kırılırlar, birbirinden nefret ederler?.. İmkân olsaydı onlara her şeyi anlatacaktım, içimi, olduğu gibi dökecektim. Ah Tanrım!

— Dediğiniz doğru dayıcığım, ama ne yapalım ki beni reddetti.

Dayım düşünceli bir tavırla:

— Demek reddetti... Hımm!.. Biliyor musun Sergey, seni reddedeceğini zaten içim söylüyordu bana... diye mırıldandı.

Sonra yüksek sesle:

— Ama hayır, dedi. İnanamıyorum, imkânı yok! Bu her şeyin altüst olması demektir. Belki sen beceriksizlik ettin, sakınmadan konuştun, küçümsedin onu, belki de komplimanlar yapmaya kalkıştın. Bana her şeyi olduğu gibi bir kere daha anlat Sergey.

Olanları en ince noktasına kadar bir kere daha tekrarladım. Nastenka'nın buradan gitmekle dayımı Tatyana İvanovna'dan kurtarmayı ümit ettiğini anlatırken o acı acı gülümsedi.

— Kurtarmak ha!.. dedi. Yarın sabaha kadar...

Korku ile:

— Aman dayıcığım, Tatyana İvanovna ile evleneceğinizi söylemek istemiyorsunuz ya! diye haykırdım.

— Nastya'nın yarın kovulmamasını başka nasıl sağlayabilirdim?.. Yarın ötekini isteyeceğim; resmen söz verdim.

— Demek kararınızı verdiniz dayı.

— Ne yapayım kardeşim, ne yapayım? Yüreğim parçalanıyor, ama karar verdim bir kere. Yarın isteyeceğim. Düğün gürültüsüzce, aile arasında yapılacak. Zaten böyle yapılması daha iyi... Sen de şahidim olursun artık. Hatta bizimkilere bundan söz açtım bile. Bu yüzden bir zaman için kovamayacaklar seni. Ne yapalım birader!.. "Çocuklar için para lazım" diyorlar. Eh, çocuklar için insan ne yapmaz ki! Baş aşa-

ğı kalkıp takla bile atarsın... Hem belki doğru olan da budur. Ailem için bir şeyler yapmalıyım. Boyuna asalak gibi oturmam doğru değil.

Elimde olmayarak:

— Ama o delinin biri, dayıcığım! diye bağırdım; kalbim sızlıyordu.

— Sen de amma büyütüyorsun. Deliymiş... Hiç de deli değil. Başından çok felaket geçmiş bir kızcağız. Ne yapalım, akıllısını almak isterdik, ama... Hoş bazen akıllılar da pek matah çıkmıyor ya! O ise çok iyi kalplidir. Bilsen, ne asil bir ruhu var.

Ümitsizlik içinde:

— Aman Tanrım, bayağı razı olmuş buna!.. diye söylendim.

— Olmayıp da ne yapayım? İyiliğim için uğraşıyorlar. Hem de önünde sonunda kurtuluş yok bana, nasıl olsa evlendireceklerini biliyor, bunu hissediyorum. Bari bu yüzden de bir kavga çıkmadan olsun bitsin. Sana açıkça söyleyeyim Seryoja: Ben buna bir dereceye kadar memnunum da. Karar verdikten sonra sanki sırtımdan bir yük kalkmış gibi oldu, ferahladım. Buraya hemen hemen tamamen sakin olarak geldim. Kısmetim böyleymiş! Üstelik kârdayım da: Çünkü Nastya yanımızda kalacak. Zaten bu şartla razı oldum. Halbuki o da kaçmak istiyor... Hayır hayır, olmaz böyle şey!

Dayım bu sözleri bağırırcasına söyledi ve ayağını yere vurdu. Sonra, kararını vermiş bir adam tavrıyla:

— Bana bak Sergey, beni burada bekle, diye ekledi. Bir yere gitme, ben çabucak dönerim.

— Nereye gidiyorsunuz dayı?

— Belki onu görürüm Sergey. Her şey anlaşılır; emin ol, her şey anlaşılacaktır. O zaman, o zaman... Sen de onunla evlenirsin! Söz veriyorum sana.

Dayım hızla odadan çıktı, eve doğru gitmeyerek bahçeye saptı. Pencereden baktım.



XII

Felaket

Yalnız kalmıştım. Durumum gayet berbattı. Kız tarafından reddedildiğim halde, dayım beni onunla hemen hemen zorla evlendirmek istiyordu. Zihnim karmakarışıktı. Mizinçikov'la teklifi de bir türlü kafamdan çıkmıyordu. Dayımı ne pahasına olursa olsun kurtarmalıydım! Mizinçikov'u bularak ona her şeyi anlatmayı düşündüm.

Ama dayım nereye gitmişti acaba?.. Nastenka'yı arayacağını söylediği halde bahçeye sapmıştı. Gizli buluşmalar ihtimalini düşündüm. Kalbime kötü bir his saplandı, gizli ilişkiye ait Mizinçikov'un sözleri hatırıma geldi. Ama bir an sonra bütün şüphelerimi nefretle reddettim. Dayım yalan söyleyecek adam değildi; orası kesindi, öte yandan merakım gitgide artıyordu. Elimde olmayarak dışarıya çıktım, dayımın kaybolduğu tarafa yürüyerek bahçenin koyu karanlığına daldım.

Ay yeni yeni çıkıyordu. Bahçenin her köşesini bildiğim için, kaybolmaktan korkum yoktu. Yosunla örtülü eski havuzun kenarındaki köhne kameriyeye gelince birden olduğum yerde durakaldım: Kameriyeden konuşmalar duyuluyordu. O anda hissettiğim garip öfkeyi anlatamam. Kameriyede bulunanların dayımla Nastya olduğundan emindim. Bununla beraber ilerlemeye devam ediyordum. Bir yandan

da kendi kendimi adımlarımı yavaşlatmadığıma inandırmaya çalışıyor, nedense boyuna vicdanımı yatıştırmak isteğini duyuyordum. Birden kameriyeden, gayet açık olarak bir öpüşme sesi, sonra ateşli konuşmalar duyuldu. Hemen arkasından da bir kadın çığlık attı. Aynı anda beyazlar giyinmiş bir kadın koşarak kameriyeden çıktı, uçan kırlangıç gibi önümden geçiverdi... Galiba tanınmamak için yüzünü elleriyle kapamıştı. Besbelli kameriyeden beni görmüşlerdi.

Ürkmüş kadının arkasından çıkan erkeği tanıyarak, Obnoskin olduğunu anladığım zaman duyduğum hayretin derecesini nasıl anlatayım, bilemiyorum!

Evet bu Mizinçikov'un söylediğine göre Stepançikovo'dan çoktan ayrılmış olan Obnoskin'in ta kendisiydi! Obnoskin beni görünce şaşırdı. Kendine has küstahlığından eser kalmamıştı.

Gülümseyerek:

— Affedersiniz, ben... şey... yani sizinle burada karşılaşacağımızı hiç ummazdım... diye kekeledi.

Alayla:

— Ben de öyle! dedim. Zaten gittiğinizi duymuştum.

— Hayır efendim. Şey... validemi geçirmiştim de... Sizi dünyanın en asil adamı bilerek, bir ricada bulunmak istiyorum.

— Ne ricası?

— Bazen öyle durumlar olur ki, gerçekten asil bir adam, başka gerçek asil bir adamın asil duygularına başvurmak zorunda kalır; tabii bunu kabul edersiniz. Ne demek istediğimi anlamışınızdır umarım.

— Hiç ummayın, zerrece bir şey anlamadım.

— Benimle birlikte kameriyede bulunan bayanı gördünüz mü?

— Gördüm, ama tanıyamadım.

— Ya, demek tanıyamadınız! Bu bayan yakında karım olacak.

— Tebrik ederim. Yalnız size ne konuda faydalı olabileceğim, onu söyleyin?

— Tek bir ricam var: Beni bu bayanla gördüğünüzü son derece sıkı saklayacaksınız...

"Acaba, kim olabilir bu?" diye düşündüm. "Sakın..."

— Gerçekten bilmem efendim. Size böyle bir söz veremeyeceğim için beni affedeceğinizi umarım.

Obnoskin:

— Tanrı aşkına, ne olur!.. diye yalvarmaya başladı. Durumumu düşünün bir kere: Bu bir sır olarak kalmalı... Siz de nişanlanabilirsiniz, o zaman ben de elimden geleni...

— Şişşt!.. Biri geliyor...

— Nerede?

Gerçekten, otuz adım ötemizden belli belirsiz bir erkek gölgesi geçti.

Bütün vücuduyla tir tir titreyen Obnoskin:

— Bu... bu, mutlaka Foma Fomiç olmalı... diye fısıldadı. Yürüyüşünden tanıdım. Tanrım!.. Şu yandan da gelen var... Duydunuz mu? Hoşça kalın! Teşekkür ederim, hem de yalvarıyorum size!..

Obnoskin kayboldu. Bir dakika sonra, yerden bitmiş gibi dayım karşımda belirdi.

— Sen misin Seryoja? diye seslendi. Her şey bitti... Her şey mahvoldu oğlum!

Dayımın da adamakıllı titrediğini fark ettim.

— Neymiş mahvolan, dayıcığım?

— Gel benimle.

Dayım tıkanıyordu. Kolumdan kuvvetlice kavrayarak sürüklemeye başladı. Pavyona gidinceye kadar yol boyunca ne kendisi tek bir söz söyledi, ne de beni konuşturdu.

Olağanüstü bir şey bekliyordum; aşağı yukarı aldanmamıştım da. Odaya girdiğimiz zaman dayım bir fenalık geçirdi. Ölü gibi sararmıştı. Hemen yüzüne su serptim. Aklımdan, "Böyle bir adamın bayılması için pek feci bir şey olması lazım!.." düşüncesi geçti.

Sonunda:

— Ne oldunuz dayıcığım? diye sordum.

— Her şey bitti Seryoja!.. Foma beni Nastenka ile birlikte bahçede, tam onu öperken yakaladı.

Dayıma hayretle bakarak:

— Öperken mi?.. Bahçede... Öyle mi?.. diye bağırdım.

— Bahçede kardeşim... Nasıl da oldu!.. Onunla kesin bir görüşme yapmak için gitmiştim. Konuşacak, senin hesabına ikna etmeye çalışacaktım. Gittim. Halbuki o beni tam bir saattir havuzun arkasındaki kırık bankın yanında bekliyormuş. Bana bir söyleyeceği olduğu zaman hep oraya gelir.

— Sık sık mı gelir dayıcığım?

— Oldukça kardeşim. Hele son zamanlarda hemen her gece buluşuyorduk. Ama bizimkiler görmüşler galiba. Gözlediklerini, bunun Anna Nilovna'nın işi olduğunu biliyorum. Bir süre için kestik; dört gün kadar hiç buluşmadık. Ama bugün yine lazım oldu. Buluşmamızın ne kadar lazım olduğunu kendin de gördün ya; onunla başka türlü nasıl konuşabilirdim? Buluşma yerimize gittiğim zaman onu orada buldum. Kızcağız beni tam bir saattir bekliyormuş... Onun da bana söyleyecekleri varmış.

— Bak sen! Bu ne tedbirsizlik böyle!.. Takip edildiğinizi de biliyorsunuz...

— Ama çok önemli bir durum karşısındaydık Seryoja. Her ikimizin de birbirimize söyleyecekleri vardı. Gündüzleri ona bakmaya bile cesaret edemiyorum. O bir köşede, ben de özellikle başka tarafa bakıyorum, sanki onun varlığından habersizmiş gibi davranıyorum. Ancak geceleri buluşarak doya doya konuşabiliyoruz.

— E, sonra dayıcığım?

— Daha iki laf etmeden, kalbim çarpmaya, gözlerimden yaşlar boşanmaya başladı. Onu, sana varması için ikna etmeye çalıştım. Kalkıp da bana, "Galiba beni sevmiyorsunuz, herhalde etrafınızı gördüğünüz yok sizin" demez mi?!.. Son-

ra birden boynuma atıldı, sarıldı bana, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. "Ben," dedi, "yalnız sizi seviyorum, kimseyle evlenmem. Sizi çoktandır seviyorum, ama size varamam! Yarın buradan ayrılarak manastıra gideceğim."

— Aman Tanrım!.. demek böyle söyledi. sonra, sonra dayı?..

— Tam o anda bir de baktım, Foma karşımızda duruyor... Nereden de çıkıverdi? Yeşilliklerin arkasına saklanmış; bir günah işlememizi bekliyordu herhalde.

— Hay alçak kerata!

— Nastenka kaçtı, ben donakaldım. Foma Fomiç hiçbir şey söylemeden önümüzden geçti; yalnız bana parmağını salladı. Yarın ne gürültüler kopacağını anlıyorsun ya!

— Anlamaz olur muyum?!..

Dayım ümitsizlik içinde oturduğu yerden fırladı.

— Onu mahvetmek, lekeleyerek namusunu kirletmek istiyorlar! diye bağırdı. Şerefiyle oynayarak damgalamak istiyor, kovmak için bahane arıyorlar. İşte şimdi böyle bir bahane de bulundu. Aramızda gizli ilişki bulunduğu ağızdan ağıza söyleniyordu. Zaten keratalar, Vidopliyasov'la bile görüştüğünü söylediler. Hep Anna Nilovna'nın başının altından çıkıyor bunlar. Şimdi ne olacak acaba? Foma anlatacak mıdır dersin?

— Elbette anlatacaktır dayı.

Dayım dudağını ısırdı. Yumruklarını sıkarak:

— Eğer anlatacak olursa... bir anlatırsa... diye mırıldandı. Ama hayır, inanmam! Anlatmaz, anlar o. Mert, asil bir adamdır. Kıza kıyamaz.

Tam bir keskinlikle:

— Kıysa da kıymasa da, sizin yarın yapacağınız tek iş, Nastasya Yevgrafovna'yı istemektir, dedim.

Dayım kıpırdanmadan yüzüme bakıyordu.

— Biliyor musunuz dayı, dedim. Bu mesele meydana çıkarsa, genç kızın şerefini iki paralık etmiş olursunuz. Felake-

ti tez elden önlemek gerek. Cesaretle, alnınız dimdik, herkesin yüzüne bakın, Nastasya Yevgrafovna'yı resmen isteyin; itirazlarına kulak asmayın. Foma Fomiç de onun aleyhinde gık diyecek olursa, pestilini çıkarın. Anladınız mı?

Dayım:

— Ben bunları daha buraya gelirken düşünmüştüm dostum, dedi.

— Peki, karar verdiniz mi?

— Kesin olarak. Sana bunları anlatmadan önce de kararımı vermiştim.

— Yaşa dayıcığım!..

Dayımın boynuna atıldım.

Uzun uzun konuştuk. Ona Nastenka ile evlenmesinin neden gerekli olduğunu bütün sebepleriyle anlattım. Zaten bunu kendisi benden daha iyi anlıyordu. O gün de belagatim üstümdeydi, dayımın hesabına seviniyordum. Bu işi yapmayı namus borcu saydığı için, karar vermişti. Yoksa dayım, kendiliğinden dünyada harekete geçemezdi. Ama ödev, borç gibi şeyler onun için kutsaldı.

Bununla beraber, meselenin nasıl çözüleceğini pek aklım almıyordu. Dayımın vazife olarak benimsediği bir işten kolaylıkla vazgeçemeyeceğini bildiğim halde, ev halkına ayak direyebileceğine de inanamıyordum bir türlü. Bu yüzden onu gençliğimin bütün ateşiyle kışkırtıyor, kararını gerçekleştirmesini sağlamaya uğraşıyordum.

— Nasıl olsa karar verdiniz, diyordum. Duraksayacak en ufak nokta kalmadı; beklemediğiniz bir şey oluverdi işte... Hoş, zaten bunu bilmeyen yoktu ya, sizden başka herkes Nastasya Yevgrafovna'nın sizi sevdiğinin farkındaydı. Temiz aşkının onun için bir ayıp, bir leke sayılmasına gönlünüz razı olur mu dayıcığım?

— Asla! Ama dostum, kendim için böyle bir saadete de inanamıyorum. Olur şey değil!..

Dayım boynuma atılarak:

— Nasıl, ne diye, niçin sevdi beni?.. diye devam etti. Onun yanında bir ihtiyardan başka bir şey sayılmazdım... Bunu aklımdan geçirmezdim doğrusu!.. Meleğim, ah meleğim!.. Bana bak Seryoja, demin onu sevip sevmediğimi sorduğun zaman, bu konuda bildiğin bir şeyler var mıydı?

— Sadece şunu biliyordum dayıcığım: Kendinizi müthiş bir sevgiyle ona kaptırmıştınız ve bunun farkında değildiniz. Düşünün bir kere rica ederim. Beni getirtiyorsunuz, onunla evlendirmek istiyorsunuz; maksadınız ne? Sırf Nastasya Yevgrafovna akrabalarınız arasına girsin de hiçbir zaman yanınızdan ayrılmasın diye, değil mi?

— İyi ama sen... Sen beni affediyor musun Sergey?

— Aman dayıcığım!..

Dayım beni kucakladı.

— Yalnız şunu unutmayın ki dayı, şimdi hepsi size cephe almış durumda... Bu yüzden siz de onlara karşı harekete geçmelisiniz. Hem de bunu hemen yarın yapmalısınız.

Dayım biraz düşünceli bir tavırla:

— Evet... Öyle, yarın!.. diye tekrarladı. Hem de biliyor musun, buna metanetle, gerçek bir ruh asilliği ve karakter kuvvetiyle, evet, karakter kuvvetiyle başlamalıyım.

— Ama korkmak yok dayıcığım!

— Korkmayacağım artık Seryoja. Yalnız bir nokta var: Nereden, nasıl başlayacağımı bilemiyorum.

— Bunu hiç düşünmeyin dayı. Yarın olsun bir kere, her şey kendiliğinden yürür zaten. Şimdi artık sakinleşmeye bakın. Çok fazla düşünmek daha kötü. Foma ağzını açacak olursa, derhal evden kovarak tuzla buz etmeli onu.

— Acaba kovmadan olmaz mı? Bak kardeşim, ben nasıl karar verdim. Yarın sabah, gün doğar doğmaz yanına gider, ona, şimdi seninle konuştuğum gibi her şeyi anlatırım. Foma gibi asil bir insanın, dünyanın en asil adamının bu durumda anlayışsızlık göstermesine imkân yok! Yalnız annemin, Tatyana İvanovna'ya yarın onu isteyeceğimden bahsedip etmediğini merak ediyorum. Ettiyse, pek kötü!

— Tatyana İvanovna için hiç üzülmeyin dayıcığım.

Ona Obnoskin'le kameriyedeki sahneyi anlattım. Dayım dehşetli bir şaşkınlık içinde kaldı. Mizinçikov'un adını ağzıma almadım.

Dayım:

— Hayalci kadın! diye bağırdı. Gerçekten çok hayalci! Zavallı kadın, hepsi etrafını sarmışlar, saflığından faydalanmak istiyorlar. Demek Obnoskin de ha?.. Hani gitmişti o?.. Garip şey, pek garip! Şaşırdım doğrusu Seryoja. Bunu hemen yarın inceleyerek çaresine bakmalı. Lakin kadının Tatyana İvanovna olduğundan emin misin?

Yüzünü görmediğim halde, bazı sebeplerden ötürü Tatyana İvanovna olduğundan emin bulunduğumu söyledim.

— Hımm!.. Belki çiftlik kızlarımızdan biriyle âşıkdaşlık ediyordu da sen Tatyana İvanovna'ya benzettin. Sakın bahçıvanın kızı Daşa olmasın? Kurnaz kızdır?.. Mimlenmiştir de onun için söylüyorum. Anna Nilovna bir kere takip etmiş, yakalamıştı onu. Ama olur şey değil canım!.. Evlenmek istediğini söylüyordu. Tuhaf, pek pek tuhaf doğrusu.

Nihayet ayrıldık. Dayımı kucakladım, Tanrı'ya emanet ederek başarılar diledim.

— Yarın, yarın! diye tekrarlayıp duruyordu. Sen daha kalkmadan her şey halledilecek. Foma'ya gider, efendice konuşurum onunla. Öz kardeşimin karşısındaymışım gibi hepsini anlatır, içimi döker, kalbimin en gizli köşelerini açarım. Eh, hoşça kal Sergey. Yat artık, sen de yorulmuşundur. Ben herhalde bütün gece gözümü kırpmayacağım.

Çıktı, yorgun ve son derece hırpalanmış olarak hemen yattım. Çetin bir gün geçirmiştik. Sinirlerim fena halde bozulmuştu. Uyuyuncaya kadar birkaç kere daldım, sonra titreyerek yeniden uyandım. Bununla beraber yattığım sırada üzerimdeki izlenimlerin garipliği, ertesi sabahki uyanışımın orijinalliği yanında hiçti.



İKİNCİ ve SON BÖLÜM

I

Takip

Deliksiz bir uykuya dalmış, rüya bile görmeden uyuyordum. Birden ayaklarımın üstüne on pud'luk* bir ağırlığın çöktüğünü hissettim. Bağırarak uyandım. Ortalık aydınlanmıştı. Pencereden güneşin ışıl ışıl parladığı görülüyordu. Yatağımda, daha doğrusu, tam ayaklarımın üstünde Bay Bahçeyev oturuyordu. Onun olduğuna şüphe edilemezdi. Ayaklarımı zar zor kurtardıktan sonra yatağın içinde doğruldum ve henüz uyanmış adamın mahmurluğu ile ona bakmaya başladım.

— Bir de bakıyor! diye bağırdı. Niye gözlerini diktin bana? Kalksana anam babam, kalk! Yarım saattir uyandırmaya çalışıyorum. Aç gözlerini bakayım.

— Ne oldu yahu? Saat kaç?

— Vakit daha erken, ama iki gözüm, bizim Fevronya günün ağarmasını beklemeden tüydü. Kalk, takibine gidiyoruz.

— Hangi Fevronya?..

— Şu deli kadın işte... Tüydü. Daha şafak sökmeden tüydü. Uyandırayım diye hemen sana koştum. Ama başarıncaya kadar iki saat geçti. Kalk anam babam kalk, dayınız da bekliyor.

---

* 1 pud, 16,38 kg.

Sonra hırçın, ama memnunluk dolu bir sesle:

— İşte size bayram! diye ekledi.

— Kimden, neden bahsediyorsunuz? diye sabırsızlıkla sordum. Bununla birlikte, meseleyi anlamaya başlıyordum. Tatyana İvanovna olmasın bu?

— Başka kim olacak ki! Elbette o. Söylüyordum; böyle olacağını önceden söylüyordum zaten, ama dinlemediler ki! Şimdi sizlere tam bir bayram yaptırdı işte! Aşk delisidir o, aşk kafasına öyle bir mıhlanmış ki!.. Tuh!.. Ya öteki, ötekine ne dersin, şu keçi sakallıya?..

— Demek Mizinçikov'la ha?!..

— Tuh, tövbeler olsun! Kendine gelsene anam babam, şu mübarek bayram günü hürmetine ayıl bari. Akşam o kadar kaçıracak ne vardı; bak, hâlâ kafanın dumanı dağılmamış. Hangi Mizinçikov'dan bahsediyorsun? Mizinçikov'la değil, Obnoskin'le kaçtı! İvan İvaniç Mizinçikov aklı başında adamdır; şimdi bizimle birlikte takibe hazırlanıyor.

— Ne diyorsunuz, Obnoskin'le ha?.. diye bağırdım ve şaşkınlıktan yatağımın içinde zıpladım bile.

Şişko, oturduğu yerden fırlayarak:

— Amma da ters adamsın be! diye seslendi. Ben onu okumuş bir adam bilerek bir olayı anlatmaya geliyorum, o ise inanmak bilmiyor. Şimdi bak, bizimle birlikte gelmek istiyorsan, kalk, ayağına pantolonunu geçir, hazırlan. Burada çene çalmaya gelmedim. Zaten seninle epeyi zaman öldürdüm.

Fena halde öfkelenerek dışarı çıktı.

Havadisin verdiği şaşkınlıkla yatağımdan fırladım, acele acele giyinerek aşağıya indim. Dayımı evde bulacağımı tahmin ettim. Orada galiba olay henüz duyulmamıştı, herkes uykudaydı. Usulcacık büyük kapıdan yukarıya çıktım. Girişte Nastenka ile karşılaştım. Üstünde sabahlık mı, gecelik mi olduğunu pek fark edemediğim bir şey vardı. Saçları dağınıktı. Yataktan henüz kalktığı, birisini beklediği belliydi. Sararmıştı; korku içinde, titrek bir sesle:

— Tatyana İvanovna, Obnoskin ile kaçmış. Doğru mu bu? diye sordu.

— Doğruymuş. Dayımı arıyorum, peşinden gideceğiz.

— Ah, getirin onu buraya! Çabuk getirin. Eğer geri getirmezseniz, mahvolur.

— İyi, ama dayım nerede?

— Herhalde ahırların yanındadır. Arabayı hazırlıyorlar da... Ben de onu bekliyordum. Size bir şey söyleyeceğim. Ona, bugün mutlaka gideceğimi, artık karar verdiğimi söyleyin. Babam götürecek beni. Mümkünse, hemen şimdi gideceğiz. Artık her şey mahvoldu, her şey bitti...

Nastenka bunları söylerken kendinden geçmiş gibiydi. Birden ağlamaya başladı. Galiba bir isteri buhranının başlangıcıydı bu... Onu yatıştırmaya çalışarak:

— Yapmayın Nastasya Yevgrafovna, sakin olun! diye yalvarıyordum. Bunlar hep hayra alamet şeyler; bak göreceksiniz!

Nastenka tıkanıyor, elinde olmayarak, kuvvetle ellerimi sıkıyordu.

— Bilmem... Ne olduğunu ben de bilmiyorum... diye kekeledi. Lütfen ona deyin ki...

O anda kapının dışından, sağ taraftan gürültüler duyuldu. Nastenka ürktü, elimi bırakarak, sözünü bitirmeden merdivenden yukarıya koşmaya başladı.

Arkadaşlarımı, yani dayımı, Bahçeyev'i ve Mizinçikov'u avluda ahırların yanında buldum. Bahçeyev'in arabasına atlar yeni koşuluyordu. Yola çıkmak için her şey hazırdı, beni bekliyorlardı.

Dayım beni görünce:

— İşte geldi! diye bağırdı.

Sonra yüzünde garip bir ifadeyle:

— Duydun mu kardeş? diye ekledi.

Bakışlarında, sesinde, hareketlerinde korku, şaşkınlık, bununla beraber biraz da ümit vardı.

Hemen meselenin ayrıntısını anlattılar. Bay Bahçeyev, gayet rahatsız geçirdiği geceden sonra, köyünden beş verst öte-deki manastıra, sabahın ilk ayinine yetişmek üzere şafakla evden çıkmış. Tam büyük yolun manastır yoluna kavuştuğu dönemeçte hızla geçen bir araba, arabanın içinde de Tatyana İvanovna ile Obnoskin'i görmüş. Tatyana İvanovna'nın, ağlamış, ürkek bir hali varmış. Bağırarak, Bay Bahçeyev'e doğru kollarını uzatmış; anlatışına göre, imdat diliyormuş...

Bay Bahçeyev:

— O keçi sakallı kerata da bir köşeye sinmiş, hiç kıpırdamıyordu. Ama yağma yok, bizden saklanamazsın!.. diyordu.

Bunun üzerine Stepan Alekseyeviç uzun boylu düşünmeksizin arabasını geriye çevirmiş, Stepançikovo'ya gelerek dayımı, Mizinçikov'u ayağa kaldırmış. Sonunda beni de uyandırmıştı.

Hemen kaçanların peşine düşmeye karar verdik.

— Ne dersiniz şu Obnoskin'e ha! Kimin aklına gelirdi ki...

Dayım bunu söylerken, sabit bir bakışla bana bakıyor, sanki böylelikle başka bir düşüncesini anlatmak istiyordu.

Mizinçikov son derece tepkiyle ve yüzüme bakmamaya çalışarak:

— Bu alçak adamdan her zaman her türlü ahlaksızlık beklenebilirdi! diye bağırdı.

Bay Bahçeyev arabaya binerek:

— E, gidiyor muyuz? dedi. Yoksa geceye kadar burada birbirimize masal mı anlatacağız?

Dayım onayladı:

— Gidelim, gidelim.

— Her şey yolunda gidiyor dayı, diye fısıldadım. Gördünüz mü ne kadar usturuplu oldu bu iş...

— Bırak canım, günaha girme! Hem şimdi onlar, iş istedikleri gibi olmadığı için, ceza olarak *ötekini* kovacaklardır; anlıyor musun?

Bay Bahçeyev ikinci defa:

— Hadi Yegor İlyiç! Fısıldaşacak mısınız, yoksa yola mı çıkacaksınız? diye bağırdı. İsterseniz, hayvanları çözelim de atıştıralım biraz. Ne dersiniz, bir iki kadehçik yuvarlayalım mı?..

Bu sözler öyle hiddet dolu bir alayla söylenmişti ki, Bay Bahçeyev'in isteğini hemen yerine getirmemek imkânsızdı. Hepsi derhal arabaya bindiler, atlar hızla yola koyuldu.

Bir süre hepimiz sustuk. Dayım bana anlamlı anlamlı bakıyor, ama başkalarının yanında konuşmak istemiyordu. Sık sık düşünceye dalıyor, sonra birden uykudan uyanıyormuş gibi kendine geliyor, titriyor, heyecanla etrafa bakınıyordu.

Mizinçikov görünüşte sakindi. Sigarasını içiyordu; duruşunda haksız yere hakarete uğramış adamın vakur hali vardı. Yalnız Bahçeyev hepimizin hesabına köpürüyor, söyleniyor, herkese ve her şeye gizlemediği bir hiddet duyarak öfleyip pöflüyordu. Durmadan yere tükürüyor, bir türlü rahat edemiyordu.

Dayım birdenbire:

— Stepan Alekseyeviç, Mişino'ya gittiklerinden emin misiniz? diye sordu.

Sonra bana dönerek açıkladı:

— Buradan yirmi verst ötede küçücük, otuz kişilik bir köy... Bunu eski sahiplerinden, işinden ayrılmış bir il memuru aldı. Dünyada eşine rastlanmayacak lanet herifin biriymiş. Böyle söylüyorlar, ama kim bilir, belki de yanlışları var... Stepan Alekseyeviç, Obnoskin'in oraya gittiğini, o memurun da kendisine yardım ettiğini ileri sürüyor.

Bahçeyev silkindi.

— Ne sandınız ya? diye bağırdı. Mişino'ya gittiler, diyorum size. Ama belki şimdi Mişino'da Obnoskin'in yerinde yeller esiyordur, o da başka... Avluda üç saat boşu boşuna çene çaldıktan sonra!

Mizinçikov:

— Merak etmeyin, buluruz! dedi.

— Bekle sen, buluruz!.. İşleri yok da seni bekleyecekler... Herif kuşu tıktı kafese bir kere, artık onu zor yakalarsın.

Dayım:

— Üzülme Stepan Alekseyiç, üzülme, dedi. Nasıl olsa ulaşırız onlara. Henüz bir şey becermeye zaman bulamamışlardır. Böyledir; görürsün, bak.

Bahçeyev hiddetle:

— "Zaman bulamamışlar..." diye tekrarladı. O karının beceremediği şey var mıdır? Sessizliğine bakmayın siz.

Sonra incecik bir sesle ve birini taklit ediyormuş gibi:

— "Sessizdir o, felaketlere uğramıştır..." diye ekledi. Ama zavallınız bize külahı ters giydiriverdi; daha gün doğmadan dilimiz dışarıda yollara düştük. İnsan bunların yüzünden mübarek bayram gününde ibadetini de yapamıyor. Tuh!..

— İyi ama, o ne küçücük bir çocuk, ne vesayet altında bulunuyor, dedim. Kendi istemedikten sonra çeviremeyiz. Nasıl yapmalı, bilmem?

Dayım:

— Şüphesiz, cevabını verdi. Ama emin ol, o da bunu isteyecek. Şimdi bunu yaptı, ama bizi görünce hemen dönecektir, eminim. Onu kendi haline bırakmaya gelmez. Bu bizim vazifemiz...

Bahçeyev hemen bana atılarak:

— Vesayet altında değilmiş!.. diye bağırdı. Aptal o, anam babam; vesayet altında değil, ama aptalın aptalı! Sana dün söylemek istemedim. Geçen gün yanlışlıkla odasına girmiştim. Baktım, tek başına aynanın karşısında ellerini kalçalarına dayamış, ekosez* oynuyor. Ya giyinişi?.. Modellerin taklidi, tam bir model!.. Tükürerek çıktım odasından. Böyle olacağını daha o zaman anlamıştım zaten.

---

* Eski bir dans.

Biraz çekinerek:

— Ama Tatyana İvanovna'yı ayıplamamalı, dedim. Sağlığının yerinde olmadığı, yani daha doğrusu böyle bir alışkanlıktan mustarip olduğu malum... Bana kalırsa, bu işte suç onun değil, sırf Obnoskin'in.

Şişko hiddetinden morardı bile:

— Sağlığı yerinde değilmiş!.. diye atıldı. Gel de konuş bununla. Âlemi çıldırtmaya yemin ettin galiba. Hem de bunu dünden beri yapmış olacaksın! Aptaldır o, anam babam, tam anlamıyla aptal! Sağlık durumunun bununla hiçbir ilişiği yok!.. Ta küçüklüğünden beri Kupidon'la* bozmuştur. Ama Kupidon onu bu defa pek coşturdu. O, ciğeri beş para etmeyecek keçi sakallı herif de paracıklarını cebine yerleştirdi, şıngırdata şıngırdata kaçıyor... İçinden kıs kıs da gülüyordur...

— Siz onu Tatyana İvanovna'yı hemen bırakır mı sanıyorsunuz?

— Ne sandındı ya? Böyle değerli malı boynuna takıp taşıyacak mı yani? Soyar soğana çevirir, bir yol kenarında, çalılar arasına oturtur; sonra da pırr diye uçuverir... Bizimki de oturduğu yerde çiçekleri koklasın.

Dayım:

— E, seninki de artık hayal canım! diye bağırdı. Hem ne diye bu kadar kızıyorsun Stepan? Hayret ediyorum yani, bundan sana ne?

— İnsan değil miyim, kızıyorum; benimle bir ilişiği olmadığı halde, yine de kızıyorum! Belki de bunu sevdiğim için yapıyorum. Hay dünya batsın!.. Ne diye geldim buraya?.. Niye yolumu çevirdim sanki? Benimle ne ilgisi vardı bunların?!..

Bay Bahçeyev böylece söylenip duruyordu, ama ben artık ona kulak vermiyor, peşini kovaladığımız Tatyana İva-

* Mitolojide aşk tanrısı.

novna'yı düşünüyordum. Aşağıya, onun sonraları en güvenilir kaynaklardan öğrendiğim ve maceralarının açıklanması için bilinmesi gerekli özgeçmişini kısaca yazıyorum.

El evinde büyümüştü. Zavallı bir öksüz çocuk, zavallı bir genç, sonra da zavallı bir kart kız olan Tatyana İvanovna, bütün zavallı hayatı boyunca keder, öksüzlük, hakaret, azar ve başkasının verdiği ekmeği yemenin acılığını bol bol tattı. Neşeli, alıngan, aşırı derecede hoppaydı. İlk gençliğinde acı dolu hayatına şöyle böyle tahammül edebilmişti. Ama zamanla Tatyana İvanovna gitgide sarararak zayıflamaya başladı, hırçınlaştı, alınganlığı hastalık derecesini aldı. Kendini sınırsız bir hayalciliğe kaptırdı. Hayal kurduğu sıralar, bazı bazı isterik ağlamalar, titremeler, hıçkırmalar da geliyordu. Gerçek onu dünya saadetlerinden ne derece uzaklaştırıyorsa, o da kendini o ölçüde hayalciliğe kaptırıyordu. Aklın almayacağı zenginlik, solmaz bir güzellik, prens yahut generallerin zarif, zengin oğullarından talipler kuruyordu. Bunlar temiz kalplerini ona sunarak ayaklarının dibinde aşktan ölüyorlardı... Sonunda o geliyordu. Bu güzellik ideali, türlü türlü meziyet sahibi, coşkulu, sevgi dolu, sanatkâr, şair bir general oğluydu... Bütün bu hayallerin ya hepsi, yahut sıra ile birkaçı yalnız rüyada değil, uyanıkken de Tatyana İvanovna'nın kafasını dolduruyordu. Ama bünyesi bu ardı kesilmeyen hayal afyonuna dayanamayarak zayıflamaya başladı.

O sıralar felek ona son bir oyun oynadı. Tatyana İvanovna dayanılmaz şartlar altında ihtiyar, dişsiz, son derece dırdırcı bir kocakarının yanında nedime olarak bulunuyordu. Her suç ona yükleniyor, yediği her lokma, kadının sırtından giydiği her eski, başına kakılıyor, her isteyen ona hakaret edebiliyordu. Bu azaplı hayat içinde bunalan, ama bir yandan da en çılgınca, en ateşli hayaller kuran Tatyana İvanovna birdenbire uzak bir akrabasının ölüm haberini aldı. O vakte kadar hoppa kızın hiç arayıp sormadığı bu akrabanın bütün ailesi, yakınları çoktandır ölmüşlerdi. Kendisi memle-

ketin öbür ucunda, ücra bir köşede tek başına, kapalı, sessiz bir hayat yaşıyordu. Garip, tasalı, tefecilik yapan bir adamdı. Ayrıca kafatası ilmiyle de uğraşırdı.

Büyük bir servet, birden, gökten gelen bir altın hazinesi şeklinde, adeta bir mucize gibi, Tatyana İvanovna'nın kucağına düştü. Ölen akrabanın biricik yasal vârisi idi. Eline tam yüz bin gümüş ruble geçti. Feleğin bu garip cilvesi onu mahvetti. Gerçekten adamakıllı sarsılmış bir kafa, bu durumda bütün hayallerinin gerçekleşeceğine nasıl olur da inanmazdı?.. Böylelikle zavallıcık aklının son kırıntısına da veda etmek zorunda kaldı. Saadetten kendini kaybederek tatlı, cazibeli, ulaşmaya imkân olmayan hayal dünyasına, hem de bir daha dönmemecesine daldı. Hakikat âleminin düşünce, kaygı ve engellerine, şu önüne geçilmez, iki kere ikinin dört ettiği kadar kesin kanunlarına ne lüzum vardı sanki! Tatyana İvanovna, otuz beş yaşıyla göz kamaştırıcı hayallerini, sonbaharın hazin soğuğu ile aşkın ihtişamlı, ölçüye sığmaz zevkini içinde gayet kolaylıkla bağdaştırabiliyordu. Hayatında bir kere hayali gerçekleşmişti. Şu halde, neden öbür istediklerine de kavuşmayacaktı?.. Niçin o çıkagelmesindi?..

Tatyana İvanovna düşünmeden inanıyordu. Kafasını bir yandan o, ideal sevgilisi doldururken, bir yandan da başka tipte talipler düşünüyordu. Nişanlı, nişansız şövalyeler; asker, sivil şahıslar; ordu, hassa alayı subayları; asil kişiler, Paris görmüş, yahut sadece Moskova'ya gitmiş şairler kafasını işgal edenler arasındaydı. Sakallı, sakalsız kimseler; İspanyolvari sakalı olanlar, olmayanlar; İspanyollar, İspanyol olmayanlar –ama tercihen İspanyollar– Tatyana İvanovna'nın hayalini gece gündüz korkunç bir kalabalık halinde dolduruyor, etraftakilerde de endişe uyandırıyordu. Kızcağızın tımarhaneyi boylamasına az kalmıştı. Bütün bu güzel hayal tipleri aşk taşan parlak bir çember halinde etrafını çevirmişlerdi. Tatyana İvanovna günlük hayatta da her şeyi böyle fantastik bir şekilde görüyordu. Kime baksa, herkes ona âşık olurmuş;

önünden her geçen İspanyolmuş; bir ölen olsa, mutlaka ona aşkından ölmüşmüş... Aksi gibi, kurduğu hayallere inanmasına sebepolacak durumlarla karşılaşıyordu. Gerçekten, Obnoskin, Mizinçikov gibi kimseler böyle maksatlarla peşinden koşuyorlardı. Etrafında herkes birdenbire her istediğini yapmaya, ona yaltaklanmaya, şımartmaya başlamıştı. Bunların parası hatırına yapıldığı zavallı Tatyana İvanovna'nın hatırından bile geçmiyordu. Bütün insanların bir mucizeyle birden iyileşerek, hoş, neşeli, sevimli ve iyi yürekli oluverdiklerinden emindi. O, henüz gelmemişti, ama hiç şüphe yok gelecekti. Zaten şimdiki yaşayışı hiç de fena değildi, cazipti, eğlence doluydu. Buna göre daha bekleyebilirdi.

Tatyana İvanovna şeker yiyor, zevk sürüyor, roman okuyordu. Romanlar hayal gücünü daha çok kızıştırıyor, çoğu zaman da daha ikinci sayfalarında bırakılıyordu. Tatyana İvanovna'nın daha uzun okumaya tahammülü yoktu. İlk satırlar, aşka en ufak bir ima, hatta bazen bir manzara, oda veya tuvalet tarifi onu hemen hayal âlemine sürüklüyordu. Durmadan yeni elbiseler, dantel, şapka, başlıklar, kurdelalar, kumaş ve işleme örnekleri, patronlar, şeker, çiçek, küçük köpekler getirtiliyordu. Üç kız, odasında sabahtan akşama kadar dikişle meşguldü. Küçük bayan da sabahtan akşama kadar, hatta geceleri bile, ceketlerinin süslerinin provasını yapıyor, ayna karşısında kırıtıyordu. Mirasa konduktan sonra adeta gençleşmiş, güzelleşmişti.

Tatyana İvanovna ile ölen General Krahotkin arasında ne gibi bir akrabalık bulunduğunu hâlâ bilemiyorum. Bence akrabalık Tatyana İvanovna'yı elde ederek, dayımı onun parasıyla evlendirmek isteyen generalin karısının uydurmasından ibaretti.

Bay Bahçeyev, Kupidon'un Tatyana İvanovna'yı coşkunluğun son raddesine ulaştırdığını söylemekte haklıydı. Obnoskin'le kaçtığı haberini alır almaz, dayımın hemen onu yakalayarak geri getirmeyi düşünmesi pek doğruydu. Zavallı,

başına buyruk bırakılamazdı, kötü insanların eline düşer, hemen mahvolurdu.

Mişino'ya vardığımız zaman saat ona geliyordu. Bu, çukurda kalmış, ana yoldan iki üç verst ötede, ufak, yoksul bir köyceğizdi.

Çatıları kararmış samanla yarım yamalak örtülü, isli, çarpık kulübeler yolculara mahzun, sevimsiz bir şekilde bakıyordu. Bir verstin dörtte biri kadar bir mesafede ne bir bahçe, ne de ufak bir yeşilliğe rastlanıyordu. Tek bir yaşlı söğüt, adı ancak havuz olan, yeşilimtrak bir su birikintisinin üzerine eğilmiş, uyukluyordu.

Böyle bir yer değişikliği Tatyana İvanovna üzerinde iyi etki bırakmayacaktı herhalde. Beylerin evi yeni, uzun, dar bir yapıydı. Altı pencere aynı hizada yapılmıştı. Evin damı üstünkörü bir şekilde samanla örtülüydü. Memur çiftlik sahibi, her şeye yeni yeni başlıyordu; avlusu bile henüz çevrili değildi, ancak bir tarafta kurumuş yaprakları henüz dökülmemiş fındık dallarından bir çit yapılıyordu. Çitin yanında Obnoskin'in arabası duruyordu. Suçluları tepeden inme bastırmıştık. Açık bir pencereden bağırma, ağlama sesi geliyordu.

Girişte yalınayak bir çocukla karşılaştık; çocuk bizden kaçmaya başladı. Birinci odada basma örtülü, uzun, arkalıksız bir Türk divanına ağlamaklı yüzüyle Tatyana İvanovna kurulmuştu. Bizi görünce bir çığlık koparararak elleriyle yüzünü kapadı. Yanında ürkmüş, acınacak derecede bozulmuş bir halde Obnoskin duruyordu. O kadar şaşırmıştı ki, gelmemize seviniyormuş gibi, ellerimizi sıkmaya başladı. Aralanmış kapıdan entarisinin ucunun görünmesinden, öbür odada bir kadının bulunduğu anlaşılıyordu. Görünmeyen bir delikten bizi dinliyor ve gözetliyordu. Ev sahipleri çıkmıyorlardı. Sanki evde bile değillerdi, hepsi bir köşeye saklanmıştı...

Bahçeyev odaya dalarak:

— İşte gezgininiz!.. diye bağırdı. Bir de elleriyle yüzünü örtüyor!..

Mizinçikov sert bir eda ile:

— Taşkınlığı bırakın Stepan Alekseyeviç, dedi. Ayıp artık. Burada yalnız Yegor İlyiç'in söz hakkı vardır. Biz tamamıyla yabancıyız.

Dayım, Bay Bahçeyev'e sert bir bakış fırlattı, sonra elini sıkmak üzere ona doğru atılan Obnoskin'i görmüyormuş gibi, hâlâ yüzünü elleriyle kapamış oturan Tatyana İvanovna'nın yanına gitti. Gayet yumuşak bir sesle ve belirgin bir içtenlikle:

— Tatyana İvanovna, dedi. Sizi hepimiz o kadar seviyor, o kadar sayıyoruz ki, düşündüklerinizi öğrenmek üzere buraya kadar geldik. Bizimle birlikte Stepançikovo'ya gelmeyi istemiyor musunuz? Bugün İlyuşa'nın isim günü var. Annem sizi sabırsızlıkla bekliyor. Saşurka ile Nastya herhalde sabahtan beri sizin için ağlayıp duruyorlardır.

Tatyana İvanovna ürkek bir hareketle başını kaldırdı. Parmaklarının arasından dayıma baktı, sonra birdenbire gözyaşları arasında boynuna atıldı. Hıçkırıklarla boğularak:

— Çabuk, çabuk götürün beni buradan!.. Mümkün olduğu kadar çabuk... dedi.

Bay Bahçeyev dirseğiyle beni dürterek:

— Pek hoplayıp zıpladı, ama sonunda yelkenleri suya indirdi; diye fısıldadı.

Dayım soğuk bir tavırla Obnoskin'e döndü, hemen hemen yüzüne bakmadan:

— Şu halde her şey halloldu, dedi. Tatyana İvanovna buyurun, koluma girin; gidelim!

Kapının arkasından bir hışırtı duyuldu, kapı gıcırdadı ve daha fazla aralandı. Obnoskin, aralanmış kapıya merakla bakarak:

— Fakat efendim, dedi, başka bir yönden de... Siz de hak verin ki Yegor İlyiç, evimde yaptığınız şey... yani... sizi selamladığım halde selamımı almadınız Yegor İlyiç...

Dayım, Obnoskin'e sert sert bakarak:

— Sizin de benim evimde yaptığınız gayet çirkin bir harekettti bayım! cevabını verdi. Hem de burası sizin eviniz değildir. Tatyana İvanovna'nın burada bir dakika bile kalmak istemediğini duydunuz. Daha ne istiyorsunuz?.. Tek söz istemem, duydunuz mu? Rica ederim, tek bir söz söylemeyin! Bu konuda sizinle daha fazla konuşmak niyetinde değilim. Hem sizin için de böylesi daha iyi...

Obnoskin o kadar suspus oldu ki, ondan beklenilmeyen bir perişanlık içinde abuk sabuk konuşmaya başladı.

Yarı fısıldayarak, utancından ağlamaklı bir sesle:

— Beni küçük görmeyin Yegor İlyiç, diyordu.

Hem söylüyor, hem ikide bir, besbelli duyulmaktan korkarak kapıya bakıyordu.

— Bunu ben değil, annem yaptı. Ben çıkar gözetmiyordum Yegor İlyiç... Gerçi tabii çıkar için, ama yüksek bir maksatla yaptım bunu. Parayı faydalı işler için sarf edecektim... Yoksullara yardım edecektim. Modern bilgilerin yayılması için faydalı olacaktım. Hatta üniversitede bir öğrenci okutmayı kuruyordum. Servetimi böyle işlerde kullanacaktım Yegor İlyiç... Başka bir niyetim yoktu Yegor İlyiç...

Hepimiz adeta utanmıştık. Mizinçikov kızardı bile, başını öbür yana çevirdi. Hele dayım utancından ne söyleyeceğini şaşırdı.

Sonunda;

— Peki, peki canım! dedi. Üzülme Pavel Semyoniç, ne yapalım, herkesin başına gelebilir... İstersen, yemeğe gel. Buyurun, memnun olurum.

Fakat Bay Bahçeyev başka türlü hareket etti.

— Öğrenci okutacakmış!.. diye hiddetle kükredi. Öğrenci okutacak adamdır da! Kendi başkasından bir şeyler koparmaya bakar... Ayağında donu yok, öğrenci okutmaya bulaşıyor. Çapulcu sen de!.. Nasıl, tatlı bir kalbi fethettin, öyle mi? Ya saygıdeğer validen nerede? Saklandı mı yoksa? Korkudan

orada bir paravanın arkasına saklanmamış yahut yataklardan birinin altına sinmemişse, ben de Bahçeyev değilim!

Dayım:

— Stepan, Stepan!.. diye bağırdı.

Obnoskin kızardı, itiraz etmeye hazırlandı. Ama ağzını açmaya zaman bulamadan kapı açıldı; fena halde hırslanmış, hiddetinden kıpkırmızı, gözleri fıldır fıldır dönerek bizzat Anfisa Petrovna odaya daldı.

— Bu da ne? Ne oluyor burada? diye bağırmaya başladı. Yegor İlyiç, bu nasıl şey?.. Bir sürü herifle kibar bir eve dalarak bayanları ürkütüyorsunuz, emirler veriyorsunuz. Ne demektir bu? Çok şükür ben daha bunamadım Yegor İlyiç!

Sonra oğluna dönerek:

— Miskin, mendebur sen de! dedi. Hemen dizlerinin bağı çözüldü. Anana evinde hakaret ediyorlar da, ağzını açıp bir şey söylemiyorsun. Kendini bilen bir genç böyle mi hareket eder? Genç değil, paçavrasın bundan sonra, paçavra!..

Nerede o dünkü nazlar, modaya uygun kırıtmalar? Anfisa Petrovna'nın saplı gözlüğü de yoktu. Tam bir cadı, maskesiz bir cadıydı! Dayım onu görür görmez, Tatyana İvanovna'yı koluna taktığı gibi, odadan çıkmaya kalktı. Lakin Anfisa Petrovna hemen yolunu kesti.

— Öyle kolay kolay çıkamazsınız buradan Yegor İlyiç! diye yeniden başladı. Tatyana İvanovna'yı ne hakla götürüyorsunuz buradan? Onu annenizle ve şu aptal Foma Fomiç'le kurduğunuz tuzağa düşüremediğinize kızıyorsunuz, değil mi? Adi çıkarlar gözeterek onunla kendiniz evlenmek istiyordunuz. Affedersiniz, ama burada sizin gibi değil, asilane düşünülüyor. Tatyana İvanovna evinizde kötülüğüne çalışıldığını, kendisini mahvetmeye uğraştıklarını görünce bizzat Pavluşa'ya sığındı. Tuzağınızdan kurtarılmasını rica etti. Gece kaçmaya bile mecbur oldu. Evet, bu hale getirdiniz zavallıyı! Öyle değil mi Tatyana İvanovna? Mademki böyle, nasıl oluyor da arkanızda bir güruhla kibar bir eve saldırma-

ya, asil bir kızın ağlayıp sızlamasına aldırmadan, onu zorla kaçırmaya cesaret edebiliyorsunuz? Buna müsaade etmem! Edemem!.. Daha aklımı kaçırmadım ben. Tatyana İvanovna burada kalacak; çünkü canı böyle istiyor. Hadi gidelim Tatyana İvanovna, dinlemeyin onları canım! Bunlar size dost değil, düşmandır. Korkmayın canım, gidelim. Ben şimdi sepetlerim onları.

Fakat Tatyana İvanovna korku ile birdenbire:

— Hayır hayır, istemem!.. İstemem! diye bağırdı. Böyle koca mı olur? Evlenmeyeceğim oğlunuzla, istemem. Bana koca olamaz o...

— İstemiyorsunuz, öyle mi? Hem geldiniz, hem de istemiyorsunuz demek!..

Anfisa Petrovna hiddetinden tıkanarak tiz perdeden bas bas bağırıyordu.

— O halde ne diye aldattınız bizi? Oğluma ne yüzle söz verdiniz, gece vakti onunla ne diye kaçtınız? Kendinizi zorla kabul ettirerek bizi şaşırttınız, masrafa soktunuz. Oğlum belki de sizin yüzünüzden iyi bir kısmeti tepti. Belki binlerce ruble getirecek bir evlenmeyi sizin yüzünüzden kaçırdı. Yooo!.. Bunu ödeyeceksiniz, ödemek zorundasınız. Elimizde deliller var: Gece birlikte kaçtınız...

Ama biz bu parlak nutku sonuna kadar dinlemedik. Dayımı ortaya alarak hep birden dışarı çıktık. Arabamız hemen geldi.

Anfisa Petrovna, kendinden geçmiş bir halde, merdiven başından haykırmaya devam ediyordu:

— Yaptığınız, ancak namussuz, densiz adamların yapacağı iş. Sizi şikâyet edeceğim!.. Bunun hesabını vereceksiniz... Şerefsiz bir eve gidiyorsunuz Tatyana İvanovna! Yegor İlyiç'e nasıl olsa varamazsınız: O, burnunuzun dibinde şu mürebbiyeyi metres tutuyor...

Dayım titredi, sarardı, dudağını ısırdı ve Tatyana İvanovna'ya arabaya binmesi için yardıma koştu. Arabanın beri ya-

nına geçtim, binme sıramı bekliyordum. Birdenbire yanımda Obnoskin peyda oldu. Beni elimden yakaladı. Yüzünde ümitsizliğe yakın bir ifadeyle elimi kuvvetlice sıktı:

— Hiç olmazsa siz benden arkadaşlığınızı esirgemeyin! dedi.

Ayağımı arabanın basamağına koyarak:

— Hangi arkadaşlığımı yani? diye sordum.

— Daha dün, sizin çok aydın bir adam olduğunuzu anladım. Beni ayıplamayın: Bu işte hiç suçum yok, annem kandırdı... Benim en çok edebiyata merakım var...

— İnanıyorum efendim, inanıyorum, dedim.

Bindik, atlar hızla yola koyuldular. Arkamızdan epey zaman Anfisa Petrovna'nın haykırmalarıyla bedduaları duyuldu. Evlerin pencerelerinden birtakım tanımadığımız suratlar uzanıyor, bizi adeta vahşi bir merakla seyrediyorlardı.

Arabada bu defa beş kişi olmuştuk. Ama Mizinçikov, yerini Bay Bahçeyev'e vererek arabacının yanına oturdu. Böylelikle Bay Bahçeyev, Tatyana İvanovna'nın karşısına düştü.

Tatyana İvanovna, onu götürdüğümüze pek memnundu, ama hâlâ ağlıyordu. Dayım elinden geldiği kadar onu avutmaya çalışıyor; kendisi kederli, düşünceli görünüyordu. Anfisa Petrovna'nın kudurmuş bir halde sarf ettiği sözlerin kalbini incittiği belliydi. Bununla beraber, Bay Bahçeyev aramızda olmasaydı dönüşte yolculuğumuz tamamıyla üzüntüsüz geçecekti.

Tatyana İvanovna'nın karşısına oturduktan sonra Bahçeyev'e tuhaf bir hal gelmişti. Bir türlü sakin olamıyor, oturduğu yerde boyuna kıpırdanıyor, pişmiş ıstakoz gibi kızarıyordu. Hele dayım Tatyana İvanovna'yı teselli etmeye başlayınca, bizim şişko gözlerini korkunç korkunç döndürüyor, dehşetli kızıyor, üstüne varılan bir buldog gibi homurdanıyordu. Dayım ona endişeyle bakıyordu. Sonunda ruh halindeki olağanüstülük Tatyana İvanovna'nın gözüne çarptı, ona dik-

katle bakmaya başladı. Ardından bize baktı, gülümsedi. Sonra birden şemsiyesini kaptığı gibi, Bay Bahçeyev'in omuzuna hafifçe indirdi. Gayet tatlı bir işveyle;

— Çılgın! dedi ve hemencecik yüzünü yelpazesiyle örttü.

Hareketi, dolu kabı taşıran son damla oldu.

Şişko:

— Neee?.. diye kükredi. Bu da ne demek madam? Artık sıra bana geldi ha?..

Tatyana İvanovna ise:

— Çılgın, çılgın!.. diye tekrarlayıp duruyordu. Sonra birdenbire kahkahayı basarak el çırpmaya başladı.

Bahçeyev arabacıya:

— Dur! diye haykırdı.

Durduk. Bahçeyev arabanın kapısını açtı, acele acele inmeye koyuldu. Dayım şaşkınlık içinde:

— Aman, ne oldu Stepan Alekseyiç? dedi. Nereye?

Şişko, hiddetinden tir tir titreyerek:

— Yok, yeter artık! cevabını verdi. Yere batsın bütün dünya, seninle âşıkdaşlık etmek için kocadım ben artık madam. Yol ortasında öleyim, daha iyi anacığım. Hadi güle güle madam Koman-vu-porte-vu!

Sahiden de yaya yürümeye başladı. Araba ağır ağır onu takip ediyordu.

Dayım artık sabrı tükenerek bağırdı:

— Stepan Alekseyiç, çocukluk etme; bin artık. Eve yetişeceğiz!

Şişmanlığı yüzünden yürümeyi unutmuş olan Stepan Alekseyiç, tıkanarak:

— Yıkılsın be!.. cevabını verdi.

Bunun üzerine Mizinçikov arabacıya:

— Hızlı sür!.. diye bağırdı.

— Dayımın aman dur, ne yapıyorsun! Demesine kalmadan, araba olanca hızıyla yol almaya başladı. Mizinçikov yanılmamıştı: Bu hareket gerçekten etkisini gösterdi:

Arkamızdan:

— Dur, dur!.. diye acı bir haykırış duyuldu. Dur haydut!.. Dur canavar, dur!..

Şişko tıkanmış, bitkin, bir halde, alnı boncuk boncuk ter içinde bize yetişti. Kravatını çözmüş, şapkası elinde, sessizce, suratı asık bir halde arabaya girdi. Ona yerimi verdim. Adamcağız böylelikle Tatyana İvanovna ile karşı karşıya değildi. O ise bütün bu sahne boyunca gülmekten kırılıyor, ellerini çırpıyordu, yolumuzun sonuna kadar Stepan Alekseyiç'e sükûnetle bakamadı. Öteki de, tersine, eve varıncaya kadar hiç ağzını açmadı, ısrarla arabanın arka tekerleğinin dönüşünü seyretti.

Stepançikovo'ya döndüğümüz zaman öğleydi. Ben doğru pavyonuma geçtim. Gavrila çay getirdi. İhtiyar uşaktan havadis almak istedimse de, peşi sıra dayım yetişti ve onu bir yere yolladı.



II

Havadis

Dayım acele acele:

— Sana ayaküstü uğradım kardeş, diye başladı. Hemen haber vereyim, dedim. Her şeyi öğrendim... İlyuşa, Saşa ve Nastenka'dan başka hiçbiri kiliseye gitmemiş. Annemi yine sancılar tutmuş. Şimdi Foma'ya gitmeyi kararlaştırmışlar. Beni de çağırıyorlar. Yalnız, Foma'nın isim gününü kutlayayım mı, yoksa kutlamayayım mı, bilmiyorum? Bu, önemli nokta. Sonra onlar bu olayı nasıl karşılayacaklar? Müthiş şey Seryoja!.. İçimde öyle bir duygu var ki...

Acele sözünü keserek:

— Tam tersine dayıcığım, dedim. Her şey mükemmel gidiyor. Bir kere bundan sonra Tatyana İvanovna ile evlenemezsiniz; bu az şey mi? Bunu size daha yolda anlatmak istemiştim.

— Orası öyle canım, öyle! Ama bunlar başka meseleler... Şüphesiz, bütün bunlar Tanrı'nın emriyle oluyor. Ama ben bundan bahsetmiyorum. Ne zavallı şu Tatyana İvanovna! Neler geliyor biçarenin başına! Alçak kerata Obnoskin!.. Bununla beraber niye "alçak" diyorum? Onunla evlenseydim, ben de aynı şeyi yapmayacak mıydım?.. Ama ben hep başka şeylerden konuşuyorum... O hınzır Anfisa Petrov-

na'nın demin Nastya için bağıra bağıra söylediklerini duydun mu?

— Duydum dayıcığım. Bu işte acele etmenizin gerektiğini anlamışsınızdır tabii.

— Evet, ne pahasına olursa olsun, harekete geçmeliyim. Önemli an geldi çattı. Yalnız birader, bir noktayı hiç düşündüğümüz yok; bütün gece bununla kafamı yordum: Acaba o bana varır mı?.. Mesele burada...

— İlahi dayı!.. Sizi sevdiğini kendisi söyledikten sonra...

— Söyledi ama azizim, arkasından da hemen "Size dünyada varmam!" diye ekledi.

— Aman dayıcığım, gerçi böyle söyledi ama... bugünkü durum bambaşka.

— Öyle mi sanıyorsun? Yok Sergey, bu nazik bir iş, gayet nazik mesele. Hımm!.. Biliyor musun, bu gece canım sıkkındı, ama yine de yüreğimde bir saadet ezginliği vardı... Eh hoşça kal, kaçıyorum artık. Bekliyorlar, zaten geç kaldım. Bir iki laf atalım diye uğramıştım.

Sonra yine dönerek:

— Ah Tanrım! diye bağırdı. En önemli şeyi unuttum: Ona, yani Foma'ya bir mektup yazdım.

— Ne zaman?

— Gece. Sabah, şafakla Vidopliyasov'la yolladım. İki kâğıt doldurdum. Her şeyi olduğu gibi, açık, içten, anlattım. Nastenka ile evlenmek zorunda olduğumu yazdım. Bahçedeki buluşmamızı yaymaması için yalvardım. Annemi bu işe razı etmesi için, ruhunun asilliğine güvendiğimi bildirdim. Elbette ifadem, yazış şeklim pek iyi olmadı ama kardeşim, içimden ne geldiyse onları gözyaşlarımla ıslatarak yazdım.

— Sonra?.. cevap almadınız mı?

— Şimdilik hayır. Yalnız demin, takibe çıkmaya hazırlandığımız sırada antrede karşılaştım. Ayağında terlikleri, başında takkesiyle gece kıyafetindeydi. Takkeyle yatar... Bir yere kadar çıkmıştı herhalde. Hiçbir şey söylemedi, bakmadı bi-

le. Yüzüne şöyle yan gözle bir baktım; hiç, sanki beni görmemiş gibiydi.

— Ona güvenmeyin dayı. İşinizi berbat eder.

Dayım ellerini sallayarak:

— Hayır, hayır!.. Öyle deme kardeş! diye bağırdı. Ben eminim; hem de bu artık son ümidim. Bunu o da anlayacak, takdir edecektir. Evet dırdırcı, aksi adamdır, bunu kabul ederim, ama mertlik, yükseklik göstermek söz konusu olunca, inci gibi parlayıverir... Evet, tam bir inci gibi. Sen onu, asaletinin bütün yüksekliğine erişmiş görmedin de ondan... Fakat Tanrım! Ya gerçekten dünkü sırrımı açığa vurursa?.. O zaman ne olacak Sergey? Dünyada inanılacak ne kalır ki? Ama hayır, böyle alçak bir adam değildir o. Ben onun tırnağı olamam. Öyle başını sallama oğlum, olamam ya!

Aşağıdan Matmazel Perepelitsina'nın tatsız sesi geldi:

— Yegor İlyiç, anneniz sizin için meraklanıyorlar. Evi altüst ettiler, bulamadılar sizi...

Bayan Perepelitsina, herhalde açık pencereden bütün konuştuklarımızı duymuş olmalıydı.

Dayım telaşlandı.

— Aman Tanrım, geç kaldım... Felaket! Oğlum Seryoja, Tanrı aşkına giyin de oraya gel! Sana zaten bunun için gelmiştim, birlikte gidecektik. Geliyorum Anna Nilovna, hemen, şimdi geliyorum.

Yalnız kalınca Nastenka ile deminki konuşmamızı hatırladım. Dayıma bundan söz açmadığım için memnun oldum: Daha çok üzülecekti. Büyük bir fırtına kopacağını tahmin ediyor, dayımın işlerini yola koyarak Nastenka'yı nasıl isteyeceğini bir türlü aklım almıyordu. Tekrar söylüyorum, mertliğine tam olarak inandığım halde, başarıya ulaşabileceği noktasında istemeyerek içimde bir güvensizlik duyuyordum.

Fakat acele davranmam lazımdı. Dayıma yardım etmeyi kendim için bir ödev sayıyordum. Hemen giyinmeye başla-

dım. Bununla beraber, çok acele ettiğim halde özenle giyineyim diye biraz zaman kaybettim. O aralık odaya Mizinçikov girdi.

— Sizi almaya geldim, dedi. Yegor İlyiç hemen gelmenizi rica ediyor.

— Gidelim.

Hazırdım, çıktık. Yolda:

— Orada ne var ne yok? diye sordum.

Mizinçikov:

— Hepsi Foma'nın odasında toplandılar; cevabını verdi. Foma'nın hiç terslik ettiği yok, dalgın duruyor; az az, şöyle dişleri arasından konuşuyor. İlyuşa'yı öptü hile. Yegor İlyiç tabii hayıldı... Foma demin Perepelitsina ile isim gününü kutlamasınlar diye haber yolladı: Denemek istemiş... Kocakarı amonyak koklayıp duruyor, ama Foma sakinleştiği için o da pek heyecanlı değil. Bugünkü olayla ilgili tek söz edilmiyor. Sanki hir şey olmamış gibi. Foma susuyor da ondan ağızlarını açmıyorlar. Halbuki biz yokken, kocakarı birlikte değerlendirmek için epey yalvarıp yakarmış, kapısını zorlamış, ama hizimki çıkmamış, insanlık için dua ettiği filan yollu bir cevap vermiş. Bir şeyler kuruyor o, suratından belli. Ama Yegor İlyiç, surattan anlayacak kudrette olmadığı için Foma'nın tatlılığından pek memnun. Tam hir bebek hu Yegor İlyiç!.. İlyuşa da şiir mi ne hazırlamış, beni de sizi almaya gönderdiler.

— Ya Tatyana İvanovna?

— Ne olmuş Tatyana İvanovna'ya?

— O da orada mı demek istiyorum? Onlarla birlikte mi?

Mizinçikov, biraz soğuk hir edayla:

— Hayır, odasında; cevabını verdi. Dinleniyor, ağlıyor bir yandan da... Belki de utanıyor. Şey... o mürebbiye de yanında sanıyorum. A, hu da ne? Yağmur gelecek galiba? Şu göğe bakın!

Göğün hir tarafında beliren kapkara huluta hakarak:

— Evet sanırım yağmur geliyor, dedim.

Sonra:

— Şu Obnoskin hakkında ne düşünüyorsunuz, doğru söyleyin, diye devam ettim.

Bu konuda Mizinçikov'un düşüncesini öğrenmeden içim rahat etmeyecekti. Birden durdu, kızardı, ayağını yere vurarak:

— Bahsetmeyin bana ondan! Hatırlatmayın bu keratayı!.. diye bağırdı. Aptalın, avanağın âlâsı!.. Böyle mükemmel işi, bu kadar parlak bir düşünceyi mahvetti... Onun dalavelerini gözden kaçırmakla ben de eşeklik ettim tabii. Bunu açıkça söylüyorum. Belki sizin istediğiniz de buydu zaten... Ama yemin ederim, eğer işi becermiş olsaydı, belki de onu affederdim. Aptal, ahmak! Cemiyet böylelerini nasıl içinde yaşatıyor, nasıl tahammül ediyor bunlara, hayret! Niye onları Sibirya'ya sürgüne, küreğe göndermiyorlar? Ama yağma yok! Beni atlatamazlar. Denedim bir kere, bu sefer kozumuzu paylaşacağız. Şimdi kafamda yeni bir düşünce var, onu işlemekle meşgulüm. Siz hak verin canım; elin ahmağı düşüncenizi çalıp, üstelik giriştiği işi başaramazsa, onun acemiliğine kurban gitmeniz haktan reva mı? Haksızlıktır bu. Hem de şu Tatyana yüzde yüz kocaya varmalı, bu onun için ihtiyaç... Zaten henüz evlenebilir diye, onu bugüne kadar tımarhaneye sokmadılar. Size yeni düşüncemi anlatıvereyim...

— Ama bunu sonraya bıraksak daha iyi olacak, diye sözünü kestim. Geldik artık.

— Peki, peki; sonra olsun.

Mizinçikov çarpık bir gülümseyişle dudaklarını buruşturdu.

— Şimdi de... Şey, nereye gidiyorsunuz siz? Doğruca Foma Fomiç'e demiştim ya. Arkamdan gelin. Siz orasını görmediniz daha. Yeni bir komedya ile karşılaşacaksınız. Çünkü artık her şey komedya halini aldı.

III

İlyuşa'nın İsim Günü

Foma'nın işgal ettiği iki oda büyük, gayet güzel ve evin diğer odalarından daha iyi döşeliydi. Büyük adam tam bir konfor içinde yaşıyordu. Duvarlardaki yeni, güzel kâğıtlar, renkli perdeler, halılar, boy aynası, şömine, yumuşak, şık koltuk takımı, bütün bunlar ev sahiplerinin Foma Fomiç'e gösterdikleri şefkati, ilgiyi belirtmekteydi. Pencerelerde, pencerelerin önündeki yuvarlak mermer masaların üzerinde çiçek saksıları duruyordu. Çalışma odasının ortasında kırmızı çuhayla örtülü, büyük bir masa vardı. Masanın üstü kitap ve karalamalarla doluydu.

Mükemmel bir pirinç hokka ile Vidopliyasov'un bakımıyla uğraştığı bir yığın kalem, Foma Fomiç'in çetin düşünce çalışmasını göstermek üzere hep masanın üstüne sıralanmıştı.

Sırası gelmişken şunu da söyleyeyim: Foma, burada aşağı yukarı sekiz yıl oturduğu halde işe yarayacak tek bir şey yazmamıştı. O öbür dünyaya göçtükten sonra, bıraktığı karalamaları karıştırdık. Hepsi de şaşılacak derecede eften püften şeylerdi. Mesela, başlanmış tarihi bir roman bulduk. Olay yedinci yüzyılda, Novgorod'da geçiyor... Sonra "Mezarlıkta Bir Keşiş" adlı, serbest nazımla yazılmış gayet saçma bir manzume... Bundan başka, Rus köylüsünün önemli özel-

liği ve ona yapılacak muamele hakkında anlamsız bir incelemeyle, sosyete hayatından alınmış ve o da bitirilmemiş, "Kontes Vlonskaya" adlı büyük hikâye vardı. Başka bir şey de bırakmamıştı. Halbuki Foma Fomiç, her yıl kitap, dergi getirtmesi için dayıma epey para sarf ettirirdi. Ama bunlardan çoğunun sayfaları bile açılmamış halde durduğunu görmüştük. Sonraları, Foma Fomiç'i kaç kere, Pol dö Kok'un* romanlarını okurken yakalamıştım. Başkaları bunları okuduğunu görmesin diye daima saklardı. Çalışma odasının duvarında evin avlusuna açılan bir camlı kapı vardı.

Bizi bekliyorlardı. Foma Fomiç, topuklarına değen bir redingot giymiş, ama yine de kravatsızdı, rahat bir koltukta oturuyordu. Gerçekten sessiz, düşünceliydi. Odaya girdiğimiz zaman kaşlarını kaldırdı, soruşturan bir bakışla bana baktı. Onu başımla selamladım. Hafifçe, ama oldukça nezaketle başını eğerek karşılık verdi. Foma Fomiç'in iltifatını görünce büyükannem de gülümseyerek beni selamladı. Zavallı, gözbebeğinin "Tatyana İvanovna olayı"nı bu kadar sessiz karşılayacağını ummamıştı. Bu yüzden şimdi çok neşelenmişti, halbuki sabah sahiden bayılmış, çırpınışlar içinde kıvranmıştı. Oturduğu sandalyenin arkasında her zamanki gibi Matmazel Perepelitsina duruyordu. Dudaklarını iyice büzmüş, kemikli ellerini ovuşturarak tatsız, kötü kötü gülümsüyordu.

General karısının yanında, daima olduğu gibi, kibarlardan iki sessiz dalkavuk kocakarı oturuyordu. Ayrıca o sabah uğramış bir rahibe ile çiftlik komşularından, o da yaşlı ve konuşkan olmayan bir bayan misafir vardı. Bu bayan kilise dönüşünde generalin sayın eşlerinin bayramını kutlamak için uğramıştı.

Teyzem Praskovya İlyiniçna bir köşeye büzülmüş, merak içinde Foma Fomiç'le annesine bakıyordu. Dayım koltuğa

---

* O dönemde açık saçık romanlar yazan Charles Paul de Kock.

oturmuştu. Gözleri görülmemiş bir sevinçle pırıl pırıl parlıyordu. Karşısında kırmızı bayramlık mintanını giymiş, bukleleri özene bezene kıvrılmış, bir melek kadar güzel İlyuşa duruyordu.

Saşa ile Nastenka, babasını böyle bir günde, derslerinde gösterdiği başarıyla sevindirsin diye, evdekilerden gizli olarak ona bir şiir ezberletmişlerdi. Dayım memnuniyetinden neredeyse ağlayacaktı. Foma'nın umulmadık tatlılığı, annesinin neşesi, oğlunun isim günü ona taşkın bir sevinç vermişti. Bu toplu saadete ortak olmam, şiirleri dinlemem için benim de davet edilmemi rica etmişti.

Hemen arkamızdan gelen Saşa ile Nastenka, İlyuşa'nın yanında durdular. Saşa boyuna gülüyordu; o anda çocukça bir saadet içindeydi. Ona bakarak Nastenka da gülümsemeye başladı. Halbuki bir dakika önce, odaya girdiği zaman yüzü sararmış, mahzundu. Yolculuğundan dönen Tatyana İvanovna'yı yalnız o karşılamış, avutmaya çalışmıştı. Buraya gelinceye kadar hep yukarıda, yanında kalmıştı.

Afacan İlyuşa da bir yandan öğretmenlerine bakıyor, bir yandan da galiba gülmemek için kendini zor tutuyordu. Sanki üçü, son derece komik bir şaka hazırlamışlardı da şimdi bunu yapmaya hazırlanıyorlardı. Ama Bahçeyev'i unuttum.

Stepan Alekseyiç, biraz ötede, öfkesi hâlâ geçmemiş, yüzü kızarmış bir halde, sandalyede somurtarak, konuşmadan oturuyor, ikide bir hızla burnunu temizliyordu. Bu aile bayramında oldukça neşe kaçıran bir hali vardı. Yejevikin durmadan etrafında dolaşıyor, yılışıyordu. Zaten o herkese yılışıyor, general karısının, misafir bayanın ellerini öpüyor, Matmazel Perepelitsina'ya bir şeyler fısıldıyor, Foma Fomiç'e hizmet ediyor, kısacası, ortalıkta dönüp duruyordu. O da büyük bir ilgiyle İlyuşa'nın şiirlerini bekliyordu. Odaya girdiğim zaman beni hemen en derin bir saygı ve sadakati belirten selamlarla, eğilmelerle karşıladı. Kızını korumak, onu Stepançikovo'dan alıp götürmek için gelmişe benzemiyordu.

Dayım beni görünce sevinçle bağırdı:

— İşte o da geldi!.. İlyuşa bize şiirler hazırlamış birader! Hiç beklemiyordum, tam bir sürpriz! O kadar şaşırdım ki... Sana özellikle haber yolladım. Şiir okunmasını da sen gelinceye kadar geri bıraktırdım. Otur şuraya. Dinleyelim. Foma Fomiç, doğru söyle kardeşim, benim gibi ihtiyarı sevindirmek için bu düşünceyi mutlaka sen vermişsindir! Yemin ederim ki böyledir.

Dayım Foma'nın odasında böyle bir sesle konuşabildiğine göre, her şeyin iyi olması gerekiyordu. Ama yazık ki, dayımın, Mizinçikov'un dediği gibi, yüz ifadesinden pek anladığı yoktu. Foma'nın yüzüne bakınca, elimde olmayarak Mizinçikov'a hak verdim: Bunun arkasından bir şeyler çıkacaktı...

Foma, ölgün, adeta düşmanları affeden bir insan sesiyle:

— Meşgul olmayın benimle albay, dedi. Sürprizin değerini şüphesiz takdir ediyorum. Bu, çocuklarımızın duyarlılığını, iyi ahlâkını gösterir. Şiirler düzgün konuşmayı sağlama yönünden faydalıdır. Ama ben bu sabah şiirle meşgul değildim Yegor İlyiç, dua ediyordum... bunu biliyorsunuz... Bununla beraber şiir dinlemeye hazırım.

O aralık İlyuşa'yı kutlayarak öptüm.

— Sahi Foma, affet, unuttum... Yine de dostluğundan eminim Foma. Öp çocuğumu bir daha Seryoja! Bak nasıl bir çocuk oldu! Hadi başla İlyuşka! Neye aitmiş bu şiir? Her halde Lomonosov'dan tumturaklı bir kaside olmalı ha?

Dayım heybetli bir tavır aldı. Sevincinden, sabırsızlığından yerinde oturamıyordu. Saşenka güçlükle gülmesini tutmaya çalışarak:

— Hayır babacığım, dedi. Lomonosov'dan değil. Vaktiyle asker olduğunuz ve düşmanlarla savaştığınız için İlyuşa askeri bir konu üzerine bir şiir ezberledi. "Pamba Kuşatması" babacığım.

— Pamba Kuşatması mı?.. Yaa!.. Hatırlayamıyorum. Pamba da neymiş? Sen biliyor musun Seryoja? Herhalde kahramanca bir şey olmalı.

Dayım bir kere daha heybetli bir tavır takındı.

Saşenka emir verdi:

— Oku İlyuşa!

İlyuşa yavaş, ama pürüzsüz ve açık bir sesle, virgüllere, noktalara dikkat etmeden, tam küçük çocukların ezbere okudukları şekilde şiirine başladı:

"Dokuz yıldır Pedro Gomez,
Pamba şatosunu kuşatıyor;
Yalnız sütle besleniyor,
Don Pedro'nun bütün ordusu da,
Dokuz bin Kastilyalı
Hepsi, verdikleri yemin üzerine
Ekmek bile yemiyor,
Yalnız süt içiyor..."

Dayım şaşkınlıkla bana bakarak:

— Ne?.. Nasıl?.. Ne sütüymüş bu? diye bağırdı.

Saşenka sözünü keserek;

— Oku İlyuşa, devam et; dedi.

"...Her gün Don Pedro Gomez,
Pelerinine bürünerek,
Kudretsizliğine ağlıyordu;
Nihayet onuncu yıl geliyor;
Zalim Mağripliler seviniyorlar:
Don Pedro'nun bütün ordusundan kalan,
Topu topu,
On dokuz kişi..."

Dayım adeta merakla:

— Ama bu da saçma artık!.. diye söylendi. Bütün ordudan on dokuz kişi kalmış... Oysa başlangıçta oldukça büyük bir kolorduymuş. Ne demek bu birader?!..

Bu defa Saşa dayanamadı, içten, çocukça bir gülüşle gülmeye başladı. Ortada gülünecek pek az şey olduğu halde, ona bakarak gülmemek imkânsızdı.

Bu çocukça hareketinin neşesi içinde bulunan Saşa:

— Bu şaka olarak yazılmış bir şiir babacığım, dedi. Bunu yazan özellikle, herkes gülsün diye böyle yazmış.

Dayım birden neşelenen yüzü ile:

— Haa!.. Şaka için; yani mizahi bir şiir, diye bağırdı. Sebepsiz yere değil ben de... Öyle, öyle ya! Şaka olsun diye... Ama pek gülünç, pek komik bir şey bu: Bütün orduyu sütle açlıktan öldürmüş demek. Sanki ne diye böyle yemin etmişler? Çok zarif bir şey, değil mi Foma? Anneciğim, bu bir mizahi şiir; şairler bazen böyle mizahi parçalar yazarlar... Yazarlar değil mi Sergey? Pek komik bir şiir!.. E, sonra ne olmuş İlyuşa?

"... *On dokuz kişi!..*

Don Pedro Gomez onları topladı,
Ve dedi ki: "On dokuzlar!
Sancaklarımızı açalım,
Hızla boru çalalım,
Davullara vurarak,
Pamba'dan geri çekilelim...
Gerçi kaleyi almadık,
Ama göğüs geregere yemin edebiliriz ki,
Şeref ve vicdanımızı gözeterek,
Bir defacık olsun,
Verdiğimiz yemini bozmadık,
Tam dokuz yıl ağzımıza;
Sütten başka,
Hiçbir şey koymadık!.."

Dayım:

— Aptala bakın! diye tekrar okumayı kesti. Dokuz sene süt içmiş diye avutuyor kendini... Övünecek şey mi bu yani?

Bir koyun yeseydiler de adamlar açlıktan ölmeseydi. Pek güzel, mükemmel!.. Şimdi anladım. Bu hiciv mi, mecaz mı... Ne derler ona, ondan olsa gerek. Hem de, belki...

Dayım bana dönerek anlamlı bir tarzda kaşlarını çattı, gözlerini kısarak:

— ...Belki de yabancı komutanlardan biri için yapılmış bir hicivdir; diye devam etti. Ne dersin? Ama tabii masum, kibar, kimseyi incitmeyen bir hiciv... Enfes! Pek güzel! Özellikle kibar! Hadi İlyuşa devam et bakayım!

Sonra sevgiyle Saşa'ya ve kaçamak bir bakışla, kızarıp gülümseyen Nastenka'ya bakarak:

— Ah sizi yaramazlar sizi!.. dedi.

"Bu sözlerden canlanan,
On dokuz Kastilyalı,
Eğerlerinde sallanarak,
Hep bir ağızdan, zayıf bir sesle bağırdılar:
Sankto Yago Kompostello!
Yaşasın Don Pedro!
Yaşasın Kastilya Aslanı...
Don Pedro'nun kapelan'ı Diego da,*
Dişleri arasından şöyle mırıldandı:
Ben komutan olsaydım,
Yalnız et yiyerek, Santurin şarabı
İçmeye yemin ederdim!.."

— Bakın işte... Ben size dememiş miydim!..

Dayım pek memnun olmuştu.

— Bütün orduda akıllı tek bir adam çıkmış, ama o da kapelanmış. Ne demek bu kapelan acaba Sergey? Kapitan'ları** mıymış yani?

— Rahip, kilise adamı dayıcığım.

---

* *Capellanus*: Belirli kurumlara, askeri birliklere bağlı olan Katolik papaz ve rahipler. (Lat.)

** Yüzbaşı

— Hah sahi! Capellanus. Biliyorum, hatırladım. Radklif'in* romanlarında okumuştum. Bunların çeşitli tarikatları vardı, değil mi? Benediktinler filan... Var mıydı böyle bir şey?

— Vardır dayıcığım.

— Hım!.. Zaten tahmin ediyordum. Peki, sonra ne olmuş İlyuşa? Mükemmel, pek güzel bir parça bu!

"Ve Don Pedro bunu duyunca,
Gülerek demiş ki,
Şakası pek hoştu doğrusu,
Ona bir koyun hediye etmeli!"

— Ne de gülecek şey ya! Hay aptal hay! Sonunda, yaptıklarına kendisinin bile güleceği gelmiş. İnek!.. Demek koyunları varmış da yememişler ha! Hadi devam et İlyuşa. Enfes, mükemmel!.. Olağanüstü ince bir alay!

— Artık bitti babacığım.

— Yaa... bitti, öyle mi? Öyle ya; başka yapılacak ne kaldı ki? değil mi Sergey?.. Pek güzel İlyuşa. Son derece güzel! Gel, öp beni yavrum! Ah canım yavrum benim!.. Ona kim verdi bu aklı? Sen mi Saşa?

— Hayır babacığım, Nastenka. Geçen gün beraber okuyorduk. "Ne komik bir şiir, dedi. İlyuşa'nın isim günü yakın, öğretelim de okusun. Herkes gülmekten katılacak."

— Demek Nastenka'nın düşüncesi ha?

Dayım birdenbire çocuk gibi kızardı.

— Teşekkür ederim, teşekkür ederim!.. diye mırıldandı. Öp beni bir kere daha İlyuşa! Sen de öp bakayım yaramaz!

Gözlerinin içine sevgiyle bakarak Saşenka'yı öptü. Sonra memnunluktan sanki söyleyeceğini bilemiyormuş gibi:

— Dur Saşurka, senin de isim günün gelir! diye ekledi.

Nastenka'ya dönerek, bu şiirin kimin olduğunu sordum. Dayım da telaşlandı:

---

* 19. yüzyılın başlarında Rusya'da pek popüler olan İngiliz yazar Ann Radcliffe.

— Ya, gerçekten, kimin bu şiir? Herhalde akıllı bir şair yazmıştır bunu, değil mi Foma?

Foma, "Hımm" gibi bir şey homurdandı. Şiirin okunduğu sürece dudaklarından zehir dolu, alaycı bir gülümseme eksik olmamıştı.

Nastenka, Foma'ya ürkek ürkek bakarak:

— Gerçekten unuttum, dedi.

Saşenka hemen atıldı:

— Bay Kuzma Prutkov yazmış babacığım; "Sovremennik"te* çıktı.

Dayım:

— Kuzma Prutkov mu?.. Bilmiyorum, dedi. Mesela Puşkin'i tanırım, ama bunu bilmiyorum... Bununla beraber, değerli şair olduğu belli, değil mi Sergey? Üstelik asil, meziyet sahibi bir adam olduğu da gün gibi açık. Belki de subaylardandır. Değerini anladım doğrusu. Ne mükemmel dergiymiş bu "Sovremennik"! Hep böyle şairler yazıyorsa, mutlaka abone olmalıyız. Severim şairleri. Sevimli çocuklardır. Şiirlerinde anlatmadıkları yok! Hatırlıyor musun Sergey, Petersburg'da, sende bir edebiyatçı görmüştüm. Ne tuhaf burnu vardı... Bir şey mi söyledin Foma?..

Deminden beri yerinde rahat duramayan Foma Fomiç, şimdi açıktan açığa "Kih-kih-kih" diye gülmeye başlamıştı.

Sanki gülmesini zor tutuyormuş gibi:

— Hayır, bir şey yok... dedi. Buyurun, devam edin Yegor İlyiç. Ben sözümü sonra söylerim. Bakın, Stepan Alekseyiç, Petersburg edebiyatçılarıyla ahbaplığınıza ait anlattıklarınızı pek zevkle dinliyor.

Şimdiye kadar biraz ötede, dalgın oturan Stepan Alekseyeviç birden başını kaldırdı, kızardı ve koltuğunda hırsla kıpırdandı. Foma'ya ufak, kanlanmış gözleriyle hiddetle bakarak:

---

* "Çağdaş"; dönemin aylık edebiyat dergisi.

— Beni rahat bırak Foma, sataşma! dedi. Vız gelir bana edebiyatın! Tanrı bana sağlık versin de... geri kalan hepsi, yazarlarınız da beraber, yerin dibine batsın!.. Voltaire'ciler ne olacak!..

Yejevikin hemen Bay Bahçeyev'e sokuldu.

— Yazarlar hep Voltaire'ci midir? Bunu pek doğru buyurdunuz Stepan Alekseyiç. Geçenlerde Valentin İgnatyiç de böyle söylüyorlardı, inanmazsınız, bana bile Voltaire'ci dediler. Oysa benim ne kadar az yazdığımı herkes bilir. Hani kadının birinin bir kâse sütü kesilse, bunda bile Bay Voltaire'i suçlu çıkaracaklar. Bizde hep böyle.

Dayım çalımla söze karıştı:

— Yok canım, dedi. Voltaire, kalemi keskin bir yazardı; kör inanışlarla alay ederdi. Bizim anladığımız anlamda Voltaire'cilik yoktu onda. Bu hep düşmanlarının iftirasıdır. Ne var da zavallıya bu kadar saldırıyorlar sanki!

Foma Fomiç'in tıslayan kih-kihleri yeniden duyuldu. Dayım ona merakla baktı, belli edecek kadar bozuldu. Utanarak, durumunu kurtarmak için:

— Dergilerden söz açmıştım Foma, dedi. Sen, dergiler getirtmemiz gerektiğini söylerken pek haklıydın kardeşim. Ben de bunun lüzumlu olduğuna. İnanıyorum. Ne de olsa medeniyet aşılıyorlar. Bunları memleket evlatları okumalı. Değil mi Sergey? Hımm... Öyle... mesela şu "Sovremennik"... Ama biliyor musun Seryoja, bence, en önemli bilimler şu kalın dergide bulunuyor. Neydi onun adı? Hani sarı kaplı...

— "Anayurt Notları" babacığım.

— Evet evet, "Anayurt Notları". Ne güzel isim, değil mi Sergey? Olağanüstü asil bir gaye! Son derece faydalı bir dergi bu, hem de epey kalın, içinde öyle bilimler var ki, okurken insanın ağzı bir karış açık kalıyor. Geçen gün elime geçti de merak ettim, açtım. Bırakamadan tam üç sayfa okudum. Şaştım kaldım birader! Neydi biliyor musun? Her kelime için bir açıklama vermişler. Mesela, süpürge, kürek, kevgir,

demir kanca gibi kelimelerin anlamlarını yazmışlar. Bence süpürge, süpürgedir; kanca da kanca... Oysa öyle değilmiş kardeş. Kancanın bilimce bir anlamı varmış. Hatırımda pek kalmadı, ama işaret miymiş, mitolojiyle ilgili bir şey miymiş, ne?.. Neler de buluyorlar!

Foma'nın dayımın bu yeni numarasını nasıl karşılamaya hazırlandığının farkında değilim. Ama tam eşikte o anda kapıda Gavrila belirdi ve başı yerde, durdu.

Foma Fomiç ona anlamlı bir bakışla baktı. Hafif, fakat kesin bir sesle:

— Hazır mı? diye sordu.

Gavrila kederli kederli:

— Hazır efendim; cevabını verdi, içini çekti.

— Bohçamı da koydun mu arabaya?

— Koydum efendim.

— Şu halde ben de hazırım.

Foma, ağır ağır koltuktan kalktı. Dayım ona şaşkınlıkla bakıyordu. General karısı yerinden fırlamış, telaşla etrafa bakınıyordu.

Foma:

— İzin verirseniz albay, diye vakarla söze başladı, şu kancalara ait ilginç konuyu bir süre için bırakmanızı rica edeceğim. Ona ben yokken de devam edebilirsiniz. Bense, sizden bir daha dönmemek üzere ayrılırken son olarak birkaç söz söylemek istiyorum.

Dinleyenler korku ve şaşkınlıktan adeta kıpırdayamaz haldeydiler. Sonunda dayım:

— Foma, Foma!.. Ne oldu? Nereye hazırlanıyorsun? diye bağırdı.

Foma, gayet sakin bir sesle:

— Evinizi terk etmeye hazırlanıyorum albay, dedi. Başımı alıp gitmeye karar verdim. Kendi paramla basit bir köylü arabası tuttum, içinde bohçam var; büyük de değil: Sevdiğim bir iki kitabımla iki kat çamaşır... O kadar. Yoksulum

Yegor İlyiç, ama daha dün almadığım altınlarınızı şimdi de kabul edecek değilim.

Dayımın yüzü kâğıt gibi beyazdı.

— Tanrı aşkına Foma, bu da ne demek oluyor?

General karısı çığlığı bastı. Ellerini Foma'ya uzatmış, ümitsiz bir halde bakıyordu. Matmazel Perepelitsina onu koltuklarından yakalamak için öne atıldı. Dalkavuklar oldukları yerde taş kesilmişlerdi. Bay Bahçeyev ağır bir hareketle sandalyesinden kalktı.

Yanımda duran Mizinçikov:

— Komedya başladı... diye fısıldadı. O anda uzaktan göğün gürlediği duyuldu: Fırtına başlıyordu.



IV

Kovulma

Foma, genel şaşkınlıktan zevk alıyormuş gibi bir tavır takınarak:

— Albay, galiba, "Bu da ne demek oluyor?" şeklinde bir soru sordunuz? dedi. Sözünüzü hayretle karşılıyorum. Şimdi siz de bana lütfen, şunu açıklayın: Şu anda siz nasıl oluyor da yüzüme bakabiliyorsunuz? İnsan hayâsızlığına ait bu son psikolojik problemi açıklayın da hiç olmazsa insanoğlunun bozulduğunu gösteren yeni bir bilgiyle ayrılayım buradan.

Dayım cevap verecek durumda değildi. Korkmuş, ezilmiş bir halde, ağzı açık, gözleri yuvalarından fırlamış, Foma'ya bakıyordu.

Matmezel Perepelitsina:

— Tanrım!.. Ne felaket... diye inledi.

Foma devam etti:

— Şimdi hiç karşı koymadan, hiçbir şey sormadan gitmeme izin vermeniz gerektiğini anlıyorsunuz ya albay. Sizin evinizde ben, yaşlı, aklı başında bir adam olduğum halde, ahlakımın temiz kalması yönünden ciddi bir endişe duymaya başladım. Emin olun, bütün soruşturmalarınız ancak rezil olmanızla sonuçlanacaktır.

— Foma! Foma!..

Dayımın alnında soğuk ter damlaları belirdi.

— Bunun için, izin verirseniz, size yola çıkmak üzereyken birkaç veda sözü, evinizde söyleyeceğim son sözleri söyleyeyim Yegor İlyiç. Ok yaydan çıktı bir kere, artık dönmek yok. Hangi oktan bahsettiğimi anlıyorsunuz tabii. Lakin ayaklarınıza kapanarak yalvarıyorum, eğer içinizde ahlak dediğimiz şeyden bir zerre kaldıysa, şaha kalkmış ihtiraslarınıza gem vurun. Mahvedici alev henüz bütün yapıyı sarmadan, mümkün olduğu kadar çabuk yangını söndürmeye bakın.

— Foma, seni temin ediyorum ki yanılıyorsun!..

Dayım yavaş yavaş kendine geliyor, korku içinde, bütün bunlann doğuracağı sonucu anlamaya başlıyordu.

Foma, hep o, sanki yüksek, önemli bir konudan bahsediyormuş haliyle, dayımın sözlerini hiç duymamış gibi devam etti:

— İhtiraslarınızı yatıştırmaya bakın, kendinize hâkim olun. "Dünyayı fethetmek istersen, kendini fethet." İşte her zamanki kuralım... Siz bir mülk sahibisiniz. Mülkleriniz arasında bir elmas gibi parlamanız gerekir. Oysa küçüklerinize ne kötü örnek oluyorsunuz. Sizin için gecelerce dua ettim. Saadete ulaşmanız için ne kadar yalvarıp yakardım, olmadı... Çünkü saadete kavuşmak için erdem sahibi olmak gerek.

Dayım tekrar sözünü kesti:

— Ama olmaz ki Foma, sen yanlış anlamışsın: Başka şeyler söylüyorsun...

Foma yine dayımın sözlerini duymadan devam etti:

— Evet, mülk sahibi olduğunuzu unutmayın. Sanmayın ki, keyif, şehvet, mülk sahipleri sınıfında bulunması gerekli özelliklerdir. Bu muzır bir düşünce! Keyif sürmeyi değil, ödevi; Tanrı'ya, çara, vatana karşı ödevleri düşünmeli. Bir mülk sahibi çalışmalı; elindeki köylüler gibi, o da çalışmalı...

Bahçeyev:

— Mujiğin yerine ben mi çift sürmeliyim yani? diye homurdandı. Ben de mülk sahibiyim de...

Foma bu defa Gavrila ile birlikte kapıda görünen Falaley'e döndü:

—Sizinle konuşuyorum bu evin adamları! Beyinizi sevin, emirlerini alçak gönüllülükle, itaatle yerine getirin. Böyle yaparsanız, beyler de sizi sevecekler. Siz de albay, onlara karşı hak korur ve merhametli olun. Tanrı'nın yarattıkları, çarın, vatanın size emanet ettiği, çocuk gibi küçük kullardır onlar... Ödev büyük, ama başarınız da büyük olacak.

Kederinden neredeyse bayılacak halde olan general karısı:

— Foma Fomiç, canım! Nedir bu iş?.. diye hağırdı.

Ama Foma general karısına bile aldırış etmedi.

— Yeter galiba, dedi. Şimdi ayrıntıya gelelim. Gerçi bunlar ufak, ama gerekli şeyler... Yegor İlyiç, Harinskaya çayırındaki otlar hâlâ biçilmemiş. Geç kalmayın: Biçilsin, hem de çabuk biçilsin. Bu size öğüdüm olsun.

— Ama Foma...

— Zıryanov ormanındaki ağaçları kesmek istiyordunuz; bunu biliyorum, kesmeyin. Bu, size ikinci tavsiyemdir. Ormanınız olduğu gibi kalsın. Zira ormanlar, toprağın daima rutubetli kalmasını sağlarlar. Yazık ki bahar ekimini çok geç yaptınız. Hayret edilecek kadar geç kaldınız bahar ekiminde!..

— Ama Foma...

— Eh, artık bu kadar yeter. Hepsini söylemek imkânsız. Hem de sırası değil. Size ayrıca bir defter içinde yazılı olarak tavsiyelerimi yollarım. Şimdi hepiniz hoşça kalın, hepiniz Tanrı'ya emanet olun, Tanrı sizi korusun. (İlyuşa'ya dönerek) Sen de Tanrı'ya emanet ol evladım. Tanrı seni ileride mahvedici ihtiraslardan korusun. Sen de Tanrı'ya emanet ol Falaley, Komarinskaya'yı unut!.. Hepinizi, hepinizi Tanrı'ya emanet ediyorum... Foma'yı unutmayın. Hadi Gavrila gidelim. Bindir beni babalık.

Foma kapıya doğru yürüdü. General karısı bir çığlık atarak peşinden koştu.

Dayım, Foma'nın arkasından yetişti, kolundan yakaladı.

— Yok Foma, seni böyle bırakmam ben!

Foma, soğuk bir eda ile:

— Kuvvet mi kullanmak istiyorsunuz diye sordu.

Heyecanından titreyen dayım:

— Evet Foma, kuvvet de kullanacağım! cevabını verdi. Sen çok şey söyledin. Açıklamalısın bunları. Mektubumu yanlış anlamışsın Foma!

Foma, patlak vermek için bu anı bekliyormuş gibi, birden ateşlendi.

— Mektubunuzu mu?.. diye tiz perdeden haykırdı. Mektubunuz ha!.. İşte sizin mektubunuz... İşte!.. Yırtıyorum onu, üstüne tükürüyorum, ayaklarımın altında çiğniyorum mektubunuzu ve böylelikle bir insanın yapabileceği en kutsal ödevi yerine getirmiş oluyorum. Evet, madem beni açıklamada bulunmaya zorluyorsunuz, bunu yapıyorum. Görüyor musunuz? Görüyor musunuz?..

Odanın içinde kâğıt parçaları uçuştu.

Dayım yüzü gittikçe sarararak:

— Sana tekrar söylüyorum Foma, anlamamışsın!.. diye bağırdı. Ben evlenme teklifinde bulunuyorum, kısmetimi arıyorum.

— Evlenme teklifi öyle mi!.. O kızı baştan çıkardığınız gibi, beni de ona evlenme teklif edişinizle kandırmaya çalışıyorsunuz. Dün gece bahçede sizi ağaçların altında gördüm!

General karısı bağırdı, sonra bitkin bir halde koltuğa yığıldı. Müthiş bir kargaşa başladı. Zavallı Nastenka beti benzi uçmuş, ölü gibi oturuyordu. Saşenka, korkudan İlyuşa'ya sarıldı, tir tir titriyordu.

Dayım kendinden geçerek haykırdı:

— Foma, bu sırrı açığa vurursan, dünyanın en adi hareketinde bulunmuş olacaksın!

Foma cırlamaya devam ediyordu:

— Evet, açacağım bu sırrı, hem de böylelikle hareketlerin en asilini yapmış olacağım! Tanrı beni dünyanın bütün çir-

kefliklerini ortaya dökmek için yarattı. Bir mujikin samanla örtülü damına çıkarak, çevredeki mülk sahiplerine, yoldan geçenlere, yaptığınız şu adi hareketi bağıra bağıra anlatmak isterdim. Evet bilin, hepiniz, hepiniz bilin ki dün gece onu bu, dünyanın en masum kızı görünen kızla bahçede, ağaçların altında yakaladım!..

Matmazel Perepelitsina incecik sesiyle;

— Aman ne ayıp!.. diye vızıldadı.

Dayım yumruklarını sıkmış, gözleri alev saçarak:

— Foma, fena olur sonra!.. diye bağırıyordu.

Foma hâlâ cırlıyordu:

— ...O da, bundan korkarak, beni yalan dolu bir mektupla iğfal etmek istedi. Benim gibi namuslu, dürüst adamı, cinayetine ortak etmek cüretinde bulundu. Cinayetine diyorum... çünkü o ana kadar temiz olan bu kızı...

— Ona hakaret eden bir tek söz söylersen, öldüreceğim seni Foma, yemin ediyorum!

— Bu sözü de söylüyorum işte: O ana kadar son derece temiz olan bu kızı ahlaksız bir kız yaptınız!..

Foma bu son sözleri söyler söylemez, dayım onu omuzlarından kavradı, bir saman çöpü gibi çevirdi ve çalışma odasından avluya giden camlı kapıya doğru olanca kuvvetiyle fırlattı. Darbe o kadar şiddetliydi ki, kapalı duran kapılar ardına kadar açıldı. Foma, merdivenin yedi basamağından topaç gibi yuvarlanarak avluda boylu boyunca serildi. Kırılan cam şıngırdayarak basamaklara döküldü.

Dayım yüzü ölü gibi sararmış:

— Gavrila, al şunu, arabaya bindir, iki dakika içinde Stepançikovo'da kokusu bile kalmasın! diye bağırdı.

Foma Fomiç'in aklına her şey gelebilirdi, ama böyle bir sonu hiç beklemezdi herhalde.

Bu hadiseden sonra ilk dakikalarda geçen şeyleri anlatamam doğrusu. Koltuğun içine yığılmış general karısının yürekler parçalayıcı haykırışı, uslu, sessiz dayımın bu beklenil-

medik hali karşısında Matmazel Perepelitsina'nın taş kesilmesi, dalkavukların ahlayıp ohlamaları, bayılma derecesinde korkmuş Nastenka ve etrafında telaşlanan babası, aklını kaybedecek kadar ürken Saşenka, derin bir heyecan içinde odada dolaşarak annesinin ayılmasını bekleyen dayım ve nihayet efendilerinin hesabına ağlayan Falaley, bütün bunlar tarifi mümkün olmayan bir manzaraydı. Şunu da ekleyeyim, tam o sırada dehşetli bir fırtına koptu. Arka arkaya gök gürledi, nihayet iri yağmur taneleri pencerelerin camlarına vurmaya başladı.

Bay Bahçeyev, boynunu öne uzatarak ellerini açtı.

— Amma da bayram!.. diye mırıldandı.

Ben de heyecanıma hâkim olamıyordum. Bahçeyev'e fısıldayarak:

— İş fena, dedim. Ama hiç olmazsa Foma kovuldu. Artık geri döndüremezler.

Dayım annesinin koltuğunun önünde durarak:

— Anneciğim, kendinize gelebildiniz mi? diye sordu. İyileştiniz mi?.. Beni dinleyebilir misiniz?

Anası başını kaldırdı. Şimdiye kadar hiç böyle hiddetli halde görmediği oğluna yalvaran bir bakışla bakıyordu. Öteki devam etti:

— Anneciğim, artık bıçak kemiğe dayandı; siz de gördünüz... Bu meseleyi bu şekilde anlatmak istemezdim, ama madem bir kere açıldı, artık örtbas etmeye imkân yok. İftirayı duydunuz, şimdi de doğruyu dinleyin. Anneciğim, ben bu dünyanın en asil, en yüksek genç kızını seviyorum... Çoktandır seviyorum ve hiçbir zaman vazgeçmeyeceğim bu sevgiden. Çocuklarımı bahtiyar edecek, sizin son derece saygılı bir kızınız olacak. Bunun için yanınızda, akraba ve dostlarımın huzurunda dileğimi önüne seriyor, karım olmayı kabul ederek bana en büyük şerefi bağışlamasını yalvarıyorum.

Nastenka titredi, kızardı, oturduğu koltuktan sıçradı. General karısı, bir süre oğlunun ne söylediğini anlamıyor-

muş gibi ona baktı. Sonra birden acı bir çığlık kopararak ayaklarına kapandı.

— Yegoruşka, canım evladım! Çevir Foma Fomiç'i!.. diye bağırmaya başladı. Hemen çevir, yoksa, o olmazsa akşama çıkmadan ölürüm ben.

Dayım hırçın, baskıcı ihtiyar annesini önünde diz çökmüş halde görünce şaşırdı. Yüzünde bir ıstırap ifadesi belirdi. Nihayet kendini topladı, annesine doğru atılarak onu kaldırdı, koltuğa oturttu.

Kocakarı ise:

— Foma'yı geri çevir Yegoruşka!.. Çevir, onsuz yapamam!.. diye dırlamaya devam ediyordu.

Dayım kederli bir tavırla:

— Anneciğim, dedi. Size şimdi söylediklerimden hiçbirini duymadınız mı? Foma'yı geri çağıramam artık, anlayın bunu. Namus, temizlik meleği olan bu kıza ettiği adi, alçakça iftiradan sonra bunu yapamam. Yapmaya hakkım da yok zaten. Bir erdem hazinesinin itibarını iade etmek zorundayım; şerefim emrediyor bunu anneciğim. Anlamıyor musunuz? Bu genç kızla evlenmek istiyorum, duydunuz mu? Birleşmemizi kutsamanız için yalvarıyorum.

General karısı yine yerinden fırladı, bu sefer Nastenka'nın önünde diz çöktü.

— Anacığım!.. Canım kızım!.. diye cırlamaya başladı. Varma ona. Varma da Foma Fomiç'i geri çevirmesi için yalvar, ne olur anacığım!.. İki gözüm Nastasya Yevgrafovna, her şeyimi sana vereceğim; onunla evlenmezsen, her şeyimi sana bağışlayacağım. Elimde avucumdakini daha tüketmedim. Köşede bucakta bir şeyim kaldı daha... Hepsi senin olacak kızım, neler vereceğim sana! Yegoruşka da verecek, tek diri diri mezara gömme beni!.. Foma Fomiç'i geri getirmesi için yalvar.

Kocakarı daha uzun zaman inleyerek saçmalayacaktı ama Perepelitsina ile öbür dalkavuklar bağırarak, inleyerek

aylıklı bir mürebbiyenin önünde diz çökmesine kızdılar, onu kaldırmak için üşüştüler.

Nastenka korkudan ayakta zor duruyordu. Perepelitsina, hırsından ağlamaya bile başlamıştı. Dayıma:

— Ölümüne sebep olacaksınız annenizin! diye bağırıyordu. Öldürecekler kadıncağızı!.. Size de Nastasya Yevgrafovna, ana oğulun arasını açmak yakışmaz. Buna Tanrı da razı olmaz...

Dayım:

— Dilinizi tutun Anna Nilovna! diye onu azarladı. Yeter artık çektiğim.

— Ben de sizden az çekmedim. Niye öksüzlüğümü başıma kakıyorsunuz? Size köle olmadım daha... Ben de bugüne bugün yarbay kızıyım! Bir daha ayağımı basmam evinize... Bugünden itibaren!

Dayım dinlemiyordu bile. Nastenka'ya yaklaşarak derin bir saygıyla elinden tuttu. Ona ümitsizliğe yakın bir kederle bakarak:

— Nastasya Yevgrafovna, dedi. Teklifimi duydunuz mu?

Manevi olarak tam bir sarsıntı içinde bulunan Nastenka:

— Hayır Yegor İlyiç, hayır! Bırakalım bunları... cevabını verdi.

Sonra ellerini sıkarak, gözyaşları arasında devam etti:

— Önemsiz şeyler bunlar... Siz bunu, dünkünden sonra... Ama buna imkân yok, görüyorsunuz ya. Yanılmışız Yegor İlyiç! Sizi daima velinimetim olarak hatırlayacağım ve... ve daima, daima sizin için dua edeceğim.

Burada sesi gözyaşları arasında boğuldu.

Zavallı dayım, bu cevabı alacağını önceden tahmin etmiş olmalı ki, ne itiraz, ne de ısrar ediyordu... Nastenka'ya doğru eğilmiş, elini hâlâ elinde tutarak sessiz, bitkin duruyordu. Gözlerinde yaşlar belirmişti.

Nastya devam etti:

— Size daha dün de karınız olamayacağımı söyledim. Görüyorsunuz ki, buradakiler beni istemiyorlar. Bunu çok

önceden hissetmiştim zaten. Anneniz bizi asla kutsamayacaktır... *Başkaları* da öyle... Siz de ileride pişman olmasanız bile –çünkü son derece mert adamsınız– yine de benim yüzümden, iyi huylarınıza rağmen bedbaht olursunuz.

Nastenka'nın koltuğunun öbür tarafında duran ihtiyar babası, sözlerini onayladı:

— Tam üstüne bastın: İyi huylarına rağmen... *Çok iyi kalplidirler*... Doğru söyledin Nastenka, doğru. Tam bu kelimeyi kullanman gerekiyordu.

Nastenka sözüne devam etti:

— Evinize ikilik sokmak istemiyorum. Benim için hiç üzülmeyin Yegor İlyiç. Kimse bana dokunmayacaktır. Babamın yanına giderim... hemen bugün. Ayrılalım, daha iyi Yegor İlyiç.

Zavallı Nastenka tekrar hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Dayım ona derin bir ümitsizlik içinde bakarak:

— Nastasya Yevgrafovna, bu son sözünüz mü? diye sordu. Bir tek söz söyleyin, her şeyi sizin için feda edeceğim.

Yejevikin yine atıldı:

— Sondur Yegor İlyiç, son. Her şeyi, hem de öyle güzel açıkladı ki, doğrusu bu kadarını beklemiyordum. Olağanüstü bir adamsınız Yegor İlyiç, olağanüstü iyisiniz! Bize çok büyük şeref bağışladınız, ama biz size denk değiliz Yegor İlyiç. Size zengin, asil, hem güzel, hem de sesini sözünü dinletebilecek bir eş lazım. Pırlantalar, devekuşu tüyleri içinde odalarınızda salına salına gezinecek bir eş... O zaman belki Foma Fomiç'in de gönlü olur... Onlar da kutsarlar. Hem Foma Fomiç'i geri çevirin siz. Boşu boşuna kırdınız adamcağızı. O bunları erdeminden, fazla heyecanından söyledi. Zaten ileride, yaptıklarının erdeminden ileri geldiğini kendiniz söyleyeceksiniz. Görüyorsunuz ya, olağanüstü saygıdeğer bir adam! Şimdi ıslanacak orada. Zaman geçirmeden çevirin bari... Çünkü nasıl olsa çevirmeniz gerekecek.

General karısı bağırdı:

— Çevir oğlum, çevir! Adamcağız doğru söylüyor.

Yejevikin devamla:

— Öyledir efendim. Valideniz boş yere üzülüyorlar. Siz çevirin onu! Biz de Nastya ile hemen yola çıkalım.

Dayım:

— Dur Yevgraf Lariyoniç, yalvarırım sana! diye bağırdı. Söylenecek bir söz daha var Yevgraf, bir söz...

Bunu söyledikten sonra odanın öbür köşesindeki koltuğa oturdu, başını eğdi. Bir şey düşünüyormuş gibi gözlerini elleriyle kapattı.

O anda hemen evin üstünde dehşetli bir gök gürültüsü duyuldu. Bütün bina sarsıldı. General karısıyla Perepelitsina haykırıştılar. Dalkavuklar istavroz çıkarıyorlardı; onlar da Bay Bahçeyev gibi korkudan büsbütün aptallaşmışlardı.

Beş altı sesin birden:

— Anam babam, İlya Peygamberimiz...* diye inlediği duyuldu.

Gök gürlemesinden sonra dehşetli bir sağanak başladı. Sanki Stepançikovo'nun üzerine bir gölün suları boşanıyordu.

Matmazel Perepelitsina:

— Foma Fomiç kırın ortasında ne yapacak acaba?.. diye cırladı.

General karısı acı acı:

— Çevir onu Yegoruşka! diye haykırdı, çılgın gibi kapıya koştu.

Dalkavukları onu tuttular. Teselli etmeye çalışıyor, ağlaşıp bağrışıyorlardı. Ortalık ana baba günü olmuştu.

Perepelitsina:

— Bir redingotla çıktılar; bari paltolarını alsaydılar... diye devam etti. Şemsiye de almadılar. Şimşekler öldürür onu!..

---

* Rusların inanışına göre İlya Peygamber, kendi gününde gökte alevden bir araba ile gezerek gök gürültüsüyle şimşekler yağdırır.

Bahçeyev de söze karıştı:

— Evet öldürecek, yüzde yüz, dedi. Hem de yağmurda ıslanacak.

— Siz susun bari! diye fısıldadım.

Bahçeyev hiddetle bana cevap verdi:

— O, insan değil mi yani? Köpek değil ya. Şimdi sen sokağa çıkar mısın bakayım? Git de plezir* için bir banyo yap, görelim!

İşin sonucunu şimdiden hissederek ve endişe duyarak dayımın yanına gittim. Oturduğu yerde adeta taş kesilmişti.

Kulağına eğilerek:

— Dayıcığım, dedim. Foma Fomiç'i geri getirmeye gerçekten razı olacak mısınız? Şunu bilin ki, bu çok ayıp bir şey olacak. Hiç olmazsa, Nastasya Yevgrafovna burada bulunduğu sürece...

Dayım başını kaldırdı, kesin bir tavırla gözlerimin içine bakarak:

— Azizim, dedi. Kararımı verdim artık. Ne yapmam gerektiğini biliyorum. Merak etme, Nastya'ya hakaret edilmeyecek. Meseleyi ona göre halledeceğim.

Sandalyeden kalkarak annesine yaklaştı:

— Anneciğim, üzülmeyin. Foma Fomiç'i geri çevireceğim; dedi. Arkasından yetişirim. Ama yemin ediyorum, buraya ancak bir şartla dönebilecek. Deminki hakaretine tanıklık edenlerin huzurunda suçunu itiraf ederek bu asil genç kızdan resmen af dileyecek. Yaptıracağım bunu ona! Aksi halde bu eve adımını atamayacaktır. Şunu da yeminle söyleyeyim ki anneciğim, eğer bunu gönül rızasıyla yapmayı kabul ederse, ayaklarına kapanır, her şeyimi, çocuklarımın hakkına dokunmadan, her şeyimi ona vermeye razı olurum. Artık bugünden başlayarak her şeyden elimi çekiyorum. Bahtımın yıldızı söndü artık! Stepançikovo'yu bırakıyorum. Hepiniz

* *Plaisir:* zevk (Fr.)

rahat, güle güle oturun. Alaya giderek cenk fırtınalarına karışacak, savaş alanında kaderime boyun eğeceğim. Yeter artık, gidiyorum!..

O anda kapı açıldı, odadakilerin şaşkın bakışları karşısında kapıda, yağmurdan sırsıklam, çamura batmış bir halde Gavrila belirdi.

Dayım ona doğru atılarak:

— Ne oldu? Nereden geliyorsun? Foma nerede? diye bağırdı.

Hepsi üstünden tam anlamıyla dereler halinde çamurlu su akan ihtiyar uşağı heyecanlı bir merakla sardılar.

— Kayınağacı ormanının yanında bıraktım. Buradan bir buçuk verst ötede... At şimşekten ürktü, hendeğin içine sıçradı.

Dayım:

— Ee?.. diye bağırdı.

— Araba devrildi...

— Ya Foma?..

— Hendeğe düştüler...

— Ee... Anlatsana, bitirsene sözünü canavar!

— Kalçalarını vurdular, ağlamaya başladılar. Atı çıkardım, bindim, haber vermeye geldim.

— Foma orada mı kaldı?

— O da kalktı, bastonunu alıp yürüyüverdi.

Gavrila sözünü bitirmişti, içini çekti, başını eğdi. Bayanların gözyaşlarıyla hıçkırmaları tarif edilmez bir haldeydi.

Dayım:

— Polkan'ı getirin! diye bağırarak dışarıya fırladı. Polkan'ı getirdiler. Dayım eyerlenmemiş atın üzerine atladı. Birkaç dakika sonra dörtnala koşan atın nal sesleri bize Foma Fomiç'in arkasından başlayan kovalamacayı haber verdi. Dayım şapkasını bile almadan yola çıkmıştı. Bayanlar pencerelere üşüştüler. Ağlamalar, oflamalar arasında birtakım tavsiyelerde bulunuluyordu. Foma Fomiç gelir gelmez yapı-

lacak sıcak banyodan, amonyaklı friksiyondan, içirilecek hatmiden bahsediliyordu. Adamcağızın, "bu sabah ağzına bir lokma ekmek bile koymadıkları, bu vakte kadar aç biilaç kaldıkları" hatırlandı. O aralık Matmazel Perepelitsina, Foma Fomiç'in kutusuyla birlikte unuttuğu gözlüğünü buldu. Bulunan eşya olağanüstü bir etki yaptı. General karısı bu eşyaya gözyaşları ve haykırışlarla sarıldı, elinden bırakmadan yine pencereye yapışarak yolu gözetlemeye devam etti.

Beklemenin verdiği heyecan son haddini bulmuştu. Odanın köşesinde Saşenka, Nastya'yı teselli etmeye uğraşıyordu. Birbirlerine sarılmış ağlaşıyorlardı. Nastenka, bir eliyle İlyuşa'yı tutuyor, küçük öğrencisiyle vedalaşarak onu durmadan öpüyordu, İlyuşa da sebebini anlamadığı halde hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Yejevikin'le Mizinçikov bir köşeye çekilmiş, konuşuyorlardı. Genç kızlara baka baka Bahçeyev de neredeyse ağlayacaktı galiba. Yanına gittim.

— Yok bayım, dedi. Foma Fomiç'in gitmesi için zaman gelmedi daha... Hele arabasına koşulacak altın boynuzlu öküzleri bulsunlar da o zaman düşünürler. Hiç üzülmeyin bayım. Kedi, sahiplerini evden atar da kendisi kalır yine!

Fırtına geçince, Bay Bahçeyev de düşüncesini değiştirmişti galiba.

Birdenbire:

— Getiriyorlar... getiriyorlar! sesleri duyuldu.

Bayanlar çığlıklar atarak kapıya üşüştüler. Dayım gideli ancak on dakika olmuştu. Foma Fomiç'i bu kadar çabuk getirmesi imkânsız gibi görünüyordu. Ama bilmece kolayca anlaşıldı: Foma Fomiç, Gavrila'yı yolladıktan sonra, gerçekten "bastonuna dayanarak yoluna devam etmişti", ama fırtına, gök gürlemesi, sağnak arasında tek başına kalınca pek korkmuş, gerisin geriye, Stepançikovo'ya dönerek Gavrila'nın arkasından koşmaya başlamıştı. Dayım onunla köyün içinde karşılaşmıştı. Hemen yoldan geçen bir köylü arabasını durdurarak, yetişen köylülerin yardımıyla, gık bile deme-

yen Foma Fomiç'i bindirmişlerdi. Böylelikle onu, Foma Fomiç'in perişan halini görünce neredeyse aklını oynatacak hale gelen general karısının kollarına teslim ettiler.

Foma Fomiç, Gavrila'dan da daha çok çamurlara batmış, ıslanmıştı. Ortalığı dehşetli bir telaş kapladı. Bir kısmı, adamı derhal yukarıya çıkararak çamaşırlarını değiştirmeyi öne sürüyordu. Bir kısmı da mürver gibi kuvvet verici ilaç adları sayıyor, hiçbir işe yaramadan şuraya buraya koşuşarak hep birden konuşuyorlardı.

Ama Foma, sanki ne etrafındakilerin, ne de olanların farkındaydı. Kollarına girerek odaya getirdiler. Her zaman oturduğu koltuğun yanına gelince, bütün ağırlığıyla çöktü, gözlerini kapadı. Birisi, Foma Fomiç'in öldüğünü söyleyiverince, ortalık feryatlarla doldu. Herkesten çok Falaley ağlıyordu. Bayanlar kalabalığı arasından öne geçmeye çabalıyor, ille Foma Fomiç'in elini öpmek istiyordu...



V

Foma Fomiç Herkese Saadet Sağlıyor

Nihayet Foma, hak uğruna ölmeye hazırlanmış bir adamın sesiyle;

— Nereye getirdiler beni? dedi.

Yanımda duran Mizinçikov:

— Vay pis mendebur!.. diye fısıldadı. Sanki nereye getirdiklerinin farkında değilmiş. Şimdi nazlanmalarını seyredeceğiz!

Dayım:

— Bizdesin Foma, dedi, aramızdasın. Kendine gel, sakin ol! Hem de üstünü değiştir Foma, hastalanırsın yoksa... Hem de az bir şey, ısınmak için ufak bir kadehçik içmez misin?

Foma, tekrar gözlerini kapayarak:

— Malaga şarabı olsaydı, içerdim... diye inledi.

— Malaga şarabı mı? Bilmem ki... Evde bulunduğunu sanmıyorum.

Dayım kız kardeşi Praskovya İlyiniçna'ya endişeyle baktı. Öteki:

— Niye olmasın! diye atıldı. Tam dört şişe var.

Praskovya İlyiniçna anahtarlarını şıngırdata şıngırdata kilere koştu. Foma'yı reçeli saran sinekler gibi çevreleyen bayan-

lar arkasından bağırışıp duruyorlardı. Bay Bahçeyev'in hiddeti son dereceyi bulmuştu. Neredeyse duyulacak bir sesle:

— Malaga şarabı istiyormuş... diye homurdandı. İstediği şarap da kimsenin içmediği bir nesne... Bu zamanda Malaga içmek için onun gibi teresin biri olmalı... Hay Tanrı hepinizin belasını versin! İyi ama, benim burada ne işim var? Neyi bekliyorum sanki?

Dayım her kelimede takılarak:

— Foma, diye söze başladı. Şimdi, dinlendikten sonra... Yine aramızda olarak... Yani demek istiyorum ki Foma, demin en masum bir mahluku suçlarken...

Foma, ateşler içinde sayıklıyormuş gibi, konuşmaya başladı:

— Nerede... Nerede o benim masumluğum?.. Nerede tatlı günlerim? Temiz, güzel bir yavruyken çayırlarda bahar kelebekleri arkasından koştuğum güzel çocukluk günlerim nerede?.. Nerede, nerede o zamanlar? Geri verin bana masumluğumu, verin bana onu!..

Foma, ellerini açmış, sanki masumluğunu içimizden biri cebine saklamış gibi hepimize ayrı ayrı soruyordu. Bahçeyev hiddetinden patlayacaktı neredeyse. Hırsla:

— İstediği şeye bak!.. diye mırıldandı. Masumluğunu vereceklermiş ona. Muska yapıp boynuna mı asacak? Belki bacak kadar yumurcakken de şimdiki gibi haydudun biriydi. Yemin ederim ki öyleydi.

Dayım tekrar:

— Foma... diye başladı.

O ise bağırmaya devam ediyordu:

— Nerede, nerede o günler, sevgiye inandığım, insanları sevdiğim, insanlarla kucaklaşarak göğüslerinde ağladığım günler nerede?.. Ve şimdi neredeyim acaba?.. Neredeyim ben?..

Dayım yüksek sesle:

— Bizdesin Foma, kendine gel! dedi. Sana bir şey söylemek istiyordum.

Perepelitsina, yılan bakışlı gözlerinde kızgın parıltılarla dayıma:

— Bari şimdilik ağzınızı açmayın... diye tısladı.

Foma devam ediyordu:

— Neredeyim? Çevremdekiler kimdir? Boynuzlarını bana doğru çevirmiş mandalar, öküzler bunlar... Hayat, nesin sen?.. Yaşıyorsun, yaşıyorsun, şerefini iki paralık ediyorlar, rezil ediyorlar, hakaret ediyorlar sana, çiğniyorlar seni... Ancak mezarını toprakla örttükten sonra yaptıklarının farkına varacak, zavallı kemiklerini bir anıtın altında ezecekler...

Yejevikin ellerini çırparak:

— Vay canına! Anıt umuyor demek ki... diye fısıldadı.

Foma bağırıyordu:

— Aman, bana anıt dikmeyin!.. Dikmeyin! Anıt gerekmez bana. Benim için anıtı kalplerinizde dikin, başka hiçbir şey istemem... Hiçbir şey!

Dayım sözünü keserek:

— Bırak bunları Foma, dedi. Sakin ol! Anıtlardan konuşmanın sırası mı? Dinlesene azıcık. Demin bana sitem ederken, belki bir anda fazla hiddete kapıldın; bunu anlıyorum. Ama erdem konusunda, seni temin ederim, yanıldın Foma.

Perepelitsina:

— Aman susun artık siz de! diye tiz perdeden cırladı. Adamcağız elinize düştü diye, öldürmek mi istiyorsunuz yani?

Perepelitsina'nın ardından generalin karısıyla maiyeti telaşlandı, dayıma susması için elleriyle işaret etmeye başladılar.

Dayım gayet kesin bir tavırla bağırdı:

— Asıl siz susun Anna Nilovna! Ne söylediğimi biliyorum ben. Bu, sevaplı bir iş. Namus, adalet işidir bu Foma. Aklı başında bir adam olduğun için, hakaret ettiğin, dünyanın şu en asil kızından derhal af dilemelisin.

Foma, güya unutmuş, neden bahsedildiğini anlamıyormuş gibi, şaşkınlıkla herkesin ayrı ayrı yüzüne baktı.

— Hangi kızdan af dileyim? Hangi kıza hakaret etmişim ben?..

— Evet Foma. Eğer şimdi gönül rızasıyla, mertçe suçunu itiraf edecek olursan, yemin ederim ayağına kapanacağım Foma ve...

Foma hâlâ:

— Kime hakaret ettim? Hangi kıza?.. diye bağırıyordu. Nerede o? Nerede bu kız?.. Söyleyin bana onun kim olduğunu ne olur!

O anda Nastenka utanmış, ürkek bir tavırla Yegor İlyiç'e yaklaştı. Kolundan çekerek, yalvaran bir sesle:

— Bırakın onu Yegor İlyiç, af falan istemem ben; dedi. Ne lüzumu var?.. Vazgeçin bundan.

Foma:

— Hah!.. Şimdi hatırlıyorum!.. diye haykırdı. Tanrım! Şimdi hatırlamaya başladım.

Görünüşte büyük bir heyecana kapılarak yalvarmaya başladı:

— Yardım edin bunları hatırlamama, yardım edin! Söyleyin: Murdar, uyuz bir köpek gibi buradan kovulmamış mıydım? Şimşek mi çarptı bana? Merdivenden aşağıya itilmedim mi?.. Doğru mu bunlar?

Bayanların haykırışmaları, ağlamaları sorularına gayet kuvvetli bir cevap olmuştu.

Foma:

— Öyle, öyle... diyordu. Hatırlıyorum... Şimşeğin çakışını, düşüşünü... Sonra gök gürlemeleriyle kovularak, vazifemi yapıp ebediyen uzaklaşmak için buraya nasıl koştuğumu hatırlıyorum. Kaldırın beni! Bu anda her ne kadar halsizsem de vazifemi yapmaya mecburum.

Foma'yı hemen koltuktan kaldırdılar. Nutuk veren bir hatip gibi elini öne uzattı.

— Albay! diye haykırdı, iyice kendime geldim artık. Gök gürleyişleri, aklımı büsbütün alıp götürmedi. Sadece sağ ku-

lağım sağır oldu, ama bu belki de gök gürlemesinden daha çok merdivenden düşmem yüzünden oldu... Bununla beraber, ne zararı var! Foma'nın sağ kulağından kime ne, değil mi ya?

Foma bu son sözlerini öyle acı bir alaycılıkla, o kadar dokunaklı bir gülümsemeyle söylemişti ki, yeniden içleri parçalanan bayanların inlemeleri duyuldu. Hepsi dayıma gücenik, hatta bazıları hiddetle bakıyorlardı.

Çevresindekilerin kendisi hakkındaki düşüncelerini böylelikle açığa vurmaları karşısında dayım yavaş yavaş ezilip büzülmeye başladı. Mizinçikov yere tükürdü, pencerenin yanına gitti. Bahçeyev beni koluyla gittikçe daha hızla dürtüyordu.

Foma, hepsini gururlu, kesin bir bakışla süzdükten sonra tekrar haykırdı:

— Hepiniz itiraflarımı dinleyin! Siz de kara talihli Foma Opiskin hakkında kararınızı verin Yegor İlyiç. Uzun zamandır sizi takip ediyor, kalpten duyduğum bir heyecanla peşinizde dolaşıyordum. Takibimi size hiç fark ettirmeden, her şeyi, her şeyi görüyordum. Albay! Belki yanılmıştım, ama sizin bencil, sınırsız bir gurur sahibi, görülmemiş derecede zevke düşkün bir adam olduğunuzdan emindim. Bu yüzden, dünyada en masum bildiğim birisinin şerefi üzerine titrememi kim ayıplayabilir?

Nastenka'nın yüzündeki ıstırap ifadesini gören dayım:

— Foma, Foma!.. diye merakla bağırdı. Pek uzatmadan konuş!

Foma, sanki dayımın ihtarını duymamış gibi devam etti:

— Ama beni en çok düşündüren o birisinin masumluğu, saflığı değil de, daha çok tecrübesizliğiydi. Nazik duygunun kalbinde bahar gülü gibi açtığını görüyordum. Elimde olmadan Petrarca'nın "Bazen masumiyetin yok olmasına kıl kadar mesafe kalır..." sözlerini hatırlıyordum, için için üzülüyor, ıstırap çekiyordum. Bir inci kadar temiz olan bu kız için

bütün hayatım üzerine kefil olabilirdim, ama size güvenim yoktu Yegor İlyiç! Gem, dizgin bilmez ihtiraslarınız uğruna her şeyi nasıl feda edebileceğinizi bildiğim için, bu son derece asil kızın geleceği hakkında bir şüphe, bir dehşet deryasına düşmüştüm.

Dayım:

— Bunu nasıl aklına getirebildin Foma!.. diye bağırdı.

— ...Sizleri içim titreyerek takip ediyordum. Duyduğum ıstırabı anlamak isterseniz, Shakespeare'e sorun. O, size ruh halimi "Hamlet"inde anlatmaktadır. Evhamlı, korkunç bir adam olmuştum. Endişelerim, hiddetim yüzünden her şeyi kapkara görüyordum. Yalnız bu kara görüş, bilinen romanstaki kara renk değildi. Bundan emin olabilirsiniz... O kızı her zaman bu evden uzaklaştırmak istemem de bu yüzdendi: Onu kurtarmak istiyordum... Bunun için beni son zamanda hep aksi, bütün insanlığa ifrit kesilmiş bir halde görüyordunuz. Ah, kim barıştırabilir beni şimdi insanlarla?.. Misafirlerinize, yeğeninize; astronomi bilmesini istemekle Bay Bahçeyev'e karşı belki fazla terslik, haksızlık ettim, bunu itiraf ediyorum. Ama o zamanki ruh halim yüzünden beni kim ayıplayabilir? Yine Shakespeare'e dayanarak söyleyeyim: Geleceği, derin, uğursuz bir girdap halinde görüyordum. Bu girdabın dibinde bir timsah yatıyordu... Felaketi önlemeyi, kendim için bir ödev bildim. Burada bunun için yaşadığımı, bunun için yaratıldığımı biliyordum. Ve ne oldu? Ruhumdan kopup gelen bu asil hareketi anlayamadınız, şimdiye kadar ancak nefret, nankörlük, alay ve hakaretle karşılık verdiniz.

Dayım son derece heyecanlanmıştı:

— Mademki böyleymiş Foma, dedi... Elbette ben de anlıyorum ki...

— Eğer anlıyorsanız, beni sonuna kadar dinlemek lütfunda bulunun albay! Devam ediyorum. Şu halde, bütün suçum bu çocuğun geleceği, saadeti için fazlasıyla üzülmemden ibaretti. Gerçekten de, o size göre henüz bir çocuktur, insanlığa

karşı duyduğum yüksek sevgi, beni o günlerde adeta bir hiddet, evham iblisi haline getirmişti. İnsanların üstüne atılarak onları hırpalamak istiyordum. Hem de biliyor musunuz Yegor İlyiç? O zamanki harèketleriniz de sanki özellikle yapılmış, hep vesveselerimin, şüphelerimin yerinde olduğuna inandıracak gibiydi. Biliyor musunuz, dün beni altınlara boğarak kendinizden uzaklaştırmak istediğiniz zaman ne düşündüm: "Cinayeti daha kolaylıkla işlemek için benim şahsımda vicdanını uzaklaştırıyor kendinden..." demiştim.

Dayım korku içinde:

— Aman Foma! Demek sen dün böyle şeyler mi düşündün? diye bağırdı. Tanrım, Tanrım!.. Hiç aklıma gelmemişti bunlar.

Foma sözüne devam etti:

— Gökler bu şüpheyi kalbime sokmuşta bir kere... Tesadüfün cilvesi beni aynı akşam bahçede o uğursuz sıranın yanına getirince, aklıma neler geldi, siz düşünün! O anda bütün şüphelerimin birdenbire gözlerimin önünde açık bir şekilde gerçekleştiğini görünce, neler duydum ben! Tek bir ümidim, zayıf ama yine de bel bağlanabilecek tek bir ümidim kalmıştı. Peki, sonunda ne çıktı?.. Bu sabah bunu doğrudan doğruya siz yakıp kül ettiniz. Bana bir mektup gönderiyorsunuz. Evlenme niyetinden söz açıyor, gördüklerimi anlatmamam için yalvarıyorsunuz. "Niçin," diye düşündüm; "niçin bunu daha önce değil de, şimdi, yakalandıktan sonra yazıyor?.. Niçin bundan önce, bütün saadeti ve güzelliğiyle –gerçekten aşk insan yüzlerini güzelleştirir– koşarak gelip boynuma atılmadı, sınırsız saadetin verdiği gözyaşlarını göğsümde dökmedi?.. Neden bana her şeyi, ama her şeyi bir bir anlatmadı?.. Yoksa ben faydalı öğütler vermeyecek, sizi yutacak bir timsah mıyım? Saadetiniz için çalışmayan, ancak sizi sokmaya bakan iğrenç bir böcek miyim ben?.." Şöyle düşündüm: "Peki, başkentten yeğenini getirerek bu kızla evlendirmeye kalkışması niye?.. Demek hepimizi olduğu gibi,

o *havai* yeğenini de aldatarak, suçların en büyüğü sayılan niyetini yerine getirmeye çalışacak!" Hayır albay! Karşılıklı sevginizin suç olduğu üzerindeki düşüncemi kuvvetlendiren biri bulunduysa, o doğrudan doğruya sizsiniz. Hem yalnız bu kadar da değil: Bu genç kıza karşı da suçlusunuz. Çünkü beceriksizliğiniz, kendinize güvenmeyişiniz yüzünden bu temiz, dürüst kız, iftiralar, ağır şüpheler altında kaldı.

Dayım başını eğmiş, sesini çıkarmadan duruyordu. Belliydi ki, Foma'nın belagati bütün itirazları önlüyordu. Dayım kendini tepeden tırnağa kadar suçlu görüyordu. General karısıyla yanındakiler sessiz, derin bir saygı ile Foma'yı dinliyorlardı. Perepelitsina, zavallı Nastenka'ya hınç dolu bir alayla bakıyordu.

Foma sözüne devam etti:

— Şaşırmış, kızmış bir halde, üzüntü içinde, odama kapanarak bugün Tanrı'nın bana doğru yolu göstermesi için dua ettim. Sonunda şuna karar verdim: Sizi son bir defa daha deneyecektim. Ama buna belki de lüzumundan fazla bir ateşle giriştim; belki öfkem fazla taşkındı. Bunun neticesi, en asil niyetim yüzünden pencereden dışarıya fırlatıldım... Pencereden aşağı düşerken, "İşte erdemin yeryüzünde gördüğü mükâfat!.." diye düşünüyordum. Sonra yere yuvarlandım. Bunun ardından neler olduğunu ancak hayal meyal hatırlıyorum.

Acıklı şeylerin anıldığı şu anda, yükselen çığlıklar, inlemeler Foma Fomiç'in sözlerine devama imkân bırakmadı. General karısı, biraz önce Malaga şarabını getiren Praskovya İlyiniçna'nın elinden şişeyi kaparak Foma'ya doğru atıldıysa da, öteki gurur dolu bir el hareketiyle hem şişeyi, hem general karısını itti.

— Durun! diye bağırdı. Sözümü bitireyim... Düştükten sonra ne olduğumu bilemiyorum. Bildiğim tek şey, şu dakikada iliklerime kadar ıslanmış, hasta olmak ihtimali içinde karşılıklı saadetinizi sağlamak üzere burada bulunmamdır.

Albay! Şimdilik açığa vurmak istemediğim birçok şeyden anlıyorum ki, kendinize karşı suç sayılacak derecede güvensizlik duymanıza rağmen, sevginiz temiz, hatta yücedir. Dövülmüş, hor görülmüş, ama yine de ortaçağ şövalyeleri gibi, şerefi uğrunda son damlasına kadar kanını dökmeye hazır olan ben, o genç kıza hakaret etmekle suçlandım! Şimdi de siz Foma Opiskin'in maruz kaldığı hakaretlere nasıl karşılık verdiğini görün!.. Bana elinizi uzatın albay.

— Seve seve Foma! Mademki bu son derece asil insanın şerefi uğruna böyle bir açıklamada bulundun, elbette... Al elimi Foma, pişmanlığımı da beraber!..

Dayım bunun nereye varacağını hiç düşünmeden, coşkuyla elini uzattı.

Foma, etrafını saran bayanlar kalabalığını aralayarak Nastenka'ya hitap etti. Halsiz, ölgün bir sesle:

— Siz de elinizi verin bana, dedi.

Nastenka şaşırdı, bozuldu, ürkek bakışını Foma'ya dikti.

Dayımın elini, elinde tutmaya devam eden Foma, tatlılıkla:

— Gelin yavrum, gelin! diye ekledi. Bu, saadetiniz için gerekli bir şey...

Mizinçikov:

— Bu da nereden çıktı?.. diye mırıldandı.

Nastya titreyerek, korka korka, ağır adımlarla Foma'ya yaklaştı, cesaretsizce elini uzattı. Foma kızın elini aldı, dayımın avucuna koydu; resmi bir tavırla:

— Sizleri birleştiriyor ve kutsuyorum! dedi. Eğer kaderin yere vurduğu cefakâr bir adamın kutsaması sizin için faydalı olursa, bahtiyar olun! Foma Opiskin, hakaretlere böyle karşılık verir işte! Hurraa!..

Şaşkınlığın sınırı yoktu. Bu öyle beklenmedik bir sonuç olmuştu ki, herkes donakaldı. General karısı, ağzı açık, Malaga şarabı şişesi elinde, olduğu yerde duruyordu. Perepelitsina sarardı, hırsından titremeye başladı. Dalkavuklar koltuklarında el çırpıp duruyorlardı.

Dayım sarsıldı, bir şeyler söylemek istedi, ama söyleyemedi. Nastya'nın yüzü bir ölü gibi bembeyaz oldu. Ürkek bir tavırla, "Böyle şey olmaz," diye mırıldandı, ama artık olan olmuştu. Foma Fomiç'in hurrasına –doğrusunu söylemek gerekirse– herkesten önce Bahçeyev katıldı. Arkasından ben, benden sonra da hemen babasının boynuna atılan Saşenka'nın çıngıraklı sesi duyuldu. Arka arkaya İlyuşa, Yejevikin ve en sonra Mizinçikov birleştiler.

Foma ikinci defa:

— Hurraa!.. diye bağırdı. Hurraa!.. Şimdi, kalbimin çocukları, şu en şefkatli annenin karşısında diz çökün. Rızasını dileyin. Gerekirse, ben de yanınızda diz çökmeye hazırım.

Dayımla Nastya, ürkmüş bir halde birbirlerinin yüzüne bakamıyorlardı. Başlarına ne geldiğini iyice anlamadan general karısının önünde diz çöktüler. Hepsi onları sardı. Ama ihtiyar kadın, taş kesilmiş gibi duruyor, ne yapması gerektiğini bilemiyordu. Foma burada da imdada yetişti. O da velinimetinin ayaklarına kapandı. Bu, kadının bütün endişelerini yok etmeye yetti. Sonunda gözyaşları arasında, razı olduğunu söyledi. Dayım ayağa kalktı, Foma'yı olanca kuvvetiyle bağrına bastı.

— Foma, Foma...

Lakin sesi kısıldı, devam edemedi.

Bahçeyev:

— Şampanya isteriz!.. Hurra!.. diye gürledi.

Ama kendine gelen, durumu ve bunun neticelerini hemen kavrayan Perepelitsina söze karıştı:

— Hayır efendim, şampanyanın sırası değil şimdi! Mum dikerek, ikonun karşısında dua etmek, sonra da bütün dindar insanlarda olduğu gibi, nişanlıları ikonla kutsamak gerek.

Hepsi derhal bu akla uygun öğüdü yerine getirmek için ayağa kalktılar; dehşetli bir telaş başladı. Mum yakılacaktı. Bahçeyev bir sandalye alarak mumu ikonun önüne dikmek için üstüne çıktı. Ama altındaki sandalye çekmedi, Stepan

Alekseyiç de küt diye aşağıya... Fakat düşmedi. Hiç kızmadan, saygı ile yerini Perepelitsina'ya bıraktı. Narin vücutlu Perepelitsina işi bir anda başardı; mum yandı. Rahibeyle dalkavuklar istavroz çıkararak yere kapanmaya başladılar.

İsa'nın ikonunu duvardan indirdiler, general karısına verdiler. Dayımla Nastya tekrar diz çöktü, tören Perepelitsina'nın sofuca öğütleri arasına yapıldı. Nişanlıları ikide bir:

— Annenizin ayaklarına da kapanın... İkonu da öpün... Annenizin elini de öpün!.. diye ikaz etti durdu.

Nişanlılardan sonra Bay Bahçeyev de ikonu öpmeyi ödev bildi. O da generalin sayın karısının elini öptü. Taşkın bir sevinç içindeydi. Tekrar:

— Hurra!.. diye bağırdı. Şimdi artık şampanyayı hak ettik...

Zaten herkes seviniyordu. General karısı ağlıyordu, ama bu yaşlar artık sevinç gözyaşlarıydı. Foma'nın kutsadığı bu evlenme ona göre de uygun düşmüş, kutsallık kazanmıştı. Artık Foma Fomiç'in pek büyük bir şey yaptığını, bundan sonra ebedi olarak yanında kalacağını hissediyordu; bu en önemli nokta idi.

Dalkavukların hepsi, hiç olmazsa görünüşte, topluluğun sevincine katılmaktaydılar. Dayım kâh annesinin önünde diz çökerek ellerini öpüyor, kâh beni, Bahçeyev'i, Mizinçikov'u, Yejevikin'i kucaklıyordu. İlyuşa'yı kollarının arasında almış, boğarcasına sıkıyordu..

Saşa da Nastenka'yı kucaklayarak öpüyordu. Praskovya İlyiçna'nın iki gözü iki çeşmeydi. Bunun farkına varan Bay Bahçeyev ona sokuldu, elini öptü. İhtiyar Yejevikin, duygulanmış bir halde bir köşede ağlıyor, dünkü kareli mendiliyle gözlerini siliyordu. Öbür köşede de ağlamaklı olmuş Gavrila derin bir saygı ile Foma Fomiç'e bakıyordu. Falaley ise hüngür hüngür ağlıyor, herkesin yanına sokularak bir bir ellerini öpüyordu. Herkes hâlâ deminki heyecanın etkisi altındaydı. Kimse konuşmaya cesaret edemiyor, kimse ağzını aç-

mıyordu. Sanki her şey söylenmiş bitmişti. Yalnız arada bir sevinçli nidalar duyulduğu oluyordu.

Bu öyle ansızın, öyle çabucak oluvermişti ki, henüz kimse işi tam anlamıyla kavramış değildi. Yalnız Foma Fomiçtarafından başarılmış olması, meselenin önem ve kesinliği dikkati çeken noktalardı.

Bu saadete kavuşma anından henüz beş dakika bile geçmeden, Tatyana İvanovna göründü. Yukarıda, odasında otururken, aşağıda geçen aşk ve evlenme işlerini bu kadar çabuk nasıl bir sezişle öğrenmişti acaba?

Odaya neşe içinde, gözleri sevinç yaşlarıyla dolu, zarif bir tuvaletle (bir aralık üstünü değiştirmeği de becermiş!), adeta bir kuş hafifliğiyle girdi. Çığlıklar atarak Nastenka'nın boynuna atıldı.

— Nastenka, Nastenka!.. Demek sen onu seviyordun da benim haberim yoktu ha!.. diye bağırdı. Tanrım! Birbirlerini seviyor, sessizce, gizli olarak ıstırap çekiyorlarmış... Takip ediliyorlarmış... Roman bu, roman!.. Kuzum Nastenka, doğrusunu söyle: Gerçekten mi seviyorsun bu çılgını?

Nastya, cevap olarak, Tatyana İvanovna'yı öptü.

— Aman Tanrım, ne enfes bir roman!..

Tatyana İvanovna sevincinden ellerini çırpmaya başladı.

— Bana bak Nastya, dedi. Beni dinle: Erkeklerin hepsi, ama hepsi nankördür, zalimdir, sevgimize layık değillerdir. Ama o, belki içlerinde en iyisidir.

Sonra dayıma dönerek kolundan yakaladı.

— Gel yanıma çılgın! diye bağırdı. Gerçekten mi âşıksın? Demek gerçekten sevebiliyorsun sen ha?.. Yüzüme bak; gözlerimin içine bakmanı istiyorum. Gözlerinin yalan söyleyip söylemediğini anlamak istiyorum. Hayır, hayır! Yalanı yok... İçlerinde aşk ışıldıyor. Ah ne kadar mutluyum! Nastenka canım, sana bir şey söyleyeceğim. Zengin değilsin, sana otuz bin ruble hediyem olsun... Tanrı aşkına kabul et! Bana lazım değil... Zaten bana daha pek çok kalıyor...

Nastya'nın kabul etmek istemediğini görünce, ellerini sallayarak:

— Hayır, hayır, hayır!.. diye bağırdı. Siz de susun Yegor İlyiç. Size ait değil bu. Hayır Nastya, bunu sana hediye etmeye zaten çoktandır karar vermiştim. Ama ilk aşkını bekliyordum. Saadetinizi göreceğim... Almazsan, beni gücendirirsin Nastya, ağlarım sonra!.. Hayır, hayır, hayır!..

Tatyana İvanovna o kadar coşmuştu ki, hiç olmazsa o an için ona itiraz etmek imkânsızdı, hatta yazıktı da. Kimse kıyamadı, onu yatıştırmayı daha uygun bir zamana bıraktılar. O da general karısını, Perepelitsina'yı ve hepimizi öpmeye başladı. Bahçeyev, büyük bir saygı ile yanına sokularak elini öpme izni istedi.

— Anacığım, iki gözüm! Şu deminki ahmaklığımı affet! Senin böyle altından bir kalbin olduğunu bilmiyordum.

Tatyana İvanovna taşkın bir cilveyle Stepan Alekseyeviç'in burnuna eldiveniyle hafifçe vurdu.

— Çılgın! Senin ne olduğunu bilmez miyim ben!.. diye cıvıldadı ve kabarık eteğini ona sürterek bir peri gibi uçtu gitti.

Bahçeyev duygulanarak:

— Çok saygıdeğer bir kız!.. dedi.

Sonra gayet memnun, yüzüme bakarak, sanki bir sır söylüyormuş gibi fısıldadı:

— Almanın burnunu da yapıştırdık...

Şaşkınlıkla:

— Ne burunu?.. Hangi Almanın?.. diye sordum.

— Hani şu getirttiğim Alman. Alman karının elini öpüyor, öteki de mendiliyle gözyaşını siliyordu ya!.. Yevdokim dün onu tamir etti. Demin takipten döndüğümüz zaman eve bir atlı koşturdum. Birazdan gelirler... Enfes bir şey canım!

Dayım çılgınca bir sevinç içinde:

— Foma! Saadetimizi sağlayan sensin... diye bağırdı. Sana bunu ne ile ödeyeyim?

Foma ekşi bir tavır takınarak:

— Hiçbir şeyle albay, cevabını verdi. *Benimle ilgilenmemeye devam* edin ve Foma'sız bahtiyar olmaya bakın.

Genel taşkınlık arasında unutulmuş gibi olmasına gücenmişti galiba.

Dayım:

— Bu hep sevincimizden Foma! dedi. Ben nerede olduğumu bile unuttum kardeşim. Bana bak Foma, sana hakaret ettim. Bunu unutturmak için bütün ömrümü, bütün kanımı versem gene yetmez. Bu yüzden susuyor, özür dilemeye bile kalkmıyorum. Yalnız şunu bil ki, bir gün kafama, hayatıma ihtiyacın olursa, senin için bir uçuruma atlamam gerekirse, emret! O zaman göreceksin... Daha fazla söyleyecek değilim Foma.

Dayım düşüncesini daha kuvvetli olarak anlatmanın imkânsızlığını belirtmek üzere elini salladı. Foma'ya minnet, yaş dolu gözlerle bakıyordu.

Matmazel Perepelitsina da Foma'yı överek:

— Böyle bir melektirler işte!.. diye cırladı.

Saşenka da söze karıştı:

— Evet, öyleymiş! Sizin bu kadar iyi bir adam olduğunuzu bilmiyordum Foma Fomiç. Size karşı saygısızlık ettim, beni affedin Foma Fomiç! Emin olunuz, bundan sonra sizi bütün kalbimle seveceğim. Bilseniz, şimdi bile size öyle saygı besliyorum ki!

Bu defa da Bahçeyev atıldı:

— Öyle Foma! Benim gibi bir aptalın da kusuruna bakma! Seni tanımıyormuşum. Sen sadece bilgin değil, bir kahramanmışsın da Foma Fomiç! Bütün evim emrindedir. Ama en iyisi öbür gün, sayın ev sahibi bayanla ve nişanlılarla birlikte bize gelin. Hep birlikte gelin canım! Öyle bir yemek yiyeceğiz ki, övünmek gibi olmasın, ama sofrada kuş sütünden başka her şeyi bulunduracağım. Bunu yapmaya ahdettim!

Bütün bu sevgi gösterileri arasında Nastenka da Foma Fomiç'e yaklaştı, uzun laf etmeden boynuna sarılarak öptü.

— Foma Fomiç, siz bizim velinimetimizsiniz, dedi. Bizim için o kadar çok şey yaptınız ki, nasıl ödeyeceğimi bilemiyorum. Yalnız şunu söyleyeyim; bundan sonra sizin en saygılı, en şefkatli kardeşiniz olacağım.

Sözlerini bitirmedi, gözyaşları arasında boğuldu. Foma onu alnından öptü, onun da gözleri yaşarmıştı.

— Çocuklar, kalbimin çocukları! dedi. Mutlu olun, ömrünüz uzun olsun! Arada bir, saadet anlarınızda, bu zavallı kovulmuş adamı da hatırlayın. Bana gelince... Her şeyden önce şunu söyleyeyim ki, belki de felaket erdemin anasıdır. Bunu galiba hoppa olmakla beraber, bazen dolgun düşünceleri de bulunan yazar Gogol söylemişti. Kovulmak bir felakettir... Sopam elimde, yeryüzünü dolaşacağım ve kim bilir, belki bu felaketler beni daha da erdemli yapacaktır, işte bu düşünce beni avunduran tek nokta oluyor.

Dayım korku ile:

— Ama nereye gideceksin Foma? diye bağırdı.

Hepsi telaşla Foma'yı sardılar. Foma, büyük bir vakarla:

— Deminki hareketinizden sonra evinizde kalabilir miyim albay? dedi.

Ama etraftakilerin bağrışmaları sözünü bitirmesine engel oldu. Foma Fomiç'i koltuğa oturttular, yalvardılar, ağladılar, daha bilmem neler yaptılar. Elbette onun "bu evden" çıkıp gitmek düşüncesi ne şimdi, ne demin, ne de dün veya bostanda toprak kazdığı gün aklından bile geçmiyordu. İçten duydukları bir saygı ile ayaklarına kapanarak onu alıkoyacaklarını biliyordu. Hele şimdi, hepsine saadet sağladıktan, herkesi kendisine yeniden inandırdıktan sonra!.. Hepsi onu baş tacı etmişlerdi, bunu kendileri için şeref, saadet sayıyorlardı. Ama ihtimal, demin fırtınadan korkarak tabansızca yoldan dönmesi Foma'nın onuruna dokunmuştu. Bu da onu yeni bir kahramanlık taslamaya kışkırtıyordu. İşin en önemli ta-

rafı, önüne çıkan böyle nazlanıp kırıtma, uzun boylu konuşma, gevezelik etme, kendini övme fırsatını kaçıramazdı doğrusu. Kaçırmadı da. Onu bırakmak istemeyenlerin elinden kurtulmaya çalışıyor, sopasını istiyor, özgürlüğünü geri vermeleri için yalvarıyordu. Gözünün gördüğü yere gidecekti; "bu evde" şerefi iki paralık olmuş, dayak yemişti... Buraya ancak herkese saadet sağlamak için gelmişti. Nihayet, "nankörlerin evinde kalarak, yağı bol, ama terbiyesi dayakla yapılmış bir şçi'yi* nasıl olur da yiyebilirdi?.." Sonunda ısrarı bıraktı, onu yine koltuğa oturttular. Ama çenesi açılmıştı bir kere...

Bağırırcasına:

— Bana burada hakaret etmediler mi, dillerini çıkarıp alay etmediler mi? diye soruyordu. Bizzat siz albay, sokak çocukları gibi bana her zaman nanik yapmıyor muydunuz? Evet albay, bu benzetme üzerinde ısrarla duruyorum. Gerçekte bunu fiilen yapmadınız, ama manevi naniklerinizi inkâr etmezsiniz sanırım. Manevi nanikler de bazen maddilerden daha ağırdır. Dayaktan bahsetmiyorum artık...

Dayım:

— Foma, Foma!.. diye bağırdı. Bunu hatırlatarak mahvediyorsun beni. Sana söyledim ya, bu hakareti temizlemek için bütün hayatımı versem az gelir. Âlicenap ol! Unut, affet ve saadetimizi görmek için aramızda kal! Bunlar hep senin eserin Foma...

Foma boyuna bağırıyordu:

— ...Sevmek, insanoğlunu sevmek istiyorum. Ama engel oluyorlar, vermiyorlar bana! Verin, bana bir insan verin de seveyim onu... Nerede o insan? Nereye saklandı? Diogenes'in feneriyle aradığı gibi, ben de hayatım boyunca onu arıyor, bulamıyor, bulamayınca da kimseyi sevemiyorum. Yazıklar olsun beni insan düşmanı yapana!.. "Bir insan ve-

---

* Rusların ekşi lahanayla yaptıkları çorba.

rin ki seveyim," diye bağırırken, burnuma Falaley'i dayıyorlar. Falaley'i mi seveyim?.. Falaley'i sevmek istiyor muyum bakalım! Hem de istesem bile sevebilir miyim Falaley'i? Hayır. Niçin?.. Çünkü o, Falaley'dir. Niçin insanları sevmiyorum ben? Çünkü dünyadaki herkes ya Falaley, yahut da bir benzeri. Falaley'i istemem, nefret ediyorum Falaley'den, üstüne tükürüyorum... Ezeceğim Falaley'i!.. İkisinden birini sevmek gerekseydi, Asmodey'i* severdim de Falaley'i yine istemezdim. Gel, gel buraya celladım, gel!..

Foma Fomiç, birden Falaley'e döndü. Falaley o sırada gayet masum bir tavırla parmak uçlarında yükselerek Foma Fomiç'i saran kalabalığın üstünden ona bakıyordu.

— Gel buraya!

Foma bağırıyor, korkudan sersemleşmiş Falaley'i eliyle kendine doğru çekiyordu.

— Size şimdi ispat edeceğim albay; alaylarınıza, naniklerinize ait sözlerimin doğruluğunu ispat edeceğim. Söyle Falaley, doğru söyle: Bu gece rüyada ne gördün, işte albay, şimdi eserinizi göreceksiniz. Hadi söyle Falaley!

Korkudan tir tir titreyen zavallı çocuk, ümitsizlik dolu bakışlarını etrafta gezdiriyor, birinden yardım bekliyordu. Ama hepsi yalnız ürkerek, korku ile onun cevabını bekliyorlardı.

— Hadi Falaley, bekliyorum.

Falaley, cevap verecek yerde yüzünü ekşitti, ağzını büzdü ve bir dananın böğürmesi gibi ağlamaya başladı.

— İnadını görüyor musunuz albay. Bu halin doğal olması mümkün mü hiç?.. Son defa soruyorum sana Falaley, söyle, bu gece rüyanda ne gördün?

— Şeyi...

Bahçeyev:

— Beni gördüğünü söyle, diye akıl verdi.

---

* İblis

Öbür kulağına öğütleyen Yejevikin:

— "Faziletlerinize ait bir rüya gördüm" de! diye fısıldadı.

Falaley sadece etrafa bakmıyordu. Sonunda:

— Si... sizin... fazi... beyaz öküzü gördüm!.. diye mırıldandı ve hüngür hüngür ağlamaya devam etti.

Herkesin ağzından bir hayret çığlığı çıktı. Ama Foma Fomiç'in üstünde umulmadık bir iyilik vardı.

— Hiç olmazsa içten olduğunu görüyorum Falaley, dedi. Başkalarında göremediğim içtenliği... Tanrı affetsin seni! Tanrı senin de, başkalarının da cezasını verir. Yok, özellikle yapmıyorsan, içtenliğini takdir ediyorum. Zira senin gibi aşağı bir mahluku bile bir Tanrı kulu olarak görmek âdetimdir. Seni affediyorum Falaley!.. Sarılın bana çocuklar, kalıyorum!

Hepsi sevinç içinde:

— Kalıyor, kalıyor!.. diye bağrıştılar.

— Kalıyor ve affediyorum. Albay, Falaley'e mükâfat olarak bir şeker verin. Herkesin mutlu olduğu günde onun da yüzü gülsün.

Elbette bu âlicenaplığı da hayrete değer buldular. Böyle bir anda Falaley gibi birini bu kadar düşünmek!..

Dayım hemen şeker vermek emrini yerine getirmek için koştu. Derhal –Tanrı bilir nereden– Praskovya İlyiniçna'nın elinde bir gümüş şekerlik peyda oldu. Dayım titreyen eliyle içinden önce iki, sonra üç parça şeker aldı, düşürdü, sonra heyecanından bir şey beceremeyeceğini görünce:

— Adam sen de!.. Böyle bir günde... Tut bakayım. Falaley! diye bağırdı, bütün şekerliği koynuna boşalttı.

Sonra öğüt verir gibi:

— Bu sana içtenliğin için... diye ekledi. Birdenbire kapıda beliren Vidopliyasov haber verdi:

— Bay Korovkin!

Ufak bir telaşlanma oldu. Korovkin'in ziyaretinin yersiz kaçtığı belliydi. Herkes soran bakışlarını dayıma dikti. Dayım biraz şaşırarak:

— Korovkin mi?.. dedi.

Sonra Foma'ya korka korka bakarak:

— Elbette çok memnunum ama; dedi, böyle bir zamanda nasıl kabul etmeli onu? Ne dersin Foma?

Foma, hep o babacan tavırla konuşuyordu:

— Hayhay, çağırın Korovkin'i. Varsın o da herkesin saadetine ortak olsun!

Kısacası, Foma Fomiç'in keyfine, neşesine diyecek yoktu.

Vidopliyasov:

— Haddim olmayarak şunu söyleyeyim ki, dedi, Bay Korovkin uygunsuz bir haldedirler.

Dayım:

— Uygunsuz bir halde mi? O da ne demek?.. Neler uyduruyorsun sen! diye bağırdı.

— Evet efendimiz. Şu anda kendileri pek ayık değillerdir.

Dayımın kızarıp bozaracağı, korkarak fena halde utanacağı kadar zaman geçmeden, bilmece kendiliğinden çözüldü. Kapıda bizzat Korovkin göründü. Vidopliyasov'u eliyle beriye iterek, hayret içinde kalan meclisin önünde dikildi.

Bu, pek uzun boylu olmayan, tıknazca, kırk yaşlarında bir adamdı. Koyu, kırçıl saçları alabros kesilmişti. Mor kırmızı yüzü toparlaktı. Küçük gözleri kan çanağına dönmüştü. Tüylü, uzun, boyundan kopçayla iliklenen bir kravat takıyordu.. Üstünde son derece hırpalanmış, yer yer tüyler, kuru otlar yapışmış ve koltukaltı patlamış bir frak bir *pantolon impossible** giymişti. Havaya doğru uzattığı elinde gayet yağlı bir kasket tutuyordu.

Bu zat adamakıllı sarhoştu. Odanın ortasına gelince sendeledi, tam bir sarhoş dalgınlığı içinde sallanarak durdu. Sonra ağır ağır ağzını yayarak sırıttı.

— Kusuruma bakmayın baylar, dedi. Ben şeyim... (Parmaklarıyla kravatına bir fiske vurdu...)** tamamım!..

---

* Tarifi mümkün olmayan pantolon.

** Ruslar arasında bu hareket, birisinin içmiş olduğuna işarettir.

General karısı, hemen gururu incinmiş bir insan tavrı takındı. Foma, oturduğu koltukta eksantrik misafiri alaylı bir bakışla süzüyordu. Bahçeyev ona hem hayretle, hem de biraz halden anlar gibi bakıyordu. Dayımın mahcupluğu tarif edilecek gibi değildi. Korovkin hesabına için için üzülüyordu.

— Korovkin, diye söze başladı. Bana bakın...

Ama Korovkin sözünü kesti:

— Atande!..* Önce kendimi takdim edeyim. Ben tabiatın kucağında yetişmiş bir adamım. Aa, bu da ne?.. Burada bayanlar da var!

Sonra çapkın bir gülümseyişle:

— Kerata, bayanlar da olduğunu niye söylemedin bana? diye dayıma çıkıştı. Ama zararı yok... Aldırma!.. Latif cinse de takdim ederiz kendimizi.

Korovkin güçlükle konuşarak ve her sözünde bataklığa saplanır gibi duraksayarak:

— Güzel bayanlar! diye söze başladı. Karşınızda gördüğünüz öyle kara bahtlı bir adam ki... falan filan... Ötesi söylenmez artık. Hey mızıkacılar, polka!..

Mizinçikov sükûnetle Korovkin'e yaklaştı.

— Biraz yatmak istemez misiniz? diye sordu.

— Yatmak mı? Ama siz bana hakaret ediyorsunuz.

— Asla! Yolculuktan sonra iyi gelir de...

Korovkin öfke ile:

— Hayır! dedi. Yoksa beni sarhoş mu sanıyorsun? Hiç de değilim... Nerede yatıracaktınız beni?

— Buyurun göstereyim.

— Nereye? Samanlığa mı?.. Yağma yok dostum! Yattık orada! Ama yine de götür... İyi adamla insan nereye olsa gider... Yastık da istemem: Asker adam yastık kullanmaz. Sen bana bir sedircik uyduruver kardeş, sedir yeter bana.

---

* *Attendez*: Durun. (Fr.)

Biraz durduktan sonra:

— Bana bak, sen cana yakın bir çocuğa benziyorsun, diye ekledi. Bana bir de şey uyduruver... Şey, anlıyor musun? Bir tanecik rom, kafam yerine gelsin diye... o kadar. Yani tek bir kadehçik!

Mizinçikov:

— Peki, peki! cevabını verdi.

— Mükemmel!.. Ama dur, vedalaşmak lazım. *Adieu mesdames ve mesdemoiselles*!.. Diyebilirim ki... yaktınız beni... Eh, bırakalım bunları... Sonra anlaşırız... Ama başlayacağı zaman uyandırırsın beni... yahut da başlamaya beş dakika kala. Sakın bensiz başlamasınlar! Duydunuz mu? Başlamasınlar!

Neşeyle, Bay Mizinçikov'un arkasından yürüdü.

Herkes susuyordu. Şaşkınlık hâlâ devam ediyordu. Sonunda Foma, konuşmadan, kıskıs gülmeye başladı. Gülüşü hızlandı, kahkaha halini aldı. Bunu görünce, yüzü gururu incinmiş bir adamın yüzündeki ifadeyi almakla beraber general karısı da neşelendi. Her taraftan zapt edilemeyen gülmeler işitilmeye başladı.

Dayım kızarmış, neredeyse gözlerinden yaş fışkıracak bir halde şaşkın şaşkın duruyordu. Ağzını açamayacak kadar bitkin görünüyordu.

— Aman Tanrım!.. diyebildi. Kimin aklına gelirdi bu!.. Ama bu da herkesin başına gelebilecek bir hal. Seni temin ederim Foma, son derece namuslu, asil, hatta olağanüstü okumuş bir adam! Bak, göreceksin Foma.

Katılasıya gülen Foma:

— Görüyorum efendim, görüyorum! cevabını verdi. Olağanüstü okumuş, tam okumuş adam işte!..

Yejevikin yavaşça:

— Demiryollarından öyle bahsediyor ki!.. diye mırıldandı.

Dayım:

— Foma!.. diye bağırdı.

Sesi kahkahalar arasında duyulmadı. Hele Foma Fomiç katılıyordu gülmekten. Bunu görünce dayım da gülmeye başladı. Neşeyle:

— Ne yapalım, olan oldu! dedi. Sen âlicenapsın Foma. Yüksek bir kalbin var. Saadetimi kuran sensin... Korovkin'in suçunu da bağışlarsın!

Gülmeyen yalnız Nastenka idi. Sevgi dolu gözlerle nişanlısına bakıyor, sanki:

"Ne kadar güzel, ne kadar iyi bir adamsın!" demek istiyordu. "Ne kadar akıllısın ve seni ne kadar çok seviyorum!.."



VI

Son Söz

Foma tam, sarsılmaz bir zafer kazanmıştı. Gerçekten, onsuz hiçbir şey yapılamayacaktı. Geçen olaylar bu konuda en ufak şüpheye veya itiraza imkân bırakmayacak gibiydi. İhya ettiği çiftin Foma'ya duyduğu minnet sınırsızdı.

Foma'nın evlenmelerine hangi şartlar altında razı olduğuna ufak bir imada bulunur bulunmaz, dayımla Nastenka hemen ağzımı kapattılar. Saşenka:

— İyi adamdır, çok iyidir Foma Fomiç! Ona yünden bir yastık işleyeceğim!.. diye bağırıp duruyordu. Hatta katı yürekliliğimi yuzüme vurarak beni utandırdı.

Düşüncesini kökünden değiştiren Bahçeyev'in yanında Foma Fomiç hakkında tek bir kötü söz etseydim, beni kendi eliyle boğardı sanırdım. Foma'nın arkasında sadık köpek gibi geziyor, yüzüne derin bir saygı ile bakıyordu. Her lafının sonuna, "Son derece asil adamsın Foma! Bilgin adamsın Foma," sözlerini ekliyordu.

Yejevikin'e gelince, sevincinden uçuyordu, ihtiyar, Yegor İlyiç'in Nastenka'ya abayı yaktığının çoktan farkındaydı zaten. O zamandan beri gece gündüz, kızını ona vermeyi kuruyordu. Bu işi adamakıllı benimsemiş, olması için bütün kuvvetiyle çalışmıştı, ama tam bir imkânsızlık karşısında vazgeçmişti. Oysa Foma, bu işi hemen halledivermişti. Bu-

nunla beraber ihtiyar, bütün hayranlığına rağmen, Foma Fomiç'in içini gayet iyi biliyordu.

Sözün kısası, Foma Fomiç'in bu evdeki hâkimiyetinin söz götürmeyeceği, baskısının da sınırı olmayacağı belliydi.

En sevimsiz, en şımarık adamlar bile, isteklerinin yerine getirilmesiyle, hiç olmazsa bir zaman için uslanırlar; bunu herkes bilir. Foma Fomiç ise tersine, başarı kazandıkça aptallaşıyor, büsbütün burnu büyüyordu.

Yemeğe yakın, çamaşırını, üstünü başını değiştirerek, koltuğuna oturdu, dayımı çağırdı. Sonra bütün ailenin huzurunda ona yeni öğütler vermeye koyuldu.

— Albay! dedi. Resmi bir evlenme yapmak üzeresiniz. Üzerinize aldığınız ödev... vesaire, vesaire...

Böylelikle, "Journal des Debats" gazetesinin en ufak punto ile basılmış on sayfasını dolduracak kadar konuştu, konuştu. Söyledikleri de tamamıyla saçma şeylerdi. Bir kere içinde, albayın üzerine aldığı ödevle ilgili tek bir nokta yoktu. Bu konuşma yalnızca Foma Fomiç'in zekâsına, uysallığına, mertliğine ve tokgözlülüğüne en arsızca övgülerle doluydu.

Herkesin karnı açtı, herkes yemeği düşünüyordu. Bununla beraber hiç kimse ses çıkarmıyordu. Bütün bu saçmaları derin bir saygı ile sonuna kadar dinlediler. Bahçeyev bile, ona azap veren iştahına rağmen, saygı ile kıpırdanmadan oturdu.

Belagatli konuşmasının verdiği zevk içinde Foma Fomiç adamakıllı neşelenmişti. Hatta sofrada, geçen olayların şerefine kadeh kaldıra kaldıra iyice sarhoş da oldu. Şakalar etmeye, nükteler savurmaya başladı. Bunlar tabii hep yeni nişanlılarla ilgili şeylerdi. Herkes gülüyor, alkışlıyordu. Ama şakaların bazısı o kadar kaba, açık saçıktı ki, Bahçeyev bile utandı. Sonunda Nastenka sofradan kalkarak kaçtı. Bu Foma Fomiç'in son derece hoşuna gitti. Bununla beraber hemen durumu kurtardı. Kuvvetli bir ifadeyle, Nastenka'nın meziyetlerini belirtti, sofrada bulunmayan nişanlının sağlığına kadeh kaldırdı.

Bir dakika önce utanç içinde azap çeken dayım, şimdi neredeyse Foma Fomiç'in boynuna atılacaktı. Nişanlılara gelince, onlar birbirlerinden, saadetlerinden bayağı utanıyor gibiydiler. Nişan töreninden sonra birbirlerine tek söz söylemedikleri gibi, göz göze gelmekten kaçındıklarını fark etmiştim.

Sofradan kalktıktan sonra, dayım birdenbire ortadan kayboldu. Onu ararken, tesadüfen taraçaya çıktım. Orada, çakır keyif bir halde, koltukta kahvesini içerek nutuk atan Foma Fomiç'le karşılaştım. Yanında yalnız Yejevikin, Bahçeyev ve Mizinçikov vardı. Dinlemek için ben de durdum.

Foma, bağırarak:

— Niçin, diyordu; niçin inançlarımın uğrana ateşe atılmaya bile hazırım? Niçin hiçbiriniz kendinizi ateşe atamazsınız? Niçin, niçin?

Yejevikin:

— Ateşe atılmak lüzumsuz şeydir de ondan Foma Fomiç; diye takıldı. Ne faydası var sanki! Evvela, insanın canı acır, sonra da yanmakla elinize ne geçecek?

— Ne mi geçecek? Arkamda asil küller bırakacağım. Ama sen anlayamazsın ki, takdir edemezsin ki beni!.. Sizin için Sezarlardan, Makedonyalı İskenderlerden başka büyük adam yok. Halbuki ne yaptılar şu Sezarlarınız? Kimi mutlu ettiler? Ya şu meşhur Makedonyalı İskender'in yaptığı ne ki?.. Bütün dünyayı fethetmiş!.. Bana da o kadar insanı versinler, ben de fethederim; bunu sen de yaparsın, bu da... Ama öte yandan erdem sahibi bir adamı, Klitos'u öldürdü. Halbuki ben erdemli Klitos'u öldürmedim. Yumurcak! Kerata!.. Dünya tarihinde övmek değil, ona sopa atmak gerekti. Onunla birlikte Sezar'a da...

— Bari Sezar'a merhamet edin Foma Fomiç!..

Foma:

— O ahmağa da merhamet etmeyeceğim!.. diye bağırdı.

Kafası dumanlanmış Bahçeyev de coşkuyla sözünü onayladı:

— Etme canım. Neden merhamet edecekmişsin onlara? Hepsi de zirzop, dönek herifler... Demin bir tanesi burs vererek öğrenci okutmaktan bahsediyordu. Burs da neymiş? Şeytan bilir ne olduğunu... Bahse girerim ki, yeni bir kepazeliktir. Ya öbürünün biraz önce yaptığı... Kibar bir toplulukta yalpa vuruyor, rom istiyor! Bence insan içmeli, ama böyle değil... İç, az ara ver, sonra yine zıkkımlan, bu olmaz ki... Yok efendim hiç merhamet etmemeli onlara. Bunların hepsi dalavereci herifler! Bilgin yalnız sensin Foma!

Bahçeyev birinden hazzetti mi, artık tam olarak, hiç düşünmeden ona bağlanıyordu.

Dayımı havuzun yanında, bahçenin en uzak, tenha bir köşesinde buldum. Nastenka ile beraberdi. Nastenka beni görünce, suçüstü yakalanmış gibi hemen yeşilliklerin arasına dalıp kaçtı. Dayım parlayan yüzüyle bana doğru yürüdü. Gözlerinde sevinç yaşları parıldıyordu. İki elimi elleri arasına alarak kuvvetlice sıktı.

— Canım kardeşim! dedi. Saadetime hâlâ inanamıyorum. Nastya da öyle... Sadece hayret ediyor, Tanrı'ya bizi bugüne ulaştırdığı için şükrediyoruz. Ağladı şimdi o... İnanır mısın, ben de hâlâ kendime gelemedim, şaşırdım; inanamıyorum bir türlü, inanamıyorum! Neden oldu bu bana? Niçin? Ne yaptım, nasıl oldu da hak edebildim bunları?..

Coşku içinde:

— Eğer ortada hak sahibi olması gereken biri varsa, o yalnızca sizsiniz dayıcığım, dedim. Sizin gibi namuslu, mükemmel, iyi kalpli bir adamı hiç görmemiştim...

Esefleniyormuş gibi:

— Yok Seryoja, hayır! Bu kadarı da fazla. Bu derece iyi olmamız da fena (yani kendimden bahsediyorum). Çünkü iyi olduğumuz zaman hoşuz, ama kötü zamanımızda da yanımıza yaklaşmasınlar! İşte şimdi Nastya ile bundan bahsediyorduk. Foma'yı şimdiye kadar da son derece takdir edi-

yordum; ama inanır mısın, seni onun mükemmelliğine ikna etmeye çalıştığım halde, ona ancak bugün tam olarak inandım. Hatta dün böyle bir hediyeyi reddettikten sonra bile inanmamıştım. Bunu utanarak söylüyorum. Deminki sahneyi hatırladıkça yüreğim eziliyor. Ama kendime hâkim değildim. Nastya için söylediklerini duyduğum zaman kalbimi bir şey deşiyor gibi oldu. Farkında olmadan bir kaplan gibi hareket ettim.

— Ne olacak dayı, hareketiniz belki de çok doğaldı.

Dayım ellerini salladı.

— Yok, yok! Öyle deme kardeşim; buna sırf tabiatımın bozuk, son derece zevkine düşkün, yalnız kendini düşünen, sadece kendi isteklerinin yerine getirilmesine çalışan bir adam olmam sebeptir. Foma da öyle söylüyor...

Buna ne denebilirdi artık!..

Dayım duygulanmış bir halde devam etti:

— Bilmezsin Seryoja, ben kaç kereler hırçınlaştım, merhametsiz, haksız, kibirli oldum. Hem yalnız Foma'ya karşı değil! Bütün bunlar durup dururken, hatırıma geldi. Şimdiye kadar bu büyük saadeti hak edecek hiçbir şey yapmadığım için adeta utandım. Nastya da demin aynı şeyi söyledi. Halbuki onun nasıl olur da günahları bulunabilir, aklım almadı; insan değil, melek o! Dedi ki, Tanrı'ya çok büyük borcumuz varmış. Bundan sonra iyi olmaya, hep hayırlı, sevaplı işler yapmaya gayret etmeliymişiz... Onun bunu ne kadar coşkulu, ne kadar güzel söylediğini duysaydın bir! Tanrım, ne kızdır bu!..

Heyecan içinde durdu. Biraz sonra devam etti:

— Şöyle bir karar verdik kardeşim: Foma'ya, anneme ve Tatyana İvanovna'ya en büyük özenle bakacağız. Hele şu Tatyana İvanovna... Ne yüksek ruhlu insan! Ah, herkese karşı ne çok suçum var benim! Ama hele şimdi biri Tatyana İvanovna'ya fenalık etmeye kalkışsın!.. O zaman artık... Neyse... Mizinçikov'a da bir şey yapalım.

— Evet dayıcığım, ben de Tatyana İvanovna hakkındaki düşüncemi değiştirdim. Doğrusu hem saygıya, hem de merhamete layık.

Dayım coşkunlukla sözüne devam etti:

— Öyledir, öyle! Saygıya layık. Mesela Korovkin...

Ürkek bir bakışla yüzüme baktı.

— İhtimal onunla alay ediyorsun. Zaten demin hepimiz güldük. Halbuki bu belki de affedilmez bir şey oldu. Belki o da mükemmel, çok iyi kalpli bir adamdır. Ama kader işte... Başına felaketler gelmiş... Sen inanmazsın, ama belki de böyledir.

— Aman dayıcığım, niçin inanmayayım?

Ben de son derece düşmüş bir adamda bile yüksek, insani duyguların kalabileceğinden, bize kapalı olan ruhunun derinliğinden, düşenleri hor görmemek gerektiğinden bahsettim durdum. Tam tersine, bunları arayıp bularak, kendilerine elimizi uzatmamızın, onları kurtarmamızın doğru olduğunu söyledim. Mevcut iyilik ve ahlak ölçülerinin yanlış olduğunu vesaire vesaire anlattım durdum... Kısacası o kadar alevlendim ki, natüralizm okulundan bile söz açtım. Sonunda da: "Hataların karanlığından sıyrılırken aydınlığa kavuştum"* diye başlayan şiiri okudum.

Bu dayımın son derece hoşuna gitti.

— Dostum, dedi. Sen beni iyi anlıyorsun. Hatta kafamdan geçenleri benden daha iyi ifade ettin. Tam böyledir işte, tam dediğin gibi! Tanrım niçin insanlar fena olurlar? Niçin ben iyi olmanın bu kadar tatlı olduğunu bilirken, sık sık kötü oluyorum?.. demin Nastya da kendisi için aynı şeyi söyledi.

Dayım etrafa bakınarak:

— Şu yerin güzelliğine bak, dedi. Ne güzel tabiat! Ya manzara... Şu ağaca bak: Gövdesi, insanın kucaklayacağı kadar kalın. Özüne, yapraklarına bak! Güneşe bak!.. Yağ-

* N. A. Nekrasov'un bir dizesi.

murdan sonra her şey nasıl yıkandı, ne kadar neşelendi. Şöyle bir düşünürsen, belki ağaçların da kendilerine göre anladıkları vardır, belki onlar da duyuyor, hayattan zevk alıyorlardır... Öyle değil mi ama? Ne dersin?

— Olabilir dayıcığım, ama tabii kendilerine göre...

— Elbette kendilerine göre... Hay yaradana kurban olayım! Sen bu bahçeyi, küçükken burada nasıl koşup oynadığını herhalde hatırlarsın Seryoja?

Sonra yüzünde sonsuz bir sevgi, saadet ifadesiyle bana bakarak:

— Ben de küçüklüğünü hatırlıyorum, diye ekledi. Seni yalnız başına havuzun yanına bırakmıyorduk. Bir akşam, hatırlıyor musun, rahmetlik Katya seni yanına çağırıp sevmeye başlamıştı. Sen de ondan önce bahçede koşmuş, yorulmuş, kızarmıştın, sarı saçların bukle bukleydi... Karım bunlarla oynadı, oynadı, sonra da, "Öksüz yavrucuğu bize aldın da ne iyi ettin!" dedi. Bunu hatırlıyor musun?

— Hatırlar gibi oluyorum dayıcığım...

— Yeni yeni akşam oluyordu. Güneş ikinizi de aydınlatıyordu. Ben köşede oturuyor, hem pipomu içiyor, hem sizleri seyrediyordum.

Dayım gözyaşlarını zapt etmeye çalışarak, titrek, alçak bir sesle:

— Her ay şehre gider, mezarını ziyaret ederim Seryoja, dedi. Bunu Nastya ile de konuştuk. Bundan sonra birlikte gideceğimizi söyledi.

Dayım heyecanını yenmeye çalışarak sustu. O sırada Vidopliyasov yanımıza geldi. Dayım silkindi.

— Sen misin Vidopliyasov? dedi. Foma Fomiç mi gönderdi yoksa?

— Hayır efendim. Daha çok, kendi ihtiyacım için...

— Ya, iyi öyleyse. Korovkin'in ne olduğunu da öğreniriz. Daha demin soracaktım zaten... Korovkin'e göz kulak olmasını söylemiştim Seryoja. Ee, ne var ne yok Vidopliyasov?

— Müsaadenizle arz edeyim efendim. Dün ricamdan bahsederken, beni her gün gördüğüm hakaretlerden korumayı vaat etmiştiniz.

Dayım korku ile:

— Aman, yine şu soyadı meselesi mi? diye korku içinde bağırdı.

— Ne yapalım efendim. Her saat hakaret...

Dayım üzüntülü bir tavırla:

— Ah Vidopliyasov, Vidopliyasov, ne yapmalı sana bilmem ki? dedi. Neymiş o gördüğün hakaretler? Sen bunlarla aklını kaçıracak, tımarhaneyi boylayacaksın.

Vidopliyasov:

— Aklımdan yana çok şükür... diye söze başladı. Ama dayım sözünü keserek:

— Öyle ya, öyle ya! dedi. Hem ben bunu sana fenalık olsun diye değil, faydası dokunacağını umarak söylüyorum. Neymiş o sana yapılan hakaretler? Bahse girerim, incir çekirdeğini doldurmayacak kadar önemsiz şeylerdir.

— İnsana nefes aldırmıyorlar efendim!..

— Kim?

— Hepsi. En başta da Matriyona. Zaten onun yüzünden hayatımda dertli oldum. Malumu âliniz, bütün dikkate değer kimseler; henüz çocukken bile benim özellikle yüz çizgilerim bakımından bir yabancıyı andırdığımı söylerlerdi. İşte şimdi bu yüzden bir türlü peşimi bırakmıyorlar. Dışarı çıktım mı, arkamdan türlü türlü kötü laflarla bağırıyorlar. Dayak düşmanı bacak kadar oğlanlar bile peşimde... Demin buraya gelirken yine bağırdılar. Artık halim kalmadı, yüksek himayenize sığınıyorum beyim.

— İlahi Vidopliyasov! Ne diye bağırıyorlar sana? Mutlaka üzülmeye değmez, saçma sapan şeylerdir.

— Söylemem yakışık almaz efendim.

— Söyle, söyle?

— Dilim varmıyor, tiksiniyorum...

— Hadi söyle canım!

— "Hollandalı Grişka bir turunç yemiş!.."* diyorlar efendim.

— Hay Tanrı müstahakını versin! Amma da tuhaf adamsın. Ben de bunların söyledikleri acaba ne ki? diye düşünüyorum. Aldırma, geçiver canım!

— Zaten aldırmadım efendim. Ama bu sefer daha çok bağınyorlar.

— Dayıcığım, dedim. Mademki bu evde rahat edemeyeceğinden şikâyetçidir, onu bir süre Moskova'ya, o hattatın yanına gönderin. Hani evvelce bir hattatın yanında oturuyordu demiştiniz.

— Aman birader, o zatın sonu da fena oldu.

— Ne olmuş?

Vidopliyasov cevap verdi:

— Kendileri çok yüksek kabiliyetli bir adam oldukları halde, başkasının malına sahip çıkmak istedikleri için hapishaneye girmişlerdi. Orada temelli mahvolmuşlar.

Dayım:

— Peki Vidopliyasov, peki, dedi. Sen şimdilik üzülme. Ben bu işle uğraşır, bir sonuca bağlarım, söz veriyorum sana. Korovkin nasıl, uyuyor mu?

— Hayır efendim. Hemen şimdi gittiler. Size bunu haber vermeye geldim.

Dayım:

— Gitti mi?.. diye bağırdı. Ne diyorsun! Niye bıraktın onu?

— Kalbimin iyiliğinden beyim. Haline acıdım adamcağızın. Uyandığı zaman kendisine yapılanları hatırlayınca saçını başını yolmaya, avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı.

— Avazı çıktığı kadar, ha?..

* Rusça, kafiyeli bir tekerleme.

— Daha saygılı bir şekilde söyleyecek olursam: Çeşit çeşit sesler çıkardılar. Bir daha latif cinsin huzuruna nasıl çıkabileceklerini haykırdılar. Sonra da artık insanlar arasında bulunmaya layık olmadıklarını söylediler, öyle acıklı sözler sarf ettiler ki!..

— Çok nazik adam! Ben sana söyledim Sergey. Ona bekçilik etmeni özellikle sana söylediğim halde nasıl bıraktın onu Vidopliyasov?

— Kalpten duyduğum merhamet duygusundan efendim. Söylemememi rica ettiler. Arabacıları da, hayvanlarını da doyurdu arabaya koştu. Üç gün önce kendilerine verdiğiniz para için derin saygılarını sunarak teşekkür ettiler. İlk postalardan biriyle borçlarını göndereceklerini söylememi emrettiler.

— Bu da ne demek dayı?

Vidopliyasov:

— Yirmi beş gümüşten bahsediyorlardı, dedi.

— Canım, istasyonda borç olarak vermiştim. Şüphesiz, ilk posta ile gönderir bunu. Aman Tanrım! Pek üzüldüm doğrusu... Acaba peşinden birini yollasak mı dersin Seryoja?

— Yollamasanız daha iyi olur dayıcığım.

— Ben de öyle düşünüyorum. Bir şey söyleyeyim mi Seryoja? Elbette ben filozof değilim, ama sanırım her insanın içinde dıştan göründüğünden daha çok iyilik vardır. Korovkin için de öyle oldu. Yaptığı rezalete dayanamadı... Hadi artık Foma'nın yanına gidelim. Geciktik. Nankörlüğümüze, ihmalimize darılır belki... Hadi gidelim. Hey gidi Korovkin hey!

Roman bitti. Sevgililer birleştiler. Foma Fomiç evlerinde onlar için bir iyilik piri, meleği halini aldı. Bu konuda pek çok ve isabetli açıklamalar verilebilir, ama doğrusu, bütün bu açıklamalar şimdi gereksizdir. Bana kalırsa bu böyledir. Açıklamalarda bulunmak yerine, hikâyemin bütün kahramanlarının hayatına dair birkaç söz söylemekle yetineceğim.

Bilindiği gibi hiçbir roman bunsuz bitirilmez. Bunların eklenmesi usuldendir.

"İhya edilen" çiftin evlenmesi yazdığım olaylardan altı hafta sonra olmuştu. Her şey sessiz, aile arasında, fazla debdebeden uzak, az misafir arasında geçti. Ben Naştenka'nın, Mizinçikov da dayımın sağdıcı olduk. Bununla beraber birkaç misafir de vardı. Ama en çok önem verilen, en gözde şahıs pek tabii Foma Fomiç'ti. Herkes etrafında pervane gibi dönüyor, onu el üstünde tutuyordu. Ama bir aralık, nasılsa, kazara sofrada bir kere şampanya sunulurken Foma Fomiç unutuldu... Derhal sitemlerle, feryatlarla, bağırmalarla dolu bir mesele çıktı. Foma odasına kaçtı, içeriden kilitledi. Küçümsenmiş olduğunu, aileye "yeni adamlar" girince kendisinin çöp tenekesine atılacak bir süprüntü olarak görüldüğünü haykırdı durdu. Dayım üzüldü, Nastenka ağlıyordu. General karısı her zamanki gibi sancılara tutuldu. Düğün ziyafeti cenaze alayına döndü.

Zavallı dayımla Nastenka'nın alınlarına, velinimetleri Foma Fomiç'le tam yedi sene böyle bir hayat sürmek yazılmıştı.

Foma Fomiç ölünceye kadar (geçen yıl öldü) somurttu, nazlandı, kızarak kavgalar çıkardı durdu. Ama "ihya edilenlerin" ona karşı duydukları saygı bu yüzden azalmak şöyle dursun, günden güne, şımarıklığıyla aynı ölçüde arttı.

Yegor İlyiç ile Nastenka son derece mutluydular. Saadetlerini kaybetmekten korkuyorlardı. Tanrı'nın cömertlik ettiğini, inayetine layık olmadıklarını, ileride bu saadeti cefayla, çileyle ödeyeceklerini sanıyorlardı. Söylemeye lüzum yok ki, Foma Fomiç bu boynu bükük aile içinde istediği gibi hüküm sürüyordu. Neler, neler yapmadı o yedi sene içinde! Her şeyi kanıksamış, işsiz güçsüz olduğu halde, Lukullus'vari* aklın almayacağı türlü türlü şımarıklıklar icat etti.

---

* Ziyafet sofralarının zenginliğiyle meşhur Romalı bir soylu.

Dayımın evlenmesinden üç yıl sonra büyükannem öldü. Öksüz kalan Foma, kederden şaşkına dönmüştü. Dayımın evinde şimdi bile o zamanki halini dehşetle anlatıyorlar. Mezar kapatılırken içine atılmak istiyor, onu da birlikte gömmeleri için bağırıyormuş. Tam bir ay eline ne bıçak, ne de çatal verebilmişler. Bir keresinde dört kişi ağzını zorla açarak içinden bir iğne çıkarmışlar. Bu mücadeleye şahit olan bir yabancı, Foma Fomiç'in kurtulmaya çabalarken, iğneyi bir kerede yutabileceği halde bunu yapmadığını söylemişti. Ama bu ihtimali hepsi açık bir nefretle dinledikten sonra, bunu ortaya atanı katı yüreklilikle, terbiyesizlikle suçlandırdılar. Yalnız Nastenka sesini çıkarmadı, hafifçe gülümsedi. Dayım bunun üzerine ona adeta endişeyle baktı. Şunu söylemek gerekir ki, Foma, dayımın evinde eskisi gibi naz, şımarıklık ediyordu, ama dayıma karşı eski küstahlıkları, arsızlıkları kalmamıştı artık. Foma sızlanıyordu, ağlıyordu, sitem ediyor, suçlamada bulunuyordu. Bununla beraber eskisi gibi kavga etmiyordu. Artık "ekselans" sahnesine benzer sahneler tekrarlanmıyordu. Bunu galiba Nastenka sağlamıştı. O, belli etmeden Foma'yı bazı konularda uyuşmak, bazı şeylere boyun eğmek zorunda bırakmıştı. Kocasının küçümsendiğini görmek istemiyordu, bu isteğinde başarılı da olmuştu.

Foma, Nastenka'nın onu aşağı yukarı anladığını açıkça görüyordu. Aşağı yukarı diyorum, çünkü Nastenka da Foma Fomiç'in gözünün içine bakıyordu. O da kocası akıl hocasını heyecanla överken hemen canla başla ona katılıyordu. Öte yandan, Nastenka'nın altın kalbinin bütün eski acıları unuttuğundan ve onu dayımla birleştiren Foma'yı tam olarak affettiğinden eminim. Bundan başka, galiba o da "cefakâr" eski soytarının çok üstüne varmayı doğru bulmuyor, tam tersine, dayımın onun kalbinin tedavisi için çalışmak gerektiği düşüncesine bütün içtenliğiyle hak veriyordu. Zavallı Nastenka kendi de hakaret görmüşlerdendi; o da ıstırap çekmişti, çektiklerini de unutamıyordu.

Bir ay sonra Foma uslandı, tatlı dilli, sessiz bir adam oldu. Lakin beri yandan üzerine bambaşka, hiç beklenmedik haller gelmeye başlamıştı. Foma sık sık herkesi son derece korkutan hipnoz gibi bir uykuya dalıyordu. Mesela konuşurken yahut gülerken, birdenbire taş kesiliyordu, hem de bir an önceki halini muhafaza ederek... Gülüyorsa, dudaklarında gülümsemesi kaybolmuyor; elinde çatal falan varsa, eli öylece kalıyordu. Elbette sonra eli iniyordu, ama Foma Fomiç bunu ne hissediyor, ne de elinin nasıl indiğini hatırlayabiliyordu. Oturduğu yerde bakıyor, gözlerini kırpıyor, ama konuşmuyor, duymuyor ve hiçbir şey anlamıyordu. Bu halin bazen bir saat sürdüğü oluyordu. Şüphesiz ki bütün ev halkı korkudan ölecek gibi oluyordu. Soluk almaktan çekiniyor, parmak uçlarına basarak yürüyorlar, ağlaşıyorlardı. Nihayet Foma, dehşetli bir halsizlik duyarak uyanıyordu. Bütün bu zaman süresince hiçbir şey görmediğini, duymadığını iddia ediyordu. Bir adamın sırf, "Baksanıza, duygularım bile sizinkinden başka türlü..." diyebilmesi için bu kadar nazlanması, edalar takınması, saatlerce isteyerek böyle bir işkenceye katlanması inanılacak şey değildir!

Sonunda Foma Fomiç "her saat gördüğü hakaret, saygısızlık" yüzünden dayıma beddua ederek Bay Bahçeyev'in evine taşındı.

Stepan Alekseyeviç Bahçeyev, dayım evlendikten sonra Foma Fomiç'le çok kere kavga etmişse de her seferinde özür dilemişti. Ama bu defa işe pek coşkunlukla girişti. Foma'yı büyük bir coşkunlukla karşıladı, tıka basa karnını doyurdu, hemen dayımla resmen bozuşmaya, hatta hakkında dava açmaya karar verdi.

Dayımın Bahçeyev'le üzerinde anlaşamadıkları bir arsası vardı. Gerçi bu yüzden kavga ettikleri yoktu. Çünkü dayım hiçbir hak iddiasına kalkışmadan bu arsayı Stepan Alekseyeviç'e bırakmıştı.

Bay Bahçeyev, bir şey söylemeden, arabasını hazırlattı, acele acele şehre gitti. Orada bir dilekçe yazdırdı. Mahkemeden bu arsanın kanun yolundan ona devredilmesini, zarar ziyanın ödenmesini ve zorbalıkla malını gasp eden kimsenin cezalandırılmasını istiyordu.

Foma ise, ertesi gün, Bay Bahçeyev'in evinde canı sıkılınca, ayağına gelen dayımı affetti, yine Stepançikovo'ya döndü. Şehirden eve döndüğü zaman Foma'yı bulamayınca Bay Bahçeyev'in hiddeti pek dehşetli olmuştu. Ama üç gün sonra o da suçlu suçlu Stepançikovo'ya geldi. Ağlayarak dayımdan af diledi, davasını geri aldı. Dayım onu hemen o gün Foma Fomiç'le barıştırdı. Stepan Alekseyeviç yine Foma'nın arkasından bir fino gibi dolaşmaya, her sözünden sonra "Akıllı adamsın Foma! Okumuş adamsın Foma!" diye tekrarlamaya başladı.

Foma Fomiç, bugün general karısının yanındaki mezarında yatıyor. Kabrin üstüne beyaz mermerden muhteşem bir taş konulmuştur. Üzeri acıklı ibarelerle ölene övgülerle doludur... Yegor İlyiç'le Nastenka bazen gezinti dönüşlerinde kilise bahçesine, içlerinde derin bir saygı ile Foma'nın ziyaretine gidiyorlar. Şimdi bile ayrı bir sevgi duymaksızın bahsedemiyorlar ondan. Söylediği her sözü, yediklerini, sevdiği şeyleri hatırlıyorlar. Eşyaları değerli mücevherler gibi saklanıyor.

Dayımla Nastya tek başlarına kalınca birbirlerine daha çok bağlandılar. Yalnız Tanrı onlara çocuk vermedi. Buna ikisi de son derece üzülüyorlardı, ama isyan etmekten korkuyorlardı. Saşenka gayet iyi bir gençle evleneli çok oldu. İlyuşa Moskova'da okuyor. Böylece dayımla Nastenka tam anlamıyla baş başa oturuyor, birbirlerine dayanıyorlar. Birbirlerine gösterdikleri özen adeta hastalıklı bir hal almıştır. Nastenka vaktini dua etmekle geçiriyor. Öyle sanıyorum ki, biri ölecek olursa, öteki onsuz bir hafta bile yaşayamayacaktır. Dilerim, ikisi de çok yaşar! Evlerine gelen misafirleri çok

iyi karşılıyorlar. Evlerinde ne varsa, hepsini yoksullarla paylaşmaya hazırlar. Nastenka, azizlerin hayatını okumaya bayılıyor. Ufak tefek iyilikler yapmanın yeterli olmadığını iddia etmektedir. Varını yoğunu yoksullara dağıtarak, insan yoksulluk içinde mutlu olmalıymış... Ortada İlyuşa ile Saşenka olmasaydı, dayım bunu çoktan yapardı. Zaten o her konuda karısına uyar.

Praskovya İlyiniçna onlarla birlikte oturuyor, seve seve her istediklerini yapmaya koşuyor. Evin idaresine bakan da o... Dayımın evlenmesinden kısa bir zaman sonra, Bay Bahçeyev onu istemişti, ama kesin bir ret cevabıyla karşılaştı. Bundan Praskovya İlyiniçna'nın manastıra gideceği sonucu çıkarıldıysa da, böyle bir şey olmadı. Praskovya İlyiniçna'nın özelliklerinden biri de sevdiklerinin önünde kendini değersizleştirmek, onların gözlerinin içine bakmak, her isteklerine boyun eğmek, onlara hizmet etmekti. Annesinin, yani general karısının ölümünden sonra, ağabeyinden ayrılmayarak, Nastenka'nın saadetine çalışmayı kendi için ödev bilmişti.

İhtiyar Yejevikin hâlâ sağ. Son zamanlarda kızını daha sık ziyaret etmeye başladı. İlk sıralar kendisi ve ufaklığı (çocuklarından böyle bahsederdi) Stepançikovo'dan temelli uzaklaşmışlardı. Dayının çağırmaları para etmiyordu. Yejevikin gururlu olmaktan çok duygulu, vesveseli bir adamdı. İzzetinefsine düşkünlüğünün doğurduğu vesvesecilik onda bazen hastalık halini alırdı. Onun gibi bir yoksulu zengin evine acıdıklarından kabul edeceklerini, kendisini arsız, sırnaşık bulacaklarını düşündükçe fena halde üzülürdü. Zaman olur ki, Nastenka'nın yardımını bile kabul etmez, buna yalnız çok gerekli ihtiyaçları olduğu zaman çaresiz boyun eğerdi. Hele dayımdan katiyen bir şey almazdı.

Nastenka vaktiyle, bahçede konuştuğumuz gün, babasının *onun hatırı için* soytarılık ettiğini söylemekle yanılmamıştı. Gerçekten, Yejevikin kızını evlendirmeye can atıyordu.

Ama soytarılık etme hevesi birikmiş hıncını defetme ihtiyacıyla içinden geliyordu. Şununla bununla alay etmek, ona buna dil dökmek onun damarlarına işlemiş bir ihtiyaçtı. Bir yandan kendini en adi, en alçak bir dalkavuk müsveddesi gibi gösterirken, öte yandan bunu sadece gösteriş olarak yaptığını belirtirdi. Yaltaklanması ne derece aşağılık, bayağı ise, alayları da o ölçüde açık, zehirliydi.

Çocukları Moskova ve Petersburg'un en iyi okullarına yerleştirildi. Ama bu da ancak Nastenka'nın onu bu işi kendi hesabına, yani Tatyana İvanovna'nın hediye ettiği otuz bin rubleden yaptığına inandırdıktan sonra olabildi.

Dayımlar aslında hiçbir zaman Tatyana İvanovna'dan bu otuz bini almış değillerdi. Ama kızcağızın üzülerek kırılmaması için, ailenin karşılaşacağı müşkül durumda ona başvurmaya söz verdiler. Başvurdular da gösteriş olsun diye, iki kere büyücek paralar çektiler. Ama Tatyana İvanovna üç sene önce öldüğü zaman Nastya otuz bin rublesini yine aldı.

Zavallı Tatyana İvanovna'nın ölümü pek ansızın oldu. Bütün aile civar komşulardan birinin balosuna gitmeye hazırlanıyordu. Tatyana İvanovna balo elbisesini giymiş, başına zarif, beyaz güllerden bir çelenk takmış beklerken birden üzerine bir fenalık geliyor, koltuğa yığılıyor, ölüveriyor... Başındaki bu çelenkle gömülüyor.

Nastya derin bir keder içindeydi. Tatyana İvanovna'yı evde el üstünde tutar, ona bir çocuk gibi bakardı. Bıraktığı vasiyetname okunduğu zaman sağduyusu herkesi hayrete düşürdü. Nastenka'nın otuz bininden arta kalan üç yüz bin kadar kâğıt parayı öksüz kız çocukların öğrenimi ve okuldan sonra yardım görmeleri için bırakmıştı.

Tatyana İvanovna'nın öldüğü sene Matmazel Perepelitsina evlendi. General karısının ölümünden sonra, Tatyana İvanovna'nın gönlünü kazanmak ümidiyle dayımlarda kalmıştı. Tam o sırada da, Tatyana İvanovna kaçırıldığı zaman, Obnoskin ve annesiyle aramızda şu bilindik meselenin çıktı-

ğı Mişino köycüğünün sahibi olan memur, karısını kaybetmişti. Memur pintinin biriydi, ilk karısından altı çocuğu vardı. Perepelitsina'yı paralı sandığı için görücü yolladı. O da hemen razı oldu. Lakin Perepelitsina yoksul mu yoksuldu. Varı yoğu Nastenka'nın düğünde hediye olarak verdiği üç yüz gümüştü. Karı koca şimdilik sabahtan akşama kadar birbirlerini yemekle meşguller. Kadın, üvey çocuklarını saçlarından çekip dayak atıyormuş. Rivayetlere göre, kocasının da suratını tırmalıyor, boyuna yarbay kızı olduğunu söyleyip duruyormuş.

Mizinçikov da işini yoluna koydu. Pek akıllı hareket ederek, Tatyana İvanovna'ya bel bağlamaktan vazgeçmişti. Yavaş yavaş ziraat işlerini öğrenmeye başladı. Dayım onu Stepançikovo'dan seksen verst ötede oturan, üç bin serf sahibi zengin bir konta salık vermişti. Kont malikânesine arada bir gelirdi. Hem Mizinçikov'u kabiliyetli bir genç gördüğü için, hem de dayımın tavsiyesini göz önünde tutarak, ona kovduğu eski Alman kâhyasının yerini verdi. Eski kâhya, Almanların o çok meşhur dürüstlüklerine rağmen, kontu kaz gibi yoluyordu.

Beş sene sonra kontun malikânesi tanınmayacak hale geldi. Köylüler zenginleşti, eskiden alınmasına imkân olmayan bazı tarım aletleri getirildi. Gelir aşağı yukarı iki kat arttı. Kısacası, kontun malikânesinin yeni idare müdürü kendini iyiden iyiye gösterdi. İdare işlerine olan yeteneğiyle bütün çevrede ün saldı.

Ancak tam beş yıl sonra, Mizinçikov ne ricalara, ne de maaşının artırılacağı vaatlerine kulak asmadan, kontu hayret ve üzüntü içinde bırakarak işinden ayrıldı. Kont önce kâhyasının komşu çiftlik sahipleri tarafından, hatta belki de başka bir ilden ayartıldığını sandı. Ama işten çekilmesinden iki ay sonra İvan İvanoviç Mizinçikov ipliğini pazarda satmış eski bir hüsar dostundan yüz kölesi olan mükemmel bir çiftlik alınca herkes hayretten parmak ısırdı.

Mizinçikov bu yüz köleyi hemen ipotek etti. Bir yıl sonra bunlardan başka, civarda altmış kölelik bir yere daha sahipti. Artık o da bir mülk sahibidir. Hem de idaresi gayet mükemmel... Herkes Mizinçikov'un paraları nereden bulduğuna şaşıyor. Bazı kimseler de baş sallamakla yetiniyorlar. Ama İvan İvanoviç'in kalbi tamamıyla rahat, hareketlerini tamamıyla haklı görüyor. Moskova'dan kız kardeşini getirdi. Hani şu, vaktiyle Stepançikovo'ya gelirken kundura alması için son üç rublesini ona veren kız kardeşini...

Kız kardeşi ilk gençliğini geçirmiş, sessiz, şefkatli, okumuş, ama çok da hırpalanmış bir kızcağızdı. O vakte kadar Moskova'da, himayesinde bulunduğu bayana nedimelik ediyormuş. Kardeşine tapıyor, evini idare ediyor, her isteğini emir biliyor, kendini de bahtiyar sayıyor. Kardeşi ona pek yüz vermiyor, biraz sıkı tutuyor, ama kızcağız bunun farkında bile değil. Stepançikovo'da onu pek sevdiler. Söylendiğine göre, Bay Bahçeyev ona karşı ilgi duymaktaymış. İsteyecekmiş, ama reddedileceğinden korkuyormuş. Bununla beraber, Bay Bahçeyev'den başka zaman, başka bir hikâyede daha etraflı olarak bahsetmeyi ümit etmekteyiz.

Galiba kahramanlarımızın hepsi bu kadar... Ha! Unuttum: Gavrila çok ihtiyarladı ve Fransızca konuşmayı büsbütün unuttu. Falaley de mükemmel bir arabacı oldu. Zavallı Vidopliyasov ise epey oldu, tımarhaneyi boyladı, orada da ölmüş galiba...

Bugünlerde Stepançikovo'ya gidince dayımdan hemen ona dair haber alacağım.